FILE DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN

8

EDITURA MILITARĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

FILE
DIN ISTORIA MILITARĂ
A POPORULUI ROMÂN

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

CENTRUL DE STUDII ŞI CERCETĂRI
DE ISTORIE ŞI TEORIE MILITARĂ

FILE
DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN

Studii

VOLUMUL 8

Coordonator de ediţie:
general-maior dr. ILIE CEAUŞESCU

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1980

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La pregătirea volumului pentru tipar
a colaborat colonelul DUMITRU MATEI.

Coperta: V. BORȘ

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Volumul de față, al optulea din seria File din istoria militară a poporului român, *abordează o tematică unitară și bine definită: politica militară promovată de cercurile guvernamentale din România, de unele grupări politice burgheze și de conducerea superioară a armatei, pe de o parte, precum și de forțele revoluționare, progresiste, democratice, pe de altă parte, începînd din primii ani de după primul război mondial și pînă la 23 August 1944.*

Cele zece studii înmănunchiate în volum oferă specialiștilor și unui cerc larg de cititori un tablou veridic, în desfășurare cronologică, asupra coordonatelor de edificare ale sistemului militar național din perioada tratată.

După terminarea primului război mondial, în care armata română a luptat — așa după cum subliniază secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — „pentru apărarea independenței țării, a suveranității sale, pentru realizarea unității naționale și formarea statului național unitar" [1], *cercurile politice conducătoare din România au militat pentru promovarea unei politici care să asigure apărarea statu-quo-ului teritorial. Pe aceste coordonate și pe baza tratatelor de pace încheiate în urma primului război mondial în care i se recunoscuseră granițele firești, România și-a îndreptat eforturile în direcția sporirii factorilor de sprijin extern printr-o politică de prietenie și colaborare cu toate statele interesate în menținerea păcii și promovarea unor relații conforme principiilor și prevederilor pactului Societății Națiunilor. Odată cu creșterea pericolelor hitlerist și revizionist, mai ales după instaurarea dictaturii hitleriste*

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 79.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

în Germania, concomitent cu eforturile întreprinse în vederea e unui sistem de securitate colectivă în cadrul și cu participarea mem Societății Națiunilor, factorii de decizie politică și militară români acordat atenție și consolidării capacității de apărare a țării prin întărirea forțelor și mijloacelor proprii. Cotropirea Austriei, ocuparea și împărțirea Cehoslovaciei, declanșarea celui de-al doilea război mondial prin atacarea Poloniei de către Germania hitleristă au făcut ca pericolul unei agresiuni armate împotriva României să devină iminent. Izolată pe plan internațional în condițiile răsturnării raportului de forțe european în preajma declanșării războiului și dezmembrării teritoriului ei în vara anului 1940, România a fost împinsă în brațele Germaniei naziste și ale celorlalte puteri imperialiste și revizioniste. În aceste împrejurări, după Dictatul imperialist de la Viena de la sfîrșitul lunii august 1940, în România a fost instaurat regimul de dictatură legionaro-antonescian, iar după rebeliunea legionară, din 21—23 ianuarie 1941, Ion Antonescu și-a asumat toate atributele puterii în stat. Între timp, în țară au pătruns numeroase trupe germane, care la 22 iunie 1941 au trecut la agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Alături de trupele germane a fost angajată în lupte și o parte însemnată a armatei române. Referindu-se la acești ani grei și întunecați din istoria poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Perioada dictaturii militaro-fasciste și a războiului dus alături de Germania hitleristă constituie cea mai neagră pagină din istoria modernă a României." [2]

Ridicîndu-se cu hotărîre la luptă pentru apărarea intereselor naționale ale statului și poporului român, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei neînduplecate împotriva ocupanților hitleriști, a dictaturii antonesciene și a războiului hitlerist, pentru trecerea României de partea Națiunilor Unite. Militînd consecvent pentru realizarea unității de acțiune a tuturor forțelor antihitleriste, inclusiv a celor din rîndul armatei, Partidul Comunist Român a reușit să mobilizeze masele cele mai largi ale poporului pentru declanșarea și înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. „Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii." [3]

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 375.

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 581.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

În cadrul ariei tematice evidențiate mai sus, studiile incluse în acest volum își propun să dezbată un grup de probleme definitorii pentru aprecierea eficienței măsurilor întreprinse de factorii de decizie ai țării pe linia întăririi capacității de apărare a patriei atît sub raportul organizării forțelor armate naționale, cît și pe linia realizării unui sistem de alianțe politice și militare care să dea o ripostă colectivă în cazul unei agresiuni. Astfel, din primele două studii — „Măsuri adoptate de statul român pe linia întăririi capacității de apărare (1919—1921)" *și* „Politica militară a statului român între anii 1922—1924" — *se desprinde cu claritate ideea că după primul război mondial politica militară a României a vizat asigurarea capacității de apărare în cazul cînd statul român ar fi devenit ținta unei agresiuni. Pe baza unei analize atente și competente a documentelor de arhivă, a actelor publicate și a unei bogate bibliografii, autorii acestor materiale ajung la concluzia clară și firească potrivit căreia politica militară a României a fost îndreptată, în perioada analizată, pe de o parte, spre organizarea forțelor armate în funcție de noile structuri socio-politice și economice interne și, pe de altă parte, spre realizarea unui sistem de alianțe militare capabil să se opună cu succes acțiunilor revizioniste sau revanșarde.*

Ca urmare a situației noi apărute în România după primul război mondial atît sub raport economic și social-politic, cît și din punct de vedere teritorial, demografic și militar problemele apărării naționale, în general, și cele ale reorganizării structurilor instituționale militare, în special, au făcut necesară elaborarea unei noi legislații militare care să țină seama de mutațiile intervenite în viața statului nostru. În consecință, a fost elaborată și publicată în iunie 1924 „Legea privind reorganizarea armatei". Acest important act legislativ și implicațiile pe care le-a avut în legătură cu direcționarea problemelor referitoare la apărarea teritoriului țării fac obiectul studiului intitulat: „Legea reorganizării armatei române din iunie 1924 și evoluția sistemului defensiv național pînă în anul 1929."

După cum se știe, criza economică mondială din anii 1929—1933 a avut grave repercusiuni asupra vieții economice din România, cu implicații multiple și în domeniul organizării și înzestrării armatei. Aceste implicații sînt amplu analizate în studiul „Direcții de dezvoltare a organismului militar în perioada 1929—1933". *Afectînd direct domeniul înzestrării organismului militar al țării, criza economică a făcut ca la sfîrșitul anului 1933 armata română să înregistreze serioase rămîneri în urmă față de alte armate, mai cu seamă în ceea ce privește carele de luptă, aviația și artileria antiaeriană, precum și tehnica aferentă trupelor de geniu și de transmisiuni. Pe tot parcursul perioadei, cercurile guvernante au desfășurat pe plan extern o intensă activitate politică și diplo-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

matică prin care se urmărea întărirea securității europene, extinderea colaborării între popoare, apărarea statu-quo-ului postbelic și prevenirea unei noi conflagrații mondiale. Dar, din păcate, eforturile făcute n-au dat rezultatele scontate. În studiul intitulat „Măsuri și acțiuni diplomatice și militare în vederea întăririi capacității de apărare a țării în fața creșterii pericolelor hitlerist și revizionist (1934—1937)" *se reliefează faptul că sfîrșitul crizei economice mondiale a fost însoțit de instaurarea unui climat politic internațional caracterizat prin ascensiunea fascismului și creșterea agresivității statelor revizioniste și revanșarde pe fundalul ascuțirii contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste. În aceste împrejurări grave, factorii politici și militari care purtau răspunderea apărării integrității teritoriale și independenței țării au întrunit consensul tuturor partidelor democratice și antifasciste, în frunte cu Partidul Comunist Român, pentru inițierea unui program de măsuri menit să sporească capacitatea de apărare a țării și să asigure sprijinul din afară al țărilor interesate în întărirea Societății Națiunilor, pentru contracararea forțelor revizioniste și militariste agresive.*

Un interes aparte în istoriografia românească, justificat de profundele mutații produse în viața internă a țării, de schimbările impuse în statutul său politic și teritorial internațional, este acordat anilor 1938—1940. În volumul de față studiul intitulat „Politica militară a României, instrument al apărării independenței naționale și integrității teritoriale a țării noastre (1938—1940)" *vine să întregească imaginea, conturată printr-o serie de studii anterioare, asupra politicii militare românești în ajunul și în primul an de la declanșarea celui de-al doilea război mondial. În condițiile cînd desfășurările politico-diplomatice și militare internaționale consemnau importante succese ale statelor fasciste și revizioniste angajate în lupta pentru cucerirea dominației mondiale, echipele guvernamentale care s-au perindat la conducerea treburilor țării, se subliniază în acest studiu, au acționat atît pe plan intern, cît și pe plan extern în vederea sporirii capacității de apărare a țării, pentru a face față presiunilor și amenințărilor imperialiste și revizioniste. În perioada dată, România a militat cu consecvență în vederea realizării unui front larg al statelor interesate în menținerea păcii, pentru apărarea suveranității și independenței popoarelor amenințate sau deja devenite victime ale expansiunii Germaniei naziste, Italiei fasciste și a acoliților lor revizioniști. În studiu sînt oglindite numeroase dovezi care vin să ateste că, în conformitate cu politica externă promovată pînă la declanșarea celui de-al doilea război mondial, toate măsurile adoptate de către cercurile conducătoare românești vizau întărirea mijloacelor de rezistență la granița de vest a țării, majoritatea forțelor militare ale statului nostru fiind pregătite pentru a face față unei agresiuni hitleristo-horthyste.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Un grupaj de patru studii își propune să definească politica militară a României în perioada septembrie 1940 — 23 august 1944. Primul dintre acestea, intitulat „Situația politică și militară a României în perioada septembrie 1940 — 22 iunie 1941", *reprezintă o amplă și documentată analiză asupra factorilor care au făcut posibilă parvenirea la putere a generalului Ion Antonescu și a mișcării legionare.*

În următorul material — „Lupta forțelor revoluționare și democrat-patriotice, în frunte cu Partidul Comunist Român, împotriva politicii militare promovate de dictatura antonesciană în perioada 22 iunie 1941 — 23 august 1944" — *sînt analizate împrejurările concrete care au determinat, împotriva voinței poporului român, angajarea țării noastre în războiul dezlănțuit de Germania lui Hitler împotriva Uniunii Sovietice. În studiu se evidențiază faptul că în perioada dată, ca dealtfel și înainte de 22 iunie 1941, partidul nostru comunist a militat cu toată consecvența pentru o politică de pace cu Uniunea Sovietică și cu alte state, acționînd neobosit pentru unirea forțelor naționale împotriva politicii agresive a fascismului. „Cercurile progresiste, masele largi populare, în frunte cu comuniștii — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, au luat poziție hotărîtă față de acțiunile cotropitoare ale Germaniei lui Hitler, față de agresiunea dezlănțuită de aceasta împotriva Uniunii Sovietice, condamnînd cu tărie angajarea României în acest război, contrar intereselor poporului nostru, profund detestat de întreaga națiune. Partidul Comunist a mobilizat și unit cele mai diverse pături ale populației împotriva acestui război nedrept, organizînd lupta formațiunilor de partizani și a detașamentelor patriotice pentru sabotarea mașinii de război hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii fasciste militare și alăturarea României coaliției antihitleriste."* [4]

În cel de-al treilea studiu din același grupaj, avînd ca titlu „Tentative ale cercurilor politice burgheze de scoatere a României din „Axă" și alăturarea ei Națiunilor Unite", *se demonstrează, pe baza unei bogate și variate investigații arhivistice, că în perioada 22 iunie 1941 — 23 august 1944 toate partidele și grupările politice antifasciste de la noi din țară au dezaprobat participarea armatei române la războiul hitlerist și, în consecință, au încercat, într-o formă sau alta, să găsească căile de scoatere a țării de sub dependența „Axei", ieșirea ei din războiul hitlerist, întoarcerea armelor împotriva armatelor naziste cotropitoare și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite.*

Ultimul studiu din grupajul la care ne-am referit este intitulat „Concepția militară a P.C.R. și a celorlalte forțe politice antihitleriste cu privire la trecerea României de partea Națiunilor Unite și ridicarea

[4] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 18, p. 576.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

întregului popor la luptă armată împotriva Germaniei naziste (1944)". *Avînd la bază o bogată documentare edită și inedită, în material sînt evidențiate măsurile de ordin politic și militar luate de partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe democratice ale țării, pentru asigurarea victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Ideea clară și generoasă care se degajă cu prioritate din acest ultim studiu inserat în volum este aceea că P.C.R., dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară, a fost inițiatorul și organizatorul luptei maselor largi populare din România împotriva dictaturii antonesciene și a războiului declanșat de Germania nazistă, pentru libertatea și independența patriei noastre, pentru participarea întregului popor român la zdrobirea celui de-al treilea Reich, pentru transformarea revoluționară a societății românești.*

Din cele subliniate mai sus, rezultă, evident, că tematica celui de-al optulea volum al seriei File din istoria militară a poporului român *este axată pe o problematică deosebit de interesantă și complexă a istoriei contemporane a României. Ne exprimăm speranța că volumul, atît prin bogăția izvoarelor documentare care au stat la baza alcătuirii studiilor pe care le cuprinde, cît și prin noutatea interpretărilor și concluziilor ce se degajă din fiecare material și din toate la un loc, va suscita interes din partea tuturor cititorilor noștri.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

MIHAI RETEGAN

MĂSURI ADOPTATE DE STATUL ROMÂN PE LINIA ÎNTĂRIRII CAPACITĂŢII DE APĂRARE (1919—1921)

Conferinţa de pace de la Paris (18 ianuarie 1919—21 ianuarie 1920), în ciuda unor tensiuni inevitabile, dacă se are în vedere condiţionarea politică şi militară, a reprezentat un moment cu mari semnificaţii în viaţa popoarelor din Europa. Tratatele semnate — la Versailles cu Germania (28 iunie 1919), la Saint-Germain cu Austria (10 septembrie 1919), la Neuilly cu Bulgaria (27 noiembrie 1919), la Trianon cu Ungaria (4 iunie 1920) şi la Sèvres cu Turcia (10 august 1920 ; modificat ulterior prin Tratatul de la Lausanne, 4 iunie 1923) — au consacrat din punct de vedere juridic existenţa, în centrul şi sud-estul Europei, a statelor naţionale unitare şi independente constituite prin lupta revoluţionară a maselor largi populare şi actele de voinţă ale naţiunilor. Astfel, la deschiderea conferinţei, delegaţiile prezente înregistrau, între mutaţiile şi schimbările produse pe plan internaţional, reconstituirea statului polonez, formarea statului cehoslovac, desăvîrşirea unităţii statale a României şi Regatului sîrbo-croato-sloven. În condiţiile date, tratatele de pace nu au făcut decît să confirme ceea ce popoarele hotărîseră, voinţa acestora de a trăi în state unitare şi independente.

Pe coordonatele imprimate lucrărilor Conferinţei pentru pace, delegaţiile participante au hotărît la 25 ianuarie 1919 crearea Societăţii Naţiunilor, organizaţie internaţională menită să împiedice declanşarea unor noi războaie. Urmărindu-se realizarea unui adevărat cod moral de conduită în relaţiile internaţionale, documentul de constituire a Societăţii Naţiunilor prevedea : „Înaltele părţi contractante, consideră că, pentru a dezvolta cooperarea între naţiuni şi pentru a le garanta pacea şi siguranţa, este necesar să se accepte anumite obligaţiuni, de a nu recurge la război, să se întreţină la lumina zilei relaţiuni internaţionale bazate pe justiţie şi onoare, să se observe riguros prescripţiunile

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

dreptului internaţional, recunoscute de aci înainte ca regulă de conducere efectivă a guvernelor, să se facă să domnească dreptatea şi să se respecte cu sfinţenie toate obligaţiile tratatelor în raporturile mutuale dintre popoarele organizate“ [1].

Deşi, în ansamblu, lucrările conferinţei au fost pozitive, au existat şi destule neîmpliniri care aveau să-şi pună amprenta asupra vieţii politice internaţionale în anii următori. Existenţa acestora şi determinările prefigurate în situaţia internaţională mondială l-au făcut pe Winston Churchill să declare, încă în noiembrie 1919, în faţa membrilor Camerei Comunelor: „Nu fiţi nedrepţi faţă de armată, acum că s-a terminat războiul. E posibil să aveţi din nou nevoie de dînsa, cu toată Liga Naţiunilor în care am pus speranţă“ [2]. Într-adevăr, Societatea Naţiunilor care îşi propunea să împiedice tentativele de revizuire a statu-quo-ului nu a reuşit să elimine neînţelegerile dintre marile puteri învingătoare şi nici să şteargă nemulţumirile, camuflate pentru moment, ale statelor învinse. Pe de altă parte, atitudinea Statelor Unite ale Americii faţă de problemele păcii a subminat eforturile ce s-au depus în această direcţie. Refugierea Statelor Unite în izolaţionism prin neratificarea de către Senat a Tratatului de la Versailles a însemnat slăbirea evidentă a eficacităţii securităţii internaţionale.

Foarte curînd alte împrejurări veneau să se adauge la dosarul contradicţiilor postbelice. Începînd din 1920 s-a făcut simţită discordia între politica franceză, dominată de grija obţinerii garanţiilor reale împotriva unei Germanii potenţial revanşarde, şi politica engleză, preocupată de echilibrul european şi care nu dorea o Franţă foarte puternică pe continent. O atare ciocnire s-a produs cu ocazia conferinţei de la San Remo (aprilie 1920), cînd Franţa a avut de făcut faţă poziţiei comune italo-engleze în aplicarea prevederilor tratatului de la Versailles faţă de statele învinse [3]. Această conjunctură a fost folosită de cercurile politice şi militare din Germania care, în interesul politicii de revanşă, vor specula neînţelegerile ivite între puterile aliate şi asociate, încheind tratate şi acorduri prin care îşi încălcau obligaţiile stabilite de Tratatul de pace. În plus, alături de Germania vor veni curînd noi state din centrul, estul şi sudul Europei, fapt ce va complica şi mai mult cursul vieţii politice de la începutul deceniului trei.

Prefigurarea stării generale europene reliefează, pe de o parte, susţinutele eforturi pentru menţinerea şi întărirea ordinii politice şi teritoriale

[1] *Relaţii internaţionale în acte şi documente*, vol. I (1917—1939), Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 17.

[2] Arhivele statului Bucureşti, (în continuare se va cita: Arh. st. Bucureşti) fond Casa regală — Ferdinand rege, dosar nr. 55/1919, f. 4.

[3] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita: Arh. M.Ap.N.), microfilme, rola P. II. 1.44, c. 11—14.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

(în ciuda contradicţiilor anglo-americano-italo-franceze), pentru punerea războiului în afara legii şi, pe de altă parte, la fel de intensele eforturi pentru revizuirea graniţelor (acţiune ce va fi uşurată de existenţa contradicţiilor subliniate mai sus) stabilite prin libera voinţă a popoarelor.

Care a fost poziţia României în acest context ? Care au fost măsurile preconizate, iniţiate şi înfăptuite de cercurile guvernamentale de la Bucureşti pentru întărirea statului naţional unitar ? Cum a fost realizată concordanţa între măsurile militare luate şi politica externă românească ?

În momentul în care la Paris s-a deschis Conferinţa Păcii, România era, pe baza hotărîrilor liber exprimate în anul 1918 de către reprezentanţii autorizaţi ai poporului român, stat naţional unitar. Cadrul social-politic în care s-a desfăşurat viaţa societăţii româneşti după primul război mondial a fost dominat, în primul rînd, de desăvîrşirea procesului istoric de formare a statului naţional unitar. Împlinirea străvechiului deziderat prin lupta revoluţionară a maselor populare în toate teritoriile locuite de români a reprezentat un act de profundă dreptate naţională. Realizarea acestui comandament istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, ţărănimii, intelectualităţii, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase şi pături ale societăţii, opera întregului popor. Referindu-se la evenimentele revoluţionare care au avut drept finalitate formarea statului naţional unitar român, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia condiţionarea istorică şi legitimitatea actului de la 1 decembrie 1918 : „Desfăşurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înţelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate naţională, realizarea unei concordanţe legice între realitatea obiectivă şi drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, şi cadrul naţional cerut cu stringenţă de aceste realităţi." [4]

Aşa cum se cunoaşte, aflîndu-se în faţa faptului împlinit, Conferinţa de pace de la Paris nu a putut decît să consacre pe plan internaţional, prin instrumente juridice, noul statut teritorial şi politic al statului naţional unitar român ; astfel, Tratatul de pace n-a făcut decît să consfinţească o situaţie de fapt creată de lupta maselor populare.

După încheierea primului război mondial şi realizarea Unirii din 1918 principalele direcţii de dezvoltare, care includeau la rîndu-le mai multe sfere de activitate, erau asigurarea unui cadru intern propice mersului înainte a societăţii româneşti şi construirea unui climat extern

[4] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, Bucureşti, 1979, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

care să nu stînjenească cursul evoluţiei fireşti a vieţii social-pe economice pe teritoriul statului român.

Analizînd politica externă românească din acel început de perioa I. G. Duca deosebea trei direcţii principale de manifestare a acesteia: întărirea legăturilor cu marile puteri aliate (dar fără a admite amestecul acestora în treburile interne care să ducă la ştirbirea independenţei ţării), menţinerea unor raporturi cordiale cu vecinii de care ne legau interese comune şi, în sfîrşit, dezvoltarea relaţiilor cu toate ţările, atît neutre cît şi foste inamice [5].

Necesitatea de a păstra integritatea teritorială a României a determinat cercurile guvernamentale de la Bucureşti să iniţieze o politică externă potrivnică liniei de revizuire a tratatelor de pace, să promoveze o politică militară internă şi externă conformă cu interesele esenţiale ale ţării.

Fundamentarea sistemului naţional de apărare era determinată de ţelurile politice urmărite de România, instituţia armată subordonîndu-şi procesul de organizare, înzestrare, instruire şi educare în concordanţă cu necesităţile determinate de politica internă şi externă a ţării. Cum axul principal al politicii interne şi externe îl constituia apărarea integrităţii şi suveranităţii ţării, organele de decizie militară şi-au propus să acţioneze în direcţia creării şi pregătirii unei armate suple, bine înzestrată tehnic, care să aibă o doctrină militară adecvată, armată chemată să apere frontierele naţionale, iar împreună cu celelalte armate aliate să contracareze eventualele manifestări revizioniste şi imperialiste.

În conjunctura economico-politică statornicită în România după 1918, mult diferită de situaţia anterioară, linia directoare a strategiei militare româneşti a fost supusă unei permanente adaptări corespunzătoare noilor comandamente impuse de apărarea independenţei şi integrităţii teritoriale. În acest sens a fost reactualizată ideea participării celor mai largi mase ale poporului la lupta pentru apărarea ţării. Ideea în sine fusese destul de mult dezbătută în publicistica militară românească înainte de războiul mondial, iar Legea de organizare a armatei din 1908 încerca să o transpună în practică. Într-un memoriu relativ la organizarea armatei, generalul Constantin Christescu, socotind preocupările anterioare drept premise favorabile în realizarea cu succes a noilor sarcini privind apărarea ţării, sugera cadrul care trebuie să stea la baza organizării şi modernizării armatei: „Faţă cu realitatea ce rezultă din cele ce preced Marele stat major crede că nu numai propăşirea şi consolidarea, dar însăşi existenţa statului român nu pot fi asigurate, în situaţia de astăzi, decît cu condiţiunea de a pune în linie, pentru apărarea

[5] I. G. Duca, *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucureşti, 1924, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

sa, toate forţele şi resursele naţiunii. Aceasta însemnează că [...] noi nu putem renunţa la obligaţiunea de a da fiecărui cetăţean valid o instrucţiune militară suficientă şi corespunzătoare serviciului la care va fi chemat pentru apărarea patriei" [6].

Trecînd la alcătuirea noilor structuri militare ale ţării, cadrele de conducere din Ministerul de Război şi din Marele cartier general (după ce acest organism a fost desfiinţat locul i-a fost luat de Marele stat major) trebuiau să aibă în vedere realităţile specifice ale României de după primul război mondial. În tot ceea ce urma a se întreprinde de acum înainte trebuia să se ţină seama de aria geografică a ţării şi de faptul că populaţia era cu aproape 8,5 milioane locuitori mai mare decît a vechii României. O cerinţă de actualitate ce se cerea înfăptuită era trecerea armatei de pe picior de război la starea de pace, aceasta urmînd a se efectua concomitent cu cuprinderea întregului teritoriu naţional în sistemul de apărare. În fapt, organismul militar românesc între anii 1919—1921 era confruntat cu procesul de trecere la cadrul de pace şi cu realizarea unor misiuni politico-strategice deosebite pentru apărarea naţională. Referindu-se la caracterul activităţilor depuse în acei ani în scopul realizării obiectivelor ce se impuneau a fi rezolvate în privinţa armatei, generalul Constantin Christescu, şeful Marelui stat major, sublinia că „reorganizarea armatei noastre este o necesitate de stat impusă, de o parte, de noile principii de organizare militară puse în evidenţă de experienţa ultimului război şi, pe de altă parte, de nevoile militare ale României întregite" [7].

Venind în întîmpinarea măsurilor ce se preconizau a fi luate pentru organizarea militară a teritoriului întregii ţări [8], comisia militară creată în Transilvania în scopul asigurării transpunerii în viaţă a respectivelor măsuri a făcut forurilor competente unele propuneri concrete plecînd de la realităţile existente în acea parte a teritoriului României. Din raportul prezentat Marelui stat major, la 22 ianuarie 1919, reiese că se prevedea să se înfiinţeze şi să se adauge la efectivele anterioare 5 divizii de infanterie (fiecare mare unitate avînd în compunere : 4 regimente infanterie, o brigadă artilerie, 2 escadroane cavalerie, un batalion geniu, 2 companii pontonieri, o companie telegraf-telefon, o companie aviatică, o secţie electrică şi trenurile necesare), un regiment de căi ferate şi un regiment de telegrafie [9]. În afara faptului că schema de organizare pro-

[6] Arh. M. Ap. N., microfilme, rola P.II. 1.1532, c. 450—463.

[7] Ibidem, c. 450.

[8] Pentru opiniile exprimate în lucrările din epocă asupra noii organizări postbelice a armatei vezi : Colonel Gheorghe Tudor, locotenent Dan Rădulescu, *Coordonate ale evoluţiei armatei române în anii 1919—1924*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, Editura militară, Bucureşti, 1977, p. 88—93.

[9] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II. 1.1 530, c. 156.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

pusă de comisia transilvăneană era greoaie și imobilă (presupunînd adăugarea unor numeroase servicii foarte ramificate în dauna mobilității trupelor, neținînd suficient cont de învățămintele rezultate în urma confruntărilor de pe cîmpurile de luptă), nu exista încă numărul necesar de ofiteri și subofițeri care să încadreze acestei unități, iar mijloacele materiale „necesare organizării lipsesc aproape cu totul“ [10]. Analizînd situația creată și avînd în vedere premisa că „organizarea militară (din această parte a țării — *n.n.*) nu poate și nu trebuie să fie rezolvată în mod independent“, ci numai în cadrul general de ansamblu al organizării militare a statului național unitar român, Marele stat major înclina, într-un raport, spre o soluție care să permită „fuziunea și omogenitatea care trebuie să existe în viitoarea armată română“. Astfel, pornindu-se de la faptul că cele 10 divizii existente în acel moment în România veche erau suficiente pentru a face față oricărei nevoi în această zonă, se propunea ca regimentele ce constituiau restul de cinci divizii (regimentele 41-80 infanterie și 10 regimente de artilerie), împreună cu două batalioane de vînători, toate aceste unități și mari unități avînd efective de război, să se împartă și să formeze nucleele a noi unități care ar fi repartizate în Basarabia [11] și Transilvania. Prin aplicarea unei atari soluții se aprecia că „România Nouă va avea deocamdată 20 divizii și vom putea prin mijloacele cele mai simple și mai repezi să organizăm trupele necesare pentru ținerea garnizoanelor în teritoriile ce le vom avea * la încheierea păcii generale“ [12]. Totuși, raportul prevedea și posibilitatea ca proiectul propus de comisia militară transilvăneană să fie cel admis, aducîndu-i-se însă unele modificări și completări de către Marele stat major.

Rămînînd cantonați tot în domeniul propunerilor menite să întregească tabloul preocupărilor existente la diferite niveluri pentru organizarea militară a teritoriului țării în perioada dată, este de amintit și o încercare făcută de Inspectoratul tehnic al infanteriei care, luînd de bază unele principii de organizare prevăzute într-un regulament francez din 1918, printr-un referat înaintat Marelui cartier general în iunie 1919, preconiza o nouă organizare a regimentului de infanterie în timp

[10] Ibidem, c. 157—159.

[11] În acest raport, Marele stat major *propune* ca aici să se formeze Corpul 6 armată. Această *opinie* a fost însușită de către autorii studiului *Coordonate ale evoluției armatei române în anii 1919—1924* (vezi *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 4, p. 95). *În realitate*, Corpul 6 armată a fost organizat în Transilvania, cu punctul de comandă la Cluj. (Vezi Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II. 1.1 530, c. 330.)

* Raportul avea de fapt în vedere recunoașterea juridică internațională a Unirii.

[12] Ibidem, c. 156—161.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de pace şi de război. Avînd în vedere situaţia organizatorică de fapt a armatei române, existentul şi necesarul ei în înzestrare, Marele cartier general a recomandat ca această propunere să fie admisă, în principiu, iar armamentul prevăzut în tabela de dotare a trupelor să „formeze baza pe care se vor face în viitor comenzi de materiale în străinătate“ [13].

De un anumit realism în emiterea unei soluţii privind reorganizarea militară a ţării în perioada la care ne referim a dat dovadă generalul Alexandru Averescu, fost, în acea vreme, preşedinte al Consiliului de Miniştri. În propunerile pe care le-a făcut în iunie 1920, el ţinea cont atît de posibilităţile ţării, de necesităţile ei, cît şi de experienţa pe plan internaţional. „Efectivul de pace — spunea el — va trebui să fie în proporţie cu noua alcătuire a statului, ţinîndu-se seama de raporturile ce se vor adopta de statele aliate între cifra populaţiei şi efectivul de pace. Proporţia între diferitele arme să fie în raport cu învăţămintele trase“. Generalul Averescu preconiza ca „sistemul de recrutare să aibă în vedere, pe de o parte, interesele unei mobilizări cît se poate de simplificată, iar pe de alta ca armata să contribuie în o măsură cît mai mare la unificarea naţională, punînd în contact intim în aceleaşi unităţi elemente din diferite părţi ale ţării“ [14].

Chiar în timpul discuţiilor legate de reorganizarea militară a ţării, forurile legislative au aprobat decretul-lege nr. 345 relativ la înfiinţarea corpurilor 6 şi 7 armată. Decizia ministerială nr. 40, din 26 ianuarie 1919, preciza detaliile de organizare a celor două corpuri de armată. În decizia la care ne referim erau indicate măsurile de rigoare în legătură cu recrutarea şi încadrarea în armată a unui mare număr de ofiţeri activi („se vor angaja în scris că doresc a intra în armata română“); se stabileau cu exactitate principiile de echipare a militarilor şi de înzestrare a unităţilor *, modul de cazare a trupelor; se prevedea, de asemenea, crearea unui serviciu de organizare care să se ocupe de chestiunile de detaliu [15]. Era stabilit ca, deocamdată, să fie înfiinţate numai diviziile 16 (din Corpul 6 armată) şi 18 (din compunerea Corpului 7 armată) **. Organizarea fixată de actul normativ citat mai înainte era următoarea: Corpul 6 armată — cuprinzînd cercurile de recrutare Odor-

[13] Ibidem, c. 862.

[14] Ibidem, rola P.II.1.95, c. 583.

* Erau prevăzute pentru fiecare divizie nou înfiinţată următoarele cantităţi de muniţii: 500 cartuşe de fiecare armă; 20 cartuşe de fiecare carabină; 100 cartuşe de fiecare revolver; 10 000 cartuşe de fiecare mitralieră; 500 lovituri de fiecare tun; 500 lovituri de fiecare obuzier etc.

[15] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.1 530, c. 329,

** După ce administraţia română îşi va fi întins autoritatea asupra întregului teritoriu naţional, se avea în vedere ca, treptat, să fie formate şi celelalte mari unităţi prevăzute.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

hei, Tîrgu-Mureş, Cluj, Bistriţa, Oradea, Beiuş, Satu Mare şi Sighetul Maramureşului (Marmaţiei — *n.n.*) — avea în subordine Divizia 16 cu punctul de comandă la Bistriţa (brigăzile 41, 42 infanterie, 16 artilerie, batalioanele 16 vînători şi 16 pionieri), Divizia 17 cu punctul de comandă la Oradea (brigăzile 43, 44 infanterie, 17 artilerie, batalioanele 17 vînători şi 17 pionieri) şi Comandamentul 6 teritorial (denumit în timp de război Divizia 20) cu punctul de comandă la Cluj, format din : brigăzile 49, 50, 51 şi 52 infanterie şi Brigada 20 artilerie, precum şi batalionul 20 pionieri. De asemenea, Corpul 6 armată mai avea în subordine şi următoarele trupe şi servicii neîndivizionate : Brigada 6 călăraşi, atelierul de reparaţii, divizionul 6 tren, companiile 6 sanitară şi subzistenţă, consiliul de război, închisoarea militară, comenduirea pieţei [16].

La rîndul său, Corpul 7 armată, cu punctul de comandă la Sibiu — cuprinzînd cercurile de recrutare : Braşov, Sibiu, Alba Iulia, Orăştie, Arad, Timişoara, Caransebeş şi Becicherecul Mare —, era format din Divizia 18 al cărei punct de comandă era la Sibiu (brigăzile 45 şi 46 infanterie, 18 artilerie, batalioanele 18 pionieri şi 18 vînători), Divizia 19 cu punctul de comandă la Timişoara (brigăzile 47 şi 48 infanterie, 19 artilerie, batalioanele 19 vînători şi pionieri), precum şi Comandamentul 7 teritorial (denumit în timp de război Divizia 21) cu punctul de comandă la Alba Iulia (brigăzile 53, 54, 55 şi 56 infanterie, 21 artilerie şi batalionul 21 pionieri). În subordinea Corpului 7 armată se mai aflau şi alte unităţi şi servicii neîndivizionate : Brigada 7 călăraşi, atelierul de reparaţii, compania 7 sanitară, divizionul 7 tren etc. [17].

Aceeaşi decizie ministerială mai prevedea şi efectivele de care dispunea o divizie : 373 ofiţeri şi 10 973 soldaţi.

În partea de est a ţării, toate marile unităţi şi unităţi au fost puse sub ordinele „Comandamentului trupelor de est", iar după ce comandamentul a fost desfiinţat (1 aprilie 1921), atribuţiile acestuia au fost preluate de corpurile 3 şi 4 armată şi de „Comandamentul teritorial al Basarabiei" [18].

Structura organizatorică ce a fost acum imprimată organismului militar al ţării răspundea în mod expres nevoilor de apărare ale României.

În lunile următoare s-au întreprins noi măsuri care vizau realizarea unei depline concordanţe între organismul militar şi noul cadru politico-strategic al României. În acest sens, s-a avut în vedere, mai ales, perfecţionarea conducerii * în scopul întăririi capacităţii defensive a ţării.

[16] Ibidem, c. 330—331.
[17] Ibidem, c. 331—332.
[18] Ibidem, rola P.II.1.951, c. 420.
* Multe din organismele şi comandamentele create în aceşti ani au fiinţat, cu unele modificări inerente cerute de evoluţia armatei, în toată perioada interbelică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Astfel, în iunie 1919 a fost creat Consiliul superior al armatei [19], în care au intrat cei mai buni experţi şi tehnicieni din armele şi specialităţile existente. Sarcina organismului nou înfiinţat era, în principal, să stabilească modalităţile şi mijloacele prin care să se pună de acord organizarea de detaliu a armatei cu cadrul de pace cerut de tratatul de la Paris, cu experienţa acumulată în ţările aliate occidentale, cu constatările desprinse din acţiunile purtate pe cîmpurile de luptă ale primului război mondial, precum şi cu misiunile ce stăteau în faţa armatei române.

În aceeaşi lună a anului 1919 au fost înfiinţate trei inspectorate de armată, care urmau să fie o verigă între minister şi corpurile de armată şi care, la mobilizare, se transformau în comandamente de armată operative [20]. Cele trei inspectorate de armată erau dispuse astfel : Inspectoratul I armată, cu reşedinţa la Bucureşti, grupa circumscripţiile teritoriale ale corpurilor 1, 2, 5 armată ; Inspectoratul II armată, aflat la Iaşi, avea în subordine corpurile 3 şi 4 armată, iar Inspectoratul III armată, instalat la Sibiu, îşi exercita competenţa asupra corpurilor 6 şi 7 armată. Tot acum, pentru a degreva corpurile de armată de atribuţiile în legătură cu operaţiile de recrutare, au fost create comandamentele teritoriale, măsură ce se înscria, de asemenea, în planul general de trecere la starea de pace.

Un moment important, care reţine atenţia şi demonstrează tendinţa organizatorilor şi doctrinarilor armatei române de a crea structuri conforme cu nevoile, este reprezentat de înfiinţarea, în octombrie 1919, a Comandamentului trupelor de comunicaţii, compus din : un stat major, o brigadă de căi ferate şi pontonieri, o brigadă de specialităţi (tracţiune automobilă, proiectoare, telegrafie, telefonie, hidrologie, fotografie, porumbei etc.) [21].

În paralel cu acţiunea de organizare, conducerea superioară a armatei a căutat să asigure şi o înzestrare cu armament şi tehnică la nivelul noilor cerinţe legate de realităţile cîmpului de luptă. În general, factorii responsabili, ca şi toţi cei chemaţi să se pronunţe într-o largă dezbatere asupra organizării şi dotării trupelor române, au înţeles importanţa armamentului automat, a introducerii mecanizării la trupele de uscat şi a creşterii rolului aviaţiei pe cîmpul de luptă. Problema care se punea nu era aceea a recunoaşterii legitimităţii introducerii noilor specialităţi, ci era una legată de mijloacele practice necesare şi, mai ales, existente pentru modernizarea tehnicii de luptă. Primii paşi, şi aici, au fost făcuţi

[19] „Monitorul oastei", nr. 26, 1919, partea regulamentară.
[20] Ibidem.
[21] Arh. st. Bucureşti, fond Jurnalele Consiliului de Miniştri, dosar nr. 28/1919, f. 277.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

la nivelul organelor superioare de îndrumare tehnică, adică tot în scopul coordonării eforturilor economice, politice şi militare pentru realizarea unui organism militar adecvat. Ca urmare, s-a creat Comitetul tehnic al materialelor de război [22], a cărui sarcină era „să adopte cu chibzuială şi la vreme toate materialele şi produsele industriei, ţinînd seamă de învăţămintele trase de războiul trecut".

În spiritul aceloraşi necesităţi s-a înfiinţat, în iunie 1920, Direcţia 11 tehnică pe lîngă Ministerul de Război, care să servească ca organ direct „la cercetarea chestiunilor tehnice, la executarea experienţelor respective şi la recepţia tuturor materialelor de război". Pentru realizarea necesarului calitativ şi cantitativ în materie de armament şi tehnică militară, Direcţia tehnică avea sarcina să urmărească dezvoltarea acelor industrii a căror producţie interesa nevoile apărării naţionale şi să avanseze forurilor superioare propunerile pentru completarea, organizarea şi dezvoltarea raţională a economiei de apărare [23]. În octombrie 1920, Marele stat major a înaintat Preşedinţiei Consiliului de Miniştri un referat [24] în care, comparîndu-se nivelul industriei de armament din marile state industrializate cu cel atins la noi, se propunea ca „pentru nevoile arătate, în strînsă legătură cu necesităţile războiului, vă rugăm să binevoiţi a dispune ca atunci cînd se dau autorizaţiuni spre a înfiinţa fabrici, şantiere, ateliere etc. să se ia şi avizul Ministerului de Război". De asemenea, se cerea ca, în vederea micşorării importului de armament din străinătate, pe lîngă fiecare uzină, atelier sau şantier să funcţioneze o secţie exclusiv pentru nevoile armatei [25].

În concluzie se poate aprecia că, în linii mari, pînă la mijlocul anului 1920, au fost create principalele comandamente de decizie, îndrumare şi control ale armatei, putîndu-se astfel continua acţiunea de reorganizare şi omogenizare a întregii structuri militare a României.

Următoarea etapă care a jalonat drumul spre organizarea postbelică a oştirii a fost materializată de Înaltul Decret nr. 1 162, din 18 martie 1920, prin care se hotăra demobilizarea armatei cu începere din 20 martie acelaşi an *. Contingentele 1910—1915, aflate la acea dată în concediu nelimitat, erau considerate demobilizate astfel : la 10 decembrie 1919 au fost demobilizaţi oamenii din contingentele 1910—1912, iar la

[22] „Monitorul oastei", nr. 39, din 21 iulie 1920, partea oficială.

[23] Arh. st. Bucureşti, fond Jurnalele Consiliului de Miniştri, dosar nr. 38/1920, f. 4—6.

[24] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.1532, c. 269—270.

[25] Ibidem.

* Potrivit ordinului nr. 2948/1919 al M.C.G. pe ziua de 1 decembrie 1919 au fost demobilizate contingentele pînă la 1909 inclusiv. (Arh. st. Bucureşti, fond Casa regală, dosar nr. 41/1920, f. 16.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

1 februarie 1920 — ceilalţi. Oamenii din contingentele 1914—1915, rechemaţi la unităţi după 1 februarie 1920, erau demobilizaţi cu începere de la 20 martie acelaşi an. Înaltul Decret dizolva Marele cartier general, Serviciul de exploatare şi transporturi şi batalioanele de exploatare; rămîneau încă în compunerea armatei: Comandamentul trupelor de vest (pentru Transilvania) *, Comandamentul trupelor de est (pentru Moldova, Bucovina şi Basarabia), serviciile divizionare, batalioanele de etape din Basarabia şi Transilvania, precum şi comandamentele de gări. S-a stabilit ca cele două comandamente care continuau să fiinţeze să depindă, din punct de vedere operativ, de Marele stat major, iar administrativ de Ministerul de Război. Prin acest decret de demobilizare, corpurile de armată şi diviziile au reintrat „în atribuţiunile prevăzute de legi şi regulamente pentru timp de pace" [26]. La 1 mai 1920 a fost demobilizat şi contingentul 1916. Apariţia unor manifestări revizioniste, implicit faptul că Ungaria, „contrar stipulaţiunilor Tratatului de pace [...], menţine încă sub arme 4 contingente şi a luat măsuri ca instrucţia oamenilor lăsaţi la vetre să fie împrospătată prin concentrări de cîte 8 săptămîni" [27] au impus factorilor responsabili români menţinerea în continuare sub arme a militarilor din contingentul 1917, fără ca prin aceasta drepturile lor de împroprietărire să fi fost în vreun fel prejudiciate [28].

În urma măsurilor întreprinse în anul 1919 şi în primele luni ale celui următor pentru crearea unei noi structuri militare, situaţia armatei la jumătatea anului 1920 era următoarea: organul superior de administraţie şi control al pregătirii teritoriului pentru apărarea naţională era Ministerul de Război; urma, în mod ierarhic, Marele stat major, căruia îi revenea sarcina elaborării principiilor directoare ale instruirii trupelor, precum şi a echipării strategice a teritoriului naţional. Din rîndul eşaloanelor de conducere superioară mai făceau parte inspectoratele de armată — patru, acum, la număr — şi direcţiile superioare (ale infanteriei, cavaleriei, artileriei, geniului, marinei, aeronauticii, intendenţei, şcolilor militare, ca şi direcţiile sanitară, tehnică şi domenii). Acestora li s-au alăturat, temporar, şi cele două comandamente ale trupelor de vest şi de est. În subordinea inspectoratelor şi comandamentelor de est şi vest se aflau şapte corpuri de armată, fiecare organizat pe 3 divizii, după

* Comandamentul trupelor de vest s-a desfiinţat pe data de 1 aprilie 1921, transformîndu-se în Inspectoratul 1 de armată a cărui sarcină era de a inspecta trupele ce alcătuiau la acea dată comandamentul. (Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II. 1.954, c. 321).

[26] Arh. st. Bucureşti, fond Casa regală, dosar nr. 41/1920, f. 16—20.

[27] Ibidem, fond Jurnalele Consiliului de Miniştri, dosar nr. 38/1920, f. 300.

[28] Ibidem, f. 302.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cum urmează : Corpul 1 armată cuprindea diviziile 1, 2 şi 11 infanterie ; Corpul 2 armată — diviziile 3, 4, 12 infanterie ; Corpul 3 armată — diviziile 5, 6 şi 13 infanterie ; Corpul 4 armată — diviziile 7, 8 şi 14 infanterie ; Corpul 5 armată — diviziile 9, 10 şi 15 infanterie ; Corpul 6 armată — diviziile 16, 17 şi 20 infanterie ; Corpul 7 armată — diviziile 18, 19 şi 21 infanterie. Fiecare corp de armată mai avea în compunerea sa o brigadă de călăraşi şi un divizion tren. Diviziile erau organizate pe două brigăzi de infanterie (fiecare pe două regimente) şi o brigadă de artilerie (pe două regimente, unul de obuziere şi altul de tunuri) ; de asemenea, fiecare divizie avea şi un batalion de pionieri. În plus, cele patru divizii dispuse în Transilvania — 16, 17, 18 şi 19 infanterie — aveau în subordine şi cîte un regiment de vînători.

În structura organizatorică a armatei mai intrau : Brigada vînătorilor de munte, Corpul vînătorilor cu două divizii a cîte două brigăzi *, Corpul grănicerilor cu două brigăzi, Batalionul de jandarmi pedeştri, diviziile 1 şi 2 cavalerie, Regimentul de artilerie călăreaţă, 2 brigăzi de artilerie grea, o brigadă de artilerie de munte, Regimentul antiaerian, Batalionul carelor de asalt, Comandamentul trupelor de comunicaţii cu o brigadă de specialităţi şi 2 brigăzi comunicaţii, 7 comandamente teritoriale ale corpurilor de armată şi Comandamentul teritorial al Basarabiei [29].

Dezvoltarea aeronauticii, organizarea unor noi unităţi de aviaţie cu o dotare modernă, care să răspundă cerinţelor impuse de necesităţile apărării aeriene a teritoriului, au fost preocupări ce au stat în atenţia Ministerului de Război şi a organismelor sale.

În vara anului 1920 aeronautica română cuprindea trei grupuri de recunoaştere, un grup de aviaţie de bombardament, un grup de aviaţie de luptă, un grup de hidro-avioane şi un grup aerostaţie. Apreciind insuficienţa acestor mijloace, conducerea oştirii a făcut demersuri pentru cumpărarea din Franţa a 105 avioane de luptă, 60 avioane de bombardament, a unui mare număr de motoare, loturi de muniţii şi alte materiale şi echipament în valoare de aproximativ 42 milioane franci [30].

În ceea ce priveşte marina, comanda superioară a acesteia era exercitată de Direcţia marinei, care, la rîndul său, grupa comandamentul şi inspectoratul general al marinei, arsenalul şi şcolile marinei. De comandament şi inspectorat depindeau Divizia de Dunăre, Divizia de

* Corpul vînătorilor s-a desfiinţat în iunie 1921, iar diviziile au trecut în compunerea corpurilor 6 şi 7 armată. (Arh. M.Ap.N., fond 333, dosar nr. 50, f. 190—191.)

[29] Arh. st. Bucureşti, fond Casa regală, dosar nr. 28/1919, f. 1—13.

[30] Ibidem, microfilme Franţa, rola 141, c. 835—841.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Mare, serviciul transporturi, serviciul de pilotaj și hidrografie, stații TFF [31].

În stabilirea acestor structuri organizatorice ale armatei s-a ținut seama, în principal, de sarcinile și misiunile ce reveneau oștirii în domeniul apărării țării, dar și de posibilitățile economice ale României. Prin măsurile luate pe plan militar de statul român se urmărea, cu prioritate, să se facă față, la nevoie, amenințărilor revizioniste. Ataşatul militar francez la București, bun cunoscător al politicii militare a României din acea perioadă, avea să noteze, pe bună dreptate, că în anii 1919—1921 „atitudinea României este clar defensivă" [32].

Politica militară a unui stat trebuie să aibă în vedere și sistemul instruirii și educării trupelor (ca parte componentă a doctrinei militare). Perioada 1919—1921 a fost, ca dealtminteri în toate statele europene, caracterizată de o înfrigurată căutare în toate ramurile științei și tehnicii militare, așa încît acestea să fie puse în concordanță cu cele relevate de conflagrația abia sfîrșită. Procesul de instruire în cadrul armatei române a stat și el sub semnul căutărilor. În acest domeniu trebuiau mai întîi realizate programele și directivele de instrucție. În dorința de a pune la dispoziția trupelor cele mai bune regulamente factorii de răspundere au socotit necesar ca în primii ani de după război să se mărginească la a adapta la specificul armatei noastre regulamentele de instruire franceze, ca unele ce-și dovediseră viabilitatea în anii campaniei abia încheiate. De aceea, toate regulamentele aflate în cadrul armatei române în anii 1919—1921, și chiar cele de mai tîrziu, erau fie „provizorii", fie „proiecte"; abia după 1929 regulamentele respective și-au pierdut caracterul de provizorat și n-au mai fost schimbate de la an la an; odată cu aceasta, elementele de gîndire militară autohtonă încorporate în noile regulamente au început să devină pregnante.

Nici învățămîntul militar nu a rămas la marginea preocupărilor celor ce răspundeau de destinul organismului militar. Numai că noutățile nu au fost imediat integrate, fiind necesară o scurtă perioadă în care să se limpezească opiniile, să se valorifice și să se generalizeze experiența pozitivă și în programele de învățămînt. Această etapă a fost încheiată în jurul anului 1925, cînd aveau să se producă unele mutații notabile și în sistemul educațional al armatei *, în structura și în orientarea tematică a învățămîntului militar. În perioada analizată, s-a mărit nu-

[31] Ibidem, microfilme Anglia, rola 202, c. 193/4659.
[32] Ibidem, microfilme Franța, rola 180, c. 486.
* La precizarea acestei date s-au avut în vedere mai multe elemente printre care: apariția și dezvoltarea unor școli cu profiluri noi (școlile aviației de exemplu), stabilitatea schemei de organizare, definitivarea rețelei, eficacitatea sistemului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mărul liceelor militare cu încă două ; funcţionau 11 şcoli pregătitoare sau speciale (ale infanteriei, cavaleriei, artileriei, geniului şi marinei) ; toate aceste instituţii erau subordonate Direcţiei şcolilor militare.

După primul război mondial s-au semnalat ample căutări în direcţia definirii teoretice şi materializării practice a principiilor doctrinei militare propriu-zise a României, care trebuie înţeleasă ca reprezentînd concepţia adoptată de statul român în problemele purtării războiului în raport cu nevoile, posibilităţile, sarcinile şi interesele specifice ţării. În spiritul acestor idei doctrinare, în directivele întocmite de Marele stat major în anul 1920 [33] se prevedea ca dispozitivul realizat pentru apărare la frontiere să aibă în vedere lupta ofensivă pînă la izgonirea inamicului peste hotare, iar după ce teritoriul va fi fost eliberat să se limiteze la o atitudine defensivă activă care răspundea cel mai bine intereselor statului (vezi în acest sens şi instrucţiunile Ministerului de Război din octombrie 1921 citate mai jos). Ofensiva „limitată" urma să se execute prin contraatacuri „combinate şi convergente". Doctrina adoptată de statul român după primul război mondial, evident de substanţă defensivă *, caracteristică dealtfel şi epocilor anterioare şi viitoare, a subliniat cel mai bine esenţa politicii militare desfăşurate de România în perioada la care ne referim.

Comparînd posibilităţile existente cu sarcinile ce-i stăteau în faţă, Marele stat major a adăugat noi valenţe doctrinei apărării naţionale, preconizînd atragerea unor elemente de ordin popular la îndeplinirea misiunilor privind apărarea independenţei şi suveranităţii ţării [34], elemente cărora Legea de organizare a armatei din 1924 a încercat să le dea o anumită concretizare.

Planurile operative, ipotezele de lucru întocmite în aceşti ani de Marele stat major aveau la bază ideea politică rezultată din caracterul alianţelor încheiate de România : în nici un caz armata română nu-şi propunea să participe în vreun mod la acţiuni militare agresive ; oştirea română avea misiunea să apere teritoriul naţional. Cum se materializa în aceste planuri şi ipoteze o astfel de orientare ?

Încă din vara anului 1920, pentru cercurile conducătoare din ţara noastră s-a pus tot mai stăruitor problema stabilirii unor relaţii de

[33] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.951, c. 3—11.

* Nu trebuie înţeles că regulamentele tactice aflate în vigoare excludeau ofensiva ca formă principală de ducere a acţiunilor de luptă ; dimpotrivă, o recomandau ca fiind singura ce putea aduce decizia. Caracterul defensiv al doctrinei militare are în acest caz o certă nuanţă politică.

[34] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.1 532, c. 450—463.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

bună vecinătate cu Rusia Sovietică [35], mai ales că exista și premisa favorabilă a refuzului României de a participa cu trupe la vreo acțiune împotriva statului sovietic [36]. În octombrie 1921, plecîndu-se de la aceste considerente și ținîndu-se seama de unele opinii exprimate de regele Ferdinand *, Ministerul de Război a transmis Comandamentului militar al Basarabiei ordinul nr. 65, prin care, în vederea realizării unor „bune relații la frontiera de est, s-a dispus : comandamentele române nu vor avea nici un fel de legături cu organizațiile petliuriste sau wrangheliste antibolșevice ; toate comitetele și misiunile ruse (antisoviectice — *n.n.*), diplomatice sau militare, vor fi imediat dizolvate ; nu va fi îngăduită activitatea și existența agenților și birourilor de informații și propagandă cu caracter antibolșevic ; trupele de pe Nistru se vor abține de la orice provocare față de populația Sovietelor ; se va împiedica orice contact al trupelor și populației de pe cele două maluri ale Nistrului ; nu se va face uz de armă decît în urma unei evidente agresiuni și numai în urma somațiilor“ [37].

Potrivit acestei situații favorabile ce se prefigura la granița de est, în concordanță cu principiile politicii externe promovate și în conformitate cu convențiile militare încheiate, directivele date și măsurile adoptate de organele românești în drept au vizat doar acoperirea și supravegherea frontierelor. Atenția cercurilor conducătoare politice și militare a fost îndreptată, în special, asupra frontierei de vest, acolo unde guvernanții unguri nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. În directivele operative elaborate de Marele stat major se avea în vedere ca în partea vestică a României să acționeze, în cazul unui atac inamic și în funcție de forțele agresoare, opt divizii de infanterie și o divizie de cavalerie, în timp ce, pe celelalte granițe să se execute misiunile de acoperire și de supraveghere [38]. În cazul unui conflict în care Ungaria revizionistă

[35] Vezi detalii la Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1976, p. 45—49.

[36] Arh. st. București, microfilme Franța, rola 99, c. 250, 314—315 ; microfilme S.U.A., rola 538, c. 1 018—1 019.

* Într-o însemnare din această perioadă a șefului statului român asupra politicii externe românești, la capitolul relativ la vecinul de la răsărit se menționa : „Facem pacea (conciliațiuni) cu bolșevicii preocupîndu-ne numai de fruntariile noastre și tratînd-o izolat, chiar fără învoirea aliaților“. (Arh. st. București, fond Casa regală — Ferdinand personale, III, dosar nr. 28, f. 1.)

[37] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.44, c. 598—599.

[38] Gheorghe Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României, 1919—1929*, în *Probleme de politică externă a României (1919—1939)*, vol. I, Editura militară, București, 1971, p. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ar fi fost inamicul principal, potrivit obligaţiilor înscrise în convenţiile Micii Înţelegeri, armata cehă trebuia să intervină în sprijinul trupelor române cu şapte divizii, iar armata iugoslavă cu opt divizii.[39]

■

Analiza ipotezelor întocmite de Marele stat major român, a forţelor care urmau să fie angajate într-o variantă sau alta, a modalităţilor colaborării militare, interesul manifestat de cercurile româneşti pentru ca şi planurile operative ale aliaţilor să poarte pecetea neangajării militare agresive şi să răspundă aceloraşi scopuri, toate la un loc relevă dorinţa factorilor de decizie de la Bucureşti ca politica externă iniţiată de România să se înscrie în spiritul prevederilor pactului Societăţii Naţiunilor, să fie subordonată cerinţelor legate de dezvoltarea liniştită a ţării, de prietenie cu toate popoarele, dar şi de ripostă fermă la adresa tendinţelor revizioniste prin crearea unui sistem de alianţe în calea factorilor conflictuali.

Politica externă desfăşurată de România în anii de după războiul mondial avea în vedere realităţile continentului european : nemulţumirile cauzate în ţările învinse de tratatele de pace (ba mai mult, cercurile politice şi militariste germane nu se considerau înfrînte) şi prin aceasta apariţia de noi elemente de încordare ; manifestarea divergenţelor între marile puteri ; apariţia unor state noi sau desăvîrşirea unificării statale a altora, interesate în păstrarea ordinii politice-teritoriale statuate prin tratatele de pace. Din cauza complexităţii situaţiei şi contradicţiilor existente, pentru această din urmă categorie de state s-a vădit necesitatea prezentării lor într-un front comun, dată fiind similitudinea intereselor generale pe care le aveau. Astfel, în 1920—1921 a apărut în contextul internaţional postversaillez prima alianţă defensivă regională cu participarea unor state din centrul Europei şi din Balcani — Mica Înţelegere, formată de Cehoslovacia, Iugoslavia şi România[40]. Guvernele celor trei ţări şi-au propus să găsească în comun soluţiile care să le asigure statutul teritorial.

Constituită în spiritul Ligii Naţiunilor, sprijinindu-se pe autoritatea Angliei şi Franţei, Mica Înţelegere nu împărtăşea însă în totalitate punctele de vedere ale politicii externe promovate de cei doi aliaţi occidentali ; tendinţele marilor puteri de a înfăptui o Europă conformă cu interesele lor au grăbit însă strîngerea legăturilor dintre România,

[39] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.785, c. 384—385, p. 391.
[40] Vezi detalii la Eliza Campus, *Mica Înţelegere*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 29—64.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Cehoslovacia şi Iugoslavia. În concepţia negociatorilor, Mica Înţelegere îşi propunea stabilirea unei egalităţi a acestei grupări de state în relaţiile cu marile puteri, spre a le îngrădi influenţa asupra ţărilor mici şi mijlocii.

În esenţă, Mica Înţelegere urma, potrivit principiilor stabilite în perioada iniţială de organizare a acesteia, să aibă drept scop „stabilirea unui nou echilibru de forţe în Europa Centrală, menit să înlocuiască cu succes vechiul Imperiu habsburgic“ [41]. Această apreciere, aparţinînd lui Take Ionescu, era menită să convingă în special Franţa că preconizata confederaţie dunăreană era o soluţie nu numai hazardată dar şi contrară intereselor popoarelor eliberate. Ea arăta că statele din zonă (România, Iugoslavia şi Cehoslovacia) vor face totul pentru a nu se reveni la situaţia anterioară Conferinţei de pace.

Oportunitatea organizării unei alianţe a statelor mici şi mijlocii din zonă se vădise încă din toamna anului 1918, cînd devenise clar oamenilor politici din centrul şi sud-estul Europei că la Conferinţa Păcii statele mari se vor situa pe poziţii de dictat. Pentru a se ralia într-un front comun şi pentru „a constitui, în jurul tratatelor de pace, un zid destinat să împiedice orice tentativă, ori din ce parte ar fi venit, pentru a le dărîma“ [42], la Roma şi la Paris, între Beneš, Venizelos, Pasič şi Take Ionescu au început unele convorbiri.

La începutul anului 1920, cînd era vizibil că marile puteri nu vor ţine cont de interesele specifice statelor mici şi nici nu-şi vor recunoaşte angajamentele asumate în timpul războiului, Beneš îi scria primului ministru român, Al. Vaida-Voevod : „Avem la Paris o sarcină destul de grea pentru a ne putea apăra. Cred că interesele noastre sînt identice din acest punct de vedere şi că avem datoria strictă de a ne ajuta reciproc“ [43]. Scurt timp după aceea, reprezentatul diplomatic al Cehoslovaciei la Bucureşti îl informa pe ministrul său de externe că România este, în principiu, de acord pentru o poziţie comună la Conferinţa de pace.

Cercurile politice din Bucureşti considerau că numai o alianţă între Polonia, Cehoslovacia, România, Iugoslavia şi Grecia putea deveni un factor de descurajare antirevizionistă şi, ca atare, au militat ca toate aceste cinci ţări să se constituie într-o alianţă defensivă. În cursul unei audienţe acordată de regele Ferdinand însărcinatului cu afaceri al Marii Britanii la Bucureşti, Frank Rattigan, şeful statului român a declarat că îşi dăduse asentimentul pentru realizarea unei înţelegeri amicale între

[41] Apud : Eliza Campus, *op. cit.*, p. 50.
[42] Take Ionescu, *Mica Înţelegere*, Bucureşti, 1921, p. 11.
[43] Apud : *Reprezentanţele diplomatice ale României*. vol. II. 1911—1939. Editura politică, Bucureşti, 1971, p. 190.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cele cinci state care, numai în acest mod, ar „putea să coopereze împotriva unei agresiuni din est sau vest“ [44].

Ambiţiosul proiect de confederaţie dunăreană nu a făcut decît să sporească eforturile celor care se opuneau unei asemenea alternative menite să submineze unitatea naţională şi suveranitatea statală a popoarelor din această parte a continentului. În consecinţă, la 14 august 1920, la Belgrad, se fac primii paşi spre realizarea Micii Antante, prin semnarea „Convenţiei de alianţă între Republica Cehoslovacă şi Regatul sîrbo-croato-slovenilor“. Urmare a discuţiilor ce avuseseră loc în 1918 între Beneš, Pasič şi Take Ionescu, respectiva alianţă defensivă avea în vedere apărarea celor două state în cazul unui atac neprovocat din partea Ungariei [45], care cu foarte mare greutate proceda la îndeplinirea obligaţiilor prevăzute de tratatul de la Trianon (cu şi mai mare încetineală se hotăra Ungaria să treacă la realizarea măsurilor stabilite de actul de pace ce priveau armata, încercînd „prin toate mijloacele să eludeze clauzele prevăzute în acest tratat, în special pe cele privitoare la reducerea armatei“ [46]).

După ce Beneš a semnat convenţia de alianţă, el a întreprins o călătorie în România, unde a conferit cu o seamă de exponenţi ai politicii externe româneşti şi, în primul rînd, cu Take Ionescu. Informînd guvernul român despre actul de la Belgrad, ministrul de externe cehoslovac şi-a exprimat opinia potrivit căreia următoarea etapă a întăririi respectivei alianţe, pentru a se ajunge la scopul dorit, trebuia să fie aderarea României [47].

În cadrul contactelor bilaterale ce au urmat, Cehoslovacia şi-a dat deplinul asentiment ca România să întreprindă demersurile necesare pentru realizarea acordului defensiv între statele interesate, cu atît mai mult cu cît era dornică să încheie o alianţă cu Polonia.

Pentru spiritul în care s-au purtat aceste discuţii, ca şi pentru caracterul întregii atitudini politico-militare a României faţă de vecinii ei, este edificatoare poziţia vis-à-vis de conflictul polono-rus *. Ambele state, în comun, au hotărît să nu participe, sub nici o formă, la acest conflict, în ciuda unor demersuri şi presiuni franco-britanice la Bucureşti şi Praga. Documentele consemnează faptul că România şi Ceho-

[44] Arh. st. Bucureşti, microfilme Anglia, rola 202, c. 84/4691.
[45] Ibidem, microfilme S.U.A., rola 468, c. 117 777—778.
[46] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.112, c. 617—619.
[47] Arh. st. Bucureşti, microfilme Franţa, rola 99, c. 427.

* Referindu-se la tatonările pe care le-a făcut pentru a vedea care este poziţia Cehoslovaciei faţă de războiul ruso-polon, reprezentantul german la Praga declara că în urma convenţiei încheiate cu Iugoslavia şi în ciuda divergenţelor ceho-polone şi a apropierii polono-ungare, Cehoslovacia îşi va menţine neutralitatea şi nu va intra în război. (Arh. st. Bucureşti, microfilme S.U.A., rola 468, c. 117 633.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

slovacia au hotărît ca în cazul insistenţelor celor două mari puteri occidentale să se consulte între ele înainte de a da vreun răspuns *.

În toamna lui 1920, Take Ionescu a efectuat o călătorie în capitalele marilor puteri aliate pentru a informa guvernele acestora despre faptul că se proiecta organizarea unei grupări regionale, a unei alianţe constituite „din cele cinci naţiuni noi care să închidă drumul Germaniei: Polonia, Cehoslovacia, România, Serbia şi Grecia“ [48]. Prin respectiva alianţă, avea să precizeze diplomatul român, se urmărea să se stabilească un nou echilibru de forţe în Europa centrală. Marea Britanie şi Italia şi-au dat acordul pentru crearea Micii Înţelegeri „în cinci“, în timp ce Franţa şi-a propus să facă demersurile necesare pentru realizarea unei înţelegeri polono-cehe [49]. După etapa occidentală a periplului său, Take Ionescu a plecat în Polonia — la Varşovia — în speranţa rezolvării pe cale amiabilă a litigiilor polono-cehe. Din cauza acestor probleme, de ordin teritorial, Polonia nu dorea să intre în Mica Înţelegere, dar guvernul polonez, care în acea perioadă purta tratative cu reprezentanţii Rusiei Sovietice [50], ar fi dorit o alianţă cu România în vederea „garantării eventualelor tratate de pace ce s-ar semna cu Sovietele“ [51]. Dar factorii guvernamentali români nu au dorit să încheie acest tratat de alianţă fără ca toate chestiunile din „pachetul“ de probleme polono-ruse să nu fi fost rezolvate, astfel ca Rusia Sovietică să nu considere tratatul româno-polon îndreptat împotriva ei. Dacă el a fost totuşi semnat înainte cu două săptămîni, este de presupus că toate detaliile tehnice din tratatul de pace polono-rus erau fixate şi că partea polonă a comunicat părţii române acest lucru. S-a dovedit o dată în plus că România dorea să stabilească relaţii amicale cu toţi vecinii ei.

Făcînd unele aprecieri pe marginea rezultatelor demersului diplomatic al lui Take Ionescu, reprezentantul german la Varşovia telegrafia la Berlin, unde se aşteptau ştirile referitoare la Mica Înţelegere cu foarte mare nerăbdare: „Vizita lui Take Ionescu [...] pare să nu fi dus la nici un rezultat politic concret, deoarece intrarea Poloniei în Mica Antantă — pentru care ministrul român insistă — a eşuat din cauza contradicţiei polono-cehe şi, iniţial, România nu s-a găsit dispusă să treacă la încheierea alianţei respective separate polono-române dorită aici“ [52].

* În documentele de arhivă se stipulează că Departamentul de Stat al S.U.A. cerea ambasadei proprii din Londra să verifice dacă în urma cererii engleze de a participa la contra-ofensiva poloneză, România a refuzat. (Ibidem, rola 538, c. 1 016.)

[48] C. Xeni, *Take Ionescu, 1858—1922*, Bucureşti, „Universul“, [1932], p. 465.

[49] Eliza Campus, *op. cit.*, p. 50—51.

[50] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.952, c. 338.

[51] Apud: Eliza Campus, *op. cit.*, p. 52.

[52] Arh. st. Bucureşti, microfilme S.U.A., rola 468, c. 117 784.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Aceasta, desigur, şi din cauză că relaţiile Poloniei cu Ungaria „bazate pe interese comune nu scapă nici o ocaziune spre a se manifesta. Presa polonă susţine, pe de o parte, revendicaţiunile ungurilor asupra Slovaciei, cîtă vreme presa ungară susţine cauza polonă în chestiunea Teschenului“ [53]. Din cele arătate mai sus rezultă că strădaniile făcute de diplomaţia românească în vederea realizării unei concilieri nu au avut rezultatele scontate. Cu tot succesul dobîndit în alte capitale, aici, la Varşovia, eşecul fusese clar, atît de clar încît Take Ionescu a renunţat a se mai duce la Belgrad [54]. Decisă, totuşi, să nu renunţe la planul său, diplomaţia românească, de acord cu cea cehoslovacă, a avut în vedere faptul că o alianţă între Bucureşti şi Varşovia ar putea reprezenta un cîştig în realizarea Micii Înţelegeri în cinci, cu atît mai mult cu cît nimic „nu stătea în calea unei foarte complete înţelegeri între Polonia şi România ; ele nu aveau nici o neînţelegere, nici o dispută asupra frontierelor“ [55]. Dealtfel, în discuţiile Take Ionescu—Sapieha fusese acceptată, în principiu, formula tratatului politic bilateral şi, mai ales, se putea îndepărta astfel Polonia de Ungaria revizionistă.

Din documentele de arhivă rezultă, de fapt, că cercurile militare româneşti facilitaseră aceste întrevederi la nivel înalt. Astfel, ataşatul militar francez la Bucureşti, generalul Petin, îşi anunţa superiorii de la Paris, în martie 1920, că Marele stat major român îl informase că este gata să trimită la Varşovia un om calificat — în persoana unui ofiţer superior — pentru a discuta problemele unei colaborări militare [56]. Odată ajuns în capitala poloneză, trimisul Marelui stat major român a angajat discuţii cu generalul Rozwadowski, şeful Marelui stat major polonez, asupra situaţiei de la graniţele celor două state şi asupra măsurilor ce vor fi de luat pentru a împiedica orice încercare de revizuire teritorială, din oricare parte ar fi venit ea [57]. Convorbirile au fost continuate, în acelaşi spirit, şi cu prilejul vizitei la Bucureşti a generalului Rozwadowski. Se aprecia, de către Statul major al armatei poloneze, că această vizită „poate să constituie primul pas spre încheierea unei înţelegeri politico-militare definitive a cărei necesitate o recunosc ambele popoare şi spre a cărei realizare tind“ [58].

Din cealaltă extremitate a continentului, Franţa urmărea cu interes raporturile polono-române, arătîndu-se foarte interesată de înche-

[53] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II. 1.43, c. 690.
[54] Eliza Campus, *op. cit.*, p. 53.
[55] Robert Machray, *Poland 1914—1931*, London, 1932, p. 180.
[56] Arh. st. Bucureşti, microfilme Franţa, rola 99, c. 291.
[57] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.95, c. 141.
[58] Arh. st. Bucureşti, microfilme Polonia, rola 19, c. 853.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ierea unei alianţe între cele două state. De aceea, în cursul întrevederilor dintre mareşalul Foch şi generalul Alexandru Gorski, din decembrie 1920, care au avut ca temă principală de discuţie probleme legate de mobilizarea armatei române în cazul unui atac neprovocat de peste graniţă [59], „mareşalul a insistat asupra [...] necesităţii unei convenţii defensive cu Polonia" [60]. În încheierea raportului său pe marginea acestor întrevederi, şeful misiunii militare române concluziona că „în aceste discuţii, Franţa a exagerat pericolul bolşevic pentru a grăbi o alianţă polono-română" [61]. Intenţia Franţei ca Polonia să nu ajungă la o înţelegere cu Rusia Sovietică, ba mai mult, de a determina România să se alăture Poloniei, era clară. S-a remarcat cu acest prilej politica de neutralitate evidentă promovată de către cercurile oficiale de la Bucureşti, în ciuda insistenţelor franceze şi în ciuda amiciţiei româno-franceze, neutralitate conformă cu cele mai intime interese româneşti.

În ianuarie 1921, adică ceva mai tîrziu decît se anunţase, a sosit la Bucureşti o comisie militară poloneză condusă de generalul Stanislav Haller „în vederea stabilirii unei colaborări militare". Punctele de vedere elaborate de guvernul român cu această ocazie se remarcă prin accentul lor defensiv ; în ele se lua ca bază de calcul numai alternativa de acţiune în cazul în care cele două state, separat sau concomitent, deveneau obiectul unei agresiuni neprovocate, precizîndu-se pentru lucru trei ipoteze socotite probabile. În fiecare din aceste cazuri urma să se aibă în vedere planul de concentrare a trupelor şi direcţia generală a operaţiilor [62].

Negocierile la care ne-am referit au putut să avanseze rapid, astfel că la sfîrşitul lunii ianuarie 1921 generalul Stratilescu a fost însărcinat să întocmească proiectul convenţiei militare româno-polone [63].

Paralel cu discuţiile purtate în capitala României, la Paris s-a semnat, la 19 februarie 1921, tratatul franco-polon, tratat ce constituia baza sistemului francez de alianţe în Europa centrală şi de răsărit. Temîndu-se ca nu cumva acest tratat să „indispună" cercurile conducătoare din Cehoslovacia, presa franceză sublinia importanţa tratativelor de la Bucureşti pentru consolidarea politicii antirevizioniste [64].

La scurt timp după aceea, la 3 martie 1921, s-a semnat la Bucureşti „Convenţia de alianţă defensivă între Republica Poloniei şi Regatul

[59] Arh. M.Ap.N., fond 332, dosar nr. 5, f. 1.
[60] Ibidem, dosar nr. 4, f. 6.
[61] Ibidem, f. 10.
[62] Ibidem, microfilme, rola P.II.1.954, c. 396—398.
[63] Ibidem, c. 384.
[64] *Reprezentanţele diplomatice ale României*, vol. II, p. 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

României“ [65], precum și „Convenția militară între România și Polonia“ [66].

Caracterul relațiilor statornicite între Polonia și România a fost definit în articolul 1 al Convenției, în care se preciza: „Polonia și România se angajează să se ajute reciproc în cazul în care una din ele ar fi atacată, fără provocare din partea sa, la frontierele sale orientale actuale“. Subliniindu-se, în continuare, că în această situație celălalt stat urma să ajute cu forțe armate statul atacat, în articolul 3 al Convenției se stipula prevederea relativă la semnarea unei convenții militare care să fixeze modalitățile de cooperare a celor două țări [67]. Datorită complexității situației internaționale, în protocolul A se stipula că „nici una din cele două părți contractante nu va putea încheia vreo alianță cu vreuna din Puterile Centrale fără consimțămîntul celeilalte părți“ [68]. În dorința evidentă a celor două țări de a-și îmbunătăți relațiile cu Rusia Sovietică, în protocolul B se prevedea că această convenție „urmează să fie ținută secret atîta vreme cît tratatul de pace polono-sovietic nu va fi semnat“ [69]. Rostul acestui protocol era să preîntîmpine vreo nouă insistență din partea Franței sau Angliei de a îndrepta pe cele două state semnatare împotriva vecinului de la răsărit. Cît privește protocolul C, el consemna necesitatea studierii mijloacelor prin care se va putea încheia Mica Înțelegere în cinci „în scopul de a se garanta reciproc împotriva oricărei agresiuni și de a se ajuta pentru menținerea acestor tratate (de pace — *n.n.*) sau a unora dintre ele“ [70].

Convenția militară, parte integrantă a Convenției politice, semnată de generalul Christescu din partea Marelui stat major român și, respectiv, de generalul Rozwadowski din partea Marelui stat major polonez, specifica ansamblul de măsuri ce s-ar fi impus a fi luate în situația în care un *casus foederis* impunea intervenția armatei. Era prevăzut ca în cazul unei agresiuni fiecare semnatar al convenției să participe cu forțele a 14 divizii de infanterie și două divizii de cavalerie, mari unități care trebuiau să fie concentrate în 18—24 zile de la data decretului de mobilizare generală. Se avea în vedere ca trupele fiecărui stat să acționeze, în principal, sub comandament propriu. Legătura între trupele părților era asigurată de un general detașat ca ofițer de legătură. În

[65] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.954, c. 340—342.
[66] Ibidem, c. 401—403.
[67] Ibidem, c. 340.
[68] Apud: D. Tuțu, *Alianțe militare ale României. 1921—1939*, în *Probleme de politică externă a României, 1918—1940*, Editura militară, București, 1977, p. 112.
[69] Ibidem, p. 111.
[70] *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, p. 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

plus, în prima zi de mobilizare trebuiau să se constituie o serie de organisme care să uşureze contactul şi luarea deciziilor în comun *.

Ceea ce reţine în mod deosebit atenţia este spiritul defensiv în care a fost redactată convenţia militară. Ipoteza de la care s-a plecat în redactarea tuturor articolelor era aceea că cele două state ar putea forma obiectul şi nicidecum subiectul vreunei agresiuni.

Tratatul de alianţă defensivă româno-polon, etapă intermediară pe drumul care ar fi trebuit să ducă la Mica Înţelegere în cinci **, reprezenta un punct de plecare în realizarea unui instrument politic complex apt să asigure apărarea statu-quo-ului teritorial postbelic în această parte a Europei.

Diplomaţia românească, care urmărea crearea unui „sistem de coordonare a acţiunii diplomatice" menit să se împotrivească în mod hotărît oricăror revizuiri teritoriale, a continuat şi după semnarea convenţiei cu Polonia să poarte tratative cu responsabilii politicii externe cehoslovace. Rezultatul acestor discuţii a fost parafarea, la 22 aprilie 1921, a „Convenţiei de alianţă defensivă între Regatul României şi Republica Cehoslovacă".

Pentru semnarea convenţiei militare, o delegaţie română, condusă de şeful Marelui stat major, generalul Christescu, din care făceau parte coloneii Iovanovici şi Prodan şi maiorul Rozin, a plecat la sfîrşitul lunii iunie la Praga, unde a conferit cu o delegaţie militară cehoslovacă, condusă de şeful Marelui stat major, generalul Mittelhauser. Din protocolul redactat la aceeaşi dată cu semnarea convenţiei militare (2 iulie 1921) şi care consemnează desfăşurarea zilnică a discuţiilor între tehnicienii militari români şi cehi reţine atenţia felul în care a fost rezolvată problema alcătuirii unui comandament al forţelor aliate ceho-române [71]. Protocolul stipula două modalităţi de exercitare a comenzii : în cazul agresiunii Ungariei împotriva uneia din părţile contractante, aceasta din urmă va avea comandamentul suprem ; cînd agresiunea ungară se produce împotriva unei ţări deja atacată de o altă putere,

* Se avea în vedere crearea unor comisii mixte de etape, de comunicaţie, de aprovizionare cu armament, muniţii şi material de război, de aprovizionare cu alimente şi echipament, precum şi a unui birou de informaţii.

** În noiembrie 1921 s-a semnat la Praga un acord politic defensiv între Cehoslovacia şi Polonia, care a fost primit cu multă satisfacţie în ţările Micii Înţelegeri. Referindu-se la acest tratat, ataşatul militar român la Varşovia telegrafia la Bucureşti : „incontestabil că apropierea înfăptuită între Polonia şi Cehoslovacia (acordul politico-economic) este de toată importanţa şi pentru noi, mai ales că Polonia, care a desfăşurat totdeauna o politică de sentimente ungarofile, poate fi atrasă pe această cale în orbita Micii Înţelegeri". (Arh. M.Ap.N., fond 333, dosar nr. 61, f. 159.)

[71] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.954, c. 413.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cealaltă parte contractantă ce va veni în ajutor va asigura şi comanda forţelor destinate să acţioneze împreună contra Ungariei [72].

Cele nouă articole ale convenţiei militare aveau în vedere posibilitatea ca Ungaria să declanşeze o agresiune neprovocată împotriva unuia din cei doi semnatari. În alternativa în care România ar fi format obiectul agresiunii, guvernul cehoslovac, la cererea guvernului român, decreta mobilizarea forţelor sale armate; numărul marilor unităţi ce urma să participe la operaţii era stabilit la cinci divizii de infanterie, două brigăzi de cavalerie şi şase escadrile, plus o rezervă de artilerie de valoarea a 18 baterii *, forţe ce trebuiau să se deplaseze spre frontiera ceho-ungară în maximum 20 de zile. Gruparea principală urma să se concentreze în regiunea Nove Zamky — Lucinec, iar gruparea secundară în zona Kosice. Cele două părţi trebuiau să destine cîte un regiment de cavalerie, un batalion de infanterie, o baterie de artilerie şi servicii complementare pentru formarea unui detaşament mixt de legătură, acesta urmînd să se concentreze în regiunea Cop. În acest prim caz comanda detaşamentului urma să fie acordată unui ofiţer român.

Cea de-a doua alternativă avută în vedere era atacarea Cehoslovaciei. În această situaţie, România, la cererea guvernului cehoslovac, urma să decreteze mobilizarea armatei şi se angaja să participe la operaţiile împotriva statului agresor cu: şase divizii de infanterie, două brigăzi de cavalerie, trei escadroane **, trupe ce aveau la dispoziţie pentru afluirea la graniţa româno-ungară 20 de zile. Grupul principal de forţe urma să se concentreze în zona Oradea, iar cel secundar într-un raion din jurul localităţii Satu Mare. Comanda detaşamentului mixt de legătură urma să fie încredinţată unui ofiţer cehoslovac.

Convenţia se referea şi la modul de acţiune în cazul în care cele două ţări, aflate deja angajate în acţiune contra unui alt stat agresor, urmau să fie atacate separat sau ambele deodată de către inamicul prezumtiv. În acest caz, forţele militare participante la conflict şi modul lor de acţiune urmau să facă obiectul unui acord special [73].

Ansamblul măsurilor defensive era completat de angajamentul celor două state de a permite tranzitul unor materiale de ordin militar în

[72] Ibidem, c. 408.

* Totalul forţelor de intervenţie trebuia să se ridice la 60 batalioane de infanterie, 63 baterii de artilerie, 16 escadroane de cavalerie (fără a socoti escadroanele divizionare) şi 60 avioane. (Ibidem, c. 411.)

** Marele stat major român detalia aceste mari unităţi în: 72 batalioane de infanterie, 90 baterii de artilerie, 16 escadroane de cavalerie (exceptînd escadroanele divizionare) şi 30 avioane. (Ibidem, c. 412.)

[73] Ibidem, c. 413.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

situaţia în care vreuna din părţile contractante s-ar fi găsit în stare de război cu un alt stat [74].

Concomitent cu finalizarea acţiunilor care au dus la încheierea alianţei defensive româno-cehoslovacă, la Belgrad şi la Bucureşti s-au purtat tratative menite să ducă la întărirea securităţii României şi Iugoslaviei în contextul general al intereselor europene în bazinul danubian. Dincolo de unele neînţelegeri existente între cercurile conducătoare ale celor două ţări [75], au primat interesele menţinerii statu-quo-ului în regiune, ale necesităţii creării unei alianţe apte să dea riposta cuvenită oricărui agresor. În urma tratativelor desfăşurate, la 7 iunie 1921, la Belgrad, Take Ionescu şi Nikola Pasič au semnat „Convenţia de alianţă defensivă între Regatul României şi Regatul sîrbilor, croaţilor şi slovenilor" [76]. Asemănătoare în fond cu precedentele două convenţii defensive, convenţia din iunie 1921, plecînd de la situaţia geografică a Iugoslaviei şi României, avea în vedere întărirea statu-quo-ului în zona geografică de la sud de fluviul Dunărea, prin apărarea celor două state la flancurile lor estic şi respectiv sudic. Printre altele, în convenţie se stipula : „În caz de atac, neprovocat, al Ungariei sau Bulgariei sau al celor două puteri deodată, contra uneia din înaltele părţi contractante în scopul de a lovi ordinea stabilită prin Tratatul de pace de la Trianon sau prin cel de la Neuilly sur Seine, cealaltă parte se angajează să participe la apărarea părţii atacate într-o manieră ce va fi stabilită printr-un aranjament menţionat în articolul 2 al prezentei convenţii" [77].

În protocolul B — parte integrantă a convenţiei — erau consemnate prevederi care veneau să ateste faptul că tratatul româno-iugoslav din 1921 era îndreptat împotriva oricărui agresor, din orice punct cardinal ar fi venit el.

Potrivit celor stipulate în articolul 2 din convenţia defensivă, organele competente române şi iugoslave trebuiau să se întîlnească în cel mai scurt timp şi să încheie o convenţie militară. Într-adevăr, după şapte luni, mai precis la 23 ianuarie 1922, la Belgrad, generalii Christescu şi Pasič semnau „Convenţia militară între Regatul României şi Regatul sîrbilor, croaţilor şi slovenilor" [78]. Comisiile tehnice, care în a doua parte a anului 1921 au lucrat la elaborarea convenţiei militare, au prevăzut patru variante probabile de acţiune, toate plecînd de la aceeaşi schemă devenită clasică la statele Micii Antante şi care exprima dorinţa lor de întărire a păcii şi de apărare a integrităţii teritoriale : neprovo-

[74] Ibidem, c. 414 ; Arh. st. Bucureşti, microfilme S.U.A., rola 468, c. 117 924.
[75] Eliza Campus, *op. cit.*, p. 62—63.
[76] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.954, c. 423—427.
[77] Ibidem, c. 423.
[78] Ibidem, c. 428—432.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

carea, sub nici o formă, a posibililor agresori, armatele celor trei state fiind puse numai în situaţia de a apăra teritoriile naţionale. Prima variantă pornea de la premisa agresiunii Ungariei împotriva uneia din cele două părţi contractante. În cazul dat, statul neatacat, la cererea guvernului ţării atacate, decreta mobilizarea armatei în termen de 48 de ore şi-şi concentra forţele astfel ca în termen de 20 zile să se poată alătura aliatului atacat. Cuantumul minim al forţelor de intervenţie era fixat la şase divizii de infanterie şi o divizie de cavalerie (72 batalioane, 90 baterii, 24 escadroane) şi 30 avioane. Pentru concentrarea trupelor române era destinată zona Arad, iar pentru forţele iugoslave — o zonă cuprinsă între Dunăre şi Tisa [79].

A doua variantă avea în vedere un atac posibil din partea Bulgariei. Într-o atare situaţie, detaliile tehnice de acordare a ajutorului erau identice cu cele prevăzute în primul caz. Zona de concentrare a trupelor române era delimitată de rîurile Olt şi Jiu, iar forţele iugoslave urmau să afluiască în regiunea Niş-Pirot. În a treia alternativă probabilă — atac combinat din partea ambelor state revizioniste —, statul neatacat urma să decreteze mobilizarea generală şi să atace cu grosul forţelor sale agresorul stabilit din timp de cele două comandamente supreme. Cele două delegaţii militare au socotit ca posibilă şi varianta ca părţile contractante să fie atacate concomitent de ambele state considerate ca factori potenţiali de conflict [80].

Problema conducerii superioare a trupelor celor doi aliaţi era lăsată în suspensie pînă cînd o înţelegere specială urma să reglementeze şi acest aspect.

Ca şi convenţia militară dintre România şi Cehoslovacia, şi cea dintre România şi Iugoslavia preciza modalităţile de schimburi materiale şi aprovizionare, precum şi tranzitul materialelor de război în condiţii politice şi militare dinainte stabilite [81].

Prin semnarea acestor convenţii defensive, Mica Înţelegere fusese constituită. Fireşte, noua organizaţie politică se vădea a fi un important instrument de apărare a statu-quo-ului teritorial, cu cert caracter defensiv, ceea ce avea să-l determine pe unul din iniţiatorii ei, Take Ionescu, să aprecieze: „Toate aceste tratate au un caracter hotărît defensiv. Mica Înţelegere este esenţialmente o operă de pace“ [82].

[79] Ibidem, c. 428—429.
[80] Ibidem, c. 429—430.
[81] Ibidem, c. 431.
[82] Take Ionescu, *Mica Înţelegere*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Situarea României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei pe o platformă comună politică și militară, rezultată în urma convențiilor bilaterale, s-a dovedit curînd foarte utilă în două cazuri. În octombrie 1921, Ministerul Apărării Naționale semnala Ministerului Afacerilor Străine pericolul organizațiilor paramilitare din Ungaria, subliniind, între altele, că „ungurii simulcazā reducerea armatei, pe cînd în realitate creează tot felul de formațiuni organizate militărește, care nu sînt decît trupe deghizate. De asemenea, continuă a masca reducerea armamentului, creînd în diferite locuri depozite ascunse de material, muniții și armament“ [83]. Ca urmare a celor constatate, conducerea superioară a oștirii cerea guvernului român ca împreună cu guvernele cehoslovac și sîrb să facă demersurile necesare pentru ca în Comisia interaliată de control de la Budapesta „să fie numiți și cîte un reprezentant militar român, iugoslav și cehoslovac cu aceleași drepturi ca și reprezentanții celorlalte puteri“ [84]. A doua ocazie care a probat oportunitatea alianței a fost evidențiată la 21 octombrie 1921, cînd s-a produs noua tentativă a fostului rege Carol de Habsburg de a restaura regimul monarhic și prin aceasta de a nu recunoaște, de fapt, tratatul de pace de la Trianon. În această împrejurare „Cehoslovacia și Iugoslavia au mobilizat o parte din forțele lor, hotărîte fiind, în caz de opunere din partea Ungariei, ca împreună cu România să înceapă o acțiune militară împotriva ei“.

Cadrul internațional complex, agitațiile fasciste-revizioniste din Ungaria [85], ca și situația tulbure din Germania au impus statelor majore din țările Micii Înțelegeri și Polonia stabilirea de strînse contacte pentru a fi în măsură ca, în fața amenințării, să poată riposta. În contextul creat, în septembrie 1921 la Varșovia au avut loc mai multe ședințe ale delegațiilor militare poloneză și română, concretizate într-o serie de studii speciale, care sînt „cea mai concludentă mărturie a caracterului defensiv și neagresiv al alianței“ [86]. De la Praga, ataşatul militar român își informa, la 10 decembrie, superiorii că „se agită din nou ideea necesității unei întruniri apropiate a statelor majore ale țărilor Micii Antante, eventual și Polonia, pentru a se discuta toate ipotezele și a le elabora apoi definitiv“ [87].

Politica militară promovată de România în anii 1919—1929 a vizat, în concluzie, edificarea mijloacelor interne și externe pentru asigurarea

[83] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.112, c. 617—619.
[84] Ibidem.
[85] „Anale de istorie“, an. XXIV. nr. 6, 1978, p. 168—174.
[86] D. Tuțu, *op. cit.*, p. 113.
[87] Arh. M.Ap.N., microfilme, rola P.II.1.47, c. 624.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

independenţei, suveranităţii naţionale şi integrităţii teritoriale, coordonate ce au stat permanent în atenţia factorilor de decizie de la Bucureşti, indiferent de orientarea politică a acestora. În perioada dată, a ieşit cu claritate în evidenţă dorinţa şi chiar hotărîrea cercurilor politice româneşti de a stabili relaţii de bună vecinătate cu toate statele ce aveau graniţe cu România, pe de o parte, şi de a se realiza o alianţă regională care să se opună efectiv tendinţelor expansioniste şi revizioniste, pe de altă parte. În contextul dat, Mica Înţelegere a răspuns în mod neîndoielnic unor comandamente impuse de evoluţia contradictorie a relaţiilor internaţionale în aria geografică în care se afla şi ţara noastră.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Locotenent-major DAN C. RĂDULESCU

POLITICA MILITARĂ A STATULUI ROMÂN ÎNTRE ANII 1922—1924

Mai puţin frămîntaţi în raport cu cei ce au urmat imediat primului război mondial, anii 1922—1924 au consemnat debutul unei noi etape în viaţa popoarelor, în evoluţia raporturilor dintre state. Această etapă s-a caracterizat, în principal, printr-o stabilizare relativă a raporturilor dintre state în cadrele şi cu respectarea tratatelor de pace şi a normelor de relaţii înscrise în pactul Societăţii Naţiunilor.

Eforturile diplomatice întreprinse de statul român în aceşti ani au avut drept scop strîngerea legăturilor de prietenie şi colaborare în primul rînd cu statele vecine, dar şi cu celelalte ţări care se pronunţau pentru menţinera neştirbită a statu-quo-ului teritorial.

Ca membră fondatoare a Societăţii Naţiunilor, România a militat în mod constant pentru îndeplinirea obligaţiilor înscrise în statutele societăţii de evitare prin negocieri şi tratative a oricăror litigii.

Cît priveşte raporturile ţării noastre cu statele vecine, trebuie subliniată constanţa cu care România a urmărit promovarea relaţiilor sale cu statele respective pe baza egalităţii, a respectului independenţei şi integrităţii teritoriale. Aceasta a fost şi motivul pentru care România s-a alăturat celorlalte ţări vecine care urmăreau să asigure apărarea păcii şi a echilibrului european, aducîndu-şi o contribuţie de seamă, împreună cu Cehoslovacia şi Iugoslavia, la constituirea, între anii 1920—1921, a Micii Înţelegeri.

Politica de pace promovată de România şi-a dovedit constanţa cu ocazia conferinţei Micii Înţelegeri, desfăşurată la Praga în cursul lunii iulie a anului 1924 [1], unde din nou statul român s-a pronunţat pentru adoptarea de măsuri hotărîte în vederea menţinerii statu-quo-ului.

[1] Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viaţa politică în România. 1922—1928*, Editura politică, Bucureşti, 1979, p. 192.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Eforturi susţinute au fost desfăşurate de către conducerea politico-militară română, începînd din anul 1920, în vederea semnării cu Polonia a unui tratat de alianţă defensivă menit să asigure integritatea hotarelor răsăritene ale celor două state, tratat însoţit de o convenţie militară care să reglementeze modalităţile concrete de cooperare militară în caz de necesitate în vederea apărării integrităţii teritoriale a României şi Poloniei. Convenţia militară cu Polonia, încheiată la 3 martie 1921, a fost reînnoită la 16 februarie 1922, pe aceleaşi baze de garantare a statu-quo-ului politico-teritorial din zonă.

Perioada anilor 1922—1924 nu a cunoscut însă, în ceea ce priveşte evoluţia relaţiilor militare externe ale României, evenimente deosebite faţă de perioada anterioară, efortul principal al conducerii statului şi armatei fiind direcţionat cu precădere pe plan intern. În această ordine de idei, prefacerile operate în structurile militare româneşti încă din anii primului război mondial se cereau a fi continuate în vederea consolidării şi optimizării organismului militar naţional, urmărindu-se exclusiv asigurarea apărării ţării. Discuţiile angajate în cursul anilor 1922—1924, ca dealtfel în cursul întregii perioade interbelice, de către cercurile guvernamentale şi specialiştii militari în legătură cu problemele apărării naţionale erau urmărite cu interes de opinia publică interesată în mod legitim de modul de asigurare a independenţei şi integrităţii teritoriale a României.

Experienţa proprie cîştigată de România în anii primului război mondial, analizele de perspectivă reliefau necesitatea imperioasă a modernizării structurilor organizatorice ale armatei. Studiile întreprinse de către cei interesaţi demonstrau necesitatea redimensionării funcţiilor armatei române, care în opinia specialiştilor continua să reprezinte elementul principal de asigurare a apărării naţionale. Prioritară rămînea, ca şi în etapele anterioare, funcţia de apărare, armata urmînd să reprezinte, în caz de necesitate, elementul specializat în purtarea războiului, care trebuia însă încă din timp de pace să asigure pregătirea şi angrenarea întregii naţiuni la efortul de apărare al ţării.

Referindu-se la problema asigurării apărării naţionale, Partidul Comunist Român considera acest obiectiv ca realizabil prin „instrucţia militară periodică a miliţiilor, instrucţia militară a tineretului combinată cu educaţia fizică în şcoli“ [2].

Şi alte partide politice din România şi-au exprimat opinia în legătură cu sarcinile ce reveneau întregii naţiuni în cadrul eforturilor militare şi economice cerute de apărarea patriei [3].

[2] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 622—623.
[3] *Manifestul Program al P.N.L.*, Bucureşti, 1930.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Chiar şi noua constituţie a ţării, promulgată la 28 martie 1923, stipula, la articolele 2 şi 119, sarcinile ce reveneau tuturor celor apţi să participe, într-un fel sau altul, la eforturile cerute de apărarea independenţei şi integrităţii teritoriale a ţării.

Pornind de la necesitatea desfăşurării unei largi activităţi educative în sînul maselor populare şi mai ales al tineretului în legătură cu tradiţiile înaintate de luptă ale poporului român şi cu sarcinile ce reveneau întregii naţiuni în cazul unei agresiuni îndreptate împotriva hotarelor noastre fireşti, cercurile conducătoare politice şi militare apreciau că o pondere însemnată a acestei munci de instruire spirituală revenea cadrelor active şi de rezervă din rîndurile armatei. În acest sens, într-un document de epocă, se sublinia că „Ideile generale de patriotism, muncă, unire pot fi proferate în mod public, chiar de ofiţeri" [4].

Dealtfel, încă din acei ani mulţi teoreticieni militari români, analizînd activităţile cultural-educative desfăşurate în rîndurile militarilor, cum ar fi organizarea de spectacole, conferinţe, festivităţi cu caracter comemorativ etc., considerau armata ca o „adevărată şcoală a naţiunii" [5].

Sub impulsul acestui rol educativ al armatei, unele partide politice stipulau în programele lor, la punctele legate de politica militară, printre principalele deziderate şi „Reorganizarea armatei ca o şcoală de educaţie fizică şi de cultură naţională" [6].

Refacerea economiei naţionale ruinată de război a impus participarea armatei la opera de reconstrucţie economică. Funcţia economică a armatei — materializată prin participarea susţinută a militarilor la refacerea întreprinderilor industriale, a clădirilor publice, a drumurilor şi căilor ferate — a atras aprecieri deosebit de elogioase din partea unor cercuri politice şi militare tot mai numeroase care nu ezitau să declare că „se întrevede posibilitatea ca oştirea să devină din timp de pace în loc de-o rozătoare a bugetului ţării, o armată constructivă" [7].

■

În paginile care urmează vor fi prezentate principalele realizări ale politicii militare româneşti în ceea ce priveşte modernizarea şi consolidarea organismului militar naţional.

Evoluţia însăşi a războiului reliefase necesitatea operării de modificări în structura armatei române, în vederea înlăturării unor deficienţe

[4] Arhivele statului Bucureşti, Casa regală, Ferdinand, dosar nr. 2/1921, f. 1.
[5] G-ral M. C. Schina, *O schiţă a armatei române de mîine*, Bucureşti, 1920, p. 47.
[6] *Programul Partidului Naţionalist Democrat*, Craiova, 1922.
[7] G-ral M. C. Schina, *op. cit.*, p. 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

manifestate la începutul campaniei. O serie de prime schimbări fuseseră făcute deja în timpul desfășurării luptelor, dar noile realități politico-militare de după război impuneau cu pregnanță luarea de măsuri în vederea îmbunătățirii structurilor militare românești atît pe latura cantitativă, cît mai ales pe cea calitativă. În cursul războiului fuseseră experimentate și introduse în dotarea armatelor noi tipuri de armament și tehnică militară — aviația, tancurile —, iar altele deja cunoscute — artileria, armamentul automat etc. — cunoscuseră o mare dezvoltare. La rîndul lor, strategia și tactica au suferit importante mutații. În anii de pace care au urmat, arta și tehnica militară au făcut noi progrese.

În aceste condiții restructurările în domeniul apărării se impuneau a fi făcute cu rapiditate întrucît evoluția artei și tehnicii militare făcea ca un eventual nou război să se anunțe mai dificil decît prima conflagrație mondială, despre desfășurarea și mai ales despre finalul căreia un cunoscut teoretician militar străin concluziona că „Victoria a revenit grupului care a reușit să spargă rezistențele materiale și morale ale adversarului. Armatele s-au transformat în organe de uzură [...] ele au pulverizat pe linia frontului resursele națiunilor adverse transformate în mijloace de luptă“ [8].

Îmbunătățirile care au putut fi aduse organizării și înzestrării armatei române în perioada anilor 1922—1924 se înscriu ca parte integrantă într-o etapă de eforturi întreprinse în acest domeniu imediat după terminarea ostilităților și care durează pînă la promulgarea Legii de organizare a armatei din 1924.

O contribuție importantă la acest efort de înnoire și întărire a forțelor destinate să asigure apărarea națională au adus-o și între anii 1922—1924 o serie de cunoscuți teoreticieni militari.

Dintre teoreticienii militari români care s-au înscris cu contribuții pozitive în acești ani, majoritatea luptaseră împotriva armatelor cotropitoare, cîștigînd o bogată experiență în domeniul militar, experiență care au valorificat-o în scrierile lor sau în activitatea practică la trupe. Analizele și soluțiile propuse de aceștia au fost prezentate atît la cererea eșaloanelor de conducere a armatei (în special Marele stat major a sondat opinia corpului ofițeresc de toate gradele asupra operei de reorganizare a armatei), cît și din proprie inițiativă, acestea oglindindu-se în paginile publicațiilor militare și civile sau în lucrări independente.

Mari eforturi au fost întreprinse, în special, în vederea închegării unei doctrine militare care să stea la baza noilor structuri organizatorice ale armatei, vechea doctrină fiind, pe bună dreptate, socotită depășită. Experiența specialiștilor militari români i-a făcut pe cei mai mulți dintre

[8] Général G. Douhet, *La guerre de l'air*, *Paris*, 1932, p. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ei să opteze pentru fundamentarea unei doctrine militare originale care să ţină seama, în primul rînd, de realităţile româneşti şi apoi de mutaţiile operate pe plan mondial în domeniul artei militare. Trebuie subliniat însă că forurile de decizie ale armatei române s-au orientat către soluţia preluării unor prescripţii doctrinare din alte ţări, în principal din Franţa, pe care au căutat să le adapteze condiţiilor specifice României. Au contribuit la aceasta : supraestimarea eficienţei doctrinei militare a statului francez victorios în primul război mondial, legăturile strînse stabilite de România cu această ţară şi, poate, o nejustificată neîncredere în potenţialul teoretic propriu.

Unele concepţii doctrinare oficiale „de împrumut" au fost combătute în mod argumentat de către partizanii unei doctrine autohtone, care pe baza experienţei acumulate în această etapă concluzionau că doctrina şi organizarea nu pot şi nu trebuie copiate după acelea ale „armatelor mari apusene, căci în acest caz [...] nu ar corespunde nevoilor şi posibilităţilor reclamate de situaţia naţională a poporului şi ţării noastre" [9].

În ceea ce priveşte organizarea armatei sub aspect practic, eforturile întreprinse urmăreau stabilirea unor raporturi optime între diferitele arme şi specialităţi care se aflau în armata română în proporţii nesatisfăcătoare comparativ cu armatele din occident.

Iată care era situaţia în această etapă în ceea ce priveşte ponderea diferitelor arme [10] :

Specialitatea	Armata română%	Armate din Europa de Vest %
Infanteria şi carele de luptă *	62	52
Artileria	15	20
Cavaleria	10	9
Aeronautica	aprox. 1	7
Trupe tehnice	4	6
Servicii	8	6

[9] Col. Chr. Vasilescu, *Lecţiuni despre organizarea armatei*, Sibiu, 1924, p. 10.
[10] *Ibidem*, p. 67.
* Trebuie subliniat că în armata română exista, în cursul acelor ani, doar un regiment de care de luptă constituit dintr-un batalion de tancuri uşoare tip Renault FT 1917 şi un batalion de autoblindate şi motomitraliere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Analiza acestui tabel relevă exagerata amploare luată de servicii şi cavalerie, precum şi insuficienţa artileriei, a trupelor tehnice şi mai ales a aviaţiei.

Faţă de infanterie s-a emis şi în aceşti ani, de către teoreticienii militari, opinia că, datorită specificului ţării, aceasta trebuie să reprezinte arma preponderentă. Se sublinia însă necesitatea înzestrării infanteriei cu armament şi tehnică de luptă moderne, în cantităţi suficiente, care să permită organizarea superioară a acesteia în raport direct cu cerinţele cîmpului de luptă [11].

Deşi războiul mondial dovedise declinul cavaleriei în urma intervenţiei masive a aviaţiei, artileriei, armamentului automat şi tancurilor, aceasta continua să fie reprezentată într-o pondere însemnată în structura armatei române. În lipsa unor trupe motomecanizate care să asigure îndeplinirea misiunilor de acoperire şi manevrare rapidă pe principalele direcţii strategice de apărat, unii teoreticieni militari români au opinat pentru păstrarea cavaleriei, unicul element mobil al armatei, în vederea improvizării acoperirii strategice, acordîndu-se, de asemenea, cavaleriei şi misiuni de cercetare şi legătură [12]. Conservatorismul dovedit de către unii specialişti militari români faţă de acest aspect avea deci un substrat obiectiv — lipsa din structura organizatorică a armatei române a marilor unităţi motomecanizate capabile să înlocuiască cavaleria.

Tancurile erau încă considerate drept elemente de tehnică de luptă ajutătoare ale infanteriei, aşa cum fuseseră de cele mai multe ori folosite în timpul primei conflagraţii mondiale şi nicidecum ca unităţi cu statut independent, aşa cum au evoluat în cursul celui de-al doilea război mondial [13].

La aceste opinii mai puţin înaintate, teoreticienii militari autohtoni au subscris datorită stării tehnice nemulţumitoare a modelelor de tancuri existente în deceniul al treilea în dotarea armatelor şi în special datorită ponderii lor cu totul insuficiente în compunerea armatei române, fapt care nu permitea o analiză corespunzătoare a posibilităţilor reale ale acestora.

Cît priveşte artileria, exista unanimitate în legătură cu necesitatea eliminării deficitelor materiale în vederea asigurării unei înzestrări artileristice corespunzătoare.

După primul război mondial nu se găseau la un nivel de dezvoltare corespunzător nici trupele cu profil tehnic din cadrul armatei — geniul,

[11] Vezi, în acest sens, lt.-col. D. Popescu, *Regina bătăliei*, Bucureşti, 1928.

[12] Mr. D. Cantea, *Studiu critic asupra evoluţiei cavaleriei române în ultimii 10 ani (1916—1926)*, Bucureşti, 1927.

[13] Lt.-col. I. Raşcu, *Carele de luptă*, Bucureşti, 1923.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

transmisiunile, căile ferate şi altele. Din tabelul prezentat anterior se observă cu claritate faptul că aceste specialităţi aveau o pondere redusă pe ansamblul oştirii. Pentru a se depăşi o atare stare de lucruri, specialiştii cereau celor în drept, cu insistenţă şi în mod justificat, să ia măsuri grabnice în vederea îmbunătăţirii organizării şi dotării acestor categorii de trupe. Pe această linie, s-au emis unele opinii şi s-au propus soluţii interesante în lucrările şi studiile unor autori militari bine cunoscuţi în anii de după război, cum au fost coloneii Barbu Alinescu, Laurenţiu Bîrzotescu, Emil Gabrielescu, locotenent-colonelul Tiberiu Petrescu şi alţii [14].

Apariţia aviaţiei ca armă de luptă în anii primului război mondial a modificat radical concepţiile teoreticienilor militari de pretutindeni în legătură cu modul de desfăşurare a înfruntărilor militare. Lipsurile serioase în ceea ce priveşte înzestrarea aviaţiei militare româneşti au constituit subiecte de analiză şi de legitimă îngrijorare şi pentru specialiştii militari de la noi din ţară.

Pe baza învăţămintelor furnizate de primul război mondial şi în urma unor soluţii propuse de numeroase cadre militare, din rîndurile cărora s-au remarcat căpitanii Aurelian I. Dumitriu şi Constantin Gonţa [15], conducerea superioară a armatei a înţeles necesitatea înzestrării aviaţiei cu avioane şi aparatură corespunzătoare. Din nefericire, numeroasele intervenţii făcute de o seamă de specialişti pe lîngă cercurile guvernamentale şi-au găsit doar în parte modalităţi de rezolvare.

O atitudine oarecum asemănătoare s-a manifestat şi faţă de marina militară. Un număr apreciabil de teoreticieni din acest domeniu, cum au fost căpitanii-comandori Constantin Bucholtzer şi E. Roşca, locotenentul-comandor G. Koslinski [16], au elaborat lucrări valoroase în care se emiteau soluţii ce vizau atît dezvoltarea armei, cît şi perfecţionarea pregătirii cadrelor de comandă.

Un aport substanţial la acţiunea de modernizare a structurii organizatorice a armatei noastre în anii de după primul război mondial, mai precis în anii 1922—1924, a fost adus de către teoreticienii militari

[14] Lt.-col. Tiberiu N. Petrescu. *Radiotelegrafia şi radiotelefonia*, Bucureşti, 1923 ; col. Barbu Alinescu, *Aplicaţii practice de fortificaţie pasageră*, Bucureşti, 1922 ; Idem, *Despre fortificaţiile permanente*, Bucureşti, 1922 ; Idem, *Generalităţi privitoare la organizarea terenului*, Bucureşti, 1924 ; col. Laurenţiu Bîrzotescu, *Gazele ca mijloc de luptă*, Bucureşti, 1922 ; col. Emil Gabrielescu, *Curs de transporturi militare pe căile ferate*, Bucureşti, 1922.

[15] Cpt. Aurelian I. Dumitriu, *Aviaţia Militară*, Timişoara, 1923 ; cpt. aviator Constantin Gonţa, *Fotografia aeriană înainte de războiul 1914—1918, în timpul războiului şi după război*, Bucureşti, 1924.

[16] Comandor C. Bucholtzer, *Curs de torpile automobile*, f.l., 1921 ; cpt.-comandor E. Roşca, lt.-comandor G. Koslinski, *Avem nevoie de marină militară ?*, Bucureşti, 1923.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

români prin studiile întreprinse pe marginea posibilităţilor de angajare a maselor în procesul de pregătire şi asigurare a apărării. Primul război mondial reliefase necesitatea mobilizării integrale a resurselor umane şi materiale ale ţării în caz de agresiune externă. Încă de pe acum o seamă de teoreticieni militari şi-au adus o contribuţie notabilă la elaborarea conceptului de „naţiune armată", care exprima participarea, într-o formă sau alta, a întregului popor la eforturile pentru apărarea patriei. Sintetizînd experienţa acumulată în acei ani, generalul C. Dragu concluziona : „În războiul mondial (1914—1918) naţiunile angajate [...] au experimentat în cel mai înalt grad principiul naţiunii armate [...]. Pericolul unui nou război trebuie să oblige naţiunea să se pregătească pentru apărare prin naţiunea armată" [17]. Deşi argumentele în legătură cu participarea întregii naţiuni la opera de apărare a patriei erau solid susţinute de însăşi experienţa conflictului mondial ce se încheiase, cercurile politico-militare nu au întreprins aproape nici un fel de măsuri pentru a se materializa cumva conceptul „naţiunii armate". Ele au continuat să considere că războiul este un atribut exclusiv a instituţiei armatei. Nu-i mai puţin adevărat că această opinie potrivnică adoptării unor măsuri practice de materializare a conceptului de „naţiune armată" s-a datorat şi unei conjuncturi economico-financiare nefavorabile, care nu îngăduia producerea în ţară sau achiziţionarea mijloacelor materiale necesare pentru o bună pregătire militară a populaţiei în vederea apărării patriei. Ceea ce este însă şi mai grav, armatei însăşi nu i s-au putut asigura în cantităţi suficiente cele trebuitoare înzestrării şi instruirii sale.

Lipsurile de ordin material şi dificultatea sau mai bine spus imposibilitatea îmbunătăţirii acestei situaţii într-o perioadă mai scurtă de timp aveau să se reflecte în natura măsurilor concrete întreprinse în aceşti ani de către eşaloanele superioare ale armatei în vederea modernizării organizării, înzestrării şi pregătirii de luptă a acesteia. O astfel de realitate nu trebuie să ne ducă însă la concluzii eronate, la aprecieri exagerate şi exclusiviste. Faptele, realitatea dovedesc că în perioada analizată au existat în mod evident unele preocupări din partea conducerii armatei pentru întărirea capacităţii de apărare a patriei. În acest sens, numeroase documente de arhivă atestă interesul purtat de către conducerea superioară a armatei pentru găsirea celor mai bune soluţii în vederea modernizării organismului militar românesc. Legat de acest aspect, în unele documente apare în mod just exprimată ideea potrivit căreia „Războiul modern devine din ce în ce mai ştiinţific şi întrebuin-

[17] General Constantin Dragu, *Armata Democraţiei*, Bucureşti, 1925, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ţează toate mijloacele tehnice născocite de ştiinţele aplicate“ [18] şi că din „frămîntarea continuă de ani de zile a enormelor mase armate [...] popoarele au căpătat noi învăţăminte pe care le vor utiliza în războiul de mîine. Acţiunea repede stabilizată a războiului de manevră în război de poziţie, puterea de foc artileristică enormă, armele automate cu care adversarii s-au înarmat pe întrecute, dezvoltarea exagerată a aviaţiei, apariţia tancurilor şi a gazelor au contribuit să convingă statele majore ale ţărilor că o armată modernă trebuie organizată pe baze noi“ [19].

Din aceleaşi documente de arhivă se degajă faptul că experienţa dobîndită în primul război mondial trebuia să constituie punctul de plecare în opera de modernizare a armatei române, care urma să se înfăptuiască în concordanţă cu evoluţia economică, socială şi politică a ţării şi a raporturilor internaţionale prezente şi viitoare.

În această etapă, din punctul de vedere al sistemului său organizatoric, armata română s-a dezvoltat mai mult pe orizontală, necesităţile urgente impunînd creşterea efectivelor şi a numărului unităţilor şi marilor unităţi, cu deosebire a celor de infanterie, fără a se putea însă asigura necesarul de armament şi tehnică de luptă modernă.

Conducerea armatei era conştientă pe deplin de necesitatea grabnicei acoperiri a lipsurilor din înzestrare, dar disponibilităţile economico-financiare ale ţării nu permiteau aceasta, astfel că efortul prioritar s-a îndreptat între anii 1922—1924 pe tărîm organizatoric.

În perioada anilor 1922—1924 existau trei inspectorate generale de armată (inspectoratele generale de armată nr. 1, 2, 3), Inspectoratul general al aeronauticii, Inspectoratul general al marinei, şapte corpuri de armată, 20 divizii de infanterie, două divizii de cavalerie, 71 de brigăzi (40 de infanterie, 22 de artilerie, şase de cavalerie, o brigadă vînători de munte, o brigadă de artilerie de munte, o brigadă căi ferate).

Infanteria continua să reprezinte arma cu ponderea majoritară în armată, însumînd 80 de regimente. Din acestea, 16 erau cu „efectiv întărit“, fiind organizate pe trei batalioane de infanterie (fiecare batalion fiind constituit din trei companii de puşcaşi şi o companie de mitraliere), la care se adăugau o companie legături şi specialităţi şi o companie depozit. Celelalte 64 de regimente erau organizate tot pe trei batalioane, dar unul era constituit din trei companii de puşcaşi cadru * şi o companie de mitraliere redusă [20]. Ofiţerii de infanterie se instruiau

[18] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita: Arh. M.Ap.N.), M.St.M., dosar nr. 675, f. 1.

[19] Ibidem, dosar nr. 656, f. 109.

* Unităţile şi subunităţile de tip cadru erau încadrate cu efective inferioare statului de organizare.

[20] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 804, f. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

în două şcoli militare, perfecţionîndu-şi cunoştinţele la şcoala de tragere şi la scoala specială [21]. Vînătorii de munte erau organizaţi în Corpul vînătorilor de munte, constituit din trei grupuri, fiecare organizat pe trei batalioane vînători de munte [22].

În compunerea cavaleriei se găseau două divizii, fiecare divizie fiind organizată pe trei brigăzi (o brigadă avînd două regimente de roşiori), 7 regimente de călăraşi (cîte unul la fiecare din cele 7 corpuri de armată), un regiment de escortă regală, 7 divizioane tren (cîte unul la fiecare din cele 7 corpuri de armată), două companii de ciclişti (la diviziile 1 şi 2 cavalerie), o şcoală militară de ofiţeri, o şcoală de tragere şi o şcoală specială de cavalerie [23].

La sfîrşitul anilor 1922—1924 artileria era constituită din : 8 regimente de artilerie uşoară cu „efectiv întărit", fiecare regiment fiind organizat pe 5 divizioane ; 32 de regimente de artilerie uşoară, fiecare avînd trei divizioane (două de tunuri şi unul de obuziere) ; 7 regimente artilerie grea (cîte unul la fiecare din corpurile 1—7 armată) ; două regimente de mare putere pentru eşalonul armată ; două divizioane artilerie călăreaţă (cîte unul la cele două divizii de cavalerie) ; un regiment de artilerie antiaeriană ; o şcoală militară pregătitoare de ofiţeri de artilerie ; o şcoală de tragere ; o şcoală de tragere-comandament ; o şcoală de specialitate-comandament şi o şcoală specială de artilerie [24].

În compunerea oştirii mai existau, de asemenea, 7 regimente de pionieri (cîte unul la fiecare corp de armată), un regiment pionieri munte alcătuit din trei batalioane (cîte unul pentru fiecare grup de vînători de munte), o brigadă de căi ferate formată din două regimente, un regiment pontonieri, un regiment de specialităţi, o şcoală militară pregătitoare de ofiţeri de geniu şi o şcoală de aplicaţie [25].

În anul 1924 se înfiinţează Regimentul nr. 1 care de luptă, avînd garnizoana de reşedinţă la Tîrgovişte.

Forţele aeriene se aflau sub conducerea Inspectoratului general al aeronauticii, căruia i se subordonau : Aviaţia militară, Aerostaţia militară şi şcolile militare de aviaţie.

La rîndul său, marina militară era subordonată Inspectoratului general al marinei şi avea în compunere : Divizia de Mare, Divizia de Dunăre şi şcolile militare de marină.

Pe lîngă comandamente, unităţi şi mari unităţi operative, şcoli şi diferite centre de instrucţie, în compunerea armatei române mai existau

[21] Ibidem, f. 18—19.
[22] Ibidem.
[23] Ibidem, f. 23.
[24] Ibidem, f. 27.
[25] Ibidem, f. 32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

formaţii de servicii, depozite de materiale şi alte instituţii speciale (Institutul geografic al armatei, Muzeul militar naţional etc.).

Ca efective, armata română număra în anul 1922 peste 220 000 de oameni [26]. Cu unele variaţii nesemnificative, efectivele armatei au evoluat în anii 1923—1924 în jurul acestei cifre.

Măsurile adoptate în cursul anilor 1922—1924 urmăreau asigurarea mai ales a unui număr suficient de subunităţi, unităţi, mari unităţi şi comandamente. Tot în această etapă sînt organizate sau se extind unele unităţi cu un grad tehnic mai ridicat (tancuri, artilerie a.a. etc.).

Înzestrarea corespunzătoare cu armament şi tehnică de luptă a armatei urma să fie realizată într-o etapă ulterioară, aceasta fiind condiţionată însă de îmbunătăţirea situaţiei economico-financiare a ţării. În acest sens, trecerea în revistă a existentului în armament şi tehnică de luptă al armatei române din aceşti ani ilustrează pregnant necesităţile pe care le resimţea oştirea ţării. Astfel, pe categorii şi modele de armament, situaţia era următoarea la începutul perioadei 1922—1924 :

Armamentul portativ (puşti, carabine, puşti-mitraliere, mitraliere, grenade, pistoale automate, pistoale, revolvere) era compus din 10 modele de puşti, 5 modele de carabine, 3 modele de revolvere, un model de pistol automat, 5 modele de puşti-mitraliere, 9 modele de mitraliere şi 8 modele de grenade [27].

Marea majoritate a acestor tipuri de armament o constituiau modele învechite, uzate, improprii ducerii unui război modern (puştile model Henry Martini 1879, Weterly, Werndl, carabina model 1879) [28].

Diversitatea mare a modelelor armamentului portativ crea serioase dificultăţi în legătură cu asigurarea muniţiei necesare, a cărei lipsă era resimţită în mod acut.

Singura acţiune întreprinsă în aceşti ani pentru îmbunătăţirea înzestrării armatei cu armament portativ a fost confecţionarea în Franta a 6 300 de puşti mitraliere Gladiator, în baza jurnalului Consiliului de Miniştri nr. 1015 din 9 mai 1924 [29].

Nici situaţia armamentului de artilerie şi mai cu seamă a gurilor de foc modernizate nu era mai satisfăcătoare. De exemplu, din totalul de 4 602 piese existente în serviciu se considerau ca apte de a fi folosite în caz de război 3 559 guri de foc, în timp ce cu muniţia existentă se puteau aproviziona doar 3 102 piese [30]. Modernizarea armamentului artileristic şi completarea necesarului gurilor de foc şi a muniţiei trebui-

[26] Ibidem, f. 3.
[27] Ibidem, Direcţia 8 armament, dosar nr. 248, f. 85—90.
[28] Ibidem.
[29] Ibidem, dosar nr. 545, f. 1.
[30] Ibidem, Cabinetul ministrului, dosar nr. 93, f. 5—23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

toare ar fi necesitat fonduri de 60 miliarde lei, sumă imposibil de obţinut de la o economie ruinată de război şi care se refăcea atît de greu. Din această cauză, între 1922—1924 nu s-a putut asigura decît întreţinerea şi repararea parţială a gurilor de foc existente, precum şi cumpărarea unor destul de modeste cantităţi de muniţie de artilerie.

Aşa cum s-a mai arătat, spre sfîrşitul acestei perioade s-a organizat un regiment de care de luptă, format dintr-un batalion de tancuri uşoare model Renault F.T. 1917, şi dintr-un alt batalion de autoblindate şi motomitraliere. La 1 iulie 1924 batalionul de tancuri avea în dotare 76 tancuri considerate în stare bună, 7 tancuri recuperabile şi trei tancuri nerecuperabile. Cel de-al doilea batalion avea în înzestrare 8 autoblindate şi 10 motomitraliere [31]. Existenţa unui singur batalion de tancuri era apreciată de ofiţeri cu înalte funcţii de comandă ca „absolut insuficientă căci faţă de proporţiile atinse în armatele occidentale ar trebui să avem cel puţin cîte un batalion de fiecare corp de armată, adică în total şapte batalioane" [32].

Lipsa de fonduri nu va permite nici în anii care vor urma îmbunătăţirea înzestrării armatei cu tancuri noi, iar cele existente, datorită excesivei întrebuinţări la instrucţie, se vor uza în aşa măsură încît, cu cît va trece vremea, situaţia acestei categorii de armă va deveni şi mai critică.

La rîndul său, nici aviaţia nu a cunoscut o situaţie mai bună. Lipsa unei industrii aviatice autohtone, la care se adăugau preţurile excesiv de ridicate ale avioanelor au făcut ca în anii la care ne referim această armă să cunoască îmbunătăţiri puţin semnificative. Ca urmare, la începutul perioadei 1922—1924 aeronautica militară românească dispunea de următoarea tehnică de luptă [33] :

Tipul materialului	Denumirea	Nr.	Observaţii
Avioane de recunoaştere	Brandemburg	26	Numai 9 sunt în bună stare. Avionul este uzat, nu se poate conta pe el la mobilizare. Urmează a se declasa.
Avioane de recunoaştere	U.C.I.	11	Numai 4 sunt în bună stare. Urmează a se declasa.
Avioane de recunoaştere	L.V.G.	9	Numai 3 sunt în bună stare. Urmează a se declasa.

[31] Ibidem, dosar nr. 87, f. 120.
[32] Ibidem, f. 33.
[33] Ibidem, Direcţia 8 armament, dosar nr. 248, f. 82—83.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

(Continuare tabel)

Tipul materialului	Denumirea	Nr.	Observaţii
Avioane de bombardament	Berg	14	Numai 3 sunt în bună stare. Urmează a se declasa.
Avioane de bombardament	Breguet	19	Numai 10 sunt în serviciu. Materialul este uzat. Se păstrează în serviciu.
Avioane de luptă	Spaad	60	Numai 16 sunt în serviciu. Materialul modern. Se va păstra în serviciu.
Avioane de luptă	Fokker	8	Numai 3 sunt în serviciu. Materialul modern. Se va păstra în serviciu.
Avioane şcoală	Sopwich	6	Material uzat. Se va păstra în serviciu.
Avioane şcoală	Nieuport	29	Numai 9 sunt în serviciu. Se va păstra în serviciu.
Hidroavioane	U.C.I.	6	Material uzat. Urmează a se declasa.
Aerostaţie	Balon Caquot	21	Material modern. Se va păstra în serviciu
Aerostaţie	Balon Drachen	7	Material uzat, Se va păstra în serviciu pentru şcoală.
Aerostaţie	Balon sferic	1	Uzat. Se va declasa.

Din cele 188 avioane existente, erau socotite în bună stare 63 de aparate, din care însă nu se putea conta la mobilizare decît pe 44 de avioane (şi acestea uzate datorită suprasolicitării). Lipsa creditelor care să permită achiziţionarea unui număr suplimentar de avioane va determina reducerea şi mai evidentă în anii următori a numărului avioanelor ; aşa cum se aprecia în unele cercuri conducătoare ale oştirii, în caz de mobilizare ar fi fost o iluzie să se poată conta şi pe aviaţie.

Avînd în vedere această situaţie îngrijorătoare, Inspectoratul general al aeronauticii a întocmit în 1924 un proiect de program de dezvoltare a aeronauticii militare ; prin aplicarea acestui proiect se urmărea ca în decurs de 5 ani (1924—1929) să se asigure dotarea armatei române cu 1 130 avioane, 27 baloane, 27 baterii a.a. mobile, 18 baterii a.a. fixe şi alte mijloace auxiliare, costul programului fiind

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

estimat la 4 605 245 000 lei [34]. Din păcate, acest program judicios întocmit de Inspectoratul general al aviației n-a depășit faza de proiect.

Cît privește situația marinei militare, trebuie evidențiat faptul că izolarea geografică a României de aliații săi tradiționali din occident (Franța și Anglia) determinase turnura binecunoscută a evenimentelor militare în cursul primei conflagrații mondiale. Neavînd o marină militară capabilă să asigure apărarea ieșirii la mare și a legăturilor pe apă cu aliații, România a rămas izolată în mijlocul unor state inamice. Anii de pace nu au adus însă atît de dorita îmbunătățire a situației marinei militare. Ca atare, la începutul anului 1922 înzestrarea marinei cu unități navale de luptă cuprindea următoarele bastimente [35] :

Denumirea vasului	Lansat la apă la	Deplasament	Viteză
Monitorul I.C. Brătianu	1907	680 T	13, 15 mile
Monitorul L. Catargiu	1907	680 T	13 mile
Monitorul M. Kogălniceanu	1907	680 T	13 mile
Monitorul Basarabia	1914	540 T	—
Monitorul Bucovina	1915	550 T	12 mile
Monitorul Ardeal	1904	450 T	10 mile
Vedeta nr. 1 mr. Ene	1906	49 T	18 mile
Vedeta nr. 2 lt. Bogdan	1906	49 T	18 mile
Vedeta nr. 3 cpt. Romano	1906	50 T	18,4 mile
Vedeta nr. 4 mr. Giurescu	1906	49 T	18,3 mile
Vedeta nr. 5 mr. Șonțu	1906	50 T	17,9 mile
Vedeta nr. 6 serg. Grigore	1906	50 T	17,7 mile
Vedeta nr. 7 cpt. Călinescu	1906	49 T	18 mile
Contratorpilorul Mărăști	1917	700 T	—
Contratorpilorul Mărășești	1917	700 T	—
Torpilorul Vifor	1914	266 T	10—12 mile
Torpilorul Vîrtej	1914	266 T	10—12 mile
Torpilorul Vijelia	1914	266 T	10—12 mile
Torpilorul Sborul	1914	266 T	10—12 mile
Torpilorul Năluca	1914	266 T	10—12 mile
Torpilorul Smeul	1914	266 T	10—12 mile
Canoniera lt. cdor. Stihi	1917	540 T	15 mile
Canoniera cpt. Dumitrescu	1917	540 T	15 mile
Canoniera lt. Lepri	1917	540 T	15 mile
Canoniera slt. Ghiculescu	1917	540 T	15 mile

[35] Ibidem, Inspectoratul general al marinei, dosar nr. 57, f. 1—95.
[34] Ibidem, M.St.M., dosar nr. 15, f. 1—28.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

După cum rezultă din tabelul de mai sus, numărul navelor de luptă era redus, iar ca urmare a stagiului îndelungat de serviciu starea lor tehnică nu le permitea întrebuinţarea în luptă, ele putînd servi, după cum aprecia însuşi Inspectoratul general al marinei, doar ca nave de antrenament.

În scopul întăririi capacităţii de luptă a marinei militare, în cursul anului 1924 Inspectoratul general al marinei a alcătuit un plan de înzestrare, eşalonat pe mai mulţi ani, care prevedea, în final, dotarea marinei cu trei crucişătoare uşoare, 16 contratorpiloare, 18 submarine, 12 nave antisubmarine, 12 torpiloare, o navă puitoare de mine, un portavion, o navă şcoală, construirea unei baze navale pentru adăpostirea flotei militare maritime ş.a. [36]. Din aceleaşi motive de ordin economic şi financiar, programul de înzestrare navală nu va putea fi îndeplinit decît parţial în anii ce au urmat, cu mare întîrziere şi într-o măsură nesatisfăcătoare. În plus, parte din navele existente au fost scoase din serviciu din cauza uzurii, astfel că situaţia marinei militare s-a înrăutăţit în loc să se îmbunătăţească.

Cît priveşte materialele de geniu, transmisiuni şi sanitare, a căror importanţă fusese dovedită din plin în timpul războiului mondial, şi aici se înregistrau la fel de mari neajunsuri. Dintr-un document constatăm, de pildă, că în cursul anilor 1922—1924 la unităţi şi în depozitele armatei existau deficite de astfel de materiale după cum urmează [37]: unelte de geniu portative — deficit 50%; aparate telefonice — deficit 50%; material sanitar — deficit 60%.

Cu toate insistenţele repetate ale Direcţiei geniului privind acordarea de fonduri, lipsurile vor persista şi în anii următori, datorită neacordării sumelor cerute.

Lipsa capacităţilor industriale care să poată produce în ţară armamentul şi tehnica militară necesare armatei obliga statul român să facă apel la furnizorii de armament din occident, fapt care sporea dependenţa politico-economică a ţării faţă de marile puteri, cunoscut fiind faptul că ţările respective de unde se făceau importurile de armament şi altă tehnică militară condiţionau de multe ori onorarea comenzilor de acceptarea de către statul nostru a unor obligaţii economice şi politice suplimentare.

E de remarcat, de asemenea, faptul că în aceeaşi perioadă, datorită lipsei de fonduri bugetare, nu s-au putut angaja comenzi suficiente de furnituri militare cu care să se acopere măcar necesităţile imediate. Astfel, în anii 1922, 1923 şi 1924 sumele alocate armatei de la bugetul

[36] Ibidem, Cabinetul ministrului, dosar nr. 506, f. 472.
[37] Ibidem, M.St.M., dosar nr. 656. f. 471.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

statului au fost insuficiente față de necesitățile modernizării armamentului și echipamentului necesar apărării naționale, ele nedepășind 15% * din bugetul fiecărui an financiar. Valoarea totală a fondurilor bugetare acordate armatei era serios afectată de scăderea continuă a puterii de cumpărare a leului. Ceea ce îngreuna și mai mult posibilitățile de cumpărare de armament din străinătate era și modul de repartizare a sumelor alocate pentru armată, majoritatea fondurilor fiind utilizate pentru acoperirea cheltuielilor legate de întreținerea armatei și, în general, pentru acțiuni nelegate de întărirea bazei materiale a procesului de instruire și a pregătirii de luptă. Spre exemplu, în 1923 s-au alocat pentru acoperirea drepturilor cadrelor și trupelor armatei fonduri în valoare de 1 195 091 047 lei, în timp ce pentru nevoile de înzestrare și de instruire a armatei au fost afectați doar 620 124 251 lei. La fel, în 1924 cheltuielile de întreținere a trupei și de retribuire a cadrelor s-au ridicat la 2 093 575 482,60 lei, în timp ce pentru nevoile de înzestrare și pregătire de luptă erau alocați 1 481 125 181 lei. Acest raport neechitabil în ceea ce privește repartizarea sumelor afectate armatei va fi dealtfel menținut și în anii următori. De aceea, cu aceste credite insuficiente destinate bazei materiale se putea asigura doar întreținerea acesteia nu și înnoirea ei. Situația aproape precară în care se găsea baza materială a oștirii trebuia remediată.

Pentru a face față amenințării revizioniste, unele state din zonă, care erau, ca și România, exponente ale unei politici pașnice, alocau mult mai mult din bugetul țării în vederea asigurării bazei materiale a apărării independenței și suveranității lor. Bunăoară, în timp ce România destina pentru apărarea națională cam 15% din bugetul său general, fondurile destinate aceluiași scop reprezentau în medie în cazul Cehoslovaciei 21%, al Iugoslaviei 22%, al Turciei 29% și al Poloniei 37%.

Pentru a face totuși față cît de cît nevoilor stringente acoperirii cheltuielilor necesitate de procurarea de armament din străinătate, în scopul onorării contractelor angajate în acești ani sau în perioada următoare, guvernul român a recurs la modalitatea acoperirii acestor comenzi prin credite suplimentare și extraordinare solicitate de la bugetul general al statului. Prin eliberarea acestor credite suplimentare și extraordinare se urmărea acoperirea, fie și parțială, a necesităților de primă urgență legate de înzestrarea armatei. Din cele subliniate mai sus rezultă că bugetele votate pentru armată au fost în acești ani mai mult niște „bugete de întreținere", prin ele neputîndu-se asigura tehnica de luptă necesară consolidării bazei materiale a armatei. Dealtfel, acest aspect a fost recu-

* În cursul acestei perioade, bugetele alocate Ministerului de Război au fost de 1 709 502 148 lei în 1922/1923, 2 338 214 599 lei în 1923 și 3 574 700 663,60 lei în 1924.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

noscut oficial şi de către conducerea superioară a armatei. De exemplu, în raportul însoţitor al proiectului de buget al armatei pe anul 1923 se menţiona că „În proiectul de buget de faţă nu s-au trecut cheltuielile necesare pentru înzestrarea armatei cu material, muniţiune, refacerea stabilimentelor etc.", preconizîndu-se doar că „trupa va fi mai bine hrănită" [38]. În contrast cu astfel de aprecieri, situaţia hrănirii, echipării şi cazării trupelor nu era deloc de invidiat. Ca atare, nu o dată în rîndul militarilor şi în special al soldaţilor şi gradaţilor s-au manifestat adînci nemulţumiri. Sub influenţa operei de conştientizare desfăşurată de comunişti, în unităţile şi formaţiunile militare, acţiunile revendicative ale celor care îşi satisfăceau stagiul militar sau erau concentraţi au stîrnit o serioasă îngrijorare în rîndul cercurilor politice conducătoare, acestea luînd adesea măsuri de aspră reprimare a militarilor care se ridicau la luptă pentru a li se asigura un regim mai omenesc în cazărmi. Totodată, cercurile guvernante reacţionare au încercat în fel şi chip, în numeroase situaţii fără succes, să neutralizeze activităţile revoluţionare desfăşurate de Partidul Comunist Român şi de U.T.C. în rîndurile armatei [39].

Numeroşi oameni cu vederi înaintate ai timpului socoteau, cu deplin temei, că existau în ţară evidente posibilităţi atît pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale militarilor, cît şi pentru o mai bună dotare tehnică a organismului militar al ţării [40].

Majoritatea specialiştilor militari subliniau, în urma analizei învăţămintelor primei conflagraţii mondiale şi a situaţiei obiective a ţării şi a armatei române, necesitatea asigurării necesarului de armament şi tehnică de luptă încă din timp de pace în primul rînd pe baza edificării în ţară a unei industrii de apărare. Era subliniată în acest sens ideea justă că dotarea „nu poate fi altfel soluţionată decît prin procurarea în ţară a întregului stoc de care armata are nevoie la mobilizare. Nu trebuie să fim tributari cu nimic în acest domeniu" [41], pentru că „niciodată nu trebuie să lăsăm ca mijloacele pentru apărarea intereselor noastre naţionale să depindă de bunăvoinţa altora" [42].

Studiile întreprinse în epocă pe această problemă subliniau că prin constituirea unei industrii naţionale de apărare se stimula refacerea şi

[38] *Proiect de buget al cheltuielilor Ministerului de Război pe exerciţiul 1923*, Bucureşti, 1923, p. 2.

[39] Colonel dr. Ilie Ceauşescu, locotenent Ioan Talpeş, Simion Cutişteanu, *Documente privind activitatea P.C.R. în armată. 1921—1924*, Editura militară, Bucureşti, 1974, p. 81—88.

[40] General Radu Rosetti, *Durata serviciului militar sub arme*, Bucureşti, 1925; General Constantin Dragu, *op. cit.*

[41] Col. Chr. Vasilescu, *op. cit.*, p. 37.

[42] Lt.-col. V. Nădejde, *Centenarul renaşterii armatei române*, Iaşi, 1930, p. 213.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

dezvoltarea economiei naţionale în ansamblu, finanţele ţării fiind, de asemenea, degrevate de însemnatele cheltuieli în valută antrenate de importul de echipamente militare [43].

Existenţa unei industrii de apărare autohtone ar fi determinat tocmai lichidarea, într-o perioadă de timp scurtă, a deficitelor materiale cantitative şi calitative, permiţînd, prin retragerea armamentului şi tehnicii militare învechite şi uzate, atît de necesara unificare şi standardizare a armamentului, obiectiv de importanţă fundamentală, în caz de necesitate, care condiţiona tocmai reuşita deplină a optimizărilor care se intenţionau a fi operate după primul război mondial pe linia organizării şi pregătirii de luptă a armatei.

În stabilimentele existente deja dinainte de primul război mondial (Arsenalul armatei, Pirotehnia armatei, Pulberăria armatei, Arsenalul marinei) nu se puteau executa decît operaţiuni de reparare şi întreţinere a unor categorii de armament şi tehnică de luptă, precum şi confecţionarea unor cantităţi, reduse dealtfel, de muniţie. Întreprinderile industriale civile care existau nu puteau executa decît tot astfel de operaţiuni. Situaţia concretă a primilor ani de după război a fost şi mai dificilă, întrucît puţinele unităţi industriale aparţinînd armatei erau fie distruse, fie cu utilajele rechiziţionate de fostele trupe de ocupaţie care staţionaseră în timpul războiului pe teritoriul nostru naţional. Nici în industria particulară situaţia nu era mai încurajatoare.

Tot ceea ce s-a putut face în aceşti ani, în situaţia lipsei de fonduri, de utilaje şi de mînă de lucru calificată, a fost repunerea în stare de funcţionare a puţinelor capacităţi industriale de acest gen existente. Şi aici, datorită situaţiilor enumerate mai sus, a trebuit, din păcate, să fie cointeresat capitalul străin. Dealtfel, ulterior, tot la investitorii străini s-a făcut apel pentru construirea în ţară a unor prime întreprinderi industriale de apărare, hotărîte prin Legea nr. 2 142, publicată în „Monitorul oficial" nr. 138 din 26 iunie 1925, al cărui conţinut însă fusese luat în discuţie încă din anul 1924. Trebuie subliniat că făcîndu-se apel la firme străine în vederea utilării industriei autohtone de apărare, acestea, nedorind deloc să piardă unul din clienţii constanţi de pe urma căruia puteau realiza profituri însemnate, nu s-au grăbit niciodată să vină în întîmpinarea demersurilor făcute în acest sens de către cercurile guvernamentale româneşti.

Studiul atent al aspectelor legate de pregătirea pentru luptă a armatei duce la constatarea că şi acest proces a fost influenţat în perioada analizată de învăţămintele primului război mondial. Noile categorii de

[43] G-ral Gh. D. Mărdărescu, *Memoriu asupra măsurilor de luat pentru a asigura aprovizionarea armatei române cu armamentul, muniţiile, echipamentul şi subzistenţele necesare în timp de război*, f.l., 1924, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

armament și tehnică de luptă introduse în dotarea armatelor au dus la modificarea modului de purtare a războiului, obligînd conducerile tuturor armatelor să adopte anumite schimbări în cadrul procesului de instruire și pregătire de luptă a trupelor. Marele stat major român, ca și celelalate organe de conducere militară, au luat încă din acești ani unele măsuri menite să ducă la modernizarea metodelor și mijloacelor de instruire a trupelor și comandamentelor. Din nefericire, prea multe realizări în domeniul îmbunătățirii calitative a procesului de instruire a armatei nu pot fi consemnate ca urmare a faptului că la lipsurile acute de armament, muniții, poligoane și echipament se adăuga și lipsa unui număr suficient de ofițeri instructori și subofițeri necesari unei desfășurări normale a instrucției trupelor.

Războiul confirmase încă o dată nevoia ca instrucției de luptă să i se asigure o pondere cu totul sporită în comparație cu instrucția de front. În consecință, se impunea să se aducă substanțiale îmbunătățiri sau chiar să se înlocuiască vechile regulamente cu altele noi, în care să se valorifice învățămintele și experiența primului război mondial. Ca urmare, într-o primă etapă, care ar putea fi cuprinsă între anii 1919—1924, au fost elaborate regulamente și instrucțiuni provizorii necesare instruirii trupelor [44].

La 25 iulie 1924, Marele stat major român a elaborat o directivă generală menită să stea la baza elaborării regulamentelor de instrucție a armatei, document care a direcționat pentru următorii cinci ani procesul general de instrucție [45].

Întemeindu-și concepția despre instruirea trupelor și comandamentelor pe principiile doctrinei franceze, care fusese îmbrățișate de către conducerea superioară a armatei noastre, Marele stat major a direcționat activitatea de întocmire a noilor regulamente militare în spiritul prevederilor din regulamentele editate la Paris. În acest scop, Marele stat major român a solicitat, din partea conducerii armatei franceze, aprobarea traducerii în limba română a regulamentelor franceze [46]. Regulamentele apărute astfel, ca urmare a acestei viziuni, nu au permis o îmbunătățire deplină a procesului de instruire a trupelor, multe dintre regulamente fiind doar niște simple traduceri sau adaptări după cele franțuzești, care nu se potriveau cu situația concretă a armatei române.

Deosebirile evidente dintre România și Franța, sub raportul posibilităților lor economice, implicit a celor militare sau de alt fel, au făcut cu atît mai nepotrivită adoptarea, integrală sau foarte puțin prelucrată, a regulamentelor armatei franceze pentru nevoile oștirii noastre.

[44] Arh. M.Ap.N., M.St.M., Secția 5, dosar nr. 37, f. 57—61.
[45] Ibidem, dosar nr. 285, f. 20—21.
[46] Ibidem, dosar nr. 37, f. 57—61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Aplicarea aproape mecanică a prevederilor din regulamentele franceze în procesul de instruire a trupelor noastre era într-o evidentă contradicţie atît cu starea înzestrării şi dotării unităţilor române cu armament, tehnică de luptă, muniţii, cît şi cu baza materială (terenuri de instrucţie, poligoane etc.). Uneori, datorită unor cauze de ordin material, dar şi a slabei preocupări a celor în drept, nici materialele prevăzute pentru desfăşurarea procesului de instruire nu erau asigurate. Spre exemplu, cantităţile de muniţii pentru şedinţele de tragere prevăzute în directiva generală de instrucţie pentru anul 1924, care şi aşa erau insuficiente, n-au putut fi puse la dispoziţie unităţilor militare datorită „deficitului " de cartuşe şi proiectile [47] ; nici prin fondurile alocate ulterior nu s-a putut remedia prea mult o astfel de stare de fapt [48]. În special instrucţia trupelor cu un profil tehnic mai accentuat avea mult de suferit datorită lipsurilor de ordin material existente în dotarea acestor unităţi [49].

Depăşindu-se parte din aceste greutăţi, în special prin energia unor cadre şi prin entuziasmul patriotic al trupei, s-a reuşit ca în general să se obţină în procesul de instrucţie rezultate satisfăcătoare.

Asemenea întregului proces de instruire şi învăţămîntul militar a avut de suportat serioase privaţiuni de ordin material şi destule nepotriviri de ordin doctrinar. Cu toate acestea, se poate aprecia că în perioada la care ne referim s-au obţinut şi în acest domeniu anumite progrese. În structura şi tematica învăţămîntului militar de toate nivelurile dar mai cu seamă în şcolile militare, şcolile speciale şi Şcoala superioară de război o pondere importantă a căpătat-o valorificarea experienţei primului război mondial.

Pe lîngă liceele militare de la Iaşi, Craiova şi Tîrgovişte (care reprezentau unitatea de bază de la care se pornea educaţia militară a unui însemnat număr din viitorii ofiţeri) s-au adăugat altele noi la Tîrgu Mureş, Cernăuţi, Chişinău [50].

Tinerii reuşiţi la examenul de bacalaureat care doreau să îmbrăţişeze cariera militară urmau cursurile şcolilor de ofiţeri activi, după care îşi desăvîrşeau pregătirea în şcoli speciale, la Şcoala superioară de război, precum şi la alte cursuri de perfecţionare.

În scopul formării de buni specialişti, în anul 1924 Marele stat major a hotărît înfiinţarea şcolilor de specialităţi subordonate inspectoratelor tehnice ale respectivelor arme [51]. Şcolile de specialităţi asigurau

[47] Ibidem, M.St.M., Secţia 5, dosar nr. 131, f. 4, 194.
[48] Ibidem, f. 1, 235.
[49] Ibidem, dosar nr. 178, f. 75, 136 ; dosar nr. 130, f. 29 ; dosar nr. 182, f. 1—9.
[50] Ibidem, Direcţia generală a şcolilor militare, dosar nr. 463, f. 57.
[51] Ibidem, M.St.M., Secţia 5, dosar nr. 932, f. 140, 145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

pregătirea subofiţerilor şi ofiţerilor specialişti în domeniile următoare: artificieri, armurieri, pionieri, telegrafişti, radiotelegrafişti [52].

Evoluţia din aceşti ani a diferitelor unităţi de învăţămînt militar relevă faptul că s-a urmărit îmbunătăţirea metodelor şi mijloacelor educaţionale în tot sistemul şcolar militar. Forurile de resort au căutat ca, în concordanţă cu necesităţile obiective şi cu mutaţiile survenite în modul de purtare a războiului, să asigure un nivel cît mai înalt de pregătire a cadrelor armatei. Creditele insuficiente acordate au împiedicat însă în aceşti ani şi în anii care au urmat dobîndirea de către unităţile de învăţămînt militar a unei baze materiale corespunzătoare şi completarea deficitului de cadre didactice militare sau civile.

■

Analiza retrospectivă a măsurilor întreprinse între anii 1922—1924 pentru îmbunătăţirea structurilor organizatorice ale armatei şi perfecţionarea proceselor de instruire a militarilor atestă faptul că, din cauza condiţiilor materiale interne şi a conjuncturii în care se găsea România pe plan internaţional, orientarea cercurilor conducătoare politice şi militare a fost îndreptată spre o seamă de realizări de ordin cantitativ, adică spre mărirea numărului de mari unităţi şi unităţi, de comandamente şi formaţiuni militare, şi mai puţin spre înfăptuirea unei înzestrări corespunzătoare cu armament, tehnică de luptă şi celelalte mijloace materiale absolut indispensabile ridicării pe o treaptă nouă calitativă a pregătirii trupelor. Spre exemplu, vom menţiona că păstrarea unei anumite ponderi a cavaleriei în compunerea oştirii noastre nu era determinată atît de conservatorismul conducerii armatei, cît de procentul foarte scăzut al elementelor motomecanizate, singurele în măsură a o înlocui. De aceea, Marele stat major a trebuit să improvizeze eşalonul de manevră strategică cu singurul element mobil existent în armată în acel timp — cavaleria. Starea precară a drumurilor nu ar fi permis deplasarea unor mase de tancuri de tipul celor existente în cursul deceniului al treilea, în caz că, ţinînd seama de potenţialul economic al ţării acestea, ar fi putut fi totuşi achiziţionate. Dealtfel, din aceleaşi motive, în multe din armatele lumii cavaleria a rămas reprezentată, e drept în proporţii care diferă de la caz la caz, fiind definitiv scoasă din folosinţă în anii de după terminarea celui de-al doilea război mondial.

Ponderea redusă ca şi calitatea scăzută a armamentului automat şi a artileriei în cadrul diviziilor de infanterie au fost determinante în menţinerea organizării diviziilor de infanterie pe patru regimente de

[52] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

infanterie, încercîndu-se suplinirea în acest fel a puterii de foc reduse prin posibilităţile sporite de manevră a patru regimente de infanterie.

Insuficienţa artileriei, în special a aceleia de calibru mare, a determinat adoptarea unor state de organizare care nu satisfăceau cerinţele. Corpului de armată i se acorda, spre exemplu, prin statul de organizare un regiment de artilerie grea, deşi nevoile operative cereau asigurarea a cel puţin două regimente de acest gen. Cu materialul existent în mod practic nu s-a putut asigura înzestrarea necesară nici măcar a celor şapte regimente de artilerie afectate aceluiaşi număr de corpuri de armată.

Din aceleaşi cauze de ordin material unităţile tehnice a căror importanţă era recunoscută de toţi specialiştii militari (geniu, pontonieri, transmisiuni) nu au avut posibilităţi de organizare şi înzestrare corespunzătoare.

Deşi marile unităţi de infanterie şi cavalerie aveau în caz de război nevoie permanentă de sprijinul unor forţe aeriene pentru protecţia trupelor proprii, pentru a nimici inamicul şi a procura informaţii despre acesta, aparatele de zbor existente n-au putut asigura, măcar parţial, cerinţele trupelor terestre în aceşti ani.

La lipsa evidentă şi obiectivă a unor mijloace materiale trebuie adăugate însă şi o serie de imputări la adresa conducerii de stat şi a armatei din anii 1922—1924 în legătură cu grija şi preocupările pentru satisfacerea în mai bune condiţiuni a cerinţelor unei armate moderne şi puternice. În primul rînd, exagerata şi nejustificata dezvoltare a serviciilor, situaţie care priva unităţile combatante de efective preţioase de militari şi cadre permanente, fiind cunoscut faptul că militarii încadraţi în formaţiunile de servicii, datorită specificului activităţilor curente, erau insuficient instruiţi pentru luptă, neputînd deci face faţă în mod optim cerinţelor războiului modern. La aceasta se mai poate adăuga sporirea numărului de unităţi destinate apărării ordinii de stat burgheze (adică regimentele de jandarmi). De asemenea, excedentul de ofiţeri superiori era cu atît mai nejustificat cu cît se simţea lipsa acută mai ales a ofiţerilor inferiori şi subofiţerilor, atît de necesari procesului de instruire şi pregătire a trupelor ; din cei existenţi, o însemnată parte erau promovaţi în servicii necombatante.

Ca o concluzie generală se poate desprinde însă faptul că în perioada anilor 1922—1924 s-au întreprins eforturi destul de serioase pentru îmbunătăţirea structurilor organizatorice ale armatei române şi pentru consolidarea procesului de instruire a trupelor.

Analiza evenimentelor petrecute pe plan militar în aceşti ani reliefează cu pregnanţă faptul că evoluţia organismului militar românesc a fost determinată de comandamentele generale ale politicii româneşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Axul principal al acestei politici l-a reprezentat în permanenţă apărarea independenţei naţionale şi a integrităţii teritoriale a statului român. Realitatea istorică pusese în evidenţă necesitatea edificării unui organism militar capabil să-şi îndeplinească misiunea de garantare a independenţei şi a suveranităţii naţionale.

Studiul politicii militare desfăşurate de statul român între anii 1922—1924 evidenţiază faptul că în permanenţă s-a urmărit edificarea unui organism militar naţional capabil să asigure garantarea suveranităţii României, neîmplinirile subliniate fiind, în principal, cauzate de situaţia grea a economiei, care nu a permis operarea tuturor optimizărilor de a căror importanţă factorii superiori de răspundere politico-militară erau conştienţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Colonel dr. DUMITRU TUŢU

LEGEA REORGANIZĂRII ARMATEI ROMÂNE DIN IUNIE 1924 ŞI EVOLUŢIA SISTEMULUI DEFENSIV NAŢIONAL PÎNĂ ÎN ANUL 1929

După primul război mondial pe harta politică a Europei au avut loc schimbări importante : au apărut noi state, unele dintre ele chiar în vecinătatea României. Unirea străvechilor teritorii româneşti cu patria mamă, ca şi apariţia acelor state aveau să determine anumite schimbări şi mutaţii interesante atît în privinţa organizării oştirii române, cît şi în gîndirea militară românească. O reflectare directă a acestora s-a aflat, printre altele, şi în actul legislativ ce constituie obiectul demersului nostru : Legea organizării armatei, publicată în „Monitorul oficial" în luna iunie 1924 [1].

Prin aplicarea în viaţă a prevederilor respectivei legi se urmărea, în principal, să se asigure unificarea sistemului de recrutare şi de satisfacere a serviciului militar pe întreg teritoriul statului naţional unitar român. Potrivit celor stipulate în actul legislativ, teritoriul României se împărţea în 7 regiuni militare ; serviciul militar era obligatoriu pentru toţi cetăţenii valizi ai ţării care împliniseră vîrsta de 21 de ani, indiferent de naţionalitate. Serviciul militar activ dura între 2 şi 3 ani, după care tinerii erau trecuţi în rezervă. În timp de război, militarii activi şi rezerviştii pînă la vîrsta de 29 de ani constituiau partea operativă a armatei, iar miliţia, constituită din bărbaţi valizi între 29 la 50 ani, era destinată pentru serviciile auxiliare ale armatei (aprovizionare, pază etc.). Trecerea armatei pe picior de război se făcea prin decret regal, sub rezerva ratificării ulterioare a acestei decizii de către corpurile legiuitoare.

Administraţia şi pregătirea de luptă a armatei erau asigurate de Ministerul de Război, care avea următoarele organe ajutătoare : Consi-

[1] „Monitorul oficial", nr. 134, din 24 iunie 1924, p. 6969—6976.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

liul superior al armatei, Marele stat major, trei inspectori generali de armată, direcţii şi servicii.

Un rol important în dezbaterea problemelor de bază privitoare la politica militară a României îl avea Consiliul superior al apărării ţării. Referindu-se la acest organism, în constituţia ţării din 1923, la articolul 122, se prevedea : „Se va înfiinţa un consiliu superior al apărării ţării care se va îngriji în mod permanent de măsurile necesare pentru organizarea apărării ţării". Din consiliu făceau parte : preşedintele Consiliului de Miniştri, ca preşedinte ; miniştrii de război, industrie şi comerţ, comunicaţiilor, lucrărilor publice, finanţelor, agriculturii, sănătăţii, internelor — ca membri.

Consiliul superior al apărării ţării se întrunea obligatoriu cel puţin de două ori pe an, fiind convocat de către preşedinte. De regulă, şedinţele se desfăşurau în cursul lunilor martie şi septembrie. Regele avea dreptul să convoace Consiliul ori de cîte ori găsea de cuviinţă.

Pe lîngă Consiliul superior al apărării ţării funcţiona o delegaţie permanentă constituită din miniştrii departamentelor direct implicate în satisfacerea nevoilor armatei. De asemenea, pe lîngă acelaşi organ funcţiona şi o comisie de studii, ea fiind însărcinată cu pregătirea problemelor ce urmau să fie supuse dezbaterilor şi deliberării Consiliului superior al apărării ţării. Comisia lucra sub direcţia şefului Marelui stat major şi era alcătuită din şeful Marelui stat major ca preşedinte şi din cîte un reprezentant al tuturor ministerelor interesate. Totodată, pe lîngă Consiliul superior al apărării ţării funcţiona un secretariat permanent, care-şi avea sediul la Marele stat major. Secretariatul era condus de un ofiţer numit prin decret regal [2].

Începînd cu 1 februarie 1925, prin ordinul de zi nr. 15, din 31 ianuarie 1925 [3], Marele stat major s-a reorganizat pe diviziuni, astfel : diviziunea 1-a, cu secţiile 1 organizare şi a 2-a mobilizare ; diviziunea a 2-a, cu secţia 5 informaţii şi contrainformaţii ; diviziunea a 3-a, cu secţiile a 3-a instrucţie, a 4-a operaţii şi a 9-a regulamente ; diviziunea a 4-a, cu secţiile a 6-a transporturi, a 7-a etape şi drumuri, a 10-a servicii şi materiale. Secţiile a 8-a istorică şi adjutantură depindeau direct de subşeful Marelui stat major, iar secretariatul Consiliului superior al apărării ţării depindea direct de şeful Marelui stat major.

Conform decretului regal din 1 aprilie 1924 [4] cele trei inspectorate generale grupau corpurile de armată constituite în baza prevederilor legii organizării armatei astfel : Inspectoratul general de armată nr. 1

[2] „Monitorul oficial", nr. 203, din 17 septembrie 1924, p. 10 426.

[3] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita : Arh. M.Ap.N.), fond M.St.M., S.1, dosar nr. 1234, p. 23.

[4] Arh. M.Ap.N., fond 948/S. 1 organizare, F.II/1536, rolfilm 409.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cuprindea toate comandamentele, corpurile de trupă şi serviciile corpurilor 1 şi 2 armată ; Inspectoratul general de armată nr. 2 subordona corpurile 3, 4, 5 armată, toate şcolile militare şi centrele de instrucţie de toate categoriile din întreaga ţară în afară de Şcoala superioară de război care era subordonată Marelui stat major ; Inspectoratul general de armată nr. 3 — avea în subordine corpurile 6 şi 7 armată.

După noua lege, structura organizatorică a armatei la 4 noiembrie 1924 era următoarea : 7 corpuri de armată, 1 corp de vînători de munte [5], 2 divizii de cavalerie, o brigadă de călăraşi (se menţinea în vigoare trupa cu schimbul) *, diferite şcoli militare şi stabilimente, 1 corp de grăniceri şi 1 corp de jandarmi. Un corp de armată avea 3 divizii a cîte 3 regimente de infanterie (în total 21 de divizii de infanterie) şi cîte 1 regiment de artilerie de cîmp şi 1 regiment de obuziere. Corpul de armată avea şi unităţi şi subunităţi neîndivizionate şi anume : 1 regiment de călăraşi, 1 regiment de artilerie grea, 1 regiment de pionieri, 1 batalion administrativ, 1 divizion tren, o companie sanitară, 1 atelier de reparaţii şi 1 depozit de muniţie.

Corpul vînătorilor de munte era alcătuit din 2 divizii de vînători munte. Fiecare divizie era constituită din 3 grupuri de vînători de munte (grupul era corespunzător regimentului, a cîte 2 batalioane), 3 divizioane de artilerie de munte (cîte 1 divizion de fiecare grup), 1 regiment de obuziere de munte, 1 batalion de pionieri munte.

Divizia de cavalerie avea în organica sa 3 brigăzi a cîte 2 regimente fiecare [6].

La 11 iulie 1925, pe linia perfecţionării organizării armatei, corpurile de armată aveau în organica lor, pe lîngă cele 3 divizii de infanterie, 2 regimente de artilerie, 1 regiment de pionieri, 1 regiment artilerie grea [7] şi unităţi de servicii. Iar Corpul vînătorilor de munte avea în organica sa cele 2 divizii de munte cu cîte 3 grupuri de vînători de munte şi 3 divizioane de artilerie de munte. Diviziile nu mai aveau în organica lor regimentul de obuziere de munte. În organica armatei erau, de asemenea, 3 divizii de cavalerie (Divizia a 3-a cavalerie a luat fiinţă la 1 februarie 1925), fiecare cu cîte 2 brigăzi de cavalerie, cîte 1 di-

[5] Comandamentul trupelor de munte s-a transformat, conform deciziei Ministerului de Război nr. 4697 din 20 iunie 1924, în corp al vînătorilor de munte. (Arh. M.Ap.N., fond 948, S.1, dosar 927, f. 516.)

* Tinerii din acest gen de armă erau obligaţi să-şi procure caii de serviciu, îmbrăcămintea regulamentară şi micul echipament.

[6] Arh. M.Ap.N., F.II/1536, rolfilm 409.

[7] În 1925 existau 7 regimente de artilerie grea a cîte 2 divizioane, în total 14 divizioane, dintre care 7 divizioane tunuri 120 mm, 4 divizioane tunuri 150 mm, 1 divizion tunuri 105 mm şi 2 divizioane tunuri 106 mm. (Arh. M.Ap.N., F.II/1536, rolfim 718.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

vizion de artilerie călăreață (la cele 3 divizii s-a repartizat 1 regiment de artilerie călăreață, care avea cîte 1 divizion la fiecare divizie). În sfîrșit, în organica armatei mai erau corpul grănicerilor cu 4 regimente de grăniceri, aeronautica și marina militară (Divizia de mare și Divizia de Dunăre).

Conform decretelor nr. 2057 și nr. 302, din 23 iunie 1924, aeronautica militară și marina militară erau conduse de un inspector general, cu atribuțiile și drepturile unui inspector general de armată numai în cadrul armei respective. Inspectorii generali ai aeronauticii și marinei participau, cu vot deliberativ, la dezbaterile Consiliului superior al armatei în probleme ca : organizarea armatei, apărarea țării, înaintarea în grad a ofițerilor din arma respectivă [8].

În anul 1925 a avut loc și un amplu proces de verificare a armamentului de artilerie. Astfel, s-au scos din dotarea regimentelor de artilerie grea tunurile vechi de 105,15 mm și înlocuite cu obuziere grele de la artileria de cîmp. La regimentele de infanterie s-a afectat fiecărei companii de pușcași cîte o secție de mitraliere cu două piese [9].

În cadrul marinei militare, pe baza deciziei ministeriale nr. 274, din 27 martie 1925, s-au creat grupuri. Astfel, la Divizia de mare s-au constituit grupul de luptă cu 2 torpiloare („Zmeul" și „Vîrtejul") și 2 canoniere ; grupul de patrulare cu 4 nave și o șalupă (M.A.S. 3, 4, 5) ; grupul de instrucție cu 2 torpiloare („Vijelie" și „Zborul"), 2 șlepuri armate și o navă ; nave școală, o canonieră și nava „Mircea". Divizia de Dunăre avea în subordine : 1 grup de luptă cu 4 monitoare („Catargiu", „Kogălniceanu", „Basarabia" și „Bucovina"), 6 șlepuri armate, 2 bacuri, o șalupă cu motor, 2 portmine, 2 vedete [10] și altele.

Și în organizarea aeronauticii s-au produs schimbări. În anul 1925 ea avea în compunerea sa o escadrilă de recunoaștere (15 avioane Breguet), o escadrilă de vînătoare (15 avioane Spad) ; aerostația cu 2 baloane *, o baterie de artilerie a.a. și o secție de proiectoare [11].

La 31 decembrie 1925 s-a creat comandamentul trupelor de aeronautică, cu sediul la București [12], acesta avînd în subordine trupele de aviație, aerostație și artileria antiaeriană [13].

[8] „Monitorul oastei", nr. 2, din 1 februarie 1924 ; „Monitorul oficial", nr. 174, din 12 august 1924 ; „Monitorul oficial", nr. 24, din 2 februarie 1926.

[9] Arh. M.Ap.N., fond 948, S. 1 organizare, rola F.II/1536, rolfilm 718.

[10] „Monitorul oastei", nr. 18, din 25 aprilie 1925, partea oficială, p. 357—358.

* În 1924 s-a recepționat primul balon construit în România.

[11] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., S.2, dosar nr. 663, f. 75—77, referat nr. 268, din 26 februarie 1925, al M.St.M., S.3.

[12] „Monitorul oficial", nr. 14, din 19 ianuarie 1926, decretul din 31 decembrie 1925, p. 132.

[13] „Monitorul oficial", nr. 5, din 6 ianuarie 1928, decretul nr. 3983 din 31 decembrie 1927, p. 132.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Pînă la 1 mai 1927 au mai avut loc unele modificări în organizarea armatei române, în sensul că pe lîngă cele 3 inspectorate generale ale armatei şi cele 2 inspectorate generale ale marinei şi aeronauticii au apărut şi Inspectoratul tehnic al infanteriei, Inspectoratul tehnic al artileriei, Inspectoratul tehnic al geniului, Inspectoratul tehnic sanitar, Inspectoratul tehnic al armamentului şi muniţiilor şi Inspectoratul tehnic al învăţămîntului şi liceelor militare ; de asemenea, s-au mai organizat, tot în cadrul Ministerului de Război, 12 direcţii : prima — a infanteriei, a 2-a — a cavaleriei, a 3-a — a artileriei, a 4-a — a geniului, a 5-a — a marinei, a 6-a — sanitară, a 7-a — intendenţă (cu tipografia Ministerului de Război şi Depozitul central de muniţii), a 8-a — armament şi muniţii, a 9-a — învăţămînt militar, a 10-a — aeronautică, a 11-a — tehnică, a 12-a — domenii militare şi cazare, oficiul naţional de educaţie fizică şi inspectoratul pompierilor.

Diviziile de vînători de munte, spre deosebire de organizarea din 1925, aveau, în plus, cîte o brigadă de artilerie de munte. Divizioanele de artilerie din organica grupurilor de vînători de munte, plus regimentul de obuziere de munte s-au constituit în brigadă de artilerie. De asemenea, cele trei grupuri de vînători de munte au fost constituite în brigadă ; în acest fel, divizia de vînători de munte avea în compunerea sa două brigăzi — una de vînători de munte şi una de artilerie.

Diviziile de cavalerie au primit, în plus, cîte o brigadă de călăraşi ; ca atare, cele trei divizii de cavalerie aveau, în total, 6 brigăzi de roşiori (2 regimente de roşiori fiecare) şi 3 brigăzi de călăraşi a cîte două regimente de călăraşi ; o brigadă de călăraşi era independentă (cu sediul la Bucureşti) şi avea în compunerea sa Regimentul de escortă regală şi regimentele 2 şi 3 călăraşi.

În vechea organizare regimentele de călăraşi depindeau de corpurile de armată, ca unităţi neîndivizionate.

Pompierii militari depindeau de Inspectoratul pompierilor militari ; o companie de pompieri era în Bucureşti, avînd 5 secţii în Capitală, 4 secţii la Iaşi şi cîte o secţie la Galaţi, Brăila, Ploieşti, Craiova, Turnu Severin, Buzău, Focşani, Bacău, Roman şi Giurgiu ; compania de pompieri Chişinău avea 2 secţii. De asemenea, existau secţii de pompieri în diferite oraşe din ţară (Alexandria, Călăraşi, Constanţa, Cîmpulung-Muscel, Fălticeni, Huşi, Piatra Neamţ, Piteşti, Roşiori de Vede, Rîmnicul Sărat, Slatina, Tîrgovişte, Mizil, Vaslui).

Au intervenit unele modificări şi în organizarea aeronauticii. Comandamentul trupelor aeronauticii (de la 1 octombrie 1927, comandamentul Diviziei 1 aeriene), cu sediul la Bucureşti, avea în subordine Grupul 1 aviaţie recunoaştere Iaşi, Grupul 2 aviaţie recunoaştere Cluj, Grupul 3 aviaţie recunoaştere Galaţi, Grupul de hidroaviaţie Constanţa-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Mamaia, Flotila de luptă (București-Pipera), Grupul de aerostație (București-Pantelimon), Regimentul de artilerie antiaeriană București, Comandamentul școlilor și al centrului de instrucție aeronautică în București, școli de pilotaj și antrenament la Tecuci, diferite alte școli de pregătire a cadrelor, Arsenalul aeronautic București etc.

În organizarea marinei au intervenit, de asemenea, unele modificări. Ca atare, marina militară cuprindea în principal: Divizia de mare, cu forța navală maritimă (Constanța), cu apărarea litoralului mării (Sulina) și cu baza navală maritimă (Constanța); Divizia de Dunăre, cu forța navală fluvială (Galați), cu apărarea litoralului fluvial (Corabia) și cu baza navală fluvială (Galați); diferite școli de pregătirea cadrelor; Arsenalul marinei [14].

În preocupările statului român a intrat și pregătirea militară a studenților de la diferite institute. Astfel, din anul 1926 studenții Institutului de educație fizică și, începînd cu anul 1927, studenții de la școlile politehnice și arhitectură satisfăceau serviciul militar în cadrul instituțiilor de învățămînt respective. În acest scop, Ministerul de Război a numit ofițeri pe care i-a delegat pe lîngă respectivele institute, cu misiunea de a se ocupa de pregătirea militară a studenților [15].

Ca urmare a modificărilor ce au avut loc în domeniul organizării pînă în anul 1929, în acel an armata română avea următoarea structură de principiu: 4 inspectorate generale de armată *, în loc de 3; 6 inspectorate generale tehnice (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, marină, aeronautică) [16]; 4 inspectorate tehnice (sanitar, intendență, armament, învățămînt); 12 direcții (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, marină, sanitară, intendență, armament, școli, aeronautică, tehnică și domenii militare); 6 servicii (personal, control, contabilitate, conturi și pensii, intendența stabilimentelor centrale și montă); un consiliu permanent de

[14] Arh. M.Ap.N., 916/253, broșură.

[15] „Monitorul oficial", nr. 50, din 5 martie 1927, partea oficială, p. 2951—2952, decizia ministerială nr. 216 din 3 martie 1927; „Monitorul oficial", nr. 11, din 25 iulie 1926, partea regulamentară, p. 297—300, decret nr. 2697 din 24 iunie 1926.

* Prin decretul nr. 2953, din 30 noiembrie 1928, publicat în „Monitorul oficial", nr. 270, din 1 decembrie 1928 s-au stabilit 4 inspectorate generale de armată, în loc de 3, cîte fuseseră pînă la acea dată.

[16] Prin decretele nr. 302, din 2 ianuarie 1924, și 2057, din 23 iunie 1924, publicate în „Monitorul oastei", nr. 2 din 1 februarie 1924 și „Monitorul oficial", nr. 174 din 12 august 1924, s-au înființat inspectoratele marinei și aeronauticii, care aveau autoritatea și drepturile unui inspectorat de armată, numai în cadrul armei respective și aveau dreptul să participe la dezbaterile Consiliului superior al armatei, cu vot deliberativ, la ședințele în care se discutau probleme ca organizarea armatei, apărarea țării, înaintarea în grad a ofițerilor din arma respectivă. (Vezi decretul nr. 410, din 1 februarie 1926, publicat în „Monitorul oficial", nr. 29, din 2 februarie 1926, partea operativă, p. 1260.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

revizie ; Casa dotației oastei și un oficiu de educație fizică ; 7 corpuri de armată ; 1 corp al vînătorilor de munte ; 7 comandamente teritoriale subordonate celor 7 corpuri de armată ; 1 corp al grănicerilor ; 1 corp al jandarmilor ; 21 de divizii de infanterie ; 3 divizii de cavalerie ; 2 divizii de vînători de munte ; o divizie aeriană (creată în 1927) ; Divizia de mare ; Divizia de Dunăre ; 66 regimente de infanterie dintre care 56 regimente de infanterie și 10 regimente de vînători ce intrau în compunerea diviziilor de infanterie ; 12 batalioane de vînători de munte din care erau constituite cele 2 divizii de vînători de munte ; 1 regiment de care de luptă ; 22 regimente de artilerie de cîmp (1 regiment de fiecare divizie de infanterie și 1 regiment al Centrului de instrucție al artileriei) ; 21 regimente de obuziere (cîte unul pentru fiecare divizie de infanterie) ; 2 regimente obuziere munte ; 7 regimente artilerie grea (cîte un regiment de fiecare corp de armată) ; 3 divizioane de artilerie călăreață (cîte un divizion de fiecare divizie de cavalerie) ; 6 divizioane tunuri munte (cîte 3 de fiecare divizie de vînători de munte) ; 12 regimente de roșiori (cîte 4 de fiecare divizie de cavalerie) ; 1 regiment escortă regală ; 7 regimente de călărași ; 7 regimente de pionieri (cîte unul de fiecare corp de armată) ; 2 batalioane de pionieri munte (cîte unul de fiecare divizie de vînători de munte) ; 2 regimente căi ferate ; 1 regiment de transmisiuni ; 1 regiment pontonieri ; 1 batalion tracțiune automobilă.

Aviația cuprindea : o flotilă de luptă cu 3 grupuri de aviație ; 1 grup hidroaviație ; 1 grup aerostație și 1 regiment de artilerie a.a. (al doilea regiment era în curs de formare).

Marina era constituită, în principal, din Divizia de mare și Divizia de Dunăre.

În anii 1924—1929 s-au creat o serie de noi școli militare de ofițeri și subofițeri activi și de rezervă, precum și unele școli de specialitate. Astfel, în 1929 existau : Școala superioară de război ; 2 școli militare de ofițeri activi și 2 școli militare de ofițeri de rezervă de infanterie ; o școală militară de ofițeri activi și de rezervă de cavalerie ; 2 școli de ofițeri activi și de rezervă de artilerie ; o școală militară de ofițeri guarzi de artilerie și una de guarzi de geniu ; școli de subofițeri activi și de rezervă de infanterie și artilerie ; școli aeronautice de pilotaj, antrenament și tehnică aeronautică ; 6 licee militare ; un institut sanitar militar și diverse alte școli ; centre de instrucție (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, aeronautică) [17].

Ministerul de Război, care își păstra încă denumirea adoptată în anii primului război mondial, avea ca organe de conducere : Consiliul

[17] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., rola F.II/1748, rolfilm 726.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

superior al armatei, Marele stat major, inspectoratele generale tehnice, inspectoratele tehnice, direcţiile diferitelor arme, secretariatul general etc.[18].

În cadrul perfecţionării organizării armatei, în iunie 1928 au fost reorganizate cercurile de recrutare, desfiinţîndu-se o serie de cercuri de recrutare cu reşedinţa în mici localităţi şi rămînînd cîte un cerc de recrutare de fiecare judeţ şi unul pentru oraşul Bucureşti.

La această organizare, efectivele aflate anual sub arme nu depăşeau 125 000—150 000 de oameni; numărul de cai se ridica la 35 000. Anual, din fiecare contingent se încorpora aproximativ jumătate, restul tinerilor fiind lăsaţi să lucreze în agricultură şi industrie[19]. O astfel de situaţie făcea ca mii de tineri să rămînă complet neinstruiţi.

În perioada la care ne referim, apreciind că raportul internaţional de forţe era net favorabil statelor partizane ale politicii de pace şi colaborare în cadrul Societăţii Naţiunilor, conducerea statului român a limitat efectivele militare şi a fost prea puţin preocupată de înzestrarea armatei cu muniţie şi armament.

În privinţa armamentului şi muniţiei din înzestrarea armatei, situaţia nu era de loc corespunzătoare. După încheierea primului război mondial, tipurile de armament şi muniţii erau foarte neunitare. În vederea redresării cît de cît a acestei situaţii, prin jurnalul nr. 806, din 24 aprilie 1923, Consiliul de Miniştri a autorizat Ministerul de Război să facă schimb de armament şi muniţii cu Polonia, regatul Sîrbo-Croato-Sloven şi Cehoslovacia. Iniţial s-a trecut la efectuarea unui schimb de puşti, mitraliere şi muniţii între România şi Polonia. România a propus schimbul a 27 379 puşti Mauser md. 1898, calibrul 7,92 mm, 4 700 carabine Mauser md. 1892, 577 mitraliere Maxim-ruse md. 1908 (cu muniţia respectivă) şi 108 tunuri de cîmp calibru 75 mm, md. 1897 (cu muniţia respectivă). Polonia ceda, la rîndul ei, 12 000 000 cartuşe pentru puşca rusească md. 1891, 108 tunuri de campanie ruseşti calibru 76,2 mm, md. 1902 (cu muniţia respectivă)[20]. Acest schimb s-a efectuat, dar nu s-a îmbunătăţit prea mult starea armamentului şi muniţiei armatei române.

În anul 1924, Marele stat major a cerut Consiliului superior al apărării ţării să se pună la dispoziţia Ministerului de Război un credit extraordinar de 2 miliarde lei, fiind socotit ca strict necesar pentru completarea armamentului, muniţiilor şi a mijloacelor de transmisiuni. Consiliul de Miniştri a aprobat numai 860 de milioane, care au fost folosite

[18] Ibidem.
[19] Ibidem, fond 948, S.1, dosar nr. 992, f. 406.
[20] Arh. M.Ap.N., fond 948, rola F.II/1536, rolfilm 25.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

pentru repararea a 4 317 puşti-mitraliere, 40 de obuziere de 100 mm şi 40 de tunuri de 53 mm [21]. S-a mai executat armarea şi blindarea a 5 locomotive şi 13 vagoane [22].

Starea armamentului şi muniţiei armatei române nu se putea îmbunătăţi decît numai prin achiziţionarea de noi arme la nivelul tehnicii postbelice. Dintr-o situaţie întocmită de Marele stat major român în 1925 rezultă varietatea calibrelor armelor din înzestrarea armatei române, problemă care făcea dificilă atît aprovizionarea cu muniţie, cît şi folosirea armelor respective.

Regimentele din corpurile 1, 2 armată şi Corpul grănicerilor aveau în dotare puşca Löbell de 8 mm, puşca-mitralieră Gladiator şi mitraliere de tip francez. Cele de la corpurile 3, 4, 5 armată şi Corpul vînătorilor de munte aveau arma austriacă calibru 8 mm, mitraliera Schwartzlose şi puşca-mitralieră Gladiator. La corpurile 6 şi 7 armată erau în înzestrare arma rusă de 7,62 mm, mitraliera rusă şi puşca-mitralieră Gladiator; regimentele de călăraşi de la corpurile 1—7 armată aveau în înzestrare carabina austriacă de 8 mm, puşca-mitralieră Gladiator, mitraliera Schwartzlose; regimentele de roşiori erau dotate cu carabine Manlicher de 6,5 mm, mitraliera Maxim de 6,5 mm, puşca-mitralieră Gladiator; Şcoala de tragere de infanterie avea în înzestrare arme Löbell, ruse şi austriece, toate modelele de mitraliere şi puşti-mitraliere aflate în dotarea armatei române [23].

Situaţia armamentului de artilerie era, de asemenea, necorespunzătoare. Majoritatea tunurilor erau de tipuri vechi sau uzate şi aveau calibre diferite.

Pentru remedierea unei asemenea situaţii, în timpul guvernării liberale s-au luat unele măsuri. Amintim, în acest sens, că în anul 1925 s-a hotărît înfiinţarea unei fabrici de avioane la Braşov, a unei fabrici de arme portative la Cugir şi s-au pus bazele organizării unei fabrici de armament la Copşa Mică. De asemenea, în această perioadă, au fost create echipe de recontrolare a armamentului şi muniţiei. Din anul 1919 şi pînă în anul 1926 au fost recontrolate însă abia 200 000 lovituri de artilerie [24] şi au fost şemizate 632 tunuri de 75 mm şi 76,2 mm [25]. Şemizările s-au executat la Uzinele Reşiţa. Aceasta a fost, de fapt, cea

[21] Ibidem, rola F.II/1 177, rolfilm 658, raportul nr. 9, din 25 mai 1924, al Marelui stat major.

[22] Ibidem, referatul nr. 352, din 20 martie 1925, al Marelui stat major.

[23] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., dosar nr. 1 202, f. 39, nota nr. 206, din 23 februarie 1925, a Secţiei a 10-a a Marelui stat major.

[24] Ibidem, rola F.II/1178, rolfilm 310.

[25] Ibidem, rola F.II/1748, rolfilm 164.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mai evidentă contribuţie a industriei de armament a României la înzestrarea armatei în acei ani.

Pentru a sprijini propăşirea industriei de apărare a României, în anul 1927 cunoscutul savant român de talie mondială Henri Coandă, a făcut o propunere scrisă Ministerului de Război privind înfiinţarea în ţară a următoarelor fabrici : o fabrică de corpuri de obuze, de corpuri de şrapnele şi de corpuri de proiectile speciale ; o fabrică de tunuri de artilerie ; o fabrică de explozivi pentru corpurile de obuze ; o fabrică de focoase ; o fabrică de mitraliere de tip uşor, tip mai greu şi tip greu contra tancurilor şi contra blindatelor şi o fabrică de cartuşe pentru mitraliere. În vederea realizării acestor obiective, Henri Coandă se obliga a pune la dispoziţie celor în drept toate reţetele, planurile, formulele şi caietele de sarcini pentru diversele produse ale fabricilor ce propunea să le instaleze. Totodată, savantul român se oferea ca el şi colaboratorii săi să execute fie în regie, fie în alte condiţii ce puteau fi stabilite de comun acord toate comenzile de focoase necesare armatei şi să revizuiască în aşa fel focoasele existente în depozitele militare încît acestea să poată fi folosite în caz de forţă majoră [26]. Direcţia de armament a Ministerului de Război a susţinut oferta lui Henri Coandă, apreciind următoarele într-o notă întocmită de ea : „Nevoile de muniţii pentru armată sînt foarte mari ; iar actualmente cu mijloacele ce avem în ţară (stabilimente militare şi industrie privată) nu se poate face faţă acestor nevoi, chiar dacă s-ar dispune de sumele necesare. De asemeni, lipsa unei fabrici de armament automat (mitraliere uşoare şi grele) este foarte resimţită, neavîndu-se posibilitatea de a se completa nevoile armatei decît prin cumpărări din străinătate. Deci crearea în ţară a unei industrii de război compusă din fabricile arătate credem că este oportună“ [27].

Cu toate că România avea nevoie de o asemenea industrie, conducerea statului din acea vreme n-a acceptat oferta lui Henri Coandă.

Ministerul de Război şi Marele stat major au cunoscut necesităţile în muniţii şi armament şi au făcut numeroase propuneri pentru satisfacerea nevoilor. În acest scop Ministerul de Război a încheiat o convenţie cu Uzinele metalurgice Copşa Mică şi Cugir, la 11 iulie 1925, pentru producerea de muniţie şi armament necesar înzestrării armatei române. Cu concursul tehnic al trustului Wickers Ltd şi Uzinelor Reşiţa, Uzinele metalurgice Copşa Mică şi Cugir trebuiau să instaleze fabrici de armament şi muniţii corespunzătoare unei producţii fixate la : „500 guri de foc cu accesorii pînă la calibrul 305 mm ; 2 000 000 obuze

[26] Arh. M.Ap.N., fond 333, dosar nr. 108, f. 590—594, referatul nr. 793, din 20 aprilie 1927, al Direcţiei armament a Ministerului de Război.
[27] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cu focoasele lor pentru calibrul pînă la 305 mm ; 100 000 puşti şi 5 000 mitraliere şi puşti-mitraliere ; tancuri“ [28].

La 15 martie 1926, Uzinele metalurgice din Copşa Mică şi Cugir făceau cunoscut Ministerului de Război nevoile urgente pentru procesul de fabricaţie a armamentului şi muniţiilor solicitate. Se impunea, ca primă urgenţă, construirea unui număr de clădiri pentru instalarea fabricilor de arme de infanterie şi cavalerie, precum şi a unui poligon de tragere [29]. Ca răspuns, Ministerul de Război aprecia la 1 aprilie 1926 că Uzinele Copşa Mică-Cugir „trebuie să fie astfel utilate pentru a fi în stare să satisfacă mai întîi nevoile armatei, dînd putinţa de a se utiliza pe de o parte muniţia de care dispune, iar pe de altă parte gurile de foc pe care le avem“ [30].

În adresa respectivă Ministerul de Război a solicitat, în prima urgenţă, fabricarea a 404 tunuri şi obuziere de diverse calibre (104—210 mm) ; asigurarea cu muniţia respectivă a gurilor de foc existente şi cele care se produceau (cca 1 400 000 de proiectile de diverse calibre) ; fabricarea a cca 100 000 puşti, 250 000 carabine de 8 mm şi 2 600 mitraliere de calibru 8 mm ; unificarea calibrelor armamentului etc. [31] La 8 iunie 1926, printr-o nouă adresă trimisă uzinelor respective, Ministerul de Război preciza că „Înzestrarea, organizarea şi utilarea Uzinelor Copşa Mică şi Cugir ar trebui să fie făcută astfel ca ele să poată completa armamentul necesar la mobilizare, iar în viitor să poată contribui la dotarea armatei cu armament modern şi în cantităţile stabilite în armatele bine organizate în occident“ [32]. Dar lipsa unei industrii grele naţionale va afecta în mod direct înzestrarea şi utilarea corespunzătoare a uzinelor în cauză. Utilarea cu maşini şi unelte a Uzinelor Copşa Mică şi Cugir depindea de asigurarea importurilor din străinătate, iar marile trusturi nu s-au grăbit în nici un fel să sprijine România în crearea industriei sale de apărare. Astfel, Uzinele Copşa Mică şi Cugir [33] n-au intrat imediat în funcţiune, ci mult mai tîrziu. Aceasta s-a datorat şi dezinteresului conducerii politice a statului, care n-a fost receptivă la propunerile şi frămîntările organelor militare responsabile. Aşadar, apro-

[28] Ibidem, fond 948, dosar nr. 96, f. 12—13.
[29] Ibidem, f. 14.
[30] Ibidem, f. 23—24.
[31] Ibidem.
[32] Ibidem, fond 333, S.4, dosar nr. 506, f. 468, 476.
[33] Fabrica de armament portativ de la Cugir a fost construită pînă în anul 1929, dar fabrica de tunuri şi muniţie de la Copşa Mică nu era încă realizată nici în 1932. Pînă în 1932 fabrica de la Cugir a uzinat corpuri de proiectile, reparări de afete şi frîne, a executat focoase. Valoarea comenzilor s-a ridicat abia la suma de 26 000 000 lei. (Arhiva istorică centrală, fond Casa regală, dosar nr. 126/1933, raport din 19 iunie 1933.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

vizionarea României cu armament depindea în continuare tot de marile trusturi străine.

Situaţia rămînea necorespunzătoare şi în privinţa dotării armatei cu avioane. Fabrica de avioane din Braşov, creată în anul 1925, a intrat treptat în producţie dar ea n-a putut satisface obligaţiile productive prevăzute în caietul de sarcini. Pînă în anul 1929 abia şi-a putut onora comanda primită în 1925 privind fabricarea a 100 avioane Spad 61, cu motoare Lorraine-Dietrich [34].

Cauzele nefuncţionării întreprinderii cu întreaga sa capacitate sînt complexe. Dintre acestea amintim, de exemplu, că fabrica trebuia să importe din străinătate pînă la 70% din materia primă şi semifabricate. Dacă în primii 2—3 ani conducerea politică a statului român a acordat o oarecare atenţie acestei fabrici, ulterior acest interes a scăzut, comenzile n-au fost date la timp iar apoi au şi fost micşorate faţă de contractul încheiat la înfiinţarea fabricii. Ba, mai mult, linia justă promovată de cercurile favorabile creării unei industrii naţionale de apărare * a fost supusă unei critici aspre, afirmîndu-se, chipurile, că poporul român, ofiţerii români erau incapabili de a organiza şi conduce fabricaţia de tehnică de luptă. Această poziţie a fost dăunătoare politicii de asigurare a apărării naţionale a României.

În anul 1929, deci după o primă perioadă de oarecare entuziasm şi unele sacrificii materiale pe care le-a făcut statul în punerea bazelor unei industrii de apărare şi îmbunătăţirea înzestrării armatei cu armament şi muniţii, secţia I a Marelui stat major prezenta o situaţie deplorabilă a dotării armatei române : „există o puşcă de om, puştile-mitraliere insuficiente şi uzate, materialul de însoţire lipseşte complet, rezerva de armament nu există“ [35]. Din 1 052 de tunuri, 305 erau inutilizabile ; din 480 de obuziere uşoare, 49 erau deteriorate ; din 223 tunuri din

[34] Arh. M.Ap.N., fond 333, S.4, dosar nr. 506, f. 224.

* Industria de apărare românească se reducea în această perioadă la Uzinele de fier şi Domeniile Reşiţa (U.D.R.), care constituiau cea mai însemnată industrie metalurgică şi siderurgică din ţara noastră. Aceste uzine puteau produce oţelul necesar fabricării armamentului de artilerie, dispuneau de maşini şi utilaje grele speciale fabricării armamentului de artilerie, între care strunguri de diverse categorii, maşini de frezat, găurit, polizat, pilit, aparate de sudat. Uzinele erau înzestrate cu laboratoare pentru procesul fabricaţiei de armament. Cu scurgerea timpului, Uzinele metalurgice Copşa Mică şi Cugir au fost neglijate şi instalaţiile s-au deteriorat. Uzinele I.A.R. au început activitatea în cursul anului 1928, sub regimul de Societate Autonomă, lucrînd în regie. În anul 1927 a primit o comandă de 43 de avioane Potez XXV (fără motoare Messier) ; în 1928 a primit o comandă de 35 de avioane Potez XXV, iar în 1929 o comandă de 52 de avioane Potez XXV. (Arh. Uzinele Tractorul Braşov, dosar nr. 28, f. 85.)

[35] Arh. M.Ap.N., rola F.II/1748, rolfilm 588, notă a secţiei I a Marelui stat major pe anul 1929.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

dotarea artileriei grele, lipseau 48 ; muniţia era incompletă şi de proastă calitate. Tracţiunea pieselor de artilerie era foarte greoaie. Dealtfel, motorizarea artileriei a început abia în anul 1935. Pînă în anul 1937, cînd s-a perfectat obuzierul greu de 150 mm „Skoda" şi tunul de 105 mm Schneider, aproape pentru întreaga artilerie românească s-a folosit tracţiunea hipo [36].

Starea aeronauticii şi marinei militare era şi ea îngrijorătoare. Cu toate că în cursul anului 1925 se crease o fabrică de avioane, aceasta a intrat destul de greu în procesul normal de producţie. Utilarea ei cu maşinile necesare, precum şi pregătirea cadrelor de specialitate au fost anevoioase. La toate acestea se mai adaugă şi lipsa de capital [37]. Situaţia financiară a României după război era foarte grea, ceea ce se repercuta în politica financiară internă. Datoriile faţă de străinătate erau destul de mari, ele atingeau pînă la 28% din bugetul ţării (datorii ce nu reprezentau nici o investiţie).

În concluzie, în anul 1925 aviaţia militară dispunea de 15 aparate Breguet şi de 15 avioane Spad, de două baloane, de o baterie mitraliere a.a. şi de o secţie de proiectoare [38].

În cursul anului 1926, numărul total al avioanelor de recunoaştere şi observaţie, în stare de zbor şi în curs de reparaţie, era de 103. Dintre acestea, în realitate se putea conta doar pe 86 aparate, ceea ce permitea organizarea a numai nouă escadrile de recunoaştere şi observaţie [39].

Aviaţia de vînătoare era ca şi inexistentă. Avioanele Fokker, achiziţionate în cursul anului 1925 din Olanda, cu motorul Hispano-Suiza — 300 HP, erau vechi şi uzate, ceea ce avea să dea naştere la un faimos proces cunoscut sub denumirea de procesul „Fokker" *. Din rapoartele întocmite de Inspectoratul general al aeronauticii rezultă că în acea

[36] „Revista artileriei", nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1943, *Centenarul renaşterii artileriei româneşti*, p. 83.

[37] Vezi căpitan Ioan Talpeş, *Consideraţii asupra măsurilor iniţiate de guvernele româneşti în vederea modernizării structurilor organizatorice şi îmbunătăţirii înzestrării materiale a armatei (1929—1933)*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, Editura militară, Bucureşti, 1978, p. 141—142.

[38] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., S.2, dosar nr. 663, f. 75—77.

[39] Ibidem, rola F.II/1538, rolfilm 131, rapoartele nr. 213, din 18 ianuarie 1926, şi nr. 406, din 24 septembrie 1926, întocmite de Inspectoratul general al aeronauticii.

* Guvernul român făcuse în Olanda o comndă de 50 de avioane de tip D.VII Fokker. Avioanele respective fuseseră practic construite la sfîrşitul primului război mondial. În lunile august şi septembrie 1925 aparatele au sosit în ţară. Ministerul de Război a numit o comisie de verificare a acestor avioane ; comisia a constatat o serie de defecţiuni. Printre altele, motoarele aveau piesele mîncate de rugină, ceea ce a determinat trimiterea în judecată a membrilor comisiei care au recepţionat în Olanda avioanele Fokker. Procesul a făcut mare vîlvă în ţară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

perioadă aviația militară nu putea conta decît pe 5 escadrile de vînătoare a 9 avioane fiecare escadrilă, adică un total de 45 avioane de vînătoare [40]. La rîndul ei, aviația de bombardament dispunea de 10 avioane, cu care se putea constitui o escadrilă. Respectivele aparate erau însă vechi și uzate și, ca atare, practic nu se putea conta pe ele [41].

În cursul anului 1924, din credite extraordinare, se comandaseră în Franța 120 de avioane Potez XV și 24 motoare Lorraine, iar în Anglia 60 de avioane Siskin [42]. Pînă la 20 aprilie 1925, din cele 120 de avioane Potez au fost recepționate 79, iar 41 se găseau în curs de recepție. Pînă la acea dată fuseseră expediate în țară 69 de aparate, restul urmînd să sosească pînă la sfîrșitul anului.

Comanda în Anglia a celor 60 de avioane Siskin a eșuat [43]. Ca urmare, s-au comandat în Olanda avioanele Fokker, situație care va da naștere, pînă la urmă, la procesul despre care s-a amintit mai înainte.

Pentru anul 1927 aviația militară conta pe 100 de avioane Spad, comandate în străinătate în anul 1925 [44]. Aparatele trebuiau să sosească în țară în cursul anului respectiv. Cu ele urma să se constituie 10 escadrile de vînătoare, a cîte 10 avioane fiecare escadrilă, iar cu restul de avioane Fokker de care mai dispunea aeronautica se putea forma încă 5 escadrile de vînătoare a 9 avioane fiecare escadrilă [45].

Aviația de bombardament era formată din 2 escadrile a cîte 10 avioane fiecare escadrilă.

Aviația de recunoaștere se prezenta în anul 1927 în aceeași situație ca în anul 1926, adică dispunea de 86 de avioane, repartizate pe 9 escadrile [46]

Aeronautica mai dispunea de o companie aerostație, o baterie a.a. de 76,5 mm și o jumătate de baterie de proiectoare.

În anul 1928 situația aeronauticii era următoarea : aviația de recunoaștere era dotată cu avionul Potez XV cu motor Lorraine-Dietrich, Potez XXV cu motor Hispano Suiza și Breguet 19 cu motor Hispano Suiza. Avioanele Potez XV se aflau în serviciu din anul 1925 și, ca atare, erau uzate și motoarele trebuiau înlocuite. Avioanele Potez XXV

[40] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., rola F.II/1538, rolfilm 131.
[41] Ibidem.
[42] Ibidem, rola F.II/1177, rolfilm 711, referat nr. 80, din 13 august 1924, întocmit de Direcția armament din Ministerul de Război.
[43] Ibidem, fond 333, dosar nr. 496, f. 6—7, nota din 27 aprilie 1925 a Direcției armament a Ministerului de Război.
[44] Ibidem, rola F.II/1538, rolfilm 138, memoriu asupra posibilității aeronauticii pe anul 1927.
[45] Ibidem.
[46] Ibidem, rolfilm 142, referatul M.St.M., nr. 941, din 1 decembrie 1926.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

fuseseră comandate la IAR Braşov ; primele trebuiau să fie gata în toamna anului 1928. În acele condiţii se putea conta pentru aviaţia de recunoaştere, pentru anul 1928, pe 60 de avioane Potez XXV/450 H.P., 43 avioane Potez XXV/600 H.P., şi 2 avioane Breguet 19/600 H.P., ceea ce însemna un total de 105 avioane de diverse tipuri.

Aviaţia de vînătoare dispunea de numai 154 de aparate, acestea fiind de tipuri diferite.

Din situaţia prezentată mai sus rezultă că aeronautica română dispunea de un număr redus de aparate, majoritatea dintre ele fiind uzate sau depăşite din punctul de vedere al performanţelor ; personalul navigant era neinstruit [47].

Din referatul nr. 1 162, din 8 martie 1929, întocmit de Marele stat major al armatei române rezultă următoarea situaţie : „Toate avioanele sînt vechi şi uzate [...] ; lipsesc cu desăvîrşire motoarele de rezervă şi piesele de schimb [...] ; piloţii şi observatorii nu sînt antrenaţi la trageri din avion [...]. Aviaţia de bombardament de zi este redusă la zero [...]. Pentru bombardamentul de noapte s-ar putea forma 2 escadrile [...]. O escadrilă cu 2 avioane şi alta cu 4 avioane“ [48].

La începutul anului 1929 aviaţia română se reducea la : o escadrilă de recunoaştere, cu 5 avioane, care făcuseră raidul ţărilor din Mica Înţelegere (România, Cehoslovacia şi Iugoslavia) şi Polonia ; 3 escadrile de observare a 8 avioane fiecare escadrilă şi 12 escadrile de avioane de vînătoare [49]. Situaţia aviaţiei militare era, evident, necorespunzătoare. Recunoscînd acest fapt, inspectorul general al aviaţiei consemna la 17 iunie 1929 : „aeronautica este în situaţie critică“. El mai semnala, totodată, „lipsa de avioane de informaţii, insuficienta pregătire a personalului navigant pentru lupta aeriană şi executarea misiunilor de recunoaştere şi observaţie, lipsa de specialişti (mecanici avion şi motor, armament, t.f.f. etc.)“ [50].

La mijlocul anului 1929, conform aprecierii inspectoratului general al aeronauticii, aviaţia militară dispunea de o escadrilă de recunoaştere cu 5 avioane ; 3 escadrile de observare a 8 avioane ; 12 escadrile de vînătoare cu un total de 120 de avioane. Aviaţia de bombardament de zi se redusese la 2 escadrile, care însumau 16 avioane, iar aviaţia de bombardament de noapte dispunea tot de 2 escadrile, dar cu un total de numai 7 avioane (o escadrilă avea 3 aparate şi alta 4).

[47] Ibidem, raportul inspectoratului general al aeronauticii, nr. 569, din 10 iulie 1928.
[48] Ibidem, rolfilm 56.
[49] Ibidem.
[50] Ibidem, rolfilm 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Artileria a.a. dispunea de 33 de baterii ; tunurile respective erau lipsite de aparate de tragere din cele mai moderne tipuri [51].

O situaţie îngrijorătoare în privinţa dotării era şi la marina militară. Reflectînd o astfel de realitate, într-un memoriu din 3 decembrie 1928 referitor la situaţia şi starea navelor şi materialelor necesare marinei de război, inspectoratul general al marinei a făcut celor în drept propuneri concrete pentru completarea cu tehnică de luptă şi armament a marinei. Printre altele, se cerea dotarea şi înzestrarea acestui corp al armatei cu următoarele : un crucişător rapid, două submarine torpiloare, şase nave antisubmarine, două posturi mobile T.F.S., două aparate fotoelectrice, 22 torpiloare automobile, două contratorpiloare, două baterii de coastă de 210 mm pe cale ferată ; totodată, se propunea să se înceapă cît mai grabnic organizarea bazei navale [52].

În anul 1929 marina militară dispunea de următoarele nave de luptă sau de alt fel :

Divizia de Dunăre avea ca nave de luptă : 7 monitoare („Brătianu", „Kogălniceanu", „Lahovary", „Catargiu", „Bucovina", „Ardeal" şi „Basarabia") ; 7 vedete, 8 şlepuri de fluviu armate cu cîte 1 tun de 152 mm ; 3 pontoane portmine cu 20 de mine ; 2 pontoane de baraj ; 1 iaht regal („Ştefan cel Mare") ; 3 nave de transport, 5 remorchere ; 10 şlepuri, 4 tancuri, 3 bacuri, 6 şalupe ; 1 doc plutitor, 2 şalupe cu instalaţii de şantier mobil. Artileria maritimă a aceleiaşi divizii era compusă din : 4 tunuri de 101 mm, 4 tunuri de 120 mm, 4 tunuri de 142 mm, 19 tunuri de 77 mm (fără muniţie).

Divizia de mare dispunea de : 2 contratorpiloare („Mărăşeşti" şi „Mărăşti"), 4 canoniere dragă mine, 4 vedete antisubmarine, 2 torpiloare, o vedetă blindată ; 3 remorchere, 2 şlepuri, 4 tancuri, 6 şalupe, 1 ponton de baraj şi portmine ; ca artilerie maritimă divizia avea : 6 tunuri de 152 mm, 4 tunuri de 75 mm, 4 tunuri de 76 mm, 10 tunuri de 77 mm [53]. La toate cele subliniate mai sus trebuie să mai arătăm că în anul 1926, cu contractul nr. 14 885, s-au comandat în Italia 2 contratorpiloare, care au fost recepţionate abia în iunie 1930 ; în vara aceluiaşi an a fost primită şi nava-bază „Constanţa" ; în ceea ce priveşte submarinul „Delfinul", pînă în anul 1930 el n-a fost încă recepţionat [54].

Din datele de mai sus rezultă că marina militară română era slab dotată cu nave şi armament de război. Lipsa unei industrii naţionale

[51] Ibidem.

[52] Arh. M.Ap.N., fond 333, S.4, dosar nr. 506, f. 468, memoriul Inspectoratului general al marinei, nr. 682, din 3 decembrie 1928.

[53] Ibidem, f. 495—496.

[54] Ibidem ; procesele verbale nr. 32 şi 35, din 5 şi 16 iunie 1930 şi răspunsul verbal dat de ministrul armatei în parlament la 20 septembrie 1932.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de construcţii navale se resimţea din plin. Comenzile timide date marilor trusturi de armament străine erau tergiversate şi executate cu mari defecţiuni. De pildă, la nava „Constanţa", în decursul anului de garanţie, au ieşit la iveală avarii la motoare pe care societatea răspunzătoare nu le-a remediat, ceea ce a determinat Ministerul de Război să intenteze proces societăţii în cauză. Amintim, de asemenea, că forurile româneşti au fost nevoite să rezilieze contractul pentru realizarea submarinului „Delfinul" din cauză că nava n-a fost predată la timp de către societatea constructoare [55].

Înzestrarea şi dotarea neîndestulătoare a aviaţiei, a marinei militare şi a altor genuri de arme se datora, în principal, faptului că alocaţiile din buget pentru nevoile propriu-zise de apărare ale ţării erau insuficiente.

Sumele cele mai mari din fondurile puse la dispoziţia departamentului militar erau întrebuinţate, în mod deosebit, pentru întreţinerea personalului, iar pentru înzestrare acestea erau derizorii. În acest sens, analiza bugetului militar din exerciţiul financiar 1926/1927 * pare concludentă. Suma totală alocată pentru cheltuielile militare a fost de 6 904 180 000 lei (cu 1 879 529 203 lei mai mare faţă de perioada 1925/1926). Din această sumă, cheltuielile pentru armata de uscat erau repartizate astfel : 3 355 348 192 lei (deci peste 48%) pentru întreţinerea personalului (anume solde, misii etc.) ; 651 340 764 (peste 9%) pentru furaje. Pentru întreţinerea personalului şi animalelor s-a destinat deci suma de 4 006 688 956 lei, ceea ce reprezenta aproape 60% din totalul prevederilor sumei alocate armatei.

Pentru echipament s-a alocat suma de 821 162 665 lei ; pentru cazarmament — 136 500 000 lei ; pentru materialele de construcţie — 42 225 000 lei ; pentru materialele sanitare — 54 150 000 lei ; pentru serviciul geografic — 8 263 600 lei ; pentru studii şi experienţe tehnice — 13 370 000 lei. Se cuvine să reţinem faptul că pentru armament şi muniţii s-a alocat numai suma de 19 900 000 lei, ceea ce reprezenta circa 0,03% din totalul prevederilor bugetare. La marina militară situaţia era oarecum asemănătoare ; pentru drepturile personalului s-a alocat suma de 57 565 107 lei, pentru echipament — 20 701 800 lei, pentru armament şi muniţii — 21 638 240 lei, iar pentru întreţinerea va-

[55] Ibidem.

* Prevederile bugetului militar pe exerciţiile 1922/1923 au fost de 2 338 214 599 lei ; pe 1923/1924 de 3 574 700 663 lei ; pe 1924/1925 de 4 324 650 797 lei ; pe 1925/1926 de 5 024 650 797 lei ; pe 1926/1927 de 6 904 180 000 lei ; pe 1927/1928 de 7 830 500 000 lei ; pe 1928/1929 de 7 930 500 000 lei ; pe 1929/1930 de 9 092 700 000 lei ; pe 1930/1931 de 10 200 029 661 lei (anuarele statistice din anii 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, p. 213, 224, 267, 339, 385, 329, 303).

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

selor — 40 300 000 lei. Bugetul de cheltuieli al aeronauticii avea cam aceeaşi structură. La capitolul personal şi echipament erau destinate sume apreciabile — 173 726 847 lei, iar pentru întreţinerea armamentului şi muniţiilor era alocată suma de 14 825 000 lei.

Din analiza repartiţiei cheltuielilor militare pe capitole de activităţi rezultă în mod clar că mai mult de jumătate din buget era destinată pentru întreţinerea personalului, pentru echipament, cazarmament etc., iar pentru înzestrarea armatei cu armament modern, la nivelul tehnicii epocii, erau repartizate sume reduse şi adesea chiar derizorii. Faptul avea să fie recunoscut direct sau indirect chiar de către unii reprezentanţi ai echipelor guvernamentale. Astfel, din partea Partidului naţional liberal, partid care a fost la putere în acel timp, se recunoaşte, de pildă, că „în anii 1922—1928 armata a fost dotată cu 195 000 cămăşi, 155 000 ismene, 110 000 batiste, 190 000 mantale, 210 000 vestoane, 120 000 pantaloni, 140 000 capele, 120 000 moletiere, 245 000 bocanci, 68 000 cisme“ [56]. Despre armament se menţionează că în timpul guvernării liberale s-a creat fabrica de avioane de la Braşov, fabrica de pulberărie din Făgăraş, fabrica de arme portative din Cugir, că s-au pus bazele fabricii de armament din Copşa Mică, că s-a făcut clasarea muniţiei rămase în urma războiului şi că au început lucrările pentru reşemizarea tunurilor. În schimb nici un reprezentant de vază al guvernului n-a recunoscut direct faptul că înzestrarea armatei cu puternice mijloace de izbire, cum erau tancurile, ca şi cu mijloace de deplasare rapide, cum erau automobilele a fost complet neglijată toată această perioadă.

De asemenea, au fost neglijate problemele referitoare la fortificaţii. Pe această linie, se poate aprecia că pînă în anul 1928 problema fortificaţiilor n-a stat aproape de loc în atenţia guvernelor României. Abia în acel an în cadrul Marelui stat major s-au început unele studii în vederea fortificaţiilor permanente ale ţării. În anul 1930 în cadrul aceluiaşi for de concepţie al armatei s-a elaborat un studiu mai de anvergură privind fortificaţiile. Dar abia în anul 1937 s-a trecut concret la efectuarea unor lucrări de fortificare a ţării. [57]

■

Pe plan extern politica militară a României din perioada 1924—1929 s-a caracterizat prin asigurarea unor alianţe defensive şi prin menţinerea statu-quo-ului teritorial european. În anul 1924 România era membră

[56] *Cercul de studii al P.N.L. Afacerea Skoda şi înarmarea ţării*, Imprimeriile Independenţa, Bucureşti, 1935, p. 26.
[57] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., dosar nr. 12, f. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a Ligii Naţiunilor. Prin Pactul Societăţii Naţiunilor, statul român se considera legat atît politic, cît şi militar de marile puteri occidentale, Anglia şi Franţa, învingătoare în primul război mondial. În anul 1924 România avea alianţe militare cu Polonia şi în cadrul Micii Înţelegeri cu Iugoslavia şi Cehoslovacia [58]. Aceste alianţe militare erau defensive, de apărare în comun a integrităţii teritoriale a statelor respective.

Acordul de Locarno, din octombrie 1925, a marcat serioase schimbări în situaţia politică şi militară a Europei. Prin convenţiile încheiate şi semnate de Anglia, Franţa, Germania, Italia şi Belgia erau garantate frontierele de răsărit ale Belgiei şi Franţei cu Germania, rămînînd negarantate de marile puteri frontierele dintre Germania, pe de o parte, şi Austria, Cehoslovacia şi Polonia, pe de altă parte. Faptul a afectat mult guvernul polonez, mai ales că acesta încheiase un acord politic cu Franţa la 9 februarie 1925, iar guvernul francez nu a găsit oportun ca în pactul de la Locarno să ţină seama de situaţia Poloniei. Prin acordurile de la Locarno, Franţa se considera, cel puţin pentru o perioadă de timp, asigurată din partea Germaniei, dar guvernul de la Varşovia socotea că guvernul francez căuta să se degajeze treptat de obligaţiile pe care le avea faţă de aliaţii din Europa centrală. Deşi la 16 octombrie 1925 s-a încheiat un tratat de garanţii franco-polonez, relaţiile dintre cele două ţări s-au răcit şi abia după zece ani s-au îmbunătăţit.

După acordurile de la Locarno, Germaniei i s-a deschis calea spre Societatea Naţiunilor şi ca mare putere a solicitat un loc permanent în Consiliul Societăţii Naţiunilor, organism care avea menirea să vegheze asupra respectării tratatelor încheiate în urma primului război mondial. Se cuvine a fi subliniat însă şi faptul că pactul de la Locarno avea să încurajeze revizionismul german. Marile puteri occidentale nu garantau alte frontiere decît pe ale lor.

Marea Britanie s-a opus în mod consecvent organizării securităţii în Europa. În septembrie 1923, Comisia a 3-a a Adunării Societăţii Naţiunilor a supus spre aprobare guvernelor membre un proiect de regulament de aplicare a Pactului Societăţii Naţiunilor, cu obligaţii de asistenţă militară în favoarea statului ce ar fi căzut victimă unei agresiuni. Se preconiza astfel un sistem de securitate colectivă. Acest proiect de regulament, care a fost susţinut cu căldură de România, Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia şi de Franţa, a fost respins de celelalte state membre ale Societăţii Naţiunilor. Statele Micii Înţelegeri au cunoscut

[58] Vezi Dumitru Tuţu, *Alianţe militare ale României. 1921—1939*, în *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, Editura militară, Bucureşti, 1977, p. 108—163.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

din timp proiectul acestui regulament care a fost discutat și aprobat de Conferința Micii Înțelegeri din iulie 1924 [59].

Guvernul Marii Britanii a respins și el acest proiect [60]. În căutarea, cît de cît rapidă, a unei formule care să întrunească adeziunea Marii Britanii la respectivul proiect, Comisia Societății Națiunilor, din îndemnul lui Herriot, președintele Consiliului de Miniștri al Franței, a elaborat la rîndul său un proiect de protocol „pentru rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale" [61]. În document se stabilea principiul arbitrajului obligator și modalitățile de desemnare a agresorului, ușurînd astfel sarcina Consiliului Societății Națiunilor în caz de diferend internațional și de agresiune. Însă guvernul britanic, prin declarația lui Austin Chamberlain, din martie 1925, făcută în sesiunea Consiliului Societății Națiunilor, a respins și acest proiect.

Guvernul român a sprijinit cu toate posibilitățile sale proiectul de protocol pentru rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale.

Țările din Mica Înțelegere și-au dat seama de agravarea situației politice și militare în Europa prin stimularea revizionismului german de către marile puteri. Astfel, la Conferința de la Bled din iunie 1926, miniștrii de externe ai celor trei state aliate au discutat, printre altele, și problema prezenței Germaniei ca membră permanentă în Consiliul Societății Națiunilor (în septembrie 1926 Germania a ocupat locul permanent special creat în cadrul Consiliului).

Dîndu-și seama că nu au mijloace de a zădărnici ocuparea locului permanent în Consiliu de către Germania, miniștrii de externe ai statelor Micii Înțelegeri au hotărît să propună și să impună totodată un reprezentant al Micii Înțelegeri în Consiliu, pentru ca și pe această cale să se poată contracara acțiunile reprezentantului german [62]. Marile puteri au respins însă propunerea Micii Înțelegeri.

Acordul de la Locarno a produs mari îngrijorări în special în rîndurile statelor din centrul, estul și sud-estul Europei. În climatul politic european creat, acestea au căutat noi căi și modalități pentru contracararea politicii revizioniste și pentru apărarea securității europene. Astfel, Cehoslovacia și Polonia au căutat să se apropie de U.R.S.S.; România, care înțelegea foarte clar scopurile politicii revizioniste a Germaniei, a declarat că este gata să încheie pacte de neagresiune cu

[59] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita: Arh. M.A.E.), fond M.I.. dosar nr. 1, telegrama legației române din Praga, nr. 1507 din 2 iulie 1924 — Programul conferinței Micii Înțelegeri.

[60] Ibidem, fond Conferința de pace de la Paris, dosar nr. 71, referat al Ministerului Afacerilor Străine, din noiembrie 1938.

[61] Ibidem.

[62] Arhiva C.C. al P.C.R., fond Mica Înțelegere, dosar 7, f. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

toţi vecinii ei. România — se consemna într-un document din epocă — „nu refuză să examineze problema sub forma unui Locarno al Europei Centrale prin încheierea cu Ungaria de către toţi membrii Micii Înţelegeri a unor pacte de neagresiune care să respecte stipulaţiile tratatelor de alianţă“ [63].

La 28 mai 1927, Militineu, ministrul afacerilor străine al României, a declarat cu prilejul Conferinţei Micii Înţelegeri de la Ioachimov că „a fost examinată chestiunea pactului balcanic, la care ar lua parte Grecia şi Bulgaria“ [64].

Din cele subliniate mai sus rezultă, evident, că tendinţa statelor mici de a se grupa în alianţe regionale devenise o problemă la ordinea zilei. Dar marile puteri doreau ca aceste alianţe să fie patronate şi controlate de ele, altfel nu le doreau şi, ca atare, au acţionat pe cele mai diverse şi perfide căi de a le torpila.

În anul 1926 alianţa polono-română era privită în contextul noilor condiţii politice. Polonia, care nu recunoscuse tratatul de la Trianon, dorea ca această alianţă să fie îndreptată îndeosebi împotriva Germaniei.

Polonia avea garantată încă din 1921 graniţa sa de răsărit şi avea relaţii diplomatice cu U.R.S.S. din 1925. Din această cauză, atenţia sa era îndreptată îndeosebi spre apus, unde Germania nu-i garantase frontiera. România n-avea garantată frontiera răsăriteană şi nu reluase relaţiile diplomatice cu U.R.S.S. De aceea, ea dorea să menţină Polonia ca aliată în caz de conflict. Deşi se temea de politica revizionistă a guvernului german, România neavînd graniţă comună cu acest stat nu dorea să se angajeze în vreun fel în mod direct în acţiuni împotriva Germaniei. Ca atare, reînnoirea Tratatului româno-polon din anul 1926 a suscitat numeroase discuţii. Reprezentanţii guvernului polon au susţinut ideea necesităţii înlocuirii vechiului tratat cu un tratat de garanţii generale [65]. Acesta avea să fie semnat la 26 martie 1926. La articolul 1 al tratatului se prevedea că „România şi Polonia se angajează să respecte reciproc şi să menţină împotriva oricărei agresiuni externe integritatea lor teritorială şi independenţa politică prezentă“ [66]. Concomitent cu tratatul, s-a încheiat şi un Aranjament tehnic sau o Convenţie militară, care, cu unele modificări, păstra prevederile convenţiilor încheiate la 3 martie 1921 şi 22 martie 1922. De pildă, la articolul 2 se preciza că

[63] Arh. M.A.E., fond 71/România, dosar nr. 1, f. 448, referat al Ministerului Afacerilor Străine din 1927.

[64] Ibidem, f. 423.

[65] Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dosar nr. 52, f. 266, instrucţiunile ministrului de externe I. G. Duca, din 4 februarie 1926.

[66] Ibidem, dosar nr. 65, f. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

„în cazul că una din cele două părţi contractante va fi atacată de o altă putere, alta decît vecinii orientali, în condiţiile constituind un casus foederis şi în virtutea garantării reciproce a integrităţii lor teritoriale actuale, statul neatacat se angajează în afara obligaţiilor ce decurg din articolul 2 al Tratatului de garanţii [67] de a fi gata să sprijine cealaltă parte contractantă, facilitînd transportul şi tranzitul de mijloace de război, aşa cum este stipulat în acordul relativ la tranzit, încheiat la Bucureşti la 24 ianuarie 1925 — care face parte integrantă din prezentul aranjament tehnic — astfel că în studiile care vor fi elaborate se vor face precizări tehnice detaliate asupra aplicării zisului acord" [68].

În iunie 1926 a avut loc prima conferinţă a şefilor de state majore ale armatelor române şi poloneze. Conferinţe la acelaşi nivel sau la nivelul reprezentanţilor statelor majore ale celor două armate au mai avut loc în noiembrie 1927, ianuarie 1929, aprilie 1930 [69], în cadrul cărora s-a discutat îndeosebi cooperarea armatelor celor două state în caz de agresiune pe fruntariile orientale. Cu toate acestea, relaţiile româno-polone s-au răcit continuu, reactivîndu-se de abia după 1936.

Revenirea Germaniei, cu sprijinul Marii Britanii, pe ecranul politicii europene, o Germanie adversară declarată a sistemului de la Versailles, stînjenea în mod serios politica europeană a Franţei. Guvernul francez se străduise să-şi menţină şi totodată să-şi consolideze alianţele cu statele din Europa. În acest sens, se cuvine să se amintească faptul că la 10 iunie 1926 s-a semnat, la Paris, Tratatul de alianţă şi amiciţie între România şi Franţa, tratat care a avut un caracter de asistenţă diplomatică şi nu militară. României nu i se acorda asistenţă militară, aşa cum guvernul francez se angajase faţă de Polonia şi Cehoslovacia prin tratatele bilaterale încheiate cu aceste state.

Convenţia militară care însoţeşte pactul nu prevede angajamente militare reciproce, ci numai un schimb de vederi în cazul cînd forţele armate ale celor două state ar fi fost puse în situaţia de a coopera.

În această perioadă România n-a avut tratate sau convenţii militare încheiate cu vreo mare putere faţă de care să aibă obligaţii militare sau să primească în vreun fel ajutor militar în caz că ar fi fost victima vreunei agresiuni. Ea se afla în orbita politicii marilor puteri occidentale, fără a avea însă asigurat în vreun fel ajutorul militar al acestora.

[67] Acest articol prevedea ca „în cazul în care România şi Polonia, contrar îndatoririlor impuse prin articolele 12, 13, 15 ale Pactului Societăţii Naţiunilor, s-ar vedea atacate fără provocare din parte-le, Polonia şi în chip reciproc România, punînd în aplicare art. 16 al Pactului Societăţii Naţiunilor, îşi iau îndatorirea de a-şi da imediat ajutor şi sprijin". (Arh. M.A.E., fond 71/Polonia, dosar nr. 65, f. 46).

[68] Ibidem.

[69] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La 16 septembrie 1926 s-a semnat la Roma un tratat de amiciţie şi colaborare între România şi Italia, document în care se prevedea sprijin reciproc în vederea apărării graniţelor celor două ţări potrivit tratatelor încheiate după primul război mondial, dar el nu cuprindea nici o clauză de asistenţă militară *. După cum se ştie, guvernul român a urmărit de fapt să obţină din partea Italiei ratificarea tratatului de la Paris de la 28 octombrie 1920. Din cauza politicii revizioniste a guvernului fascist de la Roma, relaţiile româno-italiene au fost însă reci. În anul 1934 tratatul a fost denunţat de către guvernul italian.

În anii 1924—1929, în cadrul Micii Înţelegeri n-au avut loc conferinţe militare unde să se ia în discuţie proiecte de planuri de cooperare militară în cazul unei agresiuni împotriva uneia din părţile aliate. Abia după anul 1929 reprezentanţii militari ai celor trei state s-au întrunit aproape în fiecare an în şedinţe comune, în cadrul cărora s-au elaborat planuri de cooperare a armatelor statelor respective în scopul respingerii unui eventual atac. Prima conferinţă de acest gen a avut loc la Praga în septembrie 1929.

Conform concepţiei ce domina în România în acei ani, şi anume aceea de a face totul pentru a se păstra pacea, echipele guvernamentale care s-au perindat la cîrma ţării în perioada 1924—1930 au dus o politică de apropiere faţă de toate statele vecine, respingînd, în acelaşi timp, în mod hotărît, politica revizionistă a unor state europene. Cu Uniunea Sovietică, deşi nu s-au stabilit relaţii diplomatice imediat după război, totuşi în anii 1924—1929 raporturile au fost de bună vecinătate. România a semnat în 1928, alături de Uniunea Sovietică şi de alte state, tratatul Briand-Kellogg, în care se preciza, la primul articol, că „Înaltele părţi contractante declară solemn în numele popoarelor respective că ele condamnă recurgerea la război pentru reglementarea diferendelor internaţionale şi renunţă la el ca instrument de politică naţional în relaţiile lor mutuale“ [70].

Din punct de vedere militar, acest tratat avea pentru România o deosebită importanţă, cu toate că nu angaja nici un stat să intervină în sprijinul altui stat victimă a vreunei agresiuni. Totuşi, semnificaţia şi importanţa lui nu pot fi trecute cu vederea mai ales că, pe baza sa,

* Cu acest prilej s-a semnat un document confidenţial anexat Tratatului de amiciţie şi colaborare care prevedea consultarea între statele majore român şi italian în eventualitatea unui atac neprevăzut al cărui obiect ar fi fost una dintre cele două ţări. Documentul a devenit caduc odată cu denunţarea tratatului. (Arh. M.A.E., fond 71/U.R.S.S., dosar 18, f. 20, referat al Ministerului Afacerilor Străine, din 7 septembrie 1937.)

[70] „Monitorul oficial“, nr. 30 din 1929.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

România a semnat în februarie 1929, împreună cu U.R.S.S. şi cu alte state, protocolul de la Moscova.

Aşadar, la sfîrşitul deceniului al treilea al secolului nostru, deşi nu se stabiliseră relaţii diplomatice între România şi Uniunea Sovietică, raporturile dintre cele două state erau de bună vecinătate şi de colaborare ori de cîte ori era vorba de consolidarea păcii pe baza respectării legalităţii internaţionale.

În concluzie, în perioada 1924—1929, în politica sa externă România a urmărit să creeze un climat care să-i permită consolidarea unităţii statale, asigurarea integrităţii teritoriale împotriva revizionismului. Dar numai cu alianţele militare încheiate, numai cu o politică sinceră de colaborare paşnică nu se puteau asigura înaltele deziderate ale ţării. Pe lîngă toate acestea se cerea asigurată pe plan intern existenţa unei armate puternice, bine dotată, bine instruită, conştientă că trebuie să facă totul pentru apărarea moşiei lăsate de străbuni, moşie plămădită adesea cu sînge. Or, în politica internă, guvernele burghezo-moşiereşti au exploatat în mod crunt masele de oameni ai muncii, au făcut afaceri scandaloase cu armamentul, dar s-au dezinteresat de pregătirea ţării în vederea respingerii unor agresiuni din afară, deşi era evident că România era vizată de state revizioniste.

În dorinţa de a contribui cît mai mult la menţinerea statu-quo-ului teritorial, România a aderat la toate obligaţiile stipulate, atît prin Pactul Societăţii Naţiunilor, cît şi prin toate tratatele de neagresiune, conciliaţiune şi arbitraj. România a sprijinit înfăptuirea limitării reale şi eficace a înarmărilor.

Toate aceste acte de politică externă probează faptul că România n-a urmărit ţeluri agresive în exterior, ea avînd de consolidat statul naţional unitar şi de apărat independenţa, suveranitatea şi integritatea teritorială. Dar asigurarea păcii şi securităţii se putea baza numai pe eforturile comune ale tuturor statelor interesate în acest sens, politică pentru care România a militat în mod activ, sincer şi consecvent.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Locotenent-colonel MARIN MORARIU

DIRECŢII DE DEZVOLTARE A ORGANISMULUI MILITAR ÎN PERIOADA 1929—1933

Politica militară a României între anii 1929—1933 a fost direct influenţată de un complex de factori interni şi externi. În ţară au avut loc profunde frământări de ordin economic şi social politic. „Izbucnirea crizei economice capitaliste mondiale în 1929 — se precizează în Programul Partidului Comunist Român — a avut grave repercusiuni asupra dezvoltării României, asupra nivelului de trai al maselor populare. Consecinţele crizei au afectat puternic clasa muncitoare, ţărănimea, o serie de categorii sociale mijlocii şi părţi însemnate ale intelectualităţii. În aceste împrejurări ia avînt lupta revoluţionară pentru apărarea intereselor economice ale maselor largi populare, împotriva pregătirii războiului şi fascizării ţării, pentru libertăţi democratice şi o politică de pace." [1]

În urma crizei economice mondiale, producţia lumii capitaliste a scăzut la nivelul anilor 1908—1909 ; condiţiile de viaţă ale maselor de oameni ai muncii s-au înrăutăţit considerabil ; drepturile şi libertăţile democratice au fost mult reduse ; viaţa politică a cunoscut serioase frământări şi deplasări ; au avut loe ample mişcări sociale. Pe plan internaţional s-au produs o serie de evenimente şi fenomene care puneau în primejdie pacea şi securitatea popoarelor. În Extremul Orient a luat naştere un periculos focar de război prin agresiunea Japoniei împotriva Chinei, în octombrie 1931. În Europa s-au produs mutaţii în avantajul forţelor agresive, revanşarde, care vizau modificarea statu-quo-ului postbelic. Astfel, în Germania a fost instaurat la putere hitlerismul (30 ia-

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism,* Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 41.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

nuarie 1933), creîndu-se, în centrul Europei, un focar de război şi mai periculos decît cel din Asia. Conferinţa pentru dezarmare de la Geneva (1932—1934) — expresie a năzuinţei şi luptei forţelor democratice, progresiste, a popoarelor pentru asigurarea păcii, pentru triumful dreptului asupra forţei în relaţiile internaţionale — eşuează după îndelungi dezbateri, ca urmare a părăsirii lucrărilor de către delegaţia Germaniei. S-a accentuat cursa înarmărilor, devenind tot mai evidente pregătirile statelor fasciste şi revanşarde pentru o nouă conflagraţie mondială.

Aceste evenimente şi fenomene, precum şi altele care au avut loc în acei ani, dovedesc că pe fondul şi ca urmare a crizei economice capitaliste mondiale s-au adîncit contradicţiile internaţionale, s-a intensificat lupta dintre marile puteri pentru reîmpărţirea lumii, s-a accentuat spiritul de revanşă al statelor învinse în primul război mondial, au fost activizate forţele fasciste, extremiste, imprimîndu-se, astfel, vieţii politice internaţionale un nou curs, primejdios, cu consecinţe dintre cele mai grave pentru libertatea şi independenţa popoarelor. Erau ameninţate, în primul rînd, ţările din centrul, estul şi sud-estul Europei. În cadrul internaţional creat, România se afla într-o situaţie dintre cele mai dificile. Asupra sa planau din ce în ce mai făţiş ameninţările, atît ale revizionismului horthyst, cît şi ale expansionismului german. Poziţia strategică a ţării noastre — supranumită „Poarta către Orient" de către naziști —, resursele sale naturale şi, îndeosebi, petrolul ocupau un loc important în planurile expansioniste ale celui de-al III-lea Reich.

Cursul primejdios al vieţii internaţionale, care ameninţa şi independenţa şi integritatea teritorială a României, reclama cu acuitate din partea cercurilor politice conducătoare intensificarea preocupărilor pentru asigurarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale a ţării — necesitate vitală pentru poporul român.

Aceasta se impunea cu atît mai mult cu cît România era confruntată pe plan intern — aşa cum s-a arătat ceva mai înainte — cu fenomene grave generate de criza economică, ale cărei implicaţii afectau direct atît nivelul de trai al maselor populare, cît şi potenţialul de apărare al ţării.

După cum se ştie, în ţara noastră, criza s-a manifestat sub forme dintre cele mai acute, efectele ei fiind mult mai grele decît în majoritatea ţărilor capitaliste. Aşa cum releva tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „În România criza de supraproducţie a fost agravată de o serie de factori de ordin intern şi extern, printre care acela că în economia noastră predomina o agricultură înapoiată, cu puternice rămăşiţe feudale. La aceasta se adaugă creşterea datoriilor externe ale ţării, acapararea unor întreprinderi importante de către capitalul străin, scăderea catas-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

trofală a preţurilor produselor destinate exportului, concomitent cu menţinerea la un nivel ridicat a preţurilor produselor importate." [2]

În această perioadă, producţia industrială a ţării a scăzut în proporţie de 50%, preţurile produselor agricole s-au redus cu 55,1%, iar în ceea ce priveşte exporturile, deşi cantitativ au sporit cu peste 24%, valoarea lor a scăzut cu mai mult de 51%. Contractarea unor împrumuturi în străinătate în condiţii dezavantajoase pentru statul român a accentuat dependenţa economică a ţării faţă de monopolurile străine, a dus la creşterea datoriei publice, care se ridica, în 1933, la suma de 141 miliarde lei [3].

Scena vieţii politice a cunoscut importante frământări şi deplasări. Numărul partidelor şi grupărilor politice burgheze a crescut de la 7 în 1928 la 17 în 1932. A avut loc o accentuată instabilitate a echipelor guvernamentale : între anii 1929—1933 s-au schimbat nouă guverne şi s-au produs numeroase remanieri în componenţa acestora. La cîrma ţării, pînă în noiembrie 1933, s-a aflat Partidul Naţional-Ţărănesc, cu excepţia guvernării Iorga-Argetoianu (aprilie 1931—iunie 1932).

Cum este firesc, evoluţia vieţii economico-politice interne şi internaţionale şi-a pus amprenta asupra politicii militare româneşti din perioada analizată, influenţîndu-i direcţiile şi mijloacele de exprimare.

Factorii politici răspunzători de destinele ţării au întreprins pe plan intern unele măsuri prin care se urmărea întărirea capacităţii de apărare a statului. Totodată, ei au participat activ la viaţa politică internaţională, acţionînd pentru întărirea păcii şi securităţii colective în Europa, împotriva oricăror tendinţe de revizuire a statu-quo-ului postbelic, pentru consolidarea alianţelor politice şi militare ale României, stabilirea şi întreţinerea unor relaţii de bună vecinătate cu statele limitrofe. Practic, România a fost prezentă la toate acţiunile întreprinse pe continentul nostru pentru înţelegere între popoare, deoarece nu era problemă europeană care să nu privească şi ţara noastră şi, mai ales, nu era primejdie în această zonă a lumii care să nu vizeze direct sau indirect şi securitatea statului nostru. Amintim, printre altele, faptul că România a semnat, alături de alte ţări, Protocolul de la Moscova pentru punerea imediată în vigoare a pactului Briand-Kellogg, care interzicea războiul ca mijloc de rezolvare a litigiilor dintre state ; ea a participat activ la Conferinţa pentru dezarmare de la Geneva, a semnat convenţia pentru definirea agresorului, şi-a adus o contribuţie însemnată la reorganizarea şi consolidarea Micii Înţelegeri şi la crearea Înţelegerii Balcanice.

[2] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 361—362.

[3] *Contribuţii la istoria capitalului străin în România*, Editura Academiei, Bucureşti, 1960, p. 527.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Un eveniment notabil — ca o expresie şi ca o consecinţă directă a politicii externe româneşti din perioada analizată — va fi marcat de stabilirea, în anul 1934, a relaţiilor diplomatice dintre România şi U.R.S.S.

Politica României de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale, de contracarare a expansionismului german şi a revizionismului horthyst, de salvgardare a păcii, a fost sprijinită de masele largi populare, de toate clasele şi categoriile sociale, de toate forţele patriotice şi progresiste ale ţării. Fidel apărător al intereselor şi năzuinţelor clasei muncitoare, ale întregului popor, Partidul Comunist Român a chemat masele populare, toate forţele progresiste la acţiuni cu caracter antirăzboinic, a participat la manifestări antifasciste şi antirăzboinice desfăşurate pe plan internaţional[4]. Sub înrîurirea directă a P.C.R. şi a altor grupări politice patriotice, antifasciste şi antirăzboinice, în iulie 1932 s-a constituit Comitetul naţional antirăzboinic, care în iunie 1933 s-a transformat în Comitetul naţional antifascist — expresie a hotărîrii forţelor democratice şi progresiste din România de a se împotrivi ascensiunii fascismului şi pregătirii unui nou război imperialist.

Acţiunile antifasciste desfăşurate în România în această perioadă au evidenţiat hotărîrea poporului român, a forţelor politice patriotice, în frunte cu comuniştii, de a apăra independenţa şi integritatea teritorială a ţării faţă de pericolul expansionismului nazist şi cel al revizionismului horthyst. În contextul vieţii social-politice româneşti din perioada dată, luptele sociale din România anilor 1929—1933 — desfăşurate într-un moment în care monopolurile occidentale se amestecau făţiş în treburile interne ale ţării, cînd cercurile militariste revanşarde germane instaurau dictatura hitleristă în Germania — au avut, pe lîngă un ţel de ordin economic (îmbunătăţirea nivelului de viaţă al maselor muncitoare) şi un scop politic, profund patriotic, antiimperialist, de salvgardare a independenţei şi suveranităţii naţionale. În acest sens, se cuvine să remarcăm faptul că înseşi marile bătălii de clasă ale ceferiştilor şi petroliştilor români, desfăşurate sub conducerea comuniştilor, s-au înscris printre primele mari acţiuni ale clasei muncitoare internaţionale, după instaurarea fascismului la putere în Germania.

Evoluţia situaţiei economice, sociale şi politice a României, fenomenele şi tendinţele care au avut loc în viaţa internaţională în anii 1929—1933 şi-au pus amprenta, în mod obiectiv, şi asupra politicii militare a statului român şi, implicit, asupra dezvoltării organismului său militar.

[4] Vezi *Independenţa României*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, p. 423.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Necesitatea adoptării de măsuri urgente pentru întărirea capacității de apărare a României, pe de o parte — necesitate determinată, în principal, de înrăutățirea vieții politice internaționale — și dificultățile noi apărute în viața economică a țării ca urmare a crizei economice, pe de altă parte, conferă politicii militare a statului român din perioada 1929—1933 un caracter complex și contradictoriu. În aceste condiții se adoptă o serie de legi, decrete și se iau alte măsuri prin aplicarea cărora se viza îmbunătățirea structurilor organismului militar, a instruirii contingentelor de tineri. De asemenea, se încheie contracte cu unele țări pentru achiziționarea de armament și muniții ș.a. Datorită însă lipsei mijloacelor materiale și financiare, majoritatea acestor contracte vor rămîne simple intenții și dorințe.

Dificultatea soluționării optime a unor probleme referitoare la întărirea capacității de apărare a țării se datora și faptului că nici în perioada anterioară crizei economice guvernele aflate la cîrma țării nu au acordat atenția necesară înzestrării armatei. „După cum se știe — scria Nicolae Titulescu regelui Carol al II-lea, în anul 1932 —, de la încheierea păcii și pînă azi România nu a găsit cu cale să acorde organizării apărării ei naționale sprijinul financiar necesar“ [5].

Instrumentul principal menit să asigure apărarea teritoriului național îl constituia armata [6]. În consecință, evenimentele noi apărute pe arena internațională, efectele crizei economice și, în strînsă corelație cu acestea, necesitatea întăririi forței de apărare a țării au impus activizarea dezbaterilor asupra problemelor dezvoltării organismului militar. Una din problemele viu disputate în acest cadru viza realizarea unei forțe militare cît mai puțin costisitoare în timp de pace, dar capabilă ca, în urma mobilizării, să respingă, în cooperare cu forțele militare ale aliaților, orice agresiune asupra teritoriului național. Luînd în calcul forța probabilă a inamicilor potențiali, rezervele umane ale țării, obligațiile asumate prin convențiile militare încheiate cu alte state, Marele stat major, specialiștii militari apreciau că pentru a rezista, împreună cu aliații (statele Micii Înțelegeri și Polonia), unei agresiuni în ipoteza cea mai dificilă — operații duse concomitent pe trei fronturi * — erau

[5] Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 463, telegrama nr. 196/4 august 1932.

[6] *Lege relativă la modificarea Legii de organizare a armatei, din 4 mai 1932*, art. 2, în „Monitorul oficial“, nr. 102, din 4 mai 1932.

* Potrivit concepțiilor dominante din epocă, într-un eventual război de apărare în care ar fi fost angajată țara noastră erau posibile trei variante de desfășurare a operațiilor militare: pe un singur front — împotriva unei agresiuni din vestul, sudul sau estul țării, concomitent pe două fronturi — în cazul unei agresiuni pornite din două direcții, sau concomitent pe trei fronturi — în cazul unei agresiuni declanșate din cele trei direcții.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

necesare minimum 45 divizii de infanterie şi 4—5 divizii de cavalerie [7]. Posibilităţile economico-financiare ale ţării nu permiteau însă dotarea atîtor mari unităţi în situaţie de război. Dealtfel, chiar în planurile de mobilizare întocmite de factorii militari de decizie erau luate în calcul numai 32 divizii de infanterie şi 4 divizii de cavalerie [8] (ne referim doar la aceste arme).

Pentru adoptarea unei decizii care să corespundă cît mai bine atît posibilităţilor ţării, cît şi cerinţelor apărării naţionale, au fost avansate trei soluţii :

1. menţinerea în timp de pace a unei armate formate dintr-un număr suficient de mare de comandamente, mari unităţi şi unităţi, dar cu efective reduse, urmînd ca în caz de război să sporească doar aceste efective ;

2. întreţinerea în timp de pace a unei armate compuse dintr-un număr relativ mic de comandamente, mari unităţi şi unităţi, cu efective reduse, urmînd ca pe timpul mobilizării să sporească atît numărul comandamentelor, marilor unităţi şi unităţilor, cît şi efectivele acestora ;

3. menţinerea în timp de pace a unei armate mici, „de cadre", cu misiunea principală de a instrui contingentele de tineri, urmînd ca în timpul mobilizării să se alcătuiască practic o nouă armată formată în cea mai mare parte din rezerve, denumită şi „armata de rezervă" [9].

În prima variantă se impunea să sporească numărul unităţilor existente în timp de pace la nivelul celor necesare la război, ceea ce practic era imposibil nu numai pentru România, dar pentru oricare altă ţară. În cea de a treia variantă se urmărea reducerea considerabilă a armatei existente la pace şi deci realizarea de economii importante, dar calitatea „armatei de rezervă" ar fi fost îndoielnică, iar organizarea ei la decretarea mobilizării ar fi necesitat mult timp. Cei în drept au optat pentru adoptarea celei de-a doua soluţii.

În varianta respectivă, cît de mare urma să fie numărul diviziilor ? Unii specialişti militari susţineau necesitatea în timp de pace doar a 12 divizii, care, la decretarea mobilizării să sporească de 4 ori, respectiv să ajungă la 48 de divizii. O asemenea armată ar fi fost mai puţin costisitoare, dar sporirea de 4 ori a numărului diviziilor, în caz de forţă majoră, avea o serioasă lacună : necesita mult timp pînă la punerea lor pe picior de război. În practică, în realitate, cercurile conducătoare politice şi militare au preferat să adopte soluţia menţinerii celor 21 de divizii

[7] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita : Arh. M.Ap.N.) fond 948/RSS 3, dosar nr. 1397/1934, f. 7.

[8] Ibidem, fond 948/RSS 1, dosar nr. 1425/1932, f. 10.

[9] General N. Alevra, *Organizarea armatei după război*, Bucureşti, 1930, p. 226.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de infanterie, și a celor 4 divizii de cavalerie deja existente (a patra divizie de cavalerie s-a înființat în anul 1929), cu efective mult reduse și a încă două divizii de vînători de munte ; la mobilizare se completau efectivele și se dublau unele divizii, corespunzător posibilităților de înzestrare a lor cu armamentul și echipamentul necesar [10]. Opțiunea pentru această soluție corespundea mai bine atît situației politico-strategice a României, cît și posibilităților de ordin material ale statului. Disproporția în efective și dotare tehnică dintre România și inamicii săi potențiali ar fi favorizat la început pe agresori, mai ales dacă ei realizau și surprinderea strategică. În situația respectivă, pentru a se face față cu succes nevoilor de apărare se impunea trecerea rapidă a țării de pe picior de pace pe picior de război, mobilizarea și deplasarea în scurt timp a trupelor pe teatrele de operații. Ori, menținerea în timp de pace, în mare parte, a cadrului organizatoric necesar la război — comandamente, unități — chiar cu efective reduse, facilita punerea lor în stare operativă în timp relativ scurt la mobilizare. Deplasarea spre zonele de operații ar fi fost însă îngreuiată datorită dislocării defectuoase a unităților și insuficienței rețelei de căi ferate și șosele. În cazul dat, durata de efectuare a concentrării era evident mult prea mare. Pentru a se suplini o astfel de servitute, dar și pentru a spori capacitatea de rezistență a unităților pînă la efectuarea mobilizărilor preconizate, se impunea cu necesitate întărirea din timp a trupelor destinate pentru paza și acoperirea frontierelor. O atare orientare și-a găsit și o bună materializare. Astfel, a fost dublat numărul regimentelor de grăniceri, de la 4 la 8 [11]. În cadrul celor 8 divizii de infanterie „din acoperire" s-a înființat un al patrulea regiment. Totodată, regimentele din aceste divizii aveau o încadrare mai bună comparativ cu celelalte unități de infanterie *.

O problemă larg dezbătută în cercurile militare a constituit-o organizarea diviziei de infanterie în concordanță cu rolul și misiunile importante ce-i reveneau. După aprecierea specialiștilor militari, caracterul unui eventual război în care putea fi angajată România — război de apărare — și particularitățile teritoriului național reclamau ca divizia de infanterie să aibă largi posibilități manevriere, o forță

[10] *Legea relativă la modificarea Legii de organizare a armatei*, „Monitorul oficial", nr. 102/1932 ; *Lege relativă la stabilirea cadrelor și efectivelor armatei*, „Monitorul oficial", nr. 132/1932.

[11] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1370, f. 1, 16.

* În componența diviziilor de infanterie existau patru tipuri de regimente, cu o organizare identică, dar cu efective diferite la pace : tip A, cu 2 100 de oameni ; tip B, cu 1 520 — pentru regimentele de acoperire ; tip C, cu 950 ; regimentele nou înființate aveau ca efective 474 de oameni. (Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1213/1929, f. 202.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

combativă puternică, să fie în măsură să acţioneze pe front larg, să îndeplinească misiuni în mod independent, să poată fi cu uşurinţă trecută din subordinea unui corp de armată în subordinea altuia. În acest scop se cerea insistent factorilor de decizie să sporească puterea de foc a diviziei prin introducerea în organica ei a unor noi subunităţi de mitraliere (un batalion de mitraliere la divizie şi o secţie la compania de puşcaşi) şi prin dotarea sa corespunzătoare cu artilerie [12]. Totodată, se insista pentru trecerea la organizarea diviziei pe 4 regimente, faţă de trei pînă atunci, în scopul de a-i asigura posibilităţi mai mari de ducerea luptei pe front larg. Această soluţie a fost însuşită de Marele stat major şi de Consiliul superior al apărării ţării şi, începînd cu anul 1929, s-a trecut la crearea celui de-al patrulea regiment, în mod eşalonat, în raport de posibilităţile de dotare cu armament [13]. Măsura a fost bine venită. A crescut atît efectivul marilor unităţi de infanterie, cît şi puterea lor de foc, în special prin sporirea numărului de mitraliere [14] în cadrul diviziilor. O asemenea organizare a diviziei de infanterie — pe 4 regimente — avea însă şi unele dezavantaje. Respectivele mari unităţi deveneau mai greoaie, mai puţin mobile şi, evident, chiar şi mai dificil de condus.

Unele restructurări s-au produs şi în organizarea trupelor de cavalerie. Potrivit aprecierilor Marelui stat major, nevoile operative solicitau existenţa în organica armatei române a cel puţin 4 divizii de cavalerie [15]. Înfiinţarea celei de-a patra divizii de cavalerie se înscria pe linia preocupărilor de a mări capacitatea de manevră a armatei. Menţinerea şi chiar dezvoltarea acestei categorii de trupe dovedeşte că cercurile conducătoare politico-militare nu înţeleseseră încă suficient mutaţiile determinate de apariţia unor noi mijloace tehnice în desfăşurarea luptei armate, cu toate că chiar în primul război mondial s-a observat creşterea vulnerabilităţii cavaleriei ca urmare a folosirii armelor automate. În condiţiile perfecţionării şi dezvoltării armamentului automat, a mijloacelor de artilerie, ale apariţiei unor noi genuri de arme, cum erau tancurile şi aviaţia, era de prevăzut vulnerabilitatea mare a cavaleriei pe cîmpul de luptă. Dealtfel, în armatele unor state unităţile de cavalerie fuseseră mult reduse.

Una dintre cele mai dificile probleme care se punea în faţa forurilor de conducere, a specialiştilor militari şi de care depindea în mare

[12] General N. Alevra, *op. cit.*, p. 72—76.

[13] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1213/1929, f. 1—9, 15, 178; *Lege relativă la stabilirea cadrelor şi efectivelor armatei*, art. 13, „Monitorul oficial", nr. 132/1932.

[14] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 116, f. 73.

[15] Ibidem, dosar nr. 1211, f. 6—14.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

măsură ridicarea capacităţii combative a armatei, consta în modernizarea acesteia prin creşterea ponderii noilor genuri de arme. În rîndul acestora, tancurile, care-şi făcuseră apariţia în primul război mondial, erau considerate ca un mijloc de luptă deosebit de important pentru sporirea puterii de foc şi a mobilităţii trupelor. Imensa majoritate a specialiştilor militari ai vremii din ţara noastră erau unanimi în a aprecia utilitatea şi chiar necesitatea tancurilor în condiţiile în care se impunea sporirea capacităţii de apărare a teritoriului României. Dotarea armatei cu tancuri era însă foarte costisitoare. În situaţia în care de la buget nu s-au acordat fondurile necesare pentru achiziţionarea unei astfel de tehnici de luptă moderne, forurile de decizie au optat, deocamdată, pentru soluţia reparării şi „modernizării" tancurilor existente (un regiment de tancuri) şi înfiinţarea în perspectivă a unor noi unităţi. Potrivit legii din 9 mai 1932 referitoare la cadrele şi efectivele armatei, urma să se înfiinţeze încă trei regimente de „care de luptă". Dat fiind că numărul de tancuri existent era redus, în rîndul specialiştilor militari români s-a emis ideea potrivit căreia în caz de război „carele de luptă" să fie întrebuinţate numai pentru sprijinul infanteriei. În acest sens se prevedea „ca la război" fiecare corp de armată să primească cîte „un batalion de tancuri", cu care să fie întărită divizia de pe direcţia principală de efort. Costul ridicat al tancurilor, posibilităţile economico-financiare limitate ale statului, dar şi lipsa de preocupare a factorilor de răspundere din forurile de conducere ale ţării şi ale armatei au făcut ca pînă la urmă să nu se asigure nici măcar înfiinţarea unităţilor de tancuri preconizate. Astfel, deşi prin legea din 1932 se prevedea organizarea unui număr de 3 regimente, pe lîngă cel existent, a doua unitate de acest fel din armata noastră a luat fiinţă abia în anul 1939 [16].

Rămîneri în urmă faţă de nevoile imperioase ale întăririi capacităţii de rezistenţă şi de luptă a armatei s-au constatat, din păcate, şi în alte privinţe. De exemplu, cu toate că în studiile întocmite de Marele stat major şi în lucrările publicate de specialiştii militari referitoare la organizarea armatei se insista pe adoptarea de măsuri concrete pentru protecţia antichimică, iar legea relativă la efectivele şi cadrele armatei din 9 mai 1932 prevedea înfiinţarea a 4 regimente de „apărare contra gazelor", pînă la sfîrşitul perioadei la care ne referim se constituise doar o companie şi aceea insuficient de bine dotată.

Creşterea pe plan mondial a ponderii aviaţiei în structura forţelor armate, rolul important ce i se atribuia acesteia de mai toate statele dezvoltate au determinat şi forurile de decizie din ţara noastră să se

[16] Ibidem, fond Consiliul superior al apărării ţării, inv. nr. 13, dosar nr. 11/1939. f. 27.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

preocupe ceva mai mult, cel puţin teoretic, de dezvoltarea aviaţiei militare. În consecinţă, pe plan organizatoric, în cursul anilor 1929—1933, aviaţia română a cunoscut unele schimbări. Astfel, în 1932, în cadrul Ministerului Apărării Naţionale, s-a creat Subsecretariatul de stat al aerului, căruia i s-au subordonat toate mijloacele aeriene, de apărare contra aeronavelor şi de protecţie a navigaţiei aeriene de pe teritoriul naţional. Potrivit legii din 9 mai 1932 referitoare la stabilirea cadrelor şi efectivelor armatei, aeronautica era formată din comandamente, trupe, şcoli şi depozite. Trupele trebuiau să aibă minimum : o flotilă de aviaţie de gardă, trei flotile de aviaţie mixtă, o flotilă de aviaţie de vînătoare, o flotilă de aviaţie de bombardament, o flotilă de hidroaviaţie mixtă, 4 flotile de aerostaţie, 8 regimente de apărare contra aeronavelor şi un grup de aerostaţie pentru marină. Se impune însă să arătăm că prevederile legii nu s-au materializat decît într-o foarte mică măsură. De exemplu, pentru apărarea contra aeronavelor existau doar două regimente (cel de-al doilea fusese înfiinţat în anul 1929) [17] şi Comandamentul apărării aeriene a teritoriului, creat în anul 1931 [18]. În 1932 aviaţia militară dispunea de 19 escadrile, dotate cu 196 aparate de zbor, prevăzîndu-se la mobilizare încă 22 escadrile ce trebuiau înzestrate cu mijloacele necesare [19].

Potrivit planului de mobilizare din 1932, pentru nevoile de apărare armata de operaţii urma să fie formată din 32 divizii de infanterie, 4 divizii şi o brigadă independentă de cavalerie, trupele de graniceri, aeronautica şi marina militară, toate acestea însumînd peste un milion de oameni [20].

Între genurile de armă, ponderea cea mai mare o deţinea infanteria, care avea 45,6% din totalul efectivelor ; trupele de artilerie reprezentau 11,2%, cele de geniu — 7%, trupele de jandarmi — 4,8%, cele de cavalerie — 4,6%, aviaţia — 2%, grănicerii — 1,5% , iar marina — 1,3%. Serviciile şi alte formaţiuni cuprindeau 22 la sută din efectivul total al armatei [21].

După aprecierea Marelui stat major, armata nu avea încă nici cantitativ şi nici calitativ dezvoltarea impusă de necesităţile apărării ţării [22].

[17] Ibidem, fond 548/RSS 1, dosar nr. 1370, f. 1, Înalt decret nr. 509, din 20.02.1929.

[18] Ibidem, f. 16, Înalt decret nr. 1560/1931.

[19] Ibidem, dosar nr. 1425, f. 17.

[20] Ibidem, f. 9—44.

[21] Calculul s-a făcut pe baza efectivelor cuprinse în Darea de seamă asupra pregătirii mobilizării, din anul 1932. (Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1425/1932, f. 22—29.)

[22] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1397, f. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Răspunzătoare de o astfel de situaţie erau, în principal, cercurile guvernante.

Dislocarea unităţilor care asigurau acoperirea frontierelor, a mobilizării şi concentrării forţelor principale era defectuoasă datorită lipsei de cazărmi, iar efectivele acestor unităţi erau insuficiente pentru a face faţă misiunilor grele ce le reveneau [23].

Analiza măsurilor luate pe linia organizării armatei permite desprinderea unor concluzii referitoare la orientările şi tendinţele din activitatea desfăşurată pe plan militar de către factorii de responsabilitate politică şi militară. Astfel, se constată preocuparea de a asigura din timp de pace un cadru organizatoric care să permită, în caz de război, realizarea unei armate de masă, într-un timp cît mai scurt. O asemenea orientare decurgea din necesitatea de a se face faţă unui eventual război de apărare purtat concomitent pe două sau chiar pe trei fronturi, aşa cum apreciau forurile militare de resort. Pentru a se da posibilitatea mobilizării şi concentrării armatei, s-au luat unele măsuri în vederea întăririi forţelor destinate apărării frontierelor în cazul unei agresiuni.

Problemele referitoare la creşterea puterii de foc a trupelor şi la organizarea mai eficientă a diviziei de infanterie rămîneau, în continuare, în suspensie, negăsindu-li-se soluţiile cele mai corespunzătoare.

Cu toate că a existat preocuparea, mai ales sub raport teoretic, de a dezvolta mai mult genurile noi de arme (tancurile, aviaţia etc.) aceasta nu a fost materializată în practică decît în parte, printre altele şi din cauza resurselor materiale şi financiare limitate ale ţării.

Una din problemele importante care a polarizat atenţia cercurilor guvernante şi a specialiştilor militari o constituia *instruirea contingentelor*. Încă de la sfîrşitul primului război mondial se formase un curent de opinie care susţinea necesitatea reducerii duratei serviciului militar pentru a da posibilitatea instruirii tuturor tinerilor ajunşi la vîrsta recrutării, ceea ce ar fi avut, în concepţia susţinătorilor acestei opinii, urmări pozitive asupra dezvoltării economice a ţării. Discuţiile referitoare la reducerea duratei serviciului militar au continuat şi în anii 1929—1933. O asemenea măsură trebuia însoţită însă, după părerea îndreptăţită a forurilor militare de concepţie şi de conducere, de introducerea pregătirii premilitare şi de sporirea numărului cadrelor de ofiţeri şi subofiţeri.

Instruirea contingentelor nu se realiza corespunzător nici în condiţiile în care durata serviciului militar activ sub arme era de 2 şi 3 ani (3 ani pentru aviaţie, marină, grăniceri şi jandarmi), durată care s-a

[23] Ibidem, fond 948/RSS 1, dosar nr. 1218, f. 70, 109.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

menţinut. Practic, timpul de instrucţie efectivă pentru un contingent nu depăşea 6—7 luni, datorită frecventelor concedii acordate, adesea, pentru „economii bugetare“ [24] şi altor activităţi la care erau angajate trupele. O parte importantă din contingentul anual era repartizată formaţiunilor de servicii şi altor formaţiuni neluptătoare, unde nu primeau instrucţia necesară. Această situaţie a determinat înscrierea în legea referitoare la organizarea armatei, din 4 mai 1932, a obligativităţii menţinerii recruţilor numai la instrucţie, în primul an de serviciu sub arme, pentru a primi pregătirea necesară, interzicîndu-se întrebuinţarea lor în diferite servicii. Dar reducerea substanţială a fondurilor destinate instruirii trupelor, alocarea doar a 3 cartuşe pentru trageri de iniţiere pentru un militar într-un an de instrucţie [25] şi alte neajunsuri făceau imposibilă aplicarea prevederilor legii. Manifestîndu-se un dezinteres condamnabil faţă de pregătirea militară a celor chemaţi sub arme, factorii de decizie civili şi militari au admis ca, de exemplu, contingentul 1932 să fie lăsat la vatră cu 6 luni mai devreme decît termenul stabilit prin lege, iar contingentul 1933 să facă doar 135 de zile de instrucţie [26]. Într-un raport al Marelui stat major din anul 1933 se aprecia : „bugetul de întreţinere al armatei române, consecinţă a crizei financiare prin care trecem este mult sub strictul necesar“ [27], ceea ce afecta, fără îndoială, şi instruirea efectivelor. Ca urmare a acestor serioase lipsuri în ceea ce priveşte întreţinerea şi instruirea armatei, nivelul pregătirii de luptă a trupelor nu se ridica la înălţimea cerinţelor impuse de un eventual război, mai ales în condiţiile în care acesta ar fi fost dus împotriva unui agresor superior ca număr şi înzestrare tehnică, aşa cum prevedeau specialiştii militari.

Agravarea contradicţiilor internaţionale, intensificarea pregătirii unui nou război de către statele imperialiste şi revizioniste avea să determine echipele guvernamentale care s-au succedat la cîrma ţării în perioada 1929—1933 să acorde o atenţie ceva mai mare decît cele dinaintea acestei perioade pentru înzestrarea armatei cu mijloace de luptă trebuitoare. Rezolvarea unei astfel de probleme se impunea cu necesitate, în condiţiile în care o mare parte din armamentul existent era învechit, iar industria autohtonă de apărare se găsea în stare incipientă, România depinzînd aproape în exclusivitate de străinătate în ceea ce

[24] General N. Alevra, *op. cit.*, p. 23.

[25] „Monitorul oficial“, partea a III-a, nr. 72, din 8 aprilie 1935, Discursul lui Gheorghe Tătărăscu.

[26] Arhivele statului Bucureşti, fond Preşedenţia Consiliului de Miniştri — Miscelaneae, dosar nr. 22/1934, f. 3.

[27] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 2, dosar nr. 719, f. 4, raport nr. 78 din 18.03.1933 asupra limitării cheltuielilor de apărare naţională.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

privește achiziționarea armamentului impus de necesitățile apărării țării. De la sfîrșitul primului război mondial și pînă în anul 1930, cheltuielile din bugetul militar fuseseră dirijate, mai cu seamă, spre întreținerea celor aflați sub arme, acoperirea soldelor ofițerilor și subofițerilor, precum și executarea unor reparații de armament și mai puțin pentru achiziționarea de tehnică de luptă. La sfîrșitul anului 1929, valoarea și starea armamentului și a celorlalte materiale erau cu mult sub limitele necesare atît sub raport cantitativ, cît și calitativ [28]. De exemplu, la aviație, din cele 21 escadrile mobilizabile, numai 9 erau dotate cu material modern [29]. Artileria divizionară dispunea doar de 80% din materialul necesar, din care peste 10% nu se găsea în stare de întrebuințare, ceea ce însemna reducerea puterii ei de foc cu aproape o treime. Armamentul infanteriei era în mare parte uzat, de sisteme și modele diferite și cu caracteristici tehnico-tactice depășite [30]. O astfel de situație se impunea să fie depășită cît mai urgent cu putință. După cum se menționa, în anul 1929, într-un memoriu al Marelui stat major, a amîna și mai mult soluționarea acestei probleme „înseamnă a periclita însăși existența țării, păstrată și întregită cu atîtea sacrificii" [31]. Pentru rezolvarea cît mai grabnică a necesarului de armament și tehnică de luptă existau, în principal, două posibilități : unele materiale se puteau procura din țară ; altele, cele ma' noi, se puteau achiziționa din străinătate. Calea cea mai sigură și mai eficientă era, evident, găsirea în țară a mijloacelor și resurselor pentru acoperirea necesarului de armament și altă tehnică militară. Acest fapt era, dealtfel, relevat în mod just și în memoriul mai sus-citat, în care se concluziona : „Cantitățile de materiale fiind mari, iar moneda țării depreciată, eforturile financiare ar fi greu de suportat ; este preferabil deci a crea în țară o industrie națională și a adapta pe cea existentă, așa încît să fie capabilă să alimenteze armata cu tot consumul cerut de operații [...] Crearea unei industrii proprii este impusă și de situația de izolare în care se va găsi țara noastră într-un eventual război și care ne-ar împiedica să ne aprovizionăm cu materialele necesare de la aliați" [32]. Dar, pînă la urmă, factorii de decizie din guvern au ales calea de a lansa importante comenzi de armament în străinătate. De pildă, în anul 1930 s-au făcut astfel de comenzi pentru armamentul automat necesar dotării infanteriei și pentru piese de artilerie în valoare

[28] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1218, darea de seamă asupra pregătirii mobilizării pe anul 1929.
[29] Ibidem, dosar nr. 999/1929, f. 6—7.
[30] Ibidem, dosar nr. 1218, f. 109—110.
[31] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1392/1929, f. 17.
[32] Ibidem, f. 8.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de 10 miliarde lei la firme din Franţa şi Cehoslovacia [33]. Pentru acoperirea acestor comenzi, bugetul militar a sporit în anul 1931 la peste 10 miliarde lei.

Încheierea contractului de armament cu uzinele cehoslovace Skoda, în valoare de peste 5 miliarde lei, s-a transformat într-un adevărat scandal politic, acesta fiind cunoscut în epocă sub denumirea de „Afacerea Skoda". Fără a intra în detaliile acestei probleme [34], menţionăm doar că „Afacerea Skoda" a avut implicaţii negative şi asupra dotării armatei. Contractul a fost sistat temporar. Din această cauză, cît şi datorită faptului că partidele claselor exploatatoare au pus, în cele mai multe cazuri, mai presus de interesele naţionale propriile lor interese înguste de clasă, îmbogăţirea prin orice căi şi mijloace, situaţia dotării corespunzătoare a armatei a rămas încă nerezolvată. În anul 1933 — după cum se aprecia într-un document elaborat în cadrul Marelui stat major —, „România nu poseda armamentele şi materialele necesare pentru securitatea sa naţională" [35]. Cei în drept nu luaseră măsuri eficiente pentru achiziţionarea de tancuri, de tehnică auto, de mijloace de protecţie antichimică, de materiale de transmisiuni etc.

În perioada care face obiectul studiului de faţă, factorii responsabili de starea de pregătire a armatei în vederea îndeplinirii misiunii de apărare a graniţelor ţării, a independenţei şi suveranităţii patriei au manifestat în schimb o anumită preocupare pentru îmbunătăţirea sistemului de pregătire a cadrelor militare. Măsurile întreprinse în această direcţie au fost orientate atît spre ridicarea nivelului de pregătire teoretică al ofiţerilor şi subofiţerilor, cît şi spre latura practică a activităţii lor, adică a îmbunătăţirii instrucţiei propriu-zise. Pregătirea ofiţerilor se realiza în cadrul unui sistem complex de instituţii militare de învăţămînt, acesta fiind în general judicios structurat şi diversificat, în funcţie de nevoile de cadre ale oştirii. Prima treaptă de pregătire a viitorilor ofiţeri se asigura în liceele militare, în număr de 6. Acestea au continuat să funcţioneze în cadrul organizatoric existent anterior, avînd menirea de a forma elevi pentru şcolile militare de ofiţeri activi. În urma reformei învăţămîntului secundar, făcută în 1932, în liceele militare s-a mărit durata cursurilor de la 7 la 8 ani, ceea ce asigura absolvenţilor o mai bună pregătire de cultură generală şi o educaţie ostăşească ceva mai adecvată. Efectele crizei economice din anii 1929—1933 şi-au pus am-

[33] Dr. Gh. Zaharia, *Caracterul politicii militare a României în perioada dintre cele două războaie mondiale*, în *Armata R. S. România — tradiţii şi contemporaneitate*, Editura militară, Bucureşti, 1975, p. 65.

[34] Vezi amănunte în : Dr. Ion M. Oprea şi Constanţa Tătuţ, *Afacerea Skoda*, în „Magazin istoric", anul II, nr. 5 (14), mai 1968.

[35] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 2, dosar nr. 719, f. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

prenta şi au afectat direct şi învăţămîntul din liceele militare, ca dealtfel învăţămîntul liceal din viaţa civilă şi nu numai acesta. De pildă, numărul elevilor şcolarizaţi în cadrul liceelor militare s-a redus, ajungîndu-se în anii 1931 şi 1932 [36] chiar pînă la suspendarea examenelor de admitere la unele licee. Aşa a fost cazul la Liceul militar din Iaşi.

O treaptă superioară în pregătirea cadrelor ofiţereşti o constituie, ca şi în perioada anterioară, şcoala militară. În anii la care ne referim, învăţămîntul în şcolile militare de ofiţeri activi a suferit însă unele schimbări notabile. Potrivit prevederilor Legii cu privire la stabilirea cadrelor şi efectivelor armatei (din 9 mai 1932) [37], fiecare gen de armă trebuia să dispună de : un centru de instrucţie, şcoli militare de ofiţeri şi o şcoală specială (de aplicaţie). Ca urmare, în anul 1932 reţeaua şcolilor militare de ofiţeri s-a extins prin înfiinţarea Şcolii de ofiţeri de jandarmi şi prin reînfiinţarea Şcolii de ofiţeri de administraţie (aceasta din urmă funcţionase timp de 4 ani ca secţie pe lîngă Şcoala de ofiţeri de infanterie nr. 1) [38]. Tot din acest an durata şcolilor militare de ofiţeri activi s-a mărit de la 2 la 3 ani [39]. În anul întîi se realiza o pregătire militară comună pentru toţi candidaţii admişi, urmărindu-se însuşirea cunoştinţelor şi formarea deprinderilor de bază necesare oricărui viitor ofiţer. În următorii doi ani se realiza pregătirea pe genuri de arme şi specialităţi în şcolile de ofiţeri respective, cursurile acestora încheindu-se cu examenul de absolvire şi cu acordarea gradului de sublocotenent.

În anul 1933 funcţionau şcoli militare de ofiţeri activi pentru următoarele arme şi specialităţi : infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, aviaţie, marină, administraţie şi jandarmerie. Ofiţerii chimişti erau pregătiţi în cadrul Institutului chimic militar, înfiinţat în anul 1928, iar medicii militari în cadrul Institutului sanitar militar. La şcolile militare de ofiţeri de geniu şi de artilerie se pregăteau şi ofiţeri guarzi, iar la şcolile militare de ofiţeri de aviaţie şi de marină, ofiţeri mecanici [40]. În reţeaua învăţămîntului militar nu existau şcoli militare de ofiţeri de „tancuri" şi „tehnici-auto", reflectare a nivelului scăzut de înzestrare a armatei noastre cu aceste mijloace moderne de luptă, respectiv de transport.

[36] Arh. M.Ap N., *Istoricul Liceului militar Iaşi*, dosar nr. 1428, f. 28—29.
[37] „Monitorul oficial", nr. 166/1932, p. 3084—3086.
[38] „Monitorul oficial", nr. 147/1928, p. 5935.
[39] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1412/1932, f. 23.
[40] În legătură cu pregătirea cadrelor militare vezi amănunte în : general-locotenent Constantin Opriţă, general-maior în rezervă inginer Dumitru Atanasiu, colonel dr. Victor Atanasiu, colonel în rezervă Constantin Petrovici, locotenent-colonel în rezervă Ion Dăscălescu, Paul Oprescu, *Contribuţii la istoria învăţămîntului militar din România*, vol. II, Editura militară, Bucureşti, 1978, p. 100—184.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Ca urmare a creării corpului tehnic militar în 1932, a creşterii nevoilor de cadre militare cu pregătire tehnică superioară, legea din 12 martie 1932 [41] prevede şi înfiinţarea Şcolii superioare tehnice militare *, cu durata cursurilor de cel mult doi ani. Respectiva şcoală avea rolul de a asigura ofiţerilor absolvenţi ai institutelor politehnice o pregătire militară specială pentru a putea aplica cunoştinţele inginereşti în domeniul militar.

Perfecţionarea pregătirii ofiţerilor urma să se realizeze şi prin alte căi : trimiterea acestora la şcoli sau cursuri de specializare organizate de Marele stat major, inspectoratele generale de armă sau de alte organisme ale Ministerului Apărării Naţionale ; participarea la cursuri pregătitoare în vederea susţinerii examenelor de grad şi la călătorii de comandament ; acordarea de facilităţi (inclusiv concedii de studii) pentru a urma cursurile unor instituţii civile de învăţămînt superior ; trimiterea la studii sau la stagiu în cadrul armatelor altor ţări.

O grijă mai evidentă decît în perioada de pînă în anul 1929 a acordat conducerea armatei formării şi perfecţionării pregătirii ofiţerilor de rezervă, subofiţerilor şi maiştrilor militari.

Asigurarea unui număr corespunzător de ofiţeri de rezervă constituia o necesitate determinată de faptul că la mobilizare aceştia aveau o pondere de peste 60% din totalul cadrelor ofiţereşti [42]. Pentru pregătirea lor, în cadrul armatei funcţiona o reţea de şcoli de ofiţeri de rezervă care în anii 1929—1933 nu suferiseră modificări notabile sub aspect organizatoric [43]. Dar în afara acestor şcoli, o seamă de cadre ofiţereşti de rezervă, în speţă cele cu profil tehnic, primeau o pregătire de specialitate în secţiile anume create pe lîngă institutele politehnice din Bucureşti şi Timişoara sau în cadrul Institutului de arhitectură şi Institutului naţional de educaţie fizică [44].

La rîndul lor subofiţerii şi maiştrii militari erau pregătiţi în şcolile de subofiţeri, respectiv de maiştri militari care funcţionau, de regulă, pe lîngă centrele de instrucţie ale armelor sau pe lîngă unele şcoli de ofiţeri. Activitatea acestor instituţii militare de învăţămînt a fost reglementată prin Decizia ministerială nr. 660, din 11 iunie 1930 şi apoi prin Legea elaborată în anul 1932 privitoare la corpul subofiţerilor.

[41] „Monitorul oficial", nr. 61, din 12 martie 1932, *Legea privind înfiinţarea corpului tehnic militar.*

* Şcoala s-a înfiinţat abia după 3 ani de la adoptarea legii.

[42] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1 425/1932, f. 31—37.

[43] Vezi amănunte în : general-locotenent Constantin Opriţă, general-maior în rezervă inginer Dumitru Atanasiu, colonel dr. Victor Atanasiu, colonel în rezervă Constantin Petrovici, locotenent-colonel în rezervă Ion Dăscălescu, Paul Oprescu, *op. cit.*, p. 168—173.

[44] „Monitorul oficial", nr. 21, din 20 octombrie 1933, p. 72—75.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. A.C./105

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Ca rezultat al preocupărilor factorilor de răspundere din departamentul ostăşesc pentru formarea cadrelor de ofiţeri şi subofiţeri activi şi de rezervă, în anul 1932 armata română număra circa 53 080 ofiţeri, din care 16 013 erau în activitate şi 37 067 în rezervă ; numărul subofiţerilor ajunsese la 47 161, din care 19 227 erau în activitate (inclusiv subofiţerii de jandarmi) şi 27 934 în rezervă [45]. Mulţi dintre aceşti ofiţeri şi subofiţeri activi sau de rezervă aveau să se remarce prin înalt spirit de patriotism, eroism şi vitejie fără seamăn în timpul luptelor desfăşurate în războiul antihitlerist.

Activitatea desfăşurată de statul român în anii 1929—1933 pentru dezvoltarea organismului militar urmărea, aşa cum s-a mai subliniat, un singur scop : asigurarea forţelor şi mijloacelor necesare în vederea apărării ţării, a libertăţii şi independenţei patriei. Analizînd evoluţia evenimentelor internaţionale din perioada dată, vom constata că România era direct ameninţată de statele fasciste şi revizioniste. Iar pentru a face faţă presiunilor şi tendinţelor agresive ale acestora, se impunea ca statul român să ia măsurile necesare pentru a asigura apărarea ţării. Pe acest plan, cercurile guvernante româneşti şi şefii militari apreciau, în general, în mod just direcţia în care evoluau evenimentele internaţionale şi, într-o strînsă legătură cu o atare evoluţie, sesizau în mod corect pericolele ce ameninţau integritatea teritorială a României. De exemplu, într-un studiu întocmit de Marele stat major în anul 1933 se aprecia, printre altele : „Ciocnirile tot mai accentuate între interesele diferitelor naţiuni apropie perspectiva unor conflicte serioase“ [46]. În continuare, în studiu se arăta : „România duce o politică cu totul paşnică, interzicîndu-şi orice scopuri agresive, totuşi părţi importante din teritoriul ei formează obiectul unor revendicări din ce în ce mai precis formulate“ [47].

În studiul la care ne-am referit se exprima cu multă claritate obiectivul strategic al politicii militare româneşti din perioada analizată. Acest obiectiv era formulat în modul următor : „România nu urmăreşte scopuri de expansiune teritorială. România îşi propune să respecte organizarea actuală a Europei Centrale pe baza tratatelor existente. Cu alte cuvinte să păstreze integritatea teritoriului naţional şi să împiedice îngenuncherea aliaţilor săi“ [48].

[45] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 1425/1932, p. 31—39.
[46] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1397/1934, f. 57.
[47] Ibidem.
[48] Ibidem, mapa 17, dosar nr. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Caracterul defensiv al politicii militare românești din perioada pe care o analizăm rezultă cu claritate și din structura și efectivele armatei, din orientările factorilor de decizie în privința armamentului și a altor mijloace de luptă cu care să fie înzestrată oștirea. În acest sens, pornind de la aprecierea nevoilor stringente de apărare a țării, cercurile conducătoare s-au orientat spre crearea din timp de pace a unui cadru organizatoric care să permită punerea pe picior de război a unei armate numeroase numai în condiții de forță majoră. În concordanță cu această orientare, s-a pus accentul, așa cum am arătat ceva mai înainte, pe dezvoltarea infanteriei și artileriei, pe achiziționarea armamentului de infanterie și a materialului de artilerie.

Potrivit concepțiilor lucide ale unor conducători politici și în mod deosebit ale specialiștilor militari de la noi, pentru ca România să fie în măsură să facă față cerințelor impuse de nevoile de apărare ale țării trebuiau să fie pregătite pentru luptă nu numai armata, ci și alte elemente capabile de efort militar. În această concepție s-au înscris, dealtfel, și măsurile întreprinse sau preconizate a fi luate de factorii de decizie politici și militari în vederea întăririi capacității de ripostă în fața agresorilor. Astfel, în 1933 s-a adoptat „Legea asupra organizării națiunii și teritoriului pentru timp de război". Prin cele prevăzute în acel act legislativ se urmărea crearea condițiilor necesare punerii „în valoare a tuturor forțelor și resurselor țării pentru asigurarea apărării naționale" [49]. Potrivit celor stipulate în lege, pregătirea „națiunii și teritoriului" pentru timp de război cuprindea, pe lîngă organizarea forțelor militare, și alte măsuri cum erau : orientarea opiniei publice astfel ca întreaga națiune să fie conștientă de eforturile ce i se cereau pentru apărarea țării ; organizarea și dezvoltarea tuturor mijloacelor de comunicații și transport pentru a satisface atît nevoile armatei, cît și pe cele ale populației ; organizarea defensivă a teritoriului ș.a. În ceea ce privește organizarea „apărării pasive", prin Decretul nr. 468, din 28 februarie 1933 [50], se stabileau obligațiile ce reveneau în acest scop ministerelor, serviciilor publice și particulare, diferitelor organizații și populației. Potrivit celor stipulate în decret, apărarea pasivă interesa „toate serviciile publice și pe toți locuitorii, îndeosebi din localitățile importante sau din apropierea unui punct care ar putea constitui un obiectiv pentru atacurile inamicului".

Concomitent cu preocupările pentru întărirea capacității de apărare a țării, cercurile guvernante au continuat să acționeze pe plan extern în spiritul orientărilor anterioare anilor 1929—1933, pentru adîncirea

[49] „Monitorul oficial", partea I, nr. 96, din 27 aprilie 1933.
[50] Ibidem, nr. 69, din 23 martie 1933.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

colaborării cu statele vecine, cu toate țările interesate în apărarea statu-quo-ului postbelic, pentru consolidarea și dezvoltarea alianțelor politice și militare ale României. O atare orientare s-a materializat prin participarea activă a statului român la viața politică internațională, la acțiuni menite să asigure pacea și securitatea colectivă în Europa. Firește, România era profund interesată în menținerea și întărirea păcii și securității pe continentul european și în lume. Așa cum declara, în ianuarie 1929, ministrul de externe român G. G. Mironescu, țara noastră „nu așteaptă nimic de la un război, ea așteaptă totul de la pace". În spiritul acestei orientări, grupările democratice și antifasciste ale țării, în frunte cu partidele muncitorești, au căutat să influențeze activ opinia publică pentru a determina echipele guvernamentale să acționeze în vederea îmbunătățirii relațiilor cu vecinii și în primul rînd cu U.R.S.S. Un moment important în acest sens l-a constituit aderarea României, 1929, la protocolul inițiat de Uniunea Sovietică privitor la intrarea imediată în vigoare a pactului Briand-Kellogg. Exprimînd dorința poporului român de a avea bune relații cu statele vecine, între anii 1931—1932 diplomația română a dus tratative cu reprezentanții diplomației sovietice pentru încheierea unui pact de neagresiune româno-sovietic. Acționînd, în continuare, pentru dezvoltarea relațiilor de încredere și bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, România a redus la jumătate numărul diviziilor de la frontiera de est [51]. De asemenea, țara noastră a sprijinit în mod activ intrarea U.R.S.S. în Societatea Națiunilor.

O direcție importantă a politicii externe românești, pe linia asigurării independenței și securității naționale, a constituit-o întărirea colaborării în cadrul Micii Înțelegeri. Angajamentele militare, asumate reciproc, ale României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei, ca părți ale Micii Înțelegeri, erau prevăzute chiar în textele tratatelor politice bilaterale de alianță defensivă ce se încheiaseră în anii 1920 și 1921. În condițiile creșterii pericolului fascist și revizionist, țările acestei alianțe și-au activizat contactele. De exemplu, dacă pînă în anul 1929 șefii marilor state majore ale armatelor țărilor din Mica Înțelegere se întruneau numai cu ocazia discutării și semnării convențiilor militare, după 1929 — ca urmare a evoluției contradictorii și nefavorabile a situației din Europa centrală — s-au întîlnit aproape în fiecare an pentru a elabora unele planuri de cooperare ale celor trei armate în diferite ipoteze de război[52]. Chiar în cadrul conferinței de la Praga, din septembrie 1929, se elaborase un plan, în două variante, privind sprijinul militar pe care l-ar fi acordat

[51] Arh. M.Ap.N., fond Marele stat major, dosar nr. 68, f. 499.

[52] Dumitru Tuțu, *Alianțe militare ale României. 1921—1939*, în *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, Editura militară, București, 1977, p. 119.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

România şi Iugoslavia statului cehoslovac în cazul cînd acesta din urmă ar fi fost atacat de Ungaria singură sau împreună cu Germania. Apoi, în 1930, a avut loc la Belgrad consfătuirea reprezentanţilor militari ai statelor respective, cu care prilej s-a elaborat un plan de cooperare militară în trei variante, vizînd sprijinul militar pe care România şi Cehoslovacia aveau să-l acorde Iugoslaviei în cazul în care aceasta ar fi devenit ţinta unor atacuri din partea Ungariei sau Bulgariei [53]. În mai 1931, ca urmare a activizării forţelor fasciste şi revizioniste din Europa centrală a avut loc în cadrul Micii Înţelegeri o nouă reuniune a şefilor de stat major ai armatelor ţărilor membre ale alianţei defensive *. Analizîndu-se situaţia politică din Europa, participanţii la reuniune au ajuns la concluzia că evoluţia evenimentelor în acea parte a lumii devenea tot mai îngrijorătoare. În concordanţă cu această concluzie, în cadrul ţărilor Micii Înţelegeri a fost încheiată o nouă convenţie militară ce s-a semnat la Bucureşti, la 9 mai 1932, de către miniştrii de externe ai României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei. Pe lîngă acest document s-a mai încheiat separat şi o convenţie militară între România şi Iugoslavia referitoare la acţiunile militare ale celor două state în situaţia unui atac neprovocat din partea Bulgariei. Ambele convenţii au avut un evident caracter defensiv şi antirevizionist.

În perioada 1929—1933 au cunoscut evidente îmbunătăţiri şi relaţiile politice şi militare româno-polone. În acest sens, la 15 ianuarie 1931, a fost semnat la Geneva un nou tratat de garanţii reciproce între România şi Polonia. Cu unele mici modificări, în document se reproduceau prevederile tratatului încheiat în anul 1926 între cele două ţări [54]. La scurt timp după aceea şi anume la data de 30 iunie 1931, s-a semnat la Varşovia o nouă convenţie militară între România şi Polonia cuprinzînd prevederi prin care se viza apărarea în comun a celor două ţări în cazul unei agresiuni străine.

Din cele subliniate mai sus rezultă, aşadar, că alianţele militare ale României din perioada tratată aveau ca scop şi erau subordonate menţinerii statu-quo-ului teritorial. Ele aveau, fără excepţie, un caracter defensiv.

Pe plan intern, factorii de decizie politici şi militari au avansat idei şi soluţii menite să ducă la întărirea organismului militar al ţării, la sporirea capacităţii de rezistenţă în cazul unor acţiuni agresive. În cadrul dat, şi pe planuri cît mai largi, armata română se lovea însă

[53] *Ibidem*, p. 120.

* Întruniri ale şefilor de state majore ale armatelor României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei au mai avut loc în decembrie 1931 la Praga şi în 1932 la Belgrad, unde s-au discutat o seamă de variante ale cooperării militare pe aceleaşi coordonate.

[54] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Polonia, dosar nr. 54, f. 14, Tratatul de garanţii din 15 ianuarie 1931.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

implacabil de greutăţile generate de înapoierea economică a României, de fenomenele negative ale crizei economice din 1929—1933. La toate acestea se adăuga, de bună seamă, şi lipsa de grijă a cercurilor politice burgheze faţă de starea organismului militar al ţării.

Măsurile de întărire a armatei şi, în general, cele care vizau sporirea puterii de apărare a ţării au fost sprijinite însă în mod activ de către forţele sociale şi politice înaintate ale României, în frunte cu Partidul Comunist Român. Fidel apărării intereselor României, ale clasei muncitoare, ţărănimii şi intelectualităţii, ale întregului nostru popor, P.C.R. a militat consecvent, atît în anii crizei economice, cît şi în perioada următoare, pentru unirea tuturor forţelor antifasciste, democratice împotriva fascismului şi revizionismului, împotriva pregătirii unui nou război mondial, pentru apărarea graniţelor ţării, a independenţei şi suveranităţii patriei noastre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Căpitan IOAN TALPEŞ

MĂSURI ŞI ACŢIUNI DIPLOMATICE ŞI MILITARE ÎN VEDEREA ÎNTĂRIRII CAPACITĂŢII DE APĂRARE A ŢĂRII ÎN FAŢA CREŞTERII PERICOLELOR HITLERIST ŞI REVIZIONIST (1934—1937)

Marea criză economică mondială a constituit fundalul unei deosebit de complexe şi contradictorii perioade din evoluţia vieţii politice internaţionale. Uriaşelor confruntări sociale din toate statele capitaliste li s-a suprapus, de la an la an mai pregnant, un proces continuu de erodare a raporturilor internaţionale, proces ce-şi avea la bază ascuţirea rapidă a contradicţiilor dintre statele imperialiste angajate în lupta pentru conservarea sau reîmpărţirea sferelor de influenţă şi dominaţie.

În acest climat politic internaţional caracterizat prin ascensiunea fascismului, creşterea agresivităţii statelor revizioniste şi ascuţirea contradicţiilor dintre marile puteri, cercurile politice şi militare de la Bucureşti au simţit din plin exigenţele mutaţiilor înregistrate pe plan politic, economic şi militar. Continuînd şi adîncind eforturile pe linia tradiţională a întăririi mijloacelor de sprijin extern şi de consolidare a independenţei şi suveranităţii naţionale, România s-a evidenţiat ca un factor activ în viaţa politică europeană, pronunţîndu-se în favoarea îmbunătăţirii relaţiilor cu toţi vecinii pe baza respectării integrităţii teritoriale şi a colaborării în cadrul Societăţii Naţiunilor, pentru înzestrarea acesteia cu mijloacele şi instrumentele indispensabile unei credibilităţi reale a securităţii colective.

Pentru organele de concepţie şi directivă militare interesele şi obiectivele României erau definite astfel la sfîrşitul anului 1933 : *„Ţara românească nu urmăreşte scopuri de expansiune teritorială. Ţara românească îşi propune să respecte organizarea actuală a Europei centrale pe baza tratatelor existente, cu alte cuvinte, să păstreze integritatea teritoriului naţional, să împiedice îngenuncherea aliaţilor săi"* [1]. Tot mai

[1] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va citi : Arh. M.Ap.N.), fond 948, dosar nr. 438, f. 484. În continuare, Marele stat major român făcea următoarea caracterizare situaţiei politice externe : „Din punct de vedere al politicii externe,

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mulţi oameni politici încep să înţeleagă că a trecut vremea jocului de-a puterea, că se impunea o politică responsabilă pentru mobilizarea tuturor potenţelor în slujba intereselor naţionale. Procesului de regrupare internaţională (revizionism, imperialism agresiv — regimuri dictatoriale, fasciste) îi corespunde unul pe plan intern, exprimat prin apropierea forţelor politice democratice într-un larg evantai, de la Partidul Comunist Român [2] la Partidul Naţional-Ţărănesc, în care găsea elemente de contact şi partidul aflat la putere — Partidul Naţional-Liberal [3]. La baza acestui proces se afla — ca platformă de apropiere şi colaborare — salvgardarea şi consolidarea independenţei şi suveranităţii naţionale prin întărirea şi extinderea relaţiilor cu Franţa, Anglia şi partenerii din Mica Antantă şi Înţelegerea Balcanică, cu Polonia şi Uniunea Sovietică în baza principiilor Societăţii Naţiunilor.

Astfel, sub presiunea ameninţărilor revizioniste şi imperialiste, cînd interese de moment * prevalau în adoptarea de decizii cu implicaţii serioase în perspectiva desfăşurărilor politico-diplomatice şi militare europene, România împreună cu partenerii din Mica Înţelegere — Iugoslavia şi Cehoslovacia — au trecut la adoptarea de măsuri concrete în direcţia contracarării factorilor de instabilitate internaţională şi lărgirea cadrului mijloacelor de preîntîmpinare a crizei şi edificare a securităţii.

ne putem considera într-un lung armistiţiu armat, suprapus peste un tot atît de lung război politic-juridic. Într-adevăr nemulţumiţii păcii de la Trianon par a fi în ajunul unei mari ofensive, pentru care strîng materiale şi pregătesc opinia publică. În acelaşi timp se încearcă prin toate mijloacele sabotarea juridică a întocmirei politice europene, rezultată din marele război".

[2] Într-o broşură editată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român în septembrie 1933, la capitolul intitulat sugestiv „Cu ce argumente pregătesc imperialiştii noul război mondial" se făcea o caracterizare amplă şi sugestivă privind mutaţiile ce se prefigurau în atitudinea oficială a P.C.R. în raport cu evoluţia situaţiei politice internaţionale. (Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fond nr. 1, dosar nr. 240, f. 15.)

[3] În programul de guvernămînt adoptat la 1 octombrie 1933 de Comitetul Central al Partidului Naţional Liberal, se prevedea la punctul 19: „Continuarea politicii externe urmată de la război şi pînă azi pentru consolidarea păcii şi menţinerea tratatelor existente. Credincioasă alianţelor sale şi în colaborare strînsă cu Liga Naţiunilor, România va căuta să întreţină raporturi prieteneşti cu toate statele. asociindu-se întotdeauna tuturor iniţiativelor ce vor avea ca scop statornicirea raporturilor de înţelegere între popoare şi de concordie internaţională". („Viitorul", an 25, nr. 7709 din 1—3 octombrie 1933.)

* La 26 ianuarie 1934 a fost semnat pactul de neagresiune germano-polonez considerat un succes deosebit al diplomaţiei naziste prin repercusiunile pe care le-a avut în desfăşurările politico-diplomatice şi militare ulterioare din Europa. Pentru mulţi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Sesiunea de la Zagreb a Consiliului permanent al Micii Antante, deschisă la 22 ianuarie 1934, a constituit cadrul oficial al propulsării politicii celor trei state pe noi coordonate ale colaborării. Astfel, analizînd situaţia politică internaţională şi perspectivele de evoluţie, cei trei miniştri de externe — român, cehoslovac şi iugoslav — au adoptat decizia de a trece în mod paşnic „de la lecţia defensivă observată pînă acum, la o lecţie ofensivă", hotărînd lărgirea participării la proiectele şi planurile destinate să întărească securitatea europeană [4]. Tot cu acest prilej s-a stabilit intensificarea şi accelerarea negocierilor în vederea încheierii pactului balcanic, etapă importantă a politicii de coordonare a eforturilor statelor antirevizioniste din Europa de sud-est pentru întărirea securităţii şi apărarea păcii. La 9 februarie 1934, miniştrii de externe ai Greciei, României, Iugoslaviei şi Turciei au semnat pactul de constituire a Înţelegerii Balcanice, alianţă politică militară regională cu caracter defensiv sub egida Societăţii Naţiunilor.

Întărirea legăturilor în cadrul Micii Înţelegeri, activizarea politicii internaţionale a acesteia şi constituirea Înţelegerii Balcanice au fost acţiuni ce s-au înscris între contramăsurile diplomatice generate de declanşarea cursei înarmărilor de către Germania nazistă, de manifestările organizate în Anglia de cercuri largi de oameni politici în favoarea revizuirii clauzelor tratatului de la Trianon şi de coordonarea politicii italo-austro-ungară.

La 17 martie 1934, la Roma, Mussolini, Gömbös şi Dollfuss au semnat acordurile ce puneau bazele unui bloc revizionist în Europa centrală. Coordonarea politicii externe a celor trei state viza în special promovarea intereselor şi planurilor italiene şi horthyste [5]. La Roma şi Budapesta discursurile belicoase dobîndesc o consistenţă sporită adîncind neliniştea popoarelor vizate de tendinţele agresive fascisto-horthyste. În faţa presiunilor revizioniste asistăm la o demonstraţie a poziţiilor pe care se situau cele mai importante partide politice burgheze în problemele politicii externe româneşti. Astfel, la 4 aprilie 1934, în Camera

actul semnat de Beck a însemnat nu numai credibilitatea „programului paşnic" al politicii externe germane ci şi o puternică fisură, chiar o lovitură la adresa noilor forme şi soluţii încercate de diplomaţia franceză pentru combaterea politicii imperialiste a celui de-al III-lea Reich.

[4] Eliza Campus, *Mica înţelegere*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 166.

[5] În mai 1934, primul-ministru maghiar Gömbös a declarat „că revizuirea tratatului de la Trianon constituie principalul punct al programului său de guvernare". (Vezi L. Bányai şi A. Petric, *Dictatul de la Viena din august 1940 şi lupta pentru anularea lui*, în *Unitate şi continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968, p. 431.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

deputaţilor şeful Partidului Naţional-Ţărănesc adresa o interpelare ministrului de externe Nicolae Titulescu, interpelare la care s-a asociat Dinu Brătianu, şeful Partidului Naţional-Liberal, partid de guvernămînt la acea dată, şi Gheorghe Brătianu, şeful celuilalt partid liberal. După ce aprecia în termeni deosebit de elogioşi maniera în care era promovată politica externă românească bazată pe principii „săpate adînc în conştiinţa publică a ţării noastre şi anume : menţinerea tratatelor de pace, păstrarea cu fidelitate a alianţelor existente şi cultivarea celor mai bune raporturi cu foştii noştri aliaţi, afirmarea bunei vecinătăţi cu limitrofii ţării noastre“ [6], şeful Partidului Naţional-Ţărănesc întreba pe şeful diplomaţiei române ce credea despre manifestările revizioniste şi ecourile lor în unele ţări aliate şi dacă va continua politica de apărare a tratatelor de pace. Răspunsul lui Titulescu, strălucit expozeu al politicii externe româneşti, întregea totodată imaginea asupra direcţiilor ce se doreau a fi practicate cu mai mare insistenţă în viitor. „Aşa cum am mai spus-o în noiembrie 1932 — menţiona Nicolae Titulescu —, adică la un moment cînd perspectivele unui acord erau îndepărtate, am realizat întotdeauna pe de-a întregul importanţa pentru România a prieteniei marei noastre vecine de la Răsărit. Sunt fericit că pot constata că pe urma unei colaborări începută la Geneva şi continuată la Londra am putut încheia cu guvernul U.R.S.S. două convenţii privitoare la neagresiune, care servesc interesele păcii şi respectă în mod scrupulos interesele ţării“ [7].

În replica lui Iuliu Maniu la răspunsul lui Nicolae Titulescu, după ce se declara întru totul de acord cu coordonatele politicii externe româneşti, şeful celui mai mare partid politic din opoziţie făcea un călduros apel la unirea tuturor forţelor interne pentru sprijinirea unei politici active, conforme intereselor naţionale : „Dacă în atîtea şi atîtea chestiuni interne ne desparte, unii de alţii, o lume întreagă, doresc măcar în chestiunile externe să ne unim cu toţii în gînd şi hotărîre, de a păstra ce este al nostru, de a nu ataca pe nimeni, dar a nu lăsa pe nimeni să ne atace Patrimoniul naţional. Va trebui, fireşte, să nu fim numai deştepţi, să nu fim numai hotărîţi ci şi tari, în sensul unei puteri interne de consolidare naţională şi economică şi în sensul realizării unei puteri armate, care să impună chiar şi celor care ar avea vreo îndoială în ceea ce priveşte destoinicia, tăria şi voinţa noastră“ [8].

[6] „Monitorul oficial“, partea a III-a, nr. 38. din 4 aprilie 1934.
[7] Ibidem.
[8] Ibidem. Dinu Brătianu aprecia, la rîndul său, că „comunitatea de interese ce avem cu alte state din Europa, care sunt în aceeaşi situaţie cu noi, sprijinul ce-l avem în Franţa pentru menţinerea Cartei Europei neschimbată şi pentru ca revendicările să

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La cîteva zile după demonstrația de ataşament față de politica externă oficială a statului, viața politică internă românească consemna un nou moment semnificativ din dinamica mutațiilor produse de ascensiunea fascismului extern și creșterea agresivității celui intern : reunificarea Partidului Național-Țărănesc cu Partidul Țărănesc-Democrat condus de dr. Nicolae Lupu. În interviul acordat, cunoscutul om politic burghez democrat declara : „Trebuie să procedăm imediat la întărirea forțelor politice ale acestei țări prin fuziunea partidului meu cu acel al național-țărăniștilor. Fuziunea acestor două partide a fost un act impus de vremuri și cu expresa noastră dorință. Ea constituie un front care va rezista cu orice sacrificiu, împotriva celor ce n-au nimic de pierdut în această țară. D. G. Brătianu are datoria să se alăture și d-sa partidului liberal [...] Poporul nostru nu dorește dictatura. Este o formă pe care noi nu putem s-o importăm“ [9].

În acest climat politic intern și în condițiile unei tot mai apropiate colaborări diplomatice prilejuite de promovarea securității și apărarea păcii popoarelor, obiective comune atît României cît și Uniunii Sovietice, la 9 iunie 1934 au fost stabilite relațiile diplomatice între cele două țări. Eveniment de o importanță deosebită, cu implicații [10] multiple asupra întregii evoluții a României pînă la declanșarea celui de-al doilea război mondial, stabilirea relațiilor diplomatice evidenția, așa cum declarau responsabilii celor două diplomații, hotărîrea comună de a acționa pentru apărarea independenței și suveranității popoarelor, de a nu recurge la amestecul în treburile interne.

■

Evoluția vieții politice internaționale, cu precădere de la instaurarea nazismului la putere în Germania, a determinat Marele stat major român să înainteze, la 9 ianuarie 1934, ministrului apărării naționale un studiu în care se atrăgea atenția asupra necesității adoptării unor măsuri con-

nu dezlănțuiască un nou război, care ar cufunda omenirea într-o situație și mai gravă ca cea din trecut, ne dau speranța că nimeni nu va îndrăzni să ne atace dacă la rîndul nostru vom fi tari“.

[9] „Dimineața“, an 30, nr. 9 774, din 14 martie 1934.

[10] Nicolae Titulescu declara corespondentului ziarului „Izvestia“ : „Consider reluarea raporturilor diplomatice între România și U.R.S.S. ca unul din cele mai importante acte din viața mea politică. Nu numai condițiunile geografice și istorice determină prietenia strînsă între cele două țări ale noastre dar afară de aceasta socotesc că concepția despre organizarea păcii a conducătorilor U.R.S.S. și ai României este atît de asemănătoare încît ambele țări sînt chemate să meargă, mînă în mînă, în viața internațională“. (Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 438.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

crete corespunzătoare noilor condiţii politico-strategice europene. Procesul de regrupare a statelor în raport cu poziţia adoptată faţă de problemele revizuirii tratatelor „a dus — apreciau autorii — la declanşarea unei formidabile curse a înarmărilor. Pentru cei rămaşi în urmă nu mai este nici un minut de pierdut. Nu numai că dreptul lor, obţinut cu atîtea îndelungate sacrificii, dar însăşi existenţa, libertatea, le sînt periclitate fără putinţă de salvare. [...] Experienţa trecutului — se menţiona mai departe — a demonstrat pînă la evidenţă o sumă de adevăruri care interesează în special pe cei nepregătiţi astfel :

nu este suficient ca să nu vrei războiul pentru ca să fii la adăpostul lui ;

cine are interese să nu provoace, cum este cazul nostru, nu va putea evita de a nu fi provocat ; singura garanţie contra provocării este însă permanenta şi completa pregătire pentru război“ [11].

Pe această linie, la 21 februarie 1934, Marele stat major, analizînd situaţia materială a armatei, forţa combativă şi capacitatea de luptă, în contextul schimbărilor intervenite pe eşichierul strategic european şi previzibile în perspectivă, se adresa Consiliului Superior al Apărării Ţării cu rugămintea de a trece la adoptarea unor măsuri urgente pentru reorganizarea şi înzestrarea grabnică a armatei. Între argumentele raportului, din 21 februarie, Marele stat major includea următoarele consideraţii : „Ciocnirile tot mai accentuate între interesele diferitelor naţiuni apropie perspectiva unor conflicte uriaşe şi se impune să examinăm în ce măsură le putem face faţă. Acest examen trebuie să fie cu atît mai sever, cu cît este constatat că deşi România duce o politică cu totul paşnică, interzicîndu-şi orice scopuri agresive, totuşi părţi importante din teritoriul ei formează obiectul unor revendicări din ce în ce mai precis conturate“ [12]. Propunerile avansate cu acest prilej încep să prindă contur în şedinţa de la 9 martie 1934, cînd, în prezenţa lui Carol al II-lea, s-a hotărît întocmirea de urgenţă a unui studiu asupra necesităţilor din dotare, a surselor de aprovizionare şi mijloacelor materiale şi financiare reclamate de o astfel de acţiune [13]. Cîteva zile mai tîrziu, la 12 martie, propunerile Marelui stat major erau prezentate spre dezbatere Consiliului Superior al Apărării Ţării, convocat sub preşedinţia regelui. Cu acest prilej, Gheorghe Tătărăscu, şeful guvernului, declara că „consideră situaţia externă ca foarte gravă şi fără a fi alarmist crede că înarmarea noastră grabnică trebuie să fie preocuparea oricărui om politic conştient de răspunderea ce o are. „*Situaţia politică* = aprecia

[11] Arh. M.Ap.N., fond 332, dosar nr. 29, f. 348—349.
[12] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1397, f. 49.
[13] Ibidem, fond 948/RSS 1, dosar nr. 62/1934, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

prim-ministrul român — *ne face să credem că mobilizarea preventivă trebuie privită cu toată seriozitatea.*

Domnia-sa nu vede imediat posibilă o conflagrație generală. Specialistii și cunoscătorii cu care am vorbit văd această conflagrație mai depărtată (2 ani) pe cînd o mobilizare preventivă poate de pe o zi pe alta să fie necesară a se produce" [14].

O primă consecință a situației generale existente și în special a căii imprimate întregii politici militare românești la conferința de la București a șefilor statelor majore ale armatelor Micii Înțelegeri, partea română a propus elaborarea unui proiect de operații ce avea ca obiect anihilarea factorilor militari inamici în condițiile unui război generalizat [15]. Fapt notabil, pentru prima dată în proiectul respectiv, U.R.S.S. apărea neutră ; era, evident, o reconsiderare a factorului militar sovietic în perspectiva unor confruntări internaționale între cele două grupuri de state — revizioniste și antirevizioniste. Propunerea română a fost materializată prin redactarea unui «act adițional» la convențiile politico-militare ale Micii Înțelegeri, care stabilea condițiile unei intervenții imediate a celor trei armate în ipoteza declanșării unei conflagrații generalizate [16].

Pornind de la acest moment — în timp ce pe plan extern, în condiții de păstrarea strictă a secretului, s-au angajat tratative pentru stabilirea cadrului său internațional, conexiile indispensabile ale colaborării militare reclamate de o reacție cu garanții de succes —, pe plan intern s-a trecut la elaborarea de măsuri concrete menite să asigure baza materială a ripostei române. Astfel, la 24 aprilie a fost prezentat „Studiul echipării frontului de vest în vederea mobilizării preventive" și o zi mai tîrziu planul de afluire spre frontiera de vest a Corpurilor 6 și 7 armată, a Corpului vînătorilor de munte și a diviziilor 1 și 2 cavalerie, lucrări ce conțineau întregul complex de măsuri și acțiuni militare ce formau osatura „Ipotezei X", generic ce definea preconizata reacție militară a României într-un război generalizat [17]. Întrucît lipsurile și nevoile de înzestrare și dotare a armatei „sînt enorm de mari — cum se menționa

[14] Ibidem, f. 9.

[15] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 351, f. 269—277. La Conferința șefilor de state majore s-a avansat aprecierea, general acceptată, că înfăptuirea Anschluss-ului și accentuarea provocărilor și acțiunilor revizioniste erau cauze ce puteau determina dezlănțuirea unui război european.

[16] Ibidem, f. 117—120. La 14 mai 1934, șeful Marelui stat major intervenea — printr-o adresă strict secretă destinată „numai pentru domnul ministru Titulescu și domnul ministru Savel Rădulescu", cu rugămintea „să binevoiți a întreprinde demersurile, pe care le-ați crede necesare, pentru realizarea acordului politic corespunzător". (Ibidem, f. 116.)

[17] Arh. M.Ap.N., fond 332, dosar nr. 30, f. 247.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

într-un raport al şefului Marelui stat major adresat, la 23 iunie 1934, primului ministru — şi avînd în vedere situaţia politică actuală, ordinea de urgenţă a tuturor realizărilor de urmărit este : urgenţa I-a — frontul de vest (Ungaria) ; urgenţa a II-a — frontul de est (Rusia) ; urgenţa a III-a — frontul de sud (Bulgaria). Pentru anul acesta şi pentru frontul de vest, în scopul unei cît mai bune utilizări a mijloacelor vom d'stinge : etapa I-a de realizări — acoperirea ; etapa a 2-a — rezerva acoperirii ; etapa a 3-a — grosul forţelor" [18].

Edificarea laturii vestice a sistemului defensiv naţional, acţiune ce a impus dirijarea tuturor disponibilităţilor materiale şi financiare ale ţării destinate sporirii capacităţii de apărare, a devenit coordonata de exprimare a întregului efort întreprins pe plan militar de statul român pînă la declanşarea celui de-al doilea război mondial. Coordonata de exprimare a efortului militar reprezintă tocmai latura materială a politicii externe, instrumentul credibilităţii şi nu numai la moment şi perspectivă, ci şi în retrospectiva istorică constituind elementul de raportare şi control a instrumentarului diplomatic în diversele sale ipostaze [19]. În acelaşi timp, chestionarea coordonatei militare indică atît de dificil de-p'stabila poziţie a factorilor politici ce participau la gestiunea puterii în problemele de politică externă şi implicit internă şi în raport cu aceasta a poziţiilor diverselor grupuri politice de sprijin şi presiune interne. Măsurile militare şi relaţiile politico-militare întreprinse şi iniţiate în prima parte a anului 1934 au corespuns şi au răspuns preocupărilor şi poziţiilor exprimate de majoritatea forţelor politice, de la comunişti la naţional-liberali, ce întruneau, conform rezultatelor alegerilor din noiembrie 1933, sufragiile a peste 90% din electoratul român.

Intrarea Uniunii Sovietice în Societatea Naţiunilor [20], la 18 septembrie 1934, marca un important pas în direcţia concretizării formelor

[18] Arhivele Statului Bucureşti (în continuare se va cita : Arh. st. Bucureşti), fond Preşedinţia Consiliului de miniştri — Miscelaneae, dosar nr. 24/1934, f. 1—2.

[19] Într-o notă a Marelui stat major, privind măsurile militare hotărîte şi aplicate în prima parte a anului 1934, se menţiona : „Să se procedeze la măsuri care privesc numai acest front pentru a nu provoca suspiciuni din partea celorlalţi vecini şi în special din partea Rusiei cu care ne găsim în tratative de recunoaştere a graniţelor şi de reluare a raporturilor diplomatice". (Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 437, f. 401).

[20] La înfăptuirea acestui act de politică internaţională România, prin Nicolae Titulescu, a jucat un rol de primă mînă, susţinînd cu toate mijloacele sale de influenţă în arena internaţională crearea unui climat manifest favorabil intrării Uniunii Sovietice în Societatea Naţiunilor. Într-un interviu acordat presei din Paris, Nicolae Titulescu răspundea astfel la întrebarea : „Ce credeţi despre intrarea Rusiei în Liga de la Geneva ?". „Cred — răspundea diplomatul român —, că Rusia Sovietică trebuie admisă în Societatea Naţiunilor. Se poate considera, după părerea mea, lucrul acesta ca aproape sigur. Este într-adevăr vorba de o regularizare, deoarece de şapte ani de zile Rusia sovietică colaborează cu noi la Geneva, mai cu seamă în marea problemă

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

legale, prin prisma prevederilor Pactului şi credibile în virtutea garanţiei internaţionale implicite şi explicite ce se extindea asupra tuturor membrilor semnatari.

Cursul imprimat dezbaterilor de la Geneva şi tot mai evidenta coordonare a instrumentelor şi mijloacelor diplomatice franco-sovietice în condiţiile ralierii efective a ţărilor membre ale Micii Înţelegeri şi Înţelegerii Balcanice la politica de securitate colectivă a primit o serioasă lovitură prin asasinarea, la 9 octombrie 1934, la Marsilia, a regelui Alexandru al Iugoslaviei şi a ministrului de externe francez, Louis Barthou [21], personalităţi politice de marcă, susţinători ai politicii de securitate colectivă. Iniţiatorii odiosului asasinat politic şi-au atins în mare măsură scopurile propuse, atît politica externă a Iugoslaviei, cît şi a Franţei — în special expresia favorabilă securităţii colective — au suferit din plin, diplomaţiile celor două ţări îndreptîndu-se şi acordînd, în final, credit altor căi şi mijloace în protejarea intereselor proprii. Direct şi imediat, o schimbare de metodă se va înregistra în diplomaţia franceză, care, prin noul ministru al afacerilor străine Pierre Laval, a inaugurat un curs diferit în politica externă în pofida declaraţiilor de fidelitate faţă de linia imprimată de Louis Barthou.

Angajată pe linia consolidării conexiunilor politico-militare din cadrul Micii Înţelegeri, România a iniţiat, în ultimele luni ale anului 1934, o serie de acţiuni ce vizau stabilirea cadrului legal al coordonării eforturilor militare ale celor trei ţări în perspectiva unui conflict generalizat. Un moment important în manifestarea acestei politici l-a reprezentat conferinţa şefilor de state majore ale armatelor Micii Înţelegeri, ţinută la Praga între 13—22 noiembrie 1934 [22].

a dezarmării, precum şi în alte probleme foarte importante. Date fiind relaţiile de prietenie, care au unit întotdeauna România cu Rusia, personal consider intrarea republicii ruse în organismul de la Geneva ca una din garanţiile cele mai importante pentru pace". („Dimineaţa", an 30, nr. 9949 din 8 septembrie 1934 ; Vezi şi Petre Bărbulescu, *România în Societatea Naţiunilor (1929—1939). Momente şi semnificaţii*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 246—250.)

[21] Cercetările întreprinse pentru depistarea vinovaţilor au evidenţiat amestecul guvernului maghiar care oferise refugiu şi susţinuse material pe atentatori. În Comunicatul sesiunii extraordinare a Consiliului permanent al Micii Înţelegeri din 19 octombrie 1934 se menţiona că „în ultimul timp s-au produs un mare număr de acte teroriste, al căror scop era de a atinge unele ţări în poziţia internaţională dobîndită". (Cf. N. Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 478.) La 11 decembrie 1934, Consiliul Ligii Naţiunilor a votat o rezoluţie prin care Ungaria era declarată „vinovată de «neglijenţă» în legătură cu atentatul de la Marsilia". (Cf. Petre Bărbulescu, *op. cit.*, p. 257.)

[22] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 423, f. 149—195 ; fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 351, f. 317—333 ; fond 332, dosar nr. 29, f. 119—129.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Între documentele semnate cu acest prilej se evidenţiază în special „Proiectul de operaţii al Micii Antante contra Ungariei" şi, mai ales, „Proiectul nr. 6 — conflict general". Caracteristica celor două ipoteze — rezultantă firească a situaţiei politico-militare generale europene şi din zonă, bineînţeles a soluţiilor militare întrevăzute de statele respective — era inclusă în faptul că România şi într-un caz şi în celălalt era liberă să acţioneze cu toate forţele în sprijinul aliaţilor ei angajaţi pe unul sau mai multe fronturi. Astfel, primul document conţinea obligaţiile militare ale partenerilor în condiţiile atacării sau ameninţării simultane sau succesive a Cehoslovaciei de Germania, Austria şi Ungaria — Iugoslavia şi România fără să fie atacate şi nici imediat ameninţate de nici o putere [23]; în „Proiectul nr. 6 — conflict general", se prevedeau obligaţiile aplicabile în varianta că Cehoslovacia era atacată simultan sau succesiv sau imediat ameninţată de Germania, Austria şi Ungaria, Iugoslavia atacată sau imediat ameninţată de Italia şi Albania — România „nu este nici atacată nici imediat ameninţată de nici o putere" [24]. Şi într-un caz şi în altul României i se stabilea rolul de placă turnantă a întregului complex de acţiuni militare angajate de aliaţi. La baza tuturor acestor măsuri stăteau, după cum se menţiona într-un document elaborat de Secţia operaţii din Marele stat major, „o serie de chestiuni, care în ultimul timp au devenit foarte acute" [25]. Între chestiunile acute care priveau direct România, autorii studiului enumerau : Anschluss-ul ; revizuirea frontierelor din Europa centrală ; constituirea blocului italo-austro-ungar ; înarmările Ungariei ; restaurarea habsburgilor [26]. Conform concepţiei politico-strategice româneşti, scopul proiectelor aprobate la Praga viza „dezarmarea Ungariei pentru :

— a impune respectarea tratatelor de pace ;

— a cîştiga repede libertatea de acţiune, care poate deveni necesară în cazul cînd conflictul general de interese s-ar transforma într-un conflict armat" [27].

Pe planul deciziilor militare adoptate de Marele stat major, în raport de conjunctura politico-strategică europeană şi poziţia României în context, prin „notele de serviciu" nr. 191—199 din 3 decembrie se ordona prezentarea de urgenţă a studiilor în vederea echipării frontului de vest prin „aprovizionări în muniţii, materiale de geniu şi transmi-

[23] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 351, f. 326—333.

[24] Ibidem, f. 317—325.

[25] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 414, f. 3.

[26] Ibidem. „Fiecare din aceste chestiuni — arăta şeful Secţiei operaţii — în parte şi cu atît mai mult angrenările lor pot declanşa conflictele armate. În plus, cum prin această chestiune se urmăreşte răsturnarea ordinei stabilite odată cu tratatele de pace, rezultă că ele lovesc interesele României în modul cel mai grav".

[27] Ibidem, f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

siuni, subzistenţe, materiale sanitare, veterinare şi de apărare contra gazelor (secţia I-a) ; legături telefonice, telegrafie şi radio (secţia 3-a), terenuri de aterizare (Secţia 3—6)" [28]. De asemenea, s-a mai ordonat pentru Secţia 4 să se prezinte „care este situaţia depozitelor de combustibil şi materiale pe teatrul de operaţii de vest în eventualitatea unor operaţiuni pe acest front".

Complexul de studii şi măsuri stabilite la 3 decembrie 1934 trebuia să asigure „o îmbunătăţire grabnică a dislocării trupelor, magaziilor de mobilizare şi depozitelor de muniţii pe frontul de vest" [29].

Edificarea sistemului defensiv naţional prin dezvoltarea preponderentă a faţadei vestice, acţiune declanşată în martie 1934 ca rezultat al mutaţiilor intervenite în situaţia politică europeană şi prefigurate în cea strategică, a devenit pînă la sfîrşitul aceluiaşi an, în virtutea evoluţiei factorilor de sprijin şi risc externi şi, bineînţeles, a propriilor opţiuni, coordonata materială, cea a apărării naţionale, expresia reală a politicii externe româneşti. La sfîrşitul anului 1934 şi începutul anului 1935 factorii de decizie militară româneşti, conform direcţiilor de exprimare imprimate politicii externe, au trecut la înfăptuirea unui amplu program de construcţii şi reparaţii a magaziilor şi depozitelor de muniţii pentru a corespunde „noului dispozitiv de pace" [30]. În timp ce era desfăşurată acţiunea de întărire şi consolidare militară, sub toate aspectele, a zonei de vest a teritoriului naţional, pregătirea unei grupări de forţe gata să intervină sub egida Societăţii Naţiunilor în orice moment situaţia internaţională ar fi reclamat-o, latura de est iese din preocupările forurilor de decizie politică şi militară. În „Proiectul pentru planul de manevră al Marelui Cartier General" pentru anul 1935, document cu valoare de directivă în întregul complex de studii, planuri şi ipoteze de acţiune armate întocmit la sfîrşitul anului 1934, ţinîndu-se „seama de factorii care determină importanţa şi valoarea relativă a inamicilor", Marele stat major stabilea următorul sistem de clasare :

„a) Ca importanţă a problemelor ce ne pot pune : Rusia— Ungaria — Bulgaria ;

b) ca ordine de urgenţe în rezolvarea acestor probleme : Ungaria — Rusia — Bulgaria" [31].

Reînarmarea Germaniei, evidentă şi consistentă, devenită problema nr. 1 a preocupărilor tuturor cancelariilor diplomatice europene, intrase în faza soluţiilor decisive, odată cu anunţarea oficială la 9 martie 1935

[28] Ibidem, fond 332, dosar nr. 30, f. 48, 55.
[29] Ibidem.
[30] Ibidem.
[31] Ibidem, fond 948, dosar nr. 437, f. 547.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a constituirii aviației militare germane și declarația din 16 martie, același an, privind introducerea serviciului militar obligatoriu, măsură prin care cel de-al III-lea Reich organiza 12 corpuri de armată și 36 divizii.

Dacă contramăsurile adoptate la încălcarea de către Germania a prevederilor militare ale tratatului de pace au fost în măsură să provoace „consternarea în rîndurile micilor aliați", după expresia Genevievei Tabouis, semnarea tratatelor franco-sovietice, la 2 mai 1935, și cehoslovaco-sovietic, la 16 mai, au fost, de toți sprijinitorii securității colective, apreciate drept momente de semnificație particulară în dinamica raporturilor internaționale. Astfel, eșuarea Locarno-ului oriental reliefa noi dimensiuni, odată cu încheierea celor două alianțe, Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice sporindu-le rolul de pivoți ai securității colective. În declarațiile făcute la 6 mai în fața reprezentanților presei, șeful diplomației române exprima nu numai satisfacția forurilor politice responsabile de la București în fața schimbărilor intervenite în favoarea frontului statelor antiimperialiste și antirevizioniste, ci și continuările preconizate : „Semnarea acordului franco-rus este un eveniment a cărui importanță n-ar putea fi exagerată. Două state situate la extremitățile Europei își întind mîna pentru a-și proclama încrederea lor în pace, invitînd pe toți cei interesați să se alăture operei lor. Nimeni nu este vizat prin acordul franco-rus. Acest acord este făcut împotriva războiului, și asta-i totul [...] Suprapunînd acordul franco-sovietic proiectului de acord ceho-sovietic și pactului dunărean dorit, Europa va fi în scurtă vreme acoperită de o rețea de acorduri regionale de asistență mutuală care ne vor permite să întrevedem viitorul cu mai multă încredere" [32].

Corespunzător mutațiilor înregistrate în situația politică și militară internațională și, bineînțeles, direcțiilor de manifestare preconizate de forurile politice și militare românești, în luna iunie 1935, Marele stat major, răspunzînd indicațiilor Consiliului Superior al Apărării Țării, a hotărît adîncirea și lărgirea cadrului de exprimare militară a politicii de sprijinire a securității colective.

Pentru a pune la curent factorii de răspundere din armată cu schimbările operate în concepția strategică privind organizarea sistemului defensiv, între 2 și 10 iulie 1935, Marele stat major a organizat o convocare a inspectorilor generali. Cu acest prilej, la ședința a 2-a din 3 iulie 1935, șeful Secției 3 operații din Marele stat major făcea o prezentare de ansamblu a factorilor care au influențat ultimele decizii militare românești și materializările stabilite : „Situația politico-militară a țării noastre la data întocmirii planului de campanie pe anul 1935 (toamna

[32] N. Titulescu, *op. cit.*, p. 640.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

anului 1934 — *I.T.*) nu a permis să ducem pe frontul de vest — în ipoteza maximum de mijloace — mai mult de 11 divizii de infanterie şi de două divizii de cavalerie (în jur de 50% din totalul disponibilităţilor româneşti — *I.T.*). Cum însă după 8 luni de la data întocmirii planului de campanie — adică în luna mai 1935 — situaţia politică s-a schimbat cu totul, în sensul că s-a produs o destindere, spre Rusia, putem să ne îndreptăm toată atenţia spre inamicul de la vest. Secţia a 3-a a studiat mărirea cuantumului de forţe pe frontul de vest cu încă 7 divizii" [33]. Chiar la data ţinerii şedinţei, şeful secţiei comunica participanţilor că studiul s-a concretizat prin o completare a planului de campanie în vigoare cu un al doilea eşalon de forţe constituit din 7 divizii pentru acoperirea frontului de vest [34].

Trecînd la materializarea hotărîrilor ce vizau întărirea în principal a faţadei de vest a sistemului defensiv naţional, Secţia 3 operaţii propunea la 5 noiembrie 1935 Secţiei 1 organizare-mobilizare ameliorarea rapidă a condiţiilor de mobilizare a forţelor destinate acestui teatru probabil de acţiuni militare. „Este necesar — se menţiona în nota nr. 954 din 5 noiembrie 1935, — ca unităţile din acoperire de pe frontul de vest să dispună tot timpul în cazărmi de efective cît mai apropiate cu cele de război în ofiţeri, oameni, armament şi cai [...]. Pentru a putea realiza această sporire de efective în vest, faţă de posibilităţile bugetare actuale nu există altă soluţie decît să reducem cu cît va fi posibil efectivele la o parte din diviziile de acoperire de pe frontul de est (diviziile 12, 15), precum şi la unele divizii, din interior, iar cu economia realizată să mărim efectivele diviziilor din acoperire de pe frontul de vest (div. 1, 17, 16, 1 vînători de munte şi 1 cavalerie). Relaţiile actuale cu ruşii permit să ne gîndim la posibilitatea adoptării acestei soluţii" [35]. La scurt timp, propunerea a fost aprobată, astfel că un prim eşalon de 4 890 de oameni, de la diviziile 12 şi 15 infanterie de pe frontul de est, a întărit efectivele diviziilor de pe frontul de vest [36].

Se cunoaşte faptul că începînd cu luna iulie 1935 Carol al II-lea şi prim-ministrul guvernului, Gheorghe Tătărăscu, l-au însărcinat pe Nicolae Titulescu să angajeze convorbiri oficiale cu reprezentanţi autorizaţi ai guvernului sovietic pentru semnarea unui pact similar celor încheiate la 2 mai şi respectiv 16 mai 1935.

Autorii masivei lucrări „Istoria celui de-al doilea război mondial, 1939—1945" oferă o imagine şi mai completă asupra direcţiilor practi-

[33] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 437, f. 490.
[34] Ibidem, f. 493.
[35] Ibidem, dosar nr. 434, f. 152—153.
[36] Ibidem, f. 155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cate de politica externă românească în raport cu schimbările intervenite şi preconizate în situaţia politică europeană şi internaţională : „Poziţia lui Laval (la Roma în ianuarie 1935 — *I.T.*) a fost supusă unei critici severe nu numai în Franţa, dar şi în ţările Micii Înţelegeri : România, Iugoslavia, Cehoslovacia. Ministrul de externe român a declarat că «România va fi de partea Franţei numai în cazul încheierii convenţiei fronco-sovietice», iar dacă acest lucru nu se va realiza şi Uniunea Sovietică va fi nevoită să caute alte căi pentru asigurarea păcii, atunci «România va merge» cu ea“ [37].

Pentru Andreas Hillgruber evoluţiile politico-diplomatice româneşti din perioada respectivă impuneau următoarea apreciere : „Abia după criza economică mondială a început să se contureze o schimbare lentă, dar, în 1935, România mai era încă stîlpul sud-estic al sistemului de securitate colectivă al Ligii Naţiunilor — sistem combătut de Germania — şi una din puterile conducătoare ale Micii Antante“ [38].

În virtutea acestui rol de „stîlp sud-estic al sistemului de securitate colectivă al Ligii Naţiunilor“, România şi-a polarizat eforturile diplomatice-militare şi militare-materiale pe coordonatele servirii intereselor fundamentale proprii şi sprijinirii luptei popoarelor pentru pace. Un moment edificator în această privinţă l-a reprezentat conferinţa Micii Înţelegeri de la Bled, din august 1935, unde s-a hotărît ca statele membre să continue linia deja deschisă la 16 mai 1935 de Cehoslovacia. Astfel, în procesul verbal al sesiunii s-a menţionat dorinţa statelor membre de a încheia alianţe cu Uniunea Sovietică în scopul asigurării integrităţii teritoriale [39].

În iureşul confruntărilor internaţionale, atenţia opiniei publice fiind captată din ce în ce mai puternic de încordarea crescîndă a raporturilor italiano-abisiniene ce ameninţau să degenereze într-un conflict armat cu implicaţii deosebite asupra întregului sistem politic, juridic şi moral internaţional, preocupările oficialităţilor de la Bucureşti pe tărîm militar au înregistrat în toamna anului 1935 o nouă şi importantă etapă în direcţia evidenţiată încă din primăvara anului 1934.

[37] *Istoriia vtoroi mirovoi voinî 1939—1945*, tom I, Voennoe izdatelstvo Ministerstva oboronî S.S.S.R., Moskva, 1974, p. 292.

[38] Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Deutsch-rumänischen Beziehungen 1939—1944*, Franz Steiner Verlag, Weisbaden, 1965, p. 9. „Trimiţîndu-l în aprilie 1936 pe Fabricius ca ministru plenipotenţiar la Bucureşti, baronul von Neurath, ministrul de externe al Reichului, arăta că „din punct de vedere politic acolo nu se poate realiza mult, sarcina principală constînd în a face ordine în relaţiile economice“.“

[39] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Mica Înţelegere, vol. 13, f. 142 ; vezi şi Cristian Popişteanu, *România şi Antanta Balcanică*, ediţia a II-a, Editura politică, Bucureşti, 1971, p. 178.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

„Situaţia politică actuală a Europei — se menţiona într-un referat al Marelui stat major român din septembrie 1935 — este rezultanta unor evenimente care s-au desfăşurat între anii 1933—1935 şi anume: conflictul ruso-japonez în Extremul Orient; apariţia la guvernarea Germaniei a naţional-socialiştilor; intrarea Rusiei în politica Europeană“ [40]. Pentru organul de directivă militară de la Bucureşti, impactul acestor evenimente, potenţat de denunţarea articolului 198 al Tratatului de la Versailles, care a permis „Germaniei să păşească în mod sigur şi făţiş la reconstituirea puternicei sale armate, ca şi de manifestările politicii poloneze din ultimii doi ani ce arăta destul de clar că statul vecin tinde a-şi schimba orientarea sa politică din trecut pe un drum diamentral opus celui indicat de vechile acorduri cu Franţa şi România“, impunea o serie de reconsiderări în aprecierea situaţiei militare a ţării şi a liniilor de forţă dintre factorii de sprijin extern. Conform părerii autorilor documentului, dacă „problemul strategic“ pus comandamentului român pe teatrele de operaţii de vest şi sud-est era „bine precizat şi încadrat în alianţe, care ne asigură un sprijin eficace“, într-o cu totul altă manieră era apreciată situaţia relaţiilor şi, implicit, a problemelor strategice posibile prin natura raporturilor existente dintre România, Polonia şi Uniunea Sovietică şi între acestea două din urmă. Abordînd această problemă, cea a frontului de est, autorii documentului considerau că angajamentele politice şi militare existente asigurau dacă nu colaborarea, dar cel puţin neutralitatea polonă şi perspectiva unor bune relaţii cu Rusia. „Dacă Rusia — se menţionează în acelaşi document — rămîne aliată cu Franţa şi înţelege a ajuta Cehoslovacia, noi vom trebui să permitem forţelor ruse să treacă prin România pentru a ajuta armata cehă“ [41].

Analiza cadrului politic general european, a raporturilor existente între România şi vecinii ei se materializa pe plan militar, în toamna anului 1935, într-o tot mai precisă clarificare a direcţiilor de efort ale ţării noastre. România, corespunzător concepţiei responsabililor politicii militare, trebuia să susţină şi să lărgească preocuparea ce viza întărirea mijloacelor de expresie armată pentru a putea interveni într-un conflict declanşat de Germania sau acoliţii săi revizionişti. Uniunea Sovietică, cu toate că avea un regim politic intern propriu, apărea ca un probabil aliat, iar un posibil inamic doar în varianta unei „răsturnări totale“ ce ar fi dus la încheierea unei alianţe sovieto-germane.

[40] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 434, f. 65.
[41] Ibidem, f. 68—69.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Cursul ascendent imprimat relațiilor româno-sovietice și însărcinarea dată de guvern lui Nicolae Titulescu, cunoscută la Marele stat major, s-au precizat, două luni mai tîrziu, în stabilirea „repartiției de ansamblu a forțelor pe cele trei teatre de operații". Pornind de la obiectivul fundamental al planului de campanie pe anul 1936, acela de asigurare a „ofensivei pe frontul de vest în cadrul alianțelor în vigoare cu maximum de mijloace pentru scoaterea din cauză cît mai repede a armatei ungare", Marele stat major mai avea în vedere și consecințele factorilor de confruntare din viața politică internațională concretizate prin „îndepărtarea pericolului rus cu multe posibilități de a fi exclus chiar pe frontiera de est ceea ce ne dă posibilitatea de a dota efortul ofensiv pe frontul de vest cu maximum de mijloace" [42]. Se propuneau următoarele repartiții de forțe: pentru frontul de vest — 16 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie; pentru frontul de sud — circa 3—4 divizii de infanterie și 1 brigadă de cavalerie; pentru frontul de est — 9 divizii de infanterie și aceasta „numai în cazul cel mai greu, adică existența a două fronturi" [43].

Enunțînd caracteristicile de bază ale cadrului politico-strategic românesc pentru anul 1936 și coordonata preconizată pentru exprimarea efortului militar, Secția operații din Marele stat major propunea pentru cazul special „cînd o întorsătură bruscă și neprevăzută a evenimentelor" ar pune iarăși pe primul plan pericolul de la est — aplicarea convenției cu Polonia. „Dar această ipoteză — se menționa în continuare —, date fiind puținele probabilități de aplicare a ei, va fi studiată ca un caz special și în ultimă urgență, mai ales că se poate prevedea aproape sigur inutilitatea ei pentru anii următori" [44].

Criteriul fundamental era — evidențiat de acest studiu ca și de alte documente de directivă întocmite de Marele stat major pentru stabilirea prieteniilor și adversităților chiar și în varianta absenței oricăror motive de confruntare directă — poziția subiecților față de Societatea Natiu-

[42] Ibidem, dosar nr. 416, f. 398—399. Argumentele noilor propuneri ale Secției de operații, furnizate de „Situația politică internațională care trebuie să fie la baza planului de campanie 1936", erau astfel enunțate: „Situația actuală este caracterizată prin următoarele evenimente: a) Intrarea Rusiei în cadrul alianțelor conduse de Franța (pactul franco-sovietic) și politica de apropiere din ce în ce mai accentuată pe care Rusia o duce față de Mica Antantă; b) Imperialismul german, manifestat de astă dată prin național-socialismul care stăpînește Germania, cu o conduită în politica externă caracterizată astfel: atitudine vădit antisovietică, descătușarea Germaniei de obligațiunile tratatelor de pace, tendința realizării Anschluss-ului".

[43] Ibidem, f. 400—401.

[44] Ibidem, f. 402.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

nilor şi stipulaţiile Pactului de organizare apreciat la Bucureşti drept îndreptarul politico-juridic, moral internaţional. Desigur, o asemenea apreciere, în pofida argumentelor ce o impun şi poate tocmai de aceea, reclamă o analiză mai atentă asupra raportului de forţe pe plan intern, cu precădere a poziţiei pe care se situau grupurile şi forţele ce participau la gestiunea puterii, fie chiar la elaborarea deciziei, fie ca factori de presiune.

Nemulţumirea provocată în rîndurile Partidului Naţional-Creştin şi ale Partidului Naţional-Liberal condus de George Brătianu de poziţia adoptată de România după declanşarea, mai ales, a agresiunii fasciste asupra Abisiniei, s-a accentuat pe parcursul evoluţiei evenimentelor. În special eşuarea politicii sancţiunilor împotriva Italiei, conciliatorismul evidenţiat de unele cercuri politice britanice şi mai ales poziţia adoptată de Franţa au alimentat continuu reacţiile grupurilor politice interne care apreciau că o poziţie total angajată politicii de securitate colectivă — sortită eşecului după aprecierile lor — nu aducea României decît ostilitatea Italiei şi Germaniei.

Viaţa politică internă a constituit, la sfîrşitul anului 1935 şi începutul anului 1936, fundalul unor puternice confruntări prilejuite de pregătirea şi desfăşurarea alegerilor în judeţele Mehedinţi şi Hunedoara. Deşi nu au reprezentat principala coordonată a confruntării — Partidul Naţional-Liberal, din consideraţii ce ţineau de practici electorale, a făcut cartel în alegeri cu Partidul Naţional-Creştin, cu care se afla pe poziţii opuse în majoritatea problemelor de politică externă şi internă — direcţiile de manifestare ale politicii externe (în special mult discutatul şi tot atît de des dezminţitul proiect al planului de alianţă cu Uniunea Sovietică) reţin atenţia şi constituie un element în plus de adîncire a departajării forţelor politice interne.

În scrisoarea adresată lui Ion Mihalache şi conducerii Partidului Naţional-Ţărănesc, în ianuarie 1936, Comitetul Central al Partidului Comunist din România propunea concentrarea eforturilor tuturor forţelor politice democratice şi patriotice pe o platformă impusă de apărarea intereselor fundamentale ale ţării : „Independenţa poporului român — se menţiona în scrisoare — este ameninţată de statele din blocul fascist central-european, zis bloc revizionist, format sub hegemonia imperialismului german, care se înarmează în goană nemaivăzută pentru cotropirea în primul rînd a orientului european. Încercuirea României este un fapt. În caz de victorie, blocul fascist imperialist va şterge ţara noastră de pe harta Europei ; va distruge bazele înseşi ale existenţei na-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ţionale a unui popor care a luptat 700 de ani pentru fiinţa, unitatea şi libertatea sa“ [45].

Amărăciunea înfrîngerii suferite în alegerile parţiale de la Turnu Severin şi Hunedoara îl determina pe Octavian Goga — căruia nu-i scăpase influenţa factorului politică externă asupra masei de alegători — la o precizare a concepţiilor ce animau partidul său într-un domeniu ce se manifestase ca o importantă sursă a eşecului înregistrat. „Am spus-o — declara fruntaşul Partidului Naţional-Creştin într-o şedinţă a Camerei deputaţilor — mai răspicat de atîtea ori la întruniri. Eu n-am preconizat un sistem de alianţă în materie de politică externă care să tulbure sentimentul unanim al ţării ; am înregistrat numai, cum au înregistrat şi alţii — bunăoară dl. Gh. Brătianu de atîtea ori —, îngrijorările mele în raport cu ideile unui pact de asistenţă mutuală cu Rusia Sovietică. Acesta este păcatul meu şi pentru aceasta sunt «hitlerist»“ [46]. În continuarea discursului, Octavian Goga ataca cu violenţă Partidul Naţional-Ţărănesc, învinuindu-l (între argumente era utilizată şi scrisoarea C.C. al P.C.R. din ianuarie 1936) de alianţă cu comuniştii în cadrul Frontului Naţional Antifascist. Succesul forţelor de opoziţie în alegerile parţiale din februarie 1936 îşi găsea explicaţia, după părerea sa, tocmai în funcţionarea perfectă a Frontului Naţional Antifascist preconizat şi susţinut de comunişti : „D-lor, eu am auzit cîntîndu-se Internaţionala la Mehedinţi ; dincolo a venit Constantinescu-Iaşi să-şi propovăduiască cuvîntul lui. Vă rog să vă fixaţi acest adevăr ; s-a cîntat Internaţionala în Valea Jiului ?“ [47].

Din analiza luărilor de poziţie evidenţiate şi cu acest prilej rezultă că politica externă practicată de România la acea dată întrunea sufragiile unui larg evantai de forţe politice ce cuprindea Partidul Comunist din România, Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist, Partidul Naţional-Ţărănesc, Partidul Naţional-Democrat, Partidul Conservator, Partidul Naţional-Liberal. Care era totuşi sursa unor atacuri pe adresa Partidului Naţional-Liberal, aflat la putere ? Dacă partidele de opoziţie, prin reprezentanţi mai mult sau mai puţin avizaţi, puteau să-şi exprime direct poziţiile şi atitudinile faţă de anumite probleme sau episoade din

[45] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh. I S.I.S.P.), broşura Ab XX-5. În continuarea scrisorii se menţiona : „Banda hitleristo-hortistă crede că prin agenţii săi, fasciştii români, va slăbi rezistenţa poporului faţă de planurile imperialiste. Se înşeală amarnic. Poporul român îşi va mobiliza toate slăvitele sale tradiţii de luptă pentru independenţă şi libertate, şi în frunte cu proletariatul său va sări la arme pentru a respinge pe cotropitorii imperialişti de sub semnul crucii încîrligate hitleriste şi al coroanei habsburgice hortiste şi a-şi apăra existenţa“.

[46] „Monitorul oficial“, partea a II-a, nr. 30, din 27 februarie 1936.

[47] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

viața politică internațională, neangajînd prin aceasta țara, nu de aceeași libertate de exprimare dispuneau cei care conduceau efectiv țara. Așa pot fi înțelese diferențele chiar dintre unii oameni politici și Nicolae Titulescu, spre exemplu, obligat, prin natura funcției pe care o deținea, să dezmintă de atîtea ori zvonurile că ar purta tratative pentru semnarea unui tratat de prietenie și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, cînd, în realitate, principalul obiectiv al diplomației românești era tocmai încheierea unui asemenea tratat.

Aproape nu există lucrare dedicată factorilor și evenimentelor politico-militare internaționale cu rol deosebit în desfășurările ce au pregătit declanșarea celui de-al doilea război mondial care să nu evidențieze implicațiile actului de la 7 martie 1936. De asemenea, dincolo de considerațiile generale sau speciale (asupra raporturilor franco-germane, spre exemplu) majoritatea autorilor sînt de acord în evidențierea atît a poziției adoptate de statele Micii Antante, net în favoarea unei riposte hotărîte împotriva încălcării tratatelor săvîrșită de Germania nazistă, cît și a impactului politicii conciliatoriste evidențiate cu prisosință la momentul respectiv asupra căilor pe care cei mai fideli sprijinitori ai Societății Națiunilor le-au abordat după aceea.

Evidentă pentru orice observator, poziția Bucureștiului, net favorabilă întreprinderii unor acțiuni eficiente, sub egida Societății Națiunilor, pentru contracararea politicii revizioniste agresive promovată de cel de-al III-lea Reich, a fost susținută și pe plan intern, din punct de vedere militar, prin adoptarea unor măsuri urgente ce vizau pregătirea și punerea în stare de acțiune a grupării de forțe dispusă în acoperirea frontierei de vest a țării. Astfel, la 9 martie a fost convocată la București ședința Consiliului Superior al Apărării Țării, în care, dezbătîndu-se posibilele implicații politice și militare ale actului german, s-a hotărît urgentarea acțiunilor ce vizau punerea în stare de luptă a marilor unități destinate să intervină în ipoteza declanșării unui conflict generalizat [48]. Unilateralitatea evidentă a măsurilor adoptate de moment sau de perspectivă mai îndepărtată — numai granița de vest — l-a determinat pe Alexandru Vaida-Voevod, unul dintre politicienii favorabili destinderii relațiilor cu Germania, să întrebe „ce este cu Estul căci nu putem ști ce va fi deși astăzi sîntem în bune raporturi cu sovietele" [49]. În baza hotărîrilor Consiliului Superior al Apărării Țării ele au fost incluse, de Marele stat major, în aceeași lună, într-un complex de măsuri ce vizau „îmbunătățirea planului de mobilizare al armatei" pentru a cores-

[48] Arh. M.Ap.N., fond 948, Secretariat C.S.A.Ț., dosar nr. 12, f. 5—6.

[49] Ibidem, f. 7. În procesul verbal al ședinței se menționează următorul răspuns dat de Carol al II-lea: „Nu se pierde din vedere nici frontul de est. Nevoile armatei sînt foarte mari și nedispunîndu-se de fonduri suficiente s-a început realizarea lor cu frontul de vest".

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

punde, în special, cu „angajamentele cari privesc legătura operativă cu armatele aliate“ şi „din nevoia de a avea pe frontul de vest unităţi cît mai bine înarmate şi cît mai complet înzestrate cu materiale de război“ [50]. Pe linia celor hotărîte la şedinţa Consiliului Superior al Apărării Ţării, Secţia operaţii din Marele stat major prezenta factorilor de decizie politică şi militară studiul intitulat „Strategia Micii Înţelegeri în cadrul unui conflict generalizat“ [51]. Conform obligaţiilor asumate, atitudinilor şi poziţiilor adoptate cu prilejul crizei renane, autorii apreciau că „oricare ar fi cauzele ce ar da naştere conflictului“ cele două tabere potrivnice aveau următoarea alcătuire : *aliaţii* — Franţa, Belgia şi statele Micii Înlegeri ; *inamicii* — Germania, Austria şi Ungaria. „Acestor două grupări li s-ar putea adăuga, enumeraţi în ordinea probabilităţilor : la aliaţi — Rusia şi Turcia ; la inamici — Bulgaria. Rămîne a fi întrevăzută şi atitudinea Angliei, Italiei, Poloniei şi Greciei“ [52]. Corespunzător aprecierilor formulate şi în primăvara anului 1936 la Marele stat major, organul operativ suprem însărcinat cu transpunerea pe plan militar a direcţiilor de exprimare a politicii externe a statului, în cazul declanşării unui conflict generalizat, Uniunea Sovietică, „în ordinea probabilităţilor“, era situată — înaintea Angliei, Poloniei şi Greciei — între aliaţii Micii Înţelegeri şi deci ai României.

Aprecierea mai sus avansată este indicată şi de concluziile studiului asupra obiectivelor militare ale Micii Înţelegeri într-un conflict generalizat : „Pentru Mica Înţelegere obiectivul principal rămîne şi acum scoaterea din cauză a armatei ungare, aceasta constituind primul problem ce se pune să rezolve Mica Înţelegere. Odată aceste operaţiuni terminate se poate întrevedea o întrunire a tuturor forţelor Micii Înţelegeri şi o cooperare cu armata franceză împotriva Germaniei“ [53].

În a doua decadă a lunii iunie 1936 la conferinţa militară a Micii Înţelegeri ţinută la Bucureşti au fost semnate două protocoale privind „măsurile pregătitoare şi intervenţia armatelor“ statelor Micii Înţelegeri la denunţarea tratatelor de către Ungaria şi Austria şi protocolul privind organizarea unui comandament al armatelor aliate, la declanşarea ostilităţilor şi a unei baze comune de operaţii [54].

[50] Ibidem, fond 948, dosar nr. 456, f. 178.
[51] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 414, f. 180—187.
[52] Ibidem, f. 184.
[53] Ibidem, f. 187. În sprijinul afirmaţiei de mai sus concură şi tratativele angajate între Cehoslovacia şi România pentru construirea liniei ferate Vişeu-Iacobeni cu sprijinul financiar acordat de guvernul de la Praga, întrucît aşa cum aprecia legaţia cehoslovacă de la Bucureşti, într-un „Aide-mémoire“ din aprilie 1936, segmentul vizat prezenta un interes capital atît pentru relaţiunile economice dintre cele două state cît şi pentru nevoile lor de apărare naţională“. (Ibidem, f. 300—301.)
[54] Ibidem, dosar nr. 1 351, f. 148—153.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Similitudinea existentă între mijloacele şi metodele utilizate de România pe plan diplomatic şi cele angajate militar a fost şi rezultanta firească a concordanţei ce se manifesta, în problemele de politică externă, între punctele de vedere şi poziţiile adoptate de partidul aflat la putere şi majoritatea zdrobitoare a forţelor politice interne. Într-o perioadă caracterizată de mari confruntări pe probleme de politică internă, în domenii sociale, economice, cînd, din cele mai diverse şi, nu de puţine ori, contradictorii motive, agentura fascismului din România, Garda de fier, se bucura de o „înţelegere" binevoitoare a guvernului sau de sprijinul unor politicieni care mai tîrziu au plătit cu propria lor viaţă jocul la care s-au dedat, a existat o platformă ce putea apropia toate forţele politice patriotice — apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale.

Corespunzător intereselor fundamentale ale ţării, organele centrale ale P.C.R. şi U.T.C. cereau „conducătorilor provinciali — cum se menţiona într-o notă a Marelui stat major din 19 martie 1936 — să pună în vederea tineretului care se încorporează că-i este cu desăvîrşire interzis să întreprindă vreo acţiune de propagandă printre recruţi fie în cazărmi, fie în exterior. Elementele tinere trebuie să dea dovadă de cea mai mare disciplină în timpul instrucţiei, căutînd să capete încrederea superiorilor pentru a fi avansaţi" [55].

În perioada cînd şeful diplomaţiei române acţiona, conform însărcinării primite din partea guvernului, pentru încheierea tratatului de prietenie şi asistenţă mutuală cu Uniunea Sovietică, în favoarea unui asemenea obiectiv se pronunţau deschis oameni politici de cele mai diverse nuanţe: Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Armand Călinescu, Constantin Titel-Petrescu, Lucreţiu Pătrăşcanu, Grigore Iunian, Grigore Filipescu şi alţii. La 8 iulie 1936, spre exemplu, la şedinţa Comitetului executiv al Partidului Ţărănesc-Radical, şeful acestuia, Grigore Iunian se declara „pentru prietenie cu Rusia fără amestec în treburile interne şi influenţe ideologice" [56].

La 21 iulie 1936, la Montreux, Nicolae Titulescu şi Maxim Litvinov au convenit asupra principiilor de bază ale pactului de asistenţă mutuală româno-sovietic [57]. Semnarea tratatului, conform propunerii lui Litvinov, urma să aibă loc în septembrie 1936.

[55] Ibidem, fond 32, dosar nr. 17/1936, f. 20.

[56] „Dimineaţa", nr. 10610 din 8 iulie 1936. Cu acelaşi prilej Alexandru Mîţă arăta „Importanţa pe care o marchează în orientarea politică a ţărilor apariţia Uniunii Sovietelor. Trăgînd concluzii că ţara românească nu poate fi în orientarea politicii externe decît alături de Uniunea Sovietică, care luptă pentru asigurarea păcii prin securitate colectivă, d-sa susţine de asemenea un pact de asistenţă militară cu Franţa".

[57] Arh. I.S.I.S.P., fond 3, dosar nr. 355.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Înlocuirea lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine la sfîrşitul lunii august 1936 a influenţat evoluţia raporturilor dintre cele două ţări şi în special soarta tratatului de asistenţă mutuală, guvernul Uniunii Sovietice anunţînd că în noile condiţii, fără Nicolae Titulescu, nu mai considera încheierea unui asemenea document de actualitate. Nu ne vom opri asupra cauzelor ce au stat la baza măsurii de înlăturare a lui Nicolae Titulescu din guvern, temă dealtfel foarte des şi vast tratată de istoricii români şi străini [58]. Ce ne-am propus aici se rezumă doar la a sesiza dacă înlăturarea lui Nicolae Titulescu a atras după sine şi schimbări în direcţiile de exprimare ale politicii externe româneşti şi dacă se pot evidenţia mutaţii în coordonatele de efort imprimate edificării sistemului naţional de apărare.

În octombrie 1936, într-o convorbire purtată de Carol al II-lea cu ambasadorul cehoslovac la Bucureşti regele îi declara interlocutorului său că „N-avea rost de a acţiona aşa cum a acţionat Titulescu în calitate de ministru de externe al României, cînd s-a declarat făţiş exponent al acestei politici şi a pus România printre primele ţări care s-au pronunţat pentru aplicarea sancţiunilor. Chiar dacă ar fi trebuit să fim în grupul unor asemenea ţări ar fi fost foarte bine să ne aflăm undeva pe la mijloc sau la sfîrşit şi nicidecum în frunte unde ne-a pus domnul Titulescu în pofida voinţei mele şi a membrilor guvernului" [59]. Conform acestei declaraţii, regele şi apropiaţii acestuia îi imputau lui Nicolae Titulescu metodele utilizate şi nu obiectivele urmărite.

[58] Prezentăm aici două puncte de vedere interesante după aprecierea noastră pentru că provin din două surse care, în general, se evidenţiază prin divergenţe de opinii asupra majorităţii problemelor abordate. N. I. Lebedev, spre exemplu : „Refuzul Franţei şi Angliei de a aplica sancţiuni faţă de Germania în corespundere cu statutul Ligii Naţiunilor a fost o mare lovitură pentru Titulescu, care avea temerea că Franţa în cazul unei agresiuni hitleriste nu va lua apărarea ţărilor mici. Calmaţi-ne — domnule preşedinte al Consiliului de Miniştri al Franţei — sau cel puţin spuneţi-ne adevărul ! Căci noi nu uităm că la 7 martie (cînd trupele Wehrmachtului german au intrat în regiunea renană — *aut.)* voi nu v-aţi apărat nici chiar pe sine. În ce mod, dar, o să ne apăraţi pe noi de agresor ? Răspunsul, însă, n-a urmat. Apelurile lui N. Titulescu la lupta contra agresiunii erau primite cu tot mai multă răceală de către diplomaţii francezi care renunţau treptat la politica securităţii colective de dragul unei cîrdăşii cu statele fasciste pe seama ţărilor mici şi a Uniunii R.S.S.". (N. I. Lebedev, *Garda de fier, Carol al II-lea şi Hitler*, Editura Cartea moldovenească, Chişinău, 1970, p. 107.) Pentru Andreas Hillgruber acelaşi eveniment îşi găseşte explicaţia în politica de apropiere făţişă de U.R.S.S. şi sprijinul acordat Spaniei republicane, acte ce au provocat reacţia Poloniei, Germaniei şi Italiei. „Avertismentului clar dat de Polonia şi nu intrigilor de culise ale Oficiului de politică externă i se datorează faptul că în cele din urmă, la 29 august 1936, regele Carol l-a demis pe Titulescu din funcţia de ministru de externe". (Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 12.)

[59] N. I. Lebedev, *op. cit.*, p. 105.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Este cunoscut faptul că la îngrijorarea exprimată sub diverse forme atît din partea unor cercuri politice interne, cît şi a unor guverne străine, înlocuitorul lui Nicolae Titulescu, Victor Antonescu, sau chiar Carol al II-lea au declarat în repetate rînduri că politica externă a României se va plasa şi în continuare pe aceleaşi coordonate. De asemenea, se cunoaşte faptul că Germania a propus României, în decembrie 1936, să-i garanteze integritatea teritorială cu obligaţia ca guvernanţii de la Bucureşti să „nu se lege prin vreun tratat de alianţă sau de tranzit de trupe cu U.R.S.S. România să nu contracteze noi angajamente îndreptate împotriva Germaniei sau România să nu ia parte la vreo combinaţie împotriva Germaniei" [60].

Răspunsul prezentat de guvernul de la Bucureşti, cu întîrziere, în martie 1937, nu a satisfăcut pretenţiile guvernanţilor naziști, raporturile dintre cele două ţări rămînînd şi în continuare la o cotă de încredere foarte scăzută. Poziţia adoptată de România în tratativele cu partenerii din Mica Antantă ca şi cu Franţa a evidenţiat şi în continuare interesul manifest al guvernului român pentru întărirea mijloacelor de sprijin extern în faţa unei eventuale agresiuni fasciste-revizioniste, iar convenţiile militare (în trei şi în patru) semnate în cadrul Înţelegerii Balcanice [61] s-au evidenţiat ca materializări consistente ale aceleiaşi politici.

■

Dincolo de toate manifestările exterioare mai mult sau mai puţin cunoscute ale politicii externe româneşti, care au fost liniile fundamentale ale concepţiei strategice româneşti ? Cum s-au materializat şi în continuare acestea ?

La sfîrşitul anului 1936 întocmirea Planului de campanie pe 1937 prilejuia expunerea următoarelor probleme strategice la care se căutau răspunsuri adecvate : „În cadrul situaţiei politice actuale, un război la care armata română ar fi chemată să participe se poate prezenta :

— fie sub forma unui conflict localizat cu unul din inamicii posibili : Ungaria, Bulgaria, Rusia ;

— fie sub forma unui conflict generalizat la care participă unul sau două din aceste state" [62]. Deci, probă convingătoare, şi planul director al politicii militare româneşti pentru anul 1937 situa Ungaria şi Bulgaria, ţări cu potenţiale militare insignifiante comparativ cu al Uniunii

[60] Apud Dumitru Tuţu. *Problema securităţii colective în sud-estul Europei şi politica externă a României (1933—1937)*, în *Probleme de politică externă a României 1919—1939*, Editura militară, Bucureşti, 1971, p. 198.

[61] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 3, dosar nr. 1608, f. 160.

[62] Ibidem, dosar nr. 380, f. 56.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Sovietice, pe locul 1 şi 2 al posibililor adversari şi de aici, bineînţeles, ordinea urgenţelor materiale. În plus, pentru frontul de est se prevedeau trei ipoteze posibile în perspectiva unui conflict generalizat : „Ipoteza 1 — Rusia şi Polonia nu intervin în conflict fiind neutre sau cu atitudine neclarificată ; Ipoteza 2 — Rusia este inamică, Polonia aliată ; Ipoteza 3 — Polonia inamică, Rusia sprijină România“ [63].

În raport de „necesităţile strategice“ şi în anul 1937 toate măsurile şi acţiunile întreprinse pe plan militar au vizat prioritar rezolvarea necesităţilor „frontului de vest“ [64]. Concomitent cu măsurile de concentrare spre frontiera de vest a noi forţe, repartizarea mijloacelor moderne de luptă la unităţile ce îi asigurau acoperirea s-a trecut, începînd cu anul 1937, şi la deschiderea unor lucrări de fortificaţii. Înrăutăţirea continuă a situaţiei politice internaţionale, întărirea factorului militar german s-au repercutat prin dinamizarea acţiunilor de întărire a mijloacelor de apărare împotriva pericolului hitlerist şi revizionist.

Concomitent cu lărgirea şi diversificarea acţiunilor de consolidare a alianţelor cu statele membre şi sprijinitoare ale Societăţii Naţiunilor, începînd cu anul 1934 s-a acţionat şi în direcţia aplicării unui program de înzestrare, care, spre deosebire de încercările anterioare, să aibă şi şanse de materializare. Întrucît toate exerciţiile financiare, începînd cu anul 1930, au înregistrat deficite cronice, sumele destinate procurării de armament nu au fost nici măcar în parte acoperite şi, reportate de la an la an, au înregistrat un cumul ce se cifra la suma de 5 177 465 496 lei înscrisă în bugetul extraordinar al cheltuielilor Ministerului Apărării Naţionale pe anul financiar 1933/34 [65]. Din această sumă, pînă la 1 aprilie 1934 nu se achitase nimic, bugetul ordinar înregistrînd la rîndul său un deficit de 1 007 511 803 lei ce se adăuga la cel deja existent [66].

Pentru evitarea unor astfel de dificultăţi de ordin financiar, factorii politici şi militari responsabili au hotărît crearea unui fond special destinat să furnizeze sumele necesare achitării comenzilor de armament. Astfel, prin decretul-lege nr. 3013 [67] a fost constituit Fondul apărării naţionale, care, începînd cu anul financiar 1935/36, a figurat separat de bugetele alocate Ministerului Apărării Naţionale, pentru alimentarea sa fiind prevăzute o serie de taxe şi impozite speciale.

Pornindu-se de la 2 miliarde lei, cît au fost prevăzute pentru Fondul apărării naţionale în anul bugetar 1935/36, sumele au fost mărite

[63] Ibidem, fond 948, dosar nr. 456, f. 273.
[64] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 414, fond 948 ; dosar nr. 438 şi 457.
[65] *Bugetul extraordinar al cheltuielilor Ministerului Apărării Naţionale pe exerciţiul 1933—1934*. Imprimeriile centrale, Bucureşti, 1933, f. 3.
[66] Cf. Arh. M.Ap.N., fond 948, Secretariat C.S.A.Ţ., dosar nr. 6/1928, f. 96—97.
[67] Vezi „Monitorul oficial“, partea I, nr. 262, din 13 noiembrie 1934.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

constant astfel că în 1936/37 s-a ajuns la 2 600 000 000 lei, iar în 1939/40 la 6 000 000 000 lei [68].

Evoluţia situaţiei politice internaţionale, starea cantitativă şi calitativă a armamentului aflat în dotarea trupelor, capacitatea financiară şi nivelul de dezvoltare industrială a ţării, fiecare în parte şi toate la un loc şi-au pus amprenta şi au influenţat decisiv procesul de înzestrare a armatei române stabilindu-i direcţiile, ritmul şi mijloacele de înfăptuire.

În funcţie de evoluţia situaţiei politice internaţionale s-a urmărit dotarea, în primă urgenţă, cu mijloace şi tehnică de luptă a trupelor destinate să asigure acoperirea graniţei de vest a ţării, deziderat ce rămîne prioritar pînă la izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

Pe alt plan, starea calitativă şi cantitativă a armamentului aflat în înzestrarea armatei a impus ca în primul rînd să fie rezolvate necesităţile cu material de infanterie şi artilerie clasic. Abia după ce deficienţele existente la aceste categorii de armament au fost acoperite prin contracte s-a trecut şi la comandarea unor categorii de mijloace de luptă moderne : tancuri şi motorizate, armament antitanc, echipament de transmisiuni etc.

Mijloacele financiare ale ţării, mult reduse faţă de nevoile de înzestrare, şi-au impus, de asemenea, exigenţele, obligînd la încheierea de contracte pe termen lung, programul de dotare al armatei fiind doar în mică proporţie materializat în perioada de care ne ocupăm.

La declanşarea acţiunii de înzestrare singura uzină special construită pentru producerea de armament şi muniţii, Copşa Mică — Cugir, nu dispunea încă de mijloacele şi capacitatea tehnică necesare asimilării şi lansării în producţia de serie a materialului de infanterie pentru care era amenajată. În această situaţie, majoritatea comenzilor de armament din prima urgenţă au fost făcute în străinătate, la firme care prezentau garanţia unei livrări rapide. Paralel, s-au întreprins şi eforturi pentru crearea de întreprinderi sau amenajarea de secţii la uzinele metalurgice preexistente, specializate în producerea de armament şi mijloace de luptă. Majoritatea acestora urmau să intre în procesul de producţie începînd abia cu anul 1938.

Într-o altă ordine de priorităţi, cea pe arme, organele superioare militare au optat pentru înzestrarea în primul rînd a armatei de uscat şi aeronauticii, marina fiind total neglijată pe considerentul că misiunile

[68] Vezi *Bugetul de cheltuieli al Ministerului Apărării Naţionale pe exerciţiul 1935—1936*, Bucureşti, 1935, p. 73 ; *Bugetul de cheltuieli al Ministerului Apărării Naţionale pe exerciţiul 1936—1937*, Bucureşti, 1936, p. 60 ; *Bugetul de cheltuieli al Ministerului Apărării Naţionale pe exerciţiul 1937/1938*, Bucureşti, 1937, p. 63 ; *Bugetul de cheltuieli al Ministerului Apărării Naţionale pe exerciţiul 1938—1939*, Bucureşti, 1938, p. 67 ; *Bugetul ordinar de cheltuieli. Bugetul fondurilor de afecţiune specială şi Bugetul fondului apărării naţionale pe exerciţiul 1939—1940*, Bucureşti, 1939, f. 77.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de luptă fixate acestei arme vizau în primul rînd asigurarea apărării litoralului maritim, apreciat ca neameninţat.

Încă înainte de a se hotărî crearea Fondului apărării naţionale, Marele stat major a trecut la elaborarea unor studii cu categoriile de armament şi mijloace de luptă în care armata română era deficitară. În urma dezbaterilor ce au avut loc în şedinţele Consiliului Superior al Apărării Ţării din zilele de 9 şi 12 martie 1934 [69] s-a hotărît elaborarea unui plan de perspectivă în care să se stabilească, pe ordine de urgenţe, categoriile de materiale ce urmau a fi achiziţionate din străinătate sau confecţionate la uzinele din ţară. Ia 23 iunie 1934, Marele stat major a prezentat primului ministru un plan, în care propunea, „avîndu-se în vedere situaţia politică actuală", înzestrarea „în primă urgenţă" a marilor unităţi de la frontiera de vest [70].

La 27 aprilie 1935, Consiliul Superior al Apărării Ţării, întrunit sub preşedinţia lui Carol al II-lea, a aprobat planul general de înzestrare a armatei eşalonat pe 10 ani în care a fost înglobat şi planul iniţial ce fusese întocmit numai pentru dotarea trupelor destinate acoperirii frontierei de vest [71].

Prevederile planului se ridicau la suma de 28 971 957 907 lei împărţită pe capitole de cheltuieli astfel: „rate contractuale vechi — 7 148 037 907 lei; procurări de materiale noi — 14 050 818 000 lei, creări de stabilimente — 453 770 000 lei; fabricarea, recontrolarea şi regenerarea de muniţie — 6 139 000 000 lei; reparaţii şi îmbunătăţiri — 1 130 332 000 lei; subvenţii căi ferate strategice — 50 000 000 lei" [72]. Pentru acoperirea necesităţilor aviaţiei se aloca, din totalul sumei 3 715 611 360 lei iar pentru marină 1 633 678 569 lei, restul fiind destinat să acopere cheltuielile armatei de uscat [73]. Pînă la 1 aprilie 1938, pe baza planului aprobat la 27 aprilie 1935 au fost angajate în ţară şi străinătate comenzi în valoare de 29 662 976 133 lei din care se achitaseră deja 11 486 017 788 lei [74].

[69] Vezi Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 1, dosar nr. 62/1934, f. 1—14.

[70] Arh. st. Bucureşti, fond Casa regală — Carol al II-lea, dosar nr. 39/1939, f. 3—5; fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri — Miscelaneae, dosar nr. 24/1934, f. 1—5.

[71] Ibidem, Casa regală — Carol al II-lea, dosar 39/1939, f. 3—10.

[72] Ibidem, f. 7.

[73] Ibidem.

[74] Ibidem, dosar nr. 13/1939, f. 11; Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 4, dosar nr. 180, f. 1. Pentru achitarea celor 11 486 017 788 lei la sumele alocate prin Fondul apărării naţionale s-au adăugat şi cele provenite din Împrumutul pentru înzestrare lansat în 1934 şi creditul de 3 312 000 000 lei rezultat din revalorizarea aurului aflat în depozitele Băncii Naţionale a României. (Cf. Arh. M.Ap.N., fond M.I.A.P.R. — Secretariat general, dosar nr. 82, f. 3; fond Subsecretariatului de stat al înzestrării, dosar nr. 43, f. 4.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Corespunzător doctrinei şi strategiei româneşti, orientarea imprimată acţiunii de înzestrare a fost aceea de a se achiziţiona în special mijloace defensive, tendinţa generală fiind de a se asigura armamentul care presupunea o armată de masă.

Astfel, pe baza prevederilor financiare incluse în planul aprobat la 27 aprilie 1935, au fost reluate tratativele cu reprezentanţii celor trei mari întreprinderi furnizoare de armament. Dacă contractul încheiat cu uzinele Schneider a fost pus în aplicare în condiţiile stabilite la semnare (18 iulie 1930), după renegocierea contractelor încheiate cu uzinele Skoda (17 martie 1930) şi Zbrojowska (27 iunie 1930) s-au obţinut pe lîngă o serie de înlesniri financiare şi introducerea unor stipulaţii prin care cele două firme furnizoare se obligau să cedeze licenţa şi să acorde asistenţă tehnică pentru producerea unor materiale în România [75].

Pe baza celor trei contracte, România urma să primească, pînă în anul 1939 inclusiv, de la uzinele Schneider 45 de baterii de tunuri lungi (1 baterie = 4 piese) calibru 105 mm, de la uzinele Skoda 62 baterii de obuziere calibru 100 mm şi 45 calibru 150 mm, de la uzinele Zbrojowska 18 257 puşti-mitralieră calibru 7,92 mm [76].

Desigur, aceste contracte nu erau în măsură să acopere toate carenţele existente în dotarea trupelor cu material de artilerie şi infanterie, dar au însemnat un prim şi important pas în materializarea programului de înzestrare.

Un capitol aparte în prevederile planului de înzestrare l-a constituit procurarea de material uşor de artilerie pentru însoţirea infanteriei în speţă, tunurile antitanc şi aruncătoarele de grenade. Pentru achiziţionarea acestor categorii de armament se prevăzuse în planul de înzestrare suma de 500 000 000 lei [77]. După efectuarea unor studii prealabile, Consiliul superior al armatei şi Comitetul materialelor de război au hotărît la 9 septembrie 1936 adoptarea tunului antitanc de 47 mm sistem Schneider şi la 3 septembrie 1937 a aruncătorului sistem Brandt, calibrul 60 mm [78].

În anii 1935—1938 au fost comandate la firma Brandt 188 aruncătoare de grenade calibru 81 mm şi 125 calibru 60 mm [79], la uzinele

[75] Arh. M.Ap.N., fond Ministerul Armamentului, Comisia Skoda, dosar nr. 123, f. 153 ; fond M.I.A.P.R. — Secretariat general, dosar nr. 82, f. 7, dosar nr. 29, f. 13, fond 333, dosar nr. 601, f. 69 ; „Monitorul oficial", partea a III-a, nr. 72, din 8 aprilie 1935.

[76] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 199—207, fond Secretariatul C.S.A.Ţ., dosar nr. 10/1939, f. 59—64.

[77] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 242.

[78] Ibidem, f. 243.

[79] Ibidem, fond secretariatul C.S.A.Ţ., dosar nr. 10/1939, f. 59.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Schneider 160 tunuri antitanc, la Breda 275 şi la Boehler 250, toate calibru 47 mm, iar în Polonia 252 piese calibru 37 mm [80].

Interesul şi ponderea acordate de statele industrializate creării de mari unităţi de tancuri şi motorizate, valoarea lor tactică şi strategică au determinat conducera armatei să se preocupe de procurarea acestor mijloace de luptă moderne.

Costul foarte ridicat al tancurilor, dificultăţile pe care le ridica întreţinerea lor, considerentul că strategia şi doctrina românească erau eminamente defensive, şi deci se impunea în primul rînd achiziţionarea de material cu caracteristici defensive, în speţă, mijloace antitanc, au influenţat opţiunile organelor superioare de comandă care şi-au propus doar achiziţionarea materialului pentru 3—4 regimente de tancuri în vederea constituirii unei rezerve de şoc a Marelui cartier general [81].

Din aceleaşi considerente expuse la tancuri, acţiunea de motorizare a armatei, apreciată dealtfel ca o „soluţie de lux care ne va consuma fondurile în detrimentul altor nevoi mai importante" [82], şi-a propus doar rezolvarea următoarelor deziderate : crearea unei divizii ; înlocuirea tracţiunii hipo cu moto la 90 baterii de artilerie (45 baterii de tunuri lungi sistem Schneider, calibru 105 mm, şi 45 baterii de obuziere sistem Skoda, calibru 150 mm) ; motorizarea detaşamentelor de siguranţă şi a comandamentelor diviziilor [83]. În cursul anului 1937 au fost semnate cu uzinele C.K.D., Tatra şi Skoda contracte în valoare de aproximativ 2,5 miliarde lei prin care se stipula livrarea către România a 2 351 autocamioane, autoturisme, tractoare şi diverse alte autovehicule şi a 491 remorci [84].

Dezvoltarea unei industrii proprii de armament, deziderat ridicat, după cum se aprecia într-un document oficial, „de experienţa marelui război la rangul de doctrină pentru pregătirea apărării naţionale din punct de vedere al materialului" [85], impunea, pe lîngă mari investiţii financiare, concursul tehnic al unor firme din străinătate deja consacrate în producerea armamentului, pregătirea mîinii de lucru calificate în timp îndelungat. Cum rezultatele obţinute pînă în anul 1934 erau cu totul minore, România nedispunînd pînă la acea dată de nici o întreprindere capabilă să introducă în fabricaţie vreo categorie de armament sau muniţie, cu excepţia muniţiei de infanterie care putea fi produsă în cantitate foarte mică la Arsenalul şi Pirotehnia armatei, la întocmirea pla-

[80] Ibidem, f. 60—62.
[81] Ibidem, fond 948, dosar nr. 438, f. 370—372.
[82] Ibidem, f. 841.
[83] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 229.
[84] Ibidem, f. 573 ; fond M.I.A.P.R. — Secretariat general, dosar nr. 150, f. 2—3.
[85] Ibidem, fond Comisia Skoda, dosar nr. 123, f. 153.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

nurilor de 10 ani principala sarcină trasată industriei naţionale a fost aceea de a executa lucrări de reparaţie sau modernizare la mijloacele şi tehnica de luptă existentă în dotarea trupelor.

Obiectivul principal fixat prin „Planul de dezvoltare al industriei de război" [86] a fost acela de a se asigura, în primul rînd, producerea în ţară a armamentului şi muniţiei de mare consum, de infanterie şi de artilerie de calibru redus. Astfel, cu concursul tehnic al firmei Zbrojowska, Uzinele Copşa Mică — Cugir au început, în baza contractului încheiat la 26 iulie 1935, fabricarea a 5 000 puşti-mitralieră Praha 7 B., calibru 7,92 şi a muniţiei pentru calibrul respectiv [87]. Pe baza licenţelor obţinute de la firmele Brandt şi Schneider s-au dat comenzi de fabricare a aruncătoarelor de grenade calibru 60 mm şi 81 mm — 125 şi respectiv 410 piese, iar la Concordia a tunului antitanc calibru 47 mm — 140 piese [88]. La uzinele Reşiţa a fost lansată o comandă de 25 baterii tunuri a.a., calibru 75 mm. Din acestea, 8 au fost executate în Anglia de uzine ale Concernului Wickers, iar restul de 17 au intrat în producţie la Reşiţa, trustul englez asigurînd asistenţa tehnică [89].

În total, adăugîndu-se la comenzile pentru fabricarea de armament, muniţie, pulbere şi explozivi şi cele de materiale de geniu, transmisiuni, sanitare, echipament etc., pînă în vara anului 1938 [90] au fost încheiate în ţară contracte în valoare, după calculele efectuate de Ministerul Apărării Naţionale, de 14 784 379 604 lei [91].

Înzestrarea aviaţiei militare româneşti cu mijloace de luptă a fost înfăptuită, de la înfiinţarea Subsecretariatului de stat al aerului transformat apoi în Ministerul Aerului şi Marinei [92], pe bază de programe speciale independente de cele ale armatei de uscat, pentru îndeplinirea cărora s-au alocat şi fonduri de provenienţă specială ce erau incluse în Fondul naţional al aviaţiei [93]. Cu eforturi deosebite s-a reuşit să se pună bazele unei industrii aeronautice capabilă să producă pe bază de licenţe străine sau concepţie proprie, la cele două mari uzine I.A.R. şi S.E.T., o gamă largă de tipuri de avioane militare de antrenament, observaţie,

[86] Ibidem, fond 948 — Secretariatul C.S.A.Ţ., dosar nr. 8/1937, f. 1—28.
[87] Ibidem, fond M.I.A.P.R. — Secretariat general, dosar nr. 29, f. 13, dosar nr. 30; fond 333, dosar nr. 601, f. 69. Pentru fabricarea cartuşelor de 7,92 mm s-au amenajat capacităţi de producţie şi la Pirotehnia armatei. (Cf. Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 613, f. 174).
[88] Ibidem, fond Secretariatul C.S.A.Ţ., dosar nr. 10/1939, f. 59—60.
[89] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 198.
[90] Ibidem, f. 199—207; fond 948/RSS 3, dosar nr. 1 613, f. 147—175.
[91] Ibidem, fond 948/RSS 4, dosar nr. 180, f. 77.
[92] Vezi „Monitorul oficial", partea I, nr. 266, din 14 noiembrie 1936.
[93] Ibidem, nr. 77, din 1 aprilie 1936.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

vînătoare şi de bombardament, accentul punîndu-se în principal pe construirea avioanelor de vînătoare şi observaţie care deţineau ponderea în organizarea aeronauticii.

Astfel, din 1934 pînă la 1 septembrie 1939, I.A.R.-ul a introdus în producţia de serie următoarele tipuri de avioane de concepţie proprie: I.A.R.-14 ; I.A.R.-15 ; I.A.R.-16 ; I.A.R.-80, ultimul depăşit ca performanţe, în anul 1939, doar de Messerschmitt B.F.W.-109 (Germania), Hawker Hurricane (Anglia) şi Curtiss P-37 (S.U.A.) [94].

Pe bază de licenţe străine I.A.R.-ul a construit : P.Z.L.-11F (documentaţia fiind livrată de fabrica poloneză Panstwowe Zaklady Lotnicze) cu motor de construcţie românească K.9 ; P.Z.L.-24E cu motor K.14.

Din anul 1937 au fost introduse în producţie avioanele de recunoaştere şi bombardament I.A.R.-37, I.A.R.-38 şi I.A.R.-39 [95].

La fabrica S.E.T., cea de-a doua întreprindere românească, au fost lansate comenzi pentru avioane de observaţie de tipul S.E.T.-7K şi observaţie şi legătură S.E.T.-7KB şi S.E.T.-7K.D., motoarele necesare fiind livrate de I.A.R. [96]. Între 1925 — an în care a fost înfiinţat I.A.R.-ul şi 31 decembrie 1938 au fost produse 702 motoare şi 422 celule de diferite tipuri [97]. Ritmul rapid de uzură morală şi fizică a materialului de aviaţie a făcut ca aeronautica română să se afle într-un continuu deficit de mijloace de luptă, care nu a putut fi suplinit nici prin lansarea de comenzi în străinătate [98].

Prin efectuarea de comenzi în străinătate — Franţa, Anglia şi Italia — s-a căutat procurarea în special a avioanelor de bombardament. Cu toate diligenţele făcute rezultatele au fost minore, uzinele producătoare de avioane din ţările respective neputîndu-şi onora contractele din cauza comenzilor primite de la propriile guverne.

În ceea ce priveşte marina, pînă în anul 1939 nu s-a reuşit decît achiziţionarea submarinului „Delfinul", majoritatea navelor de luptă necesitînd serioase reparaţii şi lucrări de modernizare.

■

Procesul de modernizare a structurilor organizatorice ale armatei române a fost limitat de mijloacele materiale şi financiare ale statului, preocu-

[94] Ion Gudju, Gheorghe Iacobescu, Ovidiu Ionescu, *Construcţii aeronautice româneşti 1905—1970*, Editura militară. Bucureşti, 1970, p. 205—207.

[95] Arh. M.Ap.N., fond Ministerul Aerului şi Marinei, inventar vechi, dosar nr. 202/1939, f. 49—52.

[96] Ibidem, fond Ministerul Aerului şi Marinei, inventar nou, dosar nr. 251/1938.

[97] Ibidem, inventar nou, dosar nr. 274/1939, f. 351—353.

[98] Ibidem, fond Ministerul Aerului şi Marinei, inventar vechi, dosar nr. 8/1937, f. 7 ; dosar nr. 501/1938. f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

parea dominantă a factorilor de decizie politică şi militară fiind aceea de a găsi forme adecvate care să diminueze handicapul în care se găsea faţă de armatele altor state. Fiind excluse acţiuni de anvergură care să ducă la înlocuirea diviziilor de cavalerie cu cele motorizate şi de tancuri, s-a încercat, spre exemplu, motorizarea subunităţilor de cercetare şi introducerea de subunităţi de artilerie antitanc şi antiaeriană în organica marilor unităţi de cavalerie, măsuri menite să le adapteze la condiţiile cîmpului de luptă modern.

Întrucît în toată perioada analizată doctrina militară românească a fost eminamente defensivă, toate măsurile adoptate în direcţia modernizării structurilor organizatorice ale armatei au vizat însuşirea acelor soluţii care să asigure pregătirea marilor unităţi pentru desfăşurarea de acţiuni de apărare şi doar la nivel tactic-ofensive.

Determinate de aceşti factori fundamentali, măsurile adoptate pe plan organizatoric, în sensul constituirii de unităţi şi mari unităţi motorizate, introducerii de subunităţi de apărare antiaeriană şi antitanc în structura marilor unităţi de infanterie şi cavalerie existente, au fost întîrziate de situaţia nesatisfăcătoare în care se afla armata română la începutul deceniului 4 din punct de vedere al înzestrării cu armament şi mijloace de luptă clasice.

În funcţie de măsurile iniţiate în domeniul organizării forţelor de forurile superioare de decizie militară în anii 1934—1937 se disting două etape.

Prima etapă, între anii 1934—1936, în care factorii militari responsabili au încercat să materializeze prevederile legislative înscrise în „Legea relativă la modificarea legii de organizare a armatei“ [99], „Legea relativă la stabilirea cadrelor şi efectivelor armatei din 4 mai 1932“ [100], „Legea pentru modificarea legii de modificare a organizării şi funcţionării Ministerului Apărării Naţionale“ din 21 aprilie 1933 [101] şi în „Legea asupra organizării naţiunii şi teritoriului pentru timp de război“ [102]. Emanate într-o perioadă în care marea criză economică îşi făcea din plin simţite efectele dezastruoase, legile mai sus-menţionate au avut un cadru limitat, prevederile înnoitoare fiind foarte restrînse.

Practic, pînă la adoptarea decretului nr. 1931 din august 1936 [103] schimbările intervenite în structura armatei române au vizat aproape în exclusivitate reorganizarea aparatului de comandă, administraţie şi con-

[99] „Monitorul oficial“, partea I, nr. 102, din 4 mai 1932.
[100] Ibidem, nr. 106, din 9 mai 1932.
[101] Ibidem, nr. 94, din 25 aprilie 1933.
[102] Ibidem, nr. 96, din 27 aprilie 1933.
[103] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 461, f. 14—17.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

trol, urmărindu-se simplificarea acestora printr-o mai precisă atribuire a sarcinilor şi eliminarea numeroaselor verigi intermediare inutile. Înfiinţarea Subsecretariatului de stat al aerului, transformat prin decretul nr. 2620 în Ministerul Aerului şi Marinei [104], şi a Ministerului Armamentului, organism special constituit pentru rezolvarea problemelor ridicate de declanşarea procesului de înzestrare a armatei, erau măsuri ce urmăreau constituirea unor organe competente cu atribuţii bine stabilite.

Autonom din punct de vedere al conducerii, pregătirii şi instruirii trupelor Ministerul Aerului şi Marinei era subordonat pe plan operativ Marelui stat major, organ suprem de decizie în acest domeniu. Pentru coordonarea centralizată a tuturor problemelor apărării naţionale a fost înfiinţat „Comitetul de coordonare a apărării ţării", compus din preşedintele Consiliului de Miniştri, ministrul apărării naţionale, ministrul Aerului şi Marinei, ministrul Armamentului şi şeful Marelui stat major [105]. Organul de coordonare pentru pregătirea şi executarea hotărîrilor Comitetului de coordonare a apărării ţării era Marele stat major.

La începutul anului 1934 armata de uscat avea următoarea organizare în comandamente şi mari unităţi pentru timp de pace : 7 corpuri de armată ; 22 divizii de infanterie ; 4 divizii de cavalerie ; 2 divizii de vînători de munte ; 3 brigăzi de pionieri ; 1 brigadă comunicaţii ; 1 brigadă căi ferate şi pontonieri. În timp de război, inspectoratele generale de armată, „comandamente cu atribuţiuni de supraveghere şi control a instrucţiei şi pregătirei de război a comandamentelor, unităţilor şi serviciilor armatei" [106], se transformau în comandamente de armată primind în subordine 2—3 corpuri de armată, mari unităţi de munte şi cavalerie în funcţie de zona de operaţii. Corpurile de munte, cavalerie şi grăniceri aveau misiuni de comandament, control, instrucţie şi administraţie ; la mobilizare, unităţile subordonate acestora intrau de regulă în compunerea corpurilor de armată operative.

Brigăzile de pionieri, comunicaţii, căi ferate şi pontonieri funcţionau constituite numai în timp de pace pentru asigurarea pregătirii tehnice a trupelor ce le intrau în subordine ; la mobilizare, regimentele de pionieri, transmisiuni, căi ferate şi pontonieri intrau în compunerea marilor unităţi operative ca subunităţi neîmbrigadate. Deşi în Legea relativă la modificarea legii de organizare a armatei se menţiona existenţa unei brigăzi de care de luptă compusă din 2—4 regimente de care de luptă, prevederea mai sus-menţionată nu a putut fi materializată pînă la declanşarea celui de-al doilea război mondial, deoarece nu s-a reuşit procurarea materialului necesar, singura unitate mecanizată a armatei române

[104] „Monitorul oficial", nr. 266 din 14 noiembrie 1936.
[105] Ibidem.
[106] *Lege relativă la modificarea legii de organizare a armatei*, Bucureşti, 1932.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

la sfîrşitul perioadei analizate rămînînd şi în continuare Regimentul 2 care de luptă.

Întrucît operaţiunea de înlocuire a materialului de infanterie şi artilerie clasic învechit şi uzat fizic şi moral a consumat toate fondurile acordate pentru înzestrarea trupelor, pînă în anii 1936—1937 nu a fost posibilă şi nici nu s-a operat nici un fel de schimbare în structura marilor unităţi tactice la nivelul substructurilor unitare. Organizate după modelul francez, fără a beneficia însă de mijloacele de luptă, nici cantitativ nici valoric, ale marilor unităţi franceze, diviziile de infanterie româneşti erau greoaie şi incapabile să răspundă necesităţilor operative. Lungimea considerabilă a frontierelor de uscat ameninţate potenţial, resursele materiale şi umane reduse ale ţării (la mobilizare se preconiza constituirea doar a 11 noi divizii prin dedublare, deci un total de 33 divizii) făcea imposibilă realizarea acoperirii zonelor ameninţate. În astfel de condiţii — erodarea situaţiei strategice a ţării, odată cu dezvoltarea aviaţiei şi extinderea procesului de motorizare şi mecanizare din armatele inamicilor potenţiali ai României —, a apărut tot mai clară necesitatea adoptării unor măsuri care să permită o sporire a posibilităţilor de manevră a marii unităţi tactice româneşti de arme combinate. Majoritatea studiilor şi materialelor întocmite de forurile militare superioare [107], ca şi lucrările unor teoreticieni preocupaţi de modernizarea organizatorică a armatei române insistau pentru adoptarea unei soluţii în care să se urmărească în primul rînd sporirea posibilităţilor manevriere ale marii unităţi tactice de bază. Acest deziderat urma să fie atins prin transformarea diviziilor în brigăzi mixte sau divizii uşoare „care permiteau o mobilizare şi concentrare rapidă ca şi combinaţiuni tactice în cîmpul de luptă cît mai numeroase“ [108]. Brigada mixtă propusă pentru a înlocui divizia de infanterie avea următoarea structură organizatorică : două regimente de infanterie (a cîte trei batalioane) ; un batalion de vînători ; două regimente de artilerie (a cîte un divizion de tunuri (trei baterii) şi un divizion de obuziere (trei baterii)) ; un divizion de artilerie cu bătaie lungă ; un divizion de artilerie antiaeriană ; un escadron de cavalerie ; un batalion de pionieri ; o companie transmisiuni ; o companie poliţie ; servicii [109]. Adoptarea noului sistem organizatoric impunea creşterea ponderii artileriei şi a subunităţilor de specialităţi în raport cu infanteria. Cu toate avantajele pe care le oferea, marea unitate propusă dispunînd de elemente structurale indispensabile unui organism conceput

[107] Arh. M.Ap.N., fond 332, dosar nr. 29, f. 436—437 ; dosar nr. 30, f. 98—107 ; fond 948/RSS 4, dosar nr. 137, f. 135—138.
[108] Ibidem, fond 332, dosar nr. 29, f. 439.
[109] Ibidem, fond 948/RSS 4, dosar nr. 137, f. 135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a îndeplini misiuni de luptă independente, formula a fost confruntată de o serie de factori obiectivi care au împiedicat în final aplicarea ei. În primul rînd, mijloacele materiale ale țării nu puteau acoperi noile cheltuieli cerute de sporirea înzestrării tehnice a unităților. În al doilea rînd, agravarea continuă a situației externe a țării și creșterea pericolului izbucnirii unui nou război obligau forurile militare competente să evite o restructurare de ansamblu a întregii armate, proces ce ar fi dezorganizat sistemul de apărare. Totodată, transformarea diviziilor existente în brigăzi mixte nu prezenta nici un avantaj, ci numai dezavantaje atît timp cît nu se puteau asigura în cantitățile preconizate toate mijloacele artileristice prevăzute, capacitatea de luptă a noii unități fiind diminuată prin reducerea infanteriei.

Criza de efective, din rațiuni de economii bugetare, ridica o altă problemă ce trebuia rezolvată prin adoptarea noii formule de organizare a armatei pentru timp de pace. Întrucît mărirea efectivelor ar fi impus cheltuirea unor fonduri serioase ce afectau direct procesul de înzestrare, s-a hotărît ca într-o primă fază să se adopte o soluție intermediară care era un „compromis între mai multe soluții propuse pe baza unor studii mai generale care trebuia să ia viață într-un timp foarte scurt (48 ore) pentru a se permite o eventuală aplicare în intervalul scurt de la august 1936 pînă în primăvara 1937“ [110].

O primă acțiune de reorganizare a armatei începe odată cu adoptarea decretului nr. 1931 din august 1936, declanșîndu-se astfel *etapa a doua* a procesului de care ne ocupăm [111]. În principal, măsura adoptată viza constituirea unor mari unități speciale destinate acoperirii frontierelor, mari unități care prin efective și înzestrare să permită desfășurarea unor lupte de întîrziere destul de eficiente pentru a asigura mobilizarea marilor unități din interior. Astfel, se preconiza desființarea a 4 divizii de infanterie și înființarea a 10 brigăzi ce urmau să asigure linia I a acoperirii, a 8 divizii în linia a II-a a acoperirii și a 10 divizii în interior care aveau și misiunea de a se dedubla la mobilizare [112]. În compunerea brigăzilor mixte din acoperire intrau cîte un regiment de infanterie și un regiment de grăniceri, un regiment de artilerie, un batalion pionieri, o companie transmisiuni și un escadron cavalerie. Efectivele regimentelor de infanterie din brigăzile ce asigurau acoperirea se cifrau la 1 600 ostași, iar cele ale regimentelor din compunerea diviziilor din interior la 910 ostași. Pentru regimentele de artilerie se stabilea următoarea distribuție a efectivelor : cîte 650 ostași la regimentele brigăzilor mixte și la cele de tip A-1 din diviziile din acoperire ; cîte 400 la regimentele de

[110] Ibidem, fond 948, dosar nr. 461, f. 14.
[111] Ibidem, f. 17.
[112] Ibidem, f. 30, 43.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tip A-2 din diviziile din acoperire şi la cele de tip B-1 de la diviziile din interior [113].

Schimbările preconizate vizau doar o mai eficientă organizare a sistemului defensiv naţional în timp de pace. În condiţiile ascuţirii contradicţiilor internaţionale, conducerea militară a ţării considera că noua formulă cu brigăzile şi diviziile din acoperirea frontierelor, avînd efective apropiate de cele la mobilizare, asigura desfăşurarea unor lupte de întîrziere a inamicului în timpul util efectuării operaţiilor de mobilizare a efectivelor şi rechiziţionare a materialelor.

Totodată, decretul nr. 1931 mai prevedea transformarea celor două divizii de vînători de munte în trei brigăzi mixte de munte, desfiinţarea unei divizii de cavalerie şi crearea a trei brigăzi motorizate [114].

Transformarea celor două divizii de vînători de munte în trei brigăzi mixte de munte era o măsură prin care se urmărea adoptarea unei soluţii mai potrivite condiţiilor concrete de teren (puternic compartimentat) unde trupele de vînători trebuiau să acţioneze, căutîndu-se astfel să se evite dispersarea marii unităţi tactice. Pentru brigada mixtă de munte s-a stabilit următoarea structură organizatorică : două grupuri de vînători (a cîte două batalioane fiecare) ; un grup de artilerie de munte (două divizioane de tunuri şi un divizion de obuziere) ; un batalion de pionieri ; o companie transmisiuni şi un escadron de vînători călări ; servicii [115]. Reorganizarea vînătorilor de munte ca şi desfiinţarea Diviziei 4 cavalerie — măsuri hotărîte prin decretul nr. 1931 din august 1936 — s-au efectuat la 1 aprilie 1937.

Pornind de la axioma că structura generală a unei armate este determinată de potenţialul de război al ţării respective (potenţialul uman, financiar şi tehnico-industrial), Marele stat major aprecia că armata română nu va putea niciodată ajunge la structura organică a marilor state europene. Chiar şi în aceste condiţii, cînd se aprecia că şi în continuare „infanteria trebuie să formeze elementul de bază al organismului nostru militar“ [116], s-a considerat absolut necesară înfiinţarea a trei brigăzi motorizate (două regimente de infanterie şi un regiment artilerie), „cu care să putem face faţă situaţiilor provocate prin acţiuni cu mijloace rapide de luptă“ [117]. Prevederea urma să se aplice odată cu achiziţionarea materialului auto necesar.

Reanalizarea prevederilor înscrise în decretul nr. 1931 din august 1936 a dus la concluzia că înfiinţarea brigăzilor mixte din acoperire (un

[113] Ibidem, f. 43.
[114] Ibidem, f. 17.
[115] Ibidem, fond 948/RSS 1, dosar nr. 1 785, f. 8—10 ; dosar nr. 1908, f. 51—55.
[116] Ibidem, fond 948, dosar nr. 438, f. 448.
[117] Ibidem, dosar nr. 461.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

regiment de infanterie, un regiment de grăniceri şi un regiment de artilerie), deşi prezenta o serie de avantaje — marile unităţi astfel constituite acţionau în sectoare mai mici facilitînd exercitarea comenzii trupelor —, prezenta şi o serie de dezavantaje. Printre dezavantaje erau enumerate : „se înfiinţează un nou tip de mare unitate ; sunt mai sărace în artilerie, avînd un regiment de artilerie la două regimente de infanterie, pe cînd la divizie sunt două regimente de artilerie la trei regimente de infanterie ; se creează pentru un timp prea scurt, căci după ce se termină acţiunea acoperirei, ele, neavînd puterea combativă suficientă pentru a duce o acţiune pe cont propriu, trebuiesc transformate în divizii, deci o schimbare de organizare în timpul operaţiunilor“ [118]. Ţinînd cont de dezavantajele brigăzii mixte, Marele stat major român propunea la 29 iulie 1937 să se renunţe la constituirea de brigăzi mixte şi susţinea ca să se păstreze şi în continuare o singură formulă de mare unitate tactică, divizia de infanterie [119]. Noua organizare propusă stabilea următoarea structură organică armatei române : şapte comandamente de corp de armată ; un comandament al trupelor de munte ; douăzeci şi una divizii de infanterie (inclusiv Divizia de gardă) ; trei divizii de cavalerie ; trei brigăzi mixte munte ; două brigăzi mixte motorizate [120]. Păstrîndu-se ca mari unităţi tactice corpul de armată, divizia şi brigada motorizată, propunerea insista asupra necesităţii de a li se stabili o compunere omogenă ; corpurile de armată pe trei divizii de infanterie ; diviziile de infanterie pe trei regimente de infanterie şi două de artilerie ; brigăzile motorizate pe două regimente de infanterie şi un regiment de artilerie [121]. Pentru mărirea efectivelor la diviziile din acoperire (9 în noua formulă) şi realizarea de efective suficiente desfăşurării procesului de instrucţie la regimentele ce intrau în compunerea diviziilor de interior, se propunea desfiinţarea a nouă regimente de infanterie, a unui grup de batalioane grănicereşti, a unui divizion de artilerie călăreaţă şi a unui divizion de obuziere munte [122]. În fapt, aşa cum constatau şi autorii noii propuneri, „trecerea la noua organizare nu aduce nici o modificare actualei organizări, desfiinţează însă unităţile cari erau în plus peste organizarea normală şi se adaptează în mai bune condiţiuni nevoilor operative“ [123]. La 10 februarie 1938, prin decretul nr. 828, a fost adoptată, cu unele modificări, formula organizatorică propusă la 29 iulei 1937.

[118] Ibidem, f. 220.
[119] Ibidem, f. 218—234, 240—260.
[120] Ibidem, f. 218.
[121] Ibidem.
[122] Ibidem, f. 228.
[123] Ibidem, f. 229.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

General-maior dr. ILIE CEAUŞESCU

POLITICA MILITARĂ A ROMÂNIEI, INSTRUMENT AL APĂRĂRII INDEPENDENŢEI NAŢIONALE ŞI INTEGRITĂŢII TERITORIALE A ŢĂRII NOASTRE (1938—1940)

Politica militară promovată de România în anii premergători celui de-al doilea război mondial a izvorît din necesitatea folosirii tuturor resurselor umane şi materiale ale poporului român pentru contracararea tendinţelor şi pornirilor agresive ale Germaniei hitleriste şi ale statelor revizioniste, pentru apărarea integrităţii teritoriale, a suveranităţii şi independenţei naţionale a patriei noastre. O astfel de politică — justă şi realistă, în coordonatele ei principale — corespundea intereselor majore ale poporului român. Tocmai de aceea ea a fost însuşită de forţele revoluţionare, progresiste şi democratice din România, care aveau să acţioneze efectiv, în forme şi modalităţi variate, pentru aplicarea ei în viaţă.

Pericolul potenţial care plana direct asupra poporului român ca urmare a politicii expansioniste şi revizioniste promovate de Hitler şi Horthy a impus cu necesitate factorilor de decizie români stabilirea unei politici militare care avea ca obiectiv direct şi imediat salvgardarea intereselor naţionale majore ale României în condiţiile cînd Europa era măcinată de cele mai puternice contradicţii şi cînd norii negri ai războiului se adunau ameninţători la orizont. „În anii premergători celui de-al doilea război mondial — arăta secretarul general al Partidului Comunist Român —, în Europa şi pe arena internaţională se ascuţeau tot mai mult contradicţiile, se agrava încordarea ca urmare a actelor de agresiune, a încălcării independenţei şi suveranităţii unor popoare de către fascismul german şi din alte state.“ [1]

Acţiunile agresive ale Germaniei naziste, Japoniei imperialiste şi Italiei fasciste, condamnate cu vehemenţă de poporul român, au dus la

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, Bucureşti, 1979, p. 239.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

o încordare fără precedent a situației internaționale, la ascuțirea acută a contradicțiilor în Europa și în întreaga lume. Expansiunea Germaniei hitleriste în Europa, inclusiv în bazinul inferior al Dunării, a Japoniei imperialiste în Asia și a Italiei fasciste în Africa și apoi în Europa au întrerupt munca pașnică a multor popoare, determinînd abaterea acestora de la preocupările lor cotidiene.

Totodată, conturbarea vieții normale a multor popoare, produsă de expansiunea hitleristă, a stimulat în multe țări de pe glob forțele fasciste care s-au folosit de cele mai brutale metode pentru a pune mîna pe putere și pentru a sprijini agresiunea hitleristă.

Între obiectivele de expansiune vizate cu perseverență încă de la început de cel de-al III-lea Reich s-a aflat și România. Alături de bogățiile solului și subsolului țării noastre, poziția geografică și strategică a României au constituit elemente importante în planurile politice și economice ale Germaniei naziste. În acest context, subordonarea sau ocuparea țării noastre erau apreciate de Berlin drept o etapă indispensabilă în lupta pentru cucerirea supremației mondiale. Așa se explică de ce în condițiile acelea apărarea țării, a integrității ei teritoriale și a independenței naționale, preîntîmpinarea războiului și salvgardarea păcii, întronarea justiției în relațiile dintre state, stăvilirea expansiunii Germaniei hitleriste și anihilarea politicii de revizuire a granițelor naționale erau probleme care interesau, de pe poziții și cu scopuri diferite, toate forțele politice și sociale înaintate ce compuneau societatea românească în anii 1938—1940. În vederea atingerii acestor obiective proprii, cercurile conducătoare din România și întregul nostru popor erau preocupate de găsirea și folosirea unor mijloace politice și diplomatice corespunzătoare, bineînțeles, cu cele militare în spiritul concepțiilor și pozițiilor de clasă.

După constituirea Axei Roma-Berlin la 25 octombrie 1936 și după încheierea „pactului anticomintern" între Germania și Japonia în anul următor, la 6 noiembrie 1937, Italia fascistă a aderat și ea la „pactul anticomintern", constituindu-se astfel triunghiul Berlin-Roma-Tokio, al cărui scop fundamental era concertarea pregătirii și desfășurării acțiunilor lor agresive.

Întrevăzînd pericolul mereu crescînd care amenința pacea în Europa din partea Germaniei naziste și a Italiei fasciste, la care se adăuga și înfăptuirea înarmării Ungariei, a cărei conducere politică revizionistă constituia o amenințare directă pentru integritatea teritorială a țării noastre, forțele politice interne cele mai lucide au înțeles că se impunea mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru consolidarea legăturilor externe ale țării și pentru întărirea mijloacelor sale de apărare. Apărarea independenței și suveranității naționale se detașează drept coordonată

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

fundamentală a preocupărilor tuturor oamenilor politici conştienţi de pericolul ce plana asupra României.

Pericolul ce plana asupra României, în condiţiile istorice date, se evidenţiază cu tărie pe parcursul celor 44 de zile de guvernare Goga-Cuza, cînd pentru prima oară la cîrma statului s-a aflat un partid cu tendinţe spre o politică de apropiere cu Germania nazistă şi Italia fascistă, după ce rivalitatea dintre cele două partide burgheze, Partidul Naţional-Liberal şi Partidul Naţional-Ţărănesc, care guvernaseră ani în şir, precum şi miopia lor politică facilitaseră ascensiunea Gărzii de fier şi a Ligii Naţional-Creştine, singurele grupări politice fasciste şi profasciste din viaţa politică a ţării. Cu toate acestea, în confruntările campaniei electorale deschise imediat după formarea guvernului Goga-Cuza asistăm la o reconsiderare a poziţiei şi tacticii tuturor partidelor democratice, care înţeleg că imperativul momentului impunea coalizarea tuturor forţelor susţinătoare ale regimului constituţional-parlamentar, menţinerea coordonatelor politicii externe tradiţionale. Promovarea unei politici de întărire a legăturilor cu Anglia şi Franţa, consolidarea Micii Înţelegeri şi Înţelegerii Balcanice, strîngerea relaţiilor cu U.R.S.S. devin obiectiv fundamental, propriu tuturor forţelor politice nefasciste din România.

În faţa pericolului iminent care ameninţa independenţa naţională şi integritatea teritorială a ţării, Partidul Comunist Român, care exprima în cel mai înalt grad şi sub toate aspectele voinţa şi interesele întregului popor, s-a situat cu toată fiinţa şi capacitatea sa în fruntea forţelor interesate în stăvilirea expansiunii hitleriste. „Partidul comunist — sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român — a militat pentru o politică externă de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale a ţării, împotriva dominaţiei imperialismului străin, pentru pace şi colaborare internaţională, pentru prietenie cu Uniunea Sovietică, împotriva planurilor de tîrîre a României în război.“ [2] Într-un manifest adresat poporului român în perioada respectivă se arăta : „Partidul Comunist din România dă alarma să fie pregătit de luptă întregul popor român [...] pentru apărarea ţării împotriva cotropitorilor fascişti [...] Ridicaţi-vă la luptă, pentru a împiedica orice capitulare. Să fie arestaţi toţi agenţii lui Hitler din ţara noastră [...]. Partidul Comunist Român declară : comuniştii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniţi-vă cu toţii într-un singur front puternic contra lui Hitler şi aliaţilor săi revizionişti“. [3]

[2] Nicolae Ceaşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 250.

[3] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh. I.S.I.S.P.), cota a XXIII-a, inv. nr. 1 030.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Pornind de la realităţile concrete interne şi externe, comuniştii au militat activ pentru înfăptuirea unei largi coaliţii în care să fie atrase toate grupările şi partidele politice ce se pronunţau pentru menţinerea regimului constituţional parlamentar, pentru întărirea mijloacelor de rezistenţă în faţa pericolului fascist intern şi extern. Comuniştii români considerau că „apărarea integrităţii ţării, în cadrul Ligii Naţiunilor şi alături de marile puteri pacifiste, împotriva planurilor războinice ale revizionismului fascisto-hitlerist“ [4], era platforma în baza căreia forţele democratice vor obţine sufragiile unanime ale muncitorimii române. Adresîndu-se lui Constantin I. C. Brătianu, şeful Partidului Naţional-Liberal, Lucreţiu Pătrăşcanu îi făcea următoarea propunere la 24 ianuarie 1938 : „Păstrîndu-şi integral poziţiile ideologice şi sociale pe care atît mişcarea muncitorească cît şi partidul liberal le ocupă, socotim totuşi nu numai posibilă, dar absolut necesară, o largă concentrare de forţe care să meargă de la partidul pe care-l conduceţi pînă la organizaţiile politice şi sindicatele muncitoreşti cu naturala încolonare atît a Partidului Naţional-Ţărănesc cît şi a celorlalte partide şi organizaţii de afirmare democratică. Păstrîndu-şi mai departe întreaga libertate de acţiune şi de afirmare — continua Lucreţiu Pătrăşcanu —, muncitorimea şi exponenţii ei politici, tocmai pentru că reprezintă o consecventă atitudine potrivnică fascismului, a luat iniţiativa concentrării democraţiei şi se adresează tuturor partidelor în acest scop“ [5].

Demascînd pericolul reprezentat de Garda de fier, agentură a Germaniei naziste în România, Partidul Comunist Român cerea arestarea conducătorilor legionari şi desfiinţarea acestei organizaţii fasciste pentru a limita posibilităţile de manevră şi presiune ale cercurilor guvernante de la Berlin în viaţa politică internă şi externă a României. În coloanele ziarului „Scînteia“ se arăta răspicat că a dori o alianţă cu Germania hitleristă „înseamnă a dori război şi ocupaţie germană pe teritoriul românesc, împărţirea României şi a bogăţiilor ei naturale între Germania, Ungaria şi ceilalţi bandiţi revizionişti. Azi, într-un răstimp de cîteva zile, reprezentantul guvernului Istrate Micescu, şi trei şefi de partide — d. Dinu Brătianu, Iunian şi Iuliu Maniu — califică acţiunea Gărzii de fier drept trădătoare de ţară, catastrofală şi criminală ; pe acest punct sînt de acord reprezentanţii a 85 la sută din alegătorii români. Ce se mai aşteaptă atunci cu arestarea lui Codreanu şi a ciracilor lui pentru trădare ? Această arestare trebuie impusă de covîrşitoarea majo-

[4] Gr. Bobocescu, M. Ştefan, *Lucreţiu Pătrăşcanu către Iuliu Maniu*, în „Magazin istoric“, nr. 4 1974, p. 38—39.

[5] *O scrisoare a d-lui Lucreţiu Pătrăşcanu către d-l Const. I. C. Brătianu*, în „Lumea românească“, an. 1, nr. 234, din 24 ianuarie 1938.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ritate a poporului român credincioasă unei politici de pace și de apărare a independenței naționale“ [6].

În climatul politico-militar intern și internațional din perioada respectivă, amenințările proferate în presa germană, atacurile revizioniste maghiare la adresa României au determinat cercurile guvernante românești să adopte o politică ceva mai prudentă față de cel de-al III-lea Reich, întreprinzînd o serie de acțiuni menite să canalizeze criza raporturilor româno-germane spre o soluție pașnică. Se avea în vedere, în primul rînd, ca pe baza stabilirii unor anumite relații economice să se obțină din partea Germaniei evitarea unei agresiuni asupra României. Pe această linie s-au angajat tratativele economice româno-germane. Acțiunile respective s-au făcut însă în condiții de recrudescență nemaiînt`lnită a revizionismului în Ungaria și Bulgaria, România fiind ținta predilectă a atacurilor. Sesizînd intensificarea atacurilor revizioniste la adresa României, acțiune escaladată concomitent cu creșterea exigențelor delegației economice germane aflate la București, forurile politice responsabile românești erau obligate să constate că în atitudinea Angliei și Franței nu se evidențiau schimbări notabile, luările de poziție ale oficialităților de la Londra și Paris menținîndu-se în cadrele politicii de concesii față de Germania. „Politica de cedare și compromis față de pretențiile de dominație mondială ale Germaniei naziste, promovată de cercurile conducătoare din diferite state — arată secretarul general al Partidului Comunist Român — a încurajat acțiunile agresive ale hitleriștilor, a deschis calea declanșării de către forțele fascismului a celui de-al doilea război mondial.“ [7]

Știrile și informațiile provenite în acea perioadă din Anglia și Franța indicau, evident, o atitudine de concesii a acestor state față de politica promovată de Germania hitleristă și de acoliții ei revizioniști. Pe această linie, într-un document elaborat de Marele stat major român se aprecia că, în dorința sa de pace, Franța „nu exclude totuși și posibilitatea unor conferințe a marilor puteri în vederea găsirii unor formule acceptabile pentru satisfacerea unora din dezideratele exprimate de italo-germani“ [8].

Într-o atmosferă politică și militară internațională deosebit de neprielnică pentru o seamă de țări mici și mijlocii care erau decise să se facă totul pentru apărarea integrității lor teritoriale, pentru a se opune tendințelor agresive și revizioniste, asupra țării noastre continua să planeze un pericol foarte grav.

[6] „Scînteia“, an VII, nr. 4, din 25 februarie 1938.
[7] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 18, p. 241.
[8] Arh. M.Ap.N., dosar nr. 30/1939, f. 116.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Analizînd situaţia politico-militară a României în condiţiile create, şeful Marelui stat major român aprecia : „În perioada actuală de tensiune politică — pentru a nu fi surprinşi de evenimente — va trebui să menţinem sub drapel un număr cît mai mare de oameni instruiţi, astfel ca unităţile să poată fi trimise imediat acolo unde nevoia o va cere“ [9]. Pentru înfăptuirea acestui deziderat, în raport cu factorii externi de presiune, şeful Marelui stat major propunea organelor de decizie statale să aprobe sporirea efectivelor marilor unităţi ce intrau în acoperirea fronturilor de vest şi sud, ca elemente de fond ale unei politici militare menite să apere independenţa României împotriva statelor fasciste şi revizioniste. O astfel de propunere, temeinic fondată şi argumentată, rezulta din convingerea tot mai fermă a organelor superioare de comandă din armată că în situaţia politică internaţională existentă era posibilă declanşarea unei noi crize internaţionale în care România putea să fie obiect al unei agresiuni hitleristo-horthyste.

Pentru a contracara tendinţele agresive ale hitleriştilor şi revizioniştilor, România a întreprins şi o seamă de acţiuni diplomatice, printre care se poate consemna şi semnarea, la 22 februarie, a protocolului confidenţial de prelungire a convenţiei de alianţă defensivă româno-iugoslavă încheiată la 7 iunie 1921 [10].

Pe linia măsurilor politico-diplomatice întreprinse de România pentru a-şi extinde posibilitatea de rezistenţă la ameninţările Germaniei hitleriste, un rol important l-a avut şi vizita lui Grigore Gafencu la Varşovia la începutul anului 1939, al cărei obiectiv a fost acela de a discuta cu guvernul polonez posibilitatea extinderii prevederilor alianţei defensive dintre cele două ţări [11].

Ocuparea Cehoslovaciei de către trupele naziste a avut implicaţii grave asupra evoluţiei politicii militare româneşti. O atare situaţie a afectat în mod direct şi grav posibilităţile dotării trupelor române cu diferite categorii de tehnică de luptă şi muniţii. Potrivit contractelor încheiate cu statul român, Cehoslovacia urma să mai livreze : 252 obuziere calibru 100 mm ; 56 obuziere calibru 150 mm ; 299 980 puşti Mauser Z.B. calibru 7,92 mm ; precum şi alte categorii de armament de luptă şi muniţii [12]. De asemenea, uzinele Skoda, Tatra şi CKD lucrau la o comandă de 2 844 autovehicule [13]. Pînă la 1 martie 1939, uzinele cehoslovace livraseră doar 73 camioane [14]. Armamentul şi materialele

[9] Ibidem, fond. 948/RSS 3, dosar nr. 1626, f. 4.
[10] Ibidem, dosar nr. 1703, f. 16.
[11] Vezi Eliza Campus, *Înţelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972, p. 275.
[12] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 3, dosar nr. 1513, f. 170—174.
[13] Ibidem, fond 333, dosar 601, f. 573.
[14] Ibidem, fond M.I.A.P.R.. secretariat general, dosar nr. 150, f. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de război contractate în Cehoslovacia reprezentau aproximativ 70% din totalul contractelor încheiate în străinătate de România pînă la declanşarea celui de-al doilea război mondial. După intrarea trupelor naziste în Boemia şi Moravia, autorităţile nou instalate au anulat permisele de export a armamentului confecţionat pentru statul român, afectînd grav capacitatea de apărare a ţării noastre [15]. Încercările ce vor fi făcute ulterior de către România de a intra totuşi în posesia armamentului comandat în Cehoslovacia se vor izbi de împotrivirea Germaniei hitleriste.

Actele agresive ale Germaniei hitleriste şi Ungariei horthyste în primăvara anului 1939 au alertat puternic forţele politice revoluţionare, progresiste şi democratice din ţara noastră, întregul popor român, care au condamnat cu vehemenţă politica expansionistă a acestora. Partidul Comunist Român s-a angajat cu hotărîre în acţiunile de demascare a agresiunii împotriva Cehoslovaciei. „La începutul anului 1939 — arăta secretarul general al Partidului Comunist Român —, armatele lui Hitler ocupaseră deja o parte a Cehoslovaciei. În faţa acestui act de cotropire samavolnică, în faţa pericolului iminent pe care-l reprezenta Germania fascistă pentru libertatea altor popoare, inclusiv pentru independenţa şi integritatea României, partidul nostru s-a ridicat cu fermitate, şi-a făcut auzit cu putere glasul, condamnînd agresiunea fascistă, chemînd masele populare la luptă pentru a se opune invadatorului, pentru a apăra patria" [16].

Demascînd agresiunea hitleristă primul-ministru român Armand Călinescu nota : „Am asistat la încă o etapă a mişcării de înaintare germană. [...] O nouă etapă poate fi subjugarea României. [...] Dacă lăsăm Germaniei iniţiativa de manevră, vom cădea sigur". Aprecierile făcute de primul-ministru român sînt în măsură să ofere o imagine destul de cuprinzătoare asupra situaţiei dramatice în care forurile politice responsabile considerau că se găsea România.

Pentru a-şi apăra independenţa naţională şi integritatea teritorială, România a întreprins măsuri ample pentru a-şi completa efectivele militare pe frontul de vest şi a constituit un grup de siguranţă la graniţa de nord-vest a ţării, pînă la intrarea în dispozitiv a Grupului operativ „Maramureş" în curs de concentrare [17]. Astfel, urmărind măsurile agresive întreprinse de Ungaria horthystă guvernul român a trecut la constituirea unui grup de forţe militare la graniţa de vest a ţării, pentru a respinge orice agresiune fascisto-revizionistă asupra României.

[15] Ibidem, fond Comisia militară de control Skoda, dosar nr. 123, f. 42.
[16] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.*, vol. 18, p. 240.
[17] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 3, dosar nr. 24/1939, f. 385.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

În acelaşi timp, Marele stat major român concluziona că „o intervenţie a trupelor germane în sprijinul unei agresiuni ungare contra României apărea posibilă“ [18], fapt ce a impus luarea de măsuri militare severe la graniţa de vest.

În scopul apărării graniţelor, grav ameninţate, guvernul român a dispus concentrarea marilor unităţi ce intrau în acoperirea frontului de sud, ca urmare a concentrărilor de forţe bulgare la graniţa cu România [19]. Astfel, un număr însemnat de mari unităţi militare de pe frontul de nord-vest, vest şi sud au fost completate [20].

În anii 1938—1940 un important grup de probleme politico-militare cu care se confruntau forţele sociale şi politice din România l-au constituit cerinţele de a se menţine şi consolida vechile alianţe şi de a se întreţine un climat de înţelegere şi bună convieţuire cu statele vecine, de a se promova o politică de pace în lume, ceea ce ar fi fost de natură să favorizeze menţinerea integrităţii teritoriale a ţării şi apărarea independenţei ei. Trebuie subliniat că aceasta era singura cale posibilă şi reală de apărare a intereselor majore ale României, motiv pentru care Partidul Comunist Român, celelalte forţe politice revoluţionare şi democratice, masele largi populare s-au angajat şi au acţionat spre a o impune. Într-un manifest, păstrat în Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4201, fila 112, intitulat: „Pacea trebuie apărată, pacea trebuie salvată“, difuzat de partidul comunist în rîndul maselor, se spunea: „Forţele întunecate ale Europei stau la pîndă şi în ţările în care războiul este preamărit şi transformat într-o virtute se aşteaptă sîngerosul atac de mîine. În contra Ligii Naţiunilor — împreună cu Franţa, Anglia, Uniunea Sovietică, Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică organizează pacea şi strînge împrejurul ei aceste ţări care refuză nebunia războiului — ei au organizat Liga impotriva naţiunilor. Revizuirea tratatelor [...] le este cuvîntul de ordine. Distrugerea tratatelor de pace şi cuceriri teritoriale din trupul ţărilor mărginaşe le este scopul final“. Partidul Comunist Român şi celelalte forţe democrat patriotice au demascat cu multă fermitate politica statelor fasciste şi revizioniste, subliniind că „revizionism înseamnă însă ciuntirea hotarelor ţării, înseamnă subjugarea şi îmbucătăţirea naţiunii“.

Partidul Comunist Român a sesizat în mod just, ştiinţific, relaţia conexională dintre posibilitatea reală a menţinerii integrităţii teritoriale a ţării, a apărării independenţei ei şi împiedicarea expansiunii statelor fasciste şi revizioniste, respingînd orice alianţe cu acestea, militînd, în acelaşi timp, pentru strîngerea relaţiilor cu U.R.S.S. şi cu puterile occidentale nefasciste. De exemplu, într-un document elaborat în mai 1939,

[18] Ibidem.
[19] Ibidem, f. 366.
[20] Ibidem, f. 367.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

aflat în Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 168, în care se examina ansamblul politicii externe românești, Partidul Comunist Român preconiza : „În fața primejdiilor din afară și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei, credem că se cere o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărîte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare în parte rămîne credincioasă. Unirea tuturor forțelor real patriotice o credem posibilă pe următoarele puncte : 1. Apărarea României și a independenței ei. 2. Încadrarea României în sistemul de alianțe intervenite între Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis față de Germania hitleristă, apărarea și lărgirea drepturilor cetățenești și democratice". Soluționarea problematicii politicii externe românești preconizate de Partidul Comunist Român într-o perioadă extrem de complexă, contradictorie și dificilă corespundea pe deplin dezideratelor naționale, răspunzînd în același timp preocupărilor tuturor popoarelor vizate de poftele imperialiste și revizioniste. Din nefericire, interesele marilor puteri au canalizat cursul evenimentelor pe alt făgaș. Firește, un asemenea mod de abordare a unor atari probleme era propriu numai unui partid de tip nou, revoluționar, maturizat din punct de vedere politic și ideologic, cunoscător al problemelor sociale și politice ale societății românești, capabil să aplice în mod creator tezele generale ale socialismului științific la condițiile țării noastre. Toate acestea dovedesc, fără putință de tăgadă, caracterul științific al politicii Partidului Comunist Român pus în întregime în slujba intereselor majore ale poporului român.

Analizînd activitatea și poziția Partidului Comunist Român față de aceste probleme politico-militare ale României în legătură cu cea a unor forțe politice burgheze, se poate constata că existau obiective și probleme comune care ofereau o bază de conlucrare între ele. Acest fapt crea o premisă solidă de grupare a tuturor forțelor sociale și politice revoluționare, democratice și patriotice din țara noastră, inclusiv a celor burgheze, într-un larg front național de luptă pentru apărarea patriei. Nu întîmplător Partidul Comunist Român s-a adresat deseori unor partide politice burgheze pentru a acționa împreună, în cadrul unui front național antifascist pentru apărarea hotarelor, suveranității și independenței României. Desigur, se manifestau deosebiri esențiale între politica forțelor revoluționare și a celor burgheze pe planul formelor, metodelor și căilor de soluționare a problemelor politicii externe. Forțele politice burgheze se temeau de mase, deci nu le solicitau la acțiuni, ba dimpotrivă, luau deseori măsuri antidemocratice contra lor, erau oscilante, șovăielnice, neconsecvente în abordarea diferitelor probleme de politică militară. Asemenea atitudini și acțiuni practicate de grupările politice burgheze au constituit un obstacol în calea realizării unei largi concen-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

trări a forţelor populare antifasciste, singura capabilă să constituie o stavilă în calea expansiunii hitleriste.

De reţinut este faptul că pe planul declaraţiilor, memoriilor, intenţiilor şi al altor asemenea aspecte, forţele politice burgheze nefasciste s-au situat pe o poziţie, în multe privinţe, asemănătoare. Astfel, acestea erau împotriva unei apropieri de Germania nazistă, a unor alianţe politice cu aceasta. Ele au acţionat pentru lărgirea relaţiilor României, pe toate planurile, pentru întărirea vechilor alianţe din Occident şi în primul rînd cu Franţa şi Anglia, precum şi pentru relaţii de bună vecinătate şi chiar de colaborare cu Uniunea Sovietică şi cu celelalte ţări limitrofe.

De menţionat este faptul că o influenţă pozitivă asupra acţiunilor de rezistenţă iniţiate de România l-a avut poziţia adoptată de U.R.S.S. Dacă pînă la sfîrşitul lunii martie 1939 guvernele de la Paris şi Londra au refuzat să-şi exprime o poziţie concretă faţă de victimele agresorilor fascişti şi revizionişti, declaraţia Uniunii Sovietice în sensul că era dispusă să întreţină relaţii de bună vecinătate cu limitrofii săi şi promitea sprijin tuturor victimelor agresiunii, care luptau pentru independenţa lor, a stîrnit multă satisfacţie şi optimism în cercurile politice şi militare româneşti.

Concentrarea trupelor ungare şi apoi bulgare la graniţele României, ameninţările hitleriste arătau clar pericolul ce plana asupra României. În vederea diminuării acestui grav pericol, guvernul român a luat măsuri pentru întărirea poziţiilor de rezistenţă la graniţele cu Ungaria şi Bulgaria, şi-a afirmat concret şi direct hotărîrea de a nu ceda în faţa presiunilor la care era supus. Limitele rezistenţei depindeau de posibilităţile de contracarare a factorilor de presiune, în condiţiile date de hotărîrea Angliei şi Franţei de a interveni în război dacă respingerea pretenţiilor economice ar fi dus la atacarea României sau, în ipoteza că Germania nu ar fi împins pînă la acest punct lucrurile, de disponibilitatea şi capacitatea celor două mari puteri occidentale de a livra armament armatei române pentru înlocuirea celui comandat în Cehoslovacia, Germania exprimîndu-şi intenţia de a anula toate contractele în semn de represalii.

În faţa pericolului tot mai iminent ce plana la graniţele ameninţate, factorii militari de decizie ai României au stabilit noi măsuri de apărare. Astfel, Marele stat major român hotăra ca unităţile militare din apropierea frontierei de vest să fie în măsură să respingă orice agresiune [21].

Referindu-se la atmosfera ce se crease în România ca urmare a presiunilor militare de la frontierele de vest şi sud ale ţării, presa ger-

[21] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 30/1939.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mană arăta : „Cercurile conducătoare erau convinse că un atac al ungurilor asupra Transilvaniei şi al Bulgariei asupra Dobrogei era iminent“ [22].

În faţa ameninţărilor hitleriste, guvernul român acceptă să semneze la 23 martie acordul economic româno-german. Evidenţiind cauzele care au determinat guvernul român să semneze acest acord înrobitor, Grigore Gafencu arăta : „acordul nostru economic reprezintă o înţelegere care pune capăt deocamdată presiunii germane exercitate asupra noastră“ [23]. În acelaşi sens scria şi Andreas Hillgruber care arăta : „dat fiindcă era vorba numai de cadrul unui acord, ale cărui stipulaţiuni trebuiau specificate mai detaliat prin tratative separate, acordul Wohlthat, nu a putut — înainte de izbucnirea războiului — să-şi exercite influenţa scontată“ [24].

Într-un memoriu întocmit de O.K.W., analizîndu-se rezultatele obţinute în funcţie de mijloacele utilizate, se consemna : „Mijloacele economice şi de politică externă n-au adus pînă în prezent o rezolvare definitivă. Acordul economic de la sfîrşitul lunii martie 1939 nu prevede nici un fel de obligaţii pentru România faţă de Germania în cazul unui război. Şi în 1914 capitalul german a stăpînit 62% din industria petrolieră a României şi în afară de aceasta exista între cele două ţări o convenţie de alianţă. Cu toate acestea, România a trebuit să fie silită cu mijloace militare să pună la dispoziţia necondiţionată a Germaniei bogăţiile solului său. Pentru cazul unui război situaţia nu s-a schimbat exceptînd puternicele curente politice antigermane. Din această cauză şi în continuare mijloacele militare vor fi singurele care permit stăpînirea terenurilor petroliere române în caz de război. Acestea se pot limita la folosirea unei presiuni militare externe, dar şi să treacă la acţiunea deschisă“ [25].

În „concluziile“ memoriului, luîndu-se în calcul condiţiile de desfăşurare a „colaborării“ economice româno-germane, se indicau destul de sugestiv poziţiile adoptate de Germania şi România una faţă de alta : „Acordul economic cu România nu oferă o garanţie corespunzătoare pentru disponibilităţi de livrare reală în timp de război. Poziţia de monopol a Germaniei în economia petrolieră Românească a eşuat.

[22] *Akten zur Deutschen Answärtigen Politik, 1918—1945*, serie D (1937—1945). Band VI März bis August 1939 MCMLVI, Baden-Baden, Imprimerie Nationale, doc. nr. 31.

[23] Vezi Viorica Moisuc, *Tratatul economic româno-german din 23 martie 1939 şi semnificaţia sa*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.“, nr. 4/1964.

[24] Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu, Die Deutsch rumänischen Beziehungen 1934—1944*, Franz Steiner Verlag GMBH, Viesbaden, 1965, p. 46.

[25] Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 54.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Subordonarea României prin mijloace de politică externă nu s-a realizat pînă în prezent. Pentru stăpînirea terenurilor petroliere românești mijloacele militare constituie încă în prezent singura garanție reală. Aplicarea lor trebuie să aibă ca scop menținerea capacității de funcționare a industriei românești" [26].

De subliniat este faptul că pînă la intrarea trupelor hitleriste în România, guvernanții Germaniei naziste n-au reușit să impună României ingerințele economice înscrise în actul semnat la 23 martie 1939.

După semnarea acordului de la 23 martie 1939, Anglia și Franța au început să înțeleagă implicațiile grave ale politicii lor conciliatoriste. În situația creată, cei mai mulți oameni politici francezi și englezi constatau că sprijinirea țărilor amenințate de imperialismul fascist și revizionist, în efortul lor de apărare a independenței și suveranității naționale, era și în interesul Franței și Angliei. „A trebuit o situație de natura creată în această lună pentru ca guvernul englez să-și dea seama de greșeala ce s-a făcut pînă acuma, de a se fi neglijat posibilitățile și capacitatea productivă a României, au spus multe, foarte multe cercuri, deși nu o dată s-a insistat în a li se arăta importanța României în păstrarea echilibrului european. Înseși cercurile oficiale au afirmat cu această ocazie că dacă Germania controlează și poate dispune de produsele solului României, în special petrol și grîne, atunci va putea să facă un război de lungă durată, posibilitate pe care actualmente nu o are" [27].

Reacții oarecum similare s-au înregistrat și în Franța. În legătură cu aceasta, ataşatul militar aero român de la Paris comunica : „Teama mărturisită în toate cercurile este că odată ce România ar fi silită, într-un fel sau altul, să cedeze monopolul grîului și petrolului Germaniei, aceasta ar realiza un atare potențial de război încît ar putea ataca cu succes chiar pe franco-englezi și duce un război de durată" [28].

După desfășurarea unor complicate tratative diplomatice, Franța și Anglia acordă la 13 aprilie 1939 garanții politice României, care au fost primite cu deosebită satisfacție în România. În felul acesta guvernul de la București putea spera că o eventuală agresiune militară îndreptată împotriva României va atrage intervenția Angliei și Franței în conflict.

Dar garanțiile Angliei și Franței nu constituiau suficiente elemente de liniște pentru forurile conducătoare politice și militare ale României. De aceea, în situația creată în care independența națională și integritatea teritorială erau grav amenințate, se impunea ca factorii de decizie ai

[26] *Ibidem.*
[27] Arh. M.Ap.N., fond M.A.N. — inventar nou, dosar nr. 18/1939.
[28] Ibidem, inventar vechi, dosar nr. 121/1939, f. 326.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

României să stabilească o seamă de măsuri urgente şi eficiente care să ducă la întărirea practică a capacităţii de apărare a ţării.

În legătură cu evoluţia situaţiei politico-strategice, cu raportul de forţe pe plan internaţional şi cu situaţia concretă a României în perioada anilor 1938—1940 se disting mai multe moduri şi concepţii referitoare la apărarea ţării, care constituiau coordonate ale politicii militare româneşti. Astfel, una dintre acestea, dominantă pînă la declanşarea celui de-al doilea război mondial, concepea apărarea ţării într-un cadru mai larg, racordînd-o sistemului de alianţe politico-militare din care România făcea parte alături de alte state ameninţate de puterile fasciste şi revizioniste, în cadrul Micii Înţelegeri şi a Înţelegerii Balcanice. În cercurile diplomatice de la Bucureşti se manifesta în acest sens convingerea că ţările partizane statu-quo-ului politic în frunte cu cele trei mari puteri membre ale Ligii Naţiunilor — Franţa, Anglia şi U.R.S.S. — vor reacţiona unitar pentru contracararea planurilor imperialiste ale Germaniei, Italiei şi a acoliţilor lor revizionişti.

O altă coordonată a politicii militare a fost schiţată după aplicarea Dictatului de la München ca rezultat direct al poziţiei capitularde adoptate de Anglia şi Franţa faţă de confruntarea germano-cehoslovacă, dar definită precumpănitor după declanşarea celui de-al doilea război mondial, după prăbuşirea statului polonez. În noua configuraţie politică şi militară europeană, forurile politice şi militare responsabile au apreciat că în apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, a integrităţii teritoriale se poate conta cel mai mult pe propriile mijloace, trecînd astfel la restructurarea şi redimensionarea în acest spirit a sistemului militar naţional, înfiinţînd şi organizînd unităţi şi mari unităţi fără ca să dispună în acelaşi timp de o dotare tehnico-materială corespunzătoare.

Caracteristică pentru ambele concepţii ale politicii militare ce au influenţat organizarea sistemului militar românesc în această perioadă este trăsătura lor eminamente defensivă la nivelul liniilor directoare şi deciziilor strategice. În funcţie de acestea a avut loc evoluţia organizatorică a armatei române, a întregului sistem militar naţional în corelaţie directă cu evenimentele internaţionale şi cu mutaţiile produse în cadrul grupurilor externe de sprijin şi presiune, cu mijloacele materiale interne ce le-au fost destinate. Astfel, în ianuarie 1938, Marele stat major, analizînd situaţia externă a României, pornea în stabilirea direcţiilor de realizare a dispozitivului defensiv al ţării de la următoarele considerente de natură politico-strategică: „a) toate tratatele de alianţă (încheiate de România — *n.a.*) sînt defensive. Convenţiile militare respective nu intră în vigoare decît în cazul cînd una din puterile Micii Înţelegeri, Înţelegerii Balcanice sau Polonia sînt atacate sau cel puţin ameninţate; b) Ungaria şi Bulgaria — în special Ungaria — sînt din ce în ce mai legate de axa Berlin—Roma. Or, ideologia politică germano-italiană

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

este diametral opusă ideologiei franco-ruseşti. În situaţia politică actuală nu este prin urmare cîtuşi de puţin probabilă o alianţă a Rusiei cu una sau toate puterile ce cad în sfera de influenţă a Germaniei şi Italiei, ceea ce ar avea drept rezultat pentru noi un război la est concomitent cu unul la vest şi sud ; c) se poate însă întrevedea un război la vest concomitent cu unul la sud, tocmai pentru că ambele state vecine nouă — Bulgaria şi Ungaria — sînt în sfera politicii germano-italiene" [29].

În conformitate cu aceste consideraţii şi ţinînd seama „pe de o parte de revendicările teritoriale ale Ungariei şi Bulgariei, pe de altă parte de faptul că Rusia are un tratat de alianţă cu Franţa în a cărei sferă de acţiune navighează Mica Înţelegere", Marele stat major român considera că „apare mai probabil un război la vest şi sud şi mai puţin probabil un război la est contra ruşilor" [30]. În conjunctura politică existentă la acea dată, Marele stat major român considera că un război între România şi Uniunea Sovietică putea să izbucnească „numai în cazul cînd ruşii ar ataca pe polonezi în afara prevederilor Pactului Societăţii Naţiunilor. În cazul cînd, prevalîndu-se de art. (16 — *n.a.*) din Pactul Societăţii Naţiunilor, ruşii ar cere voie polonezilor să treacă prin Polonia pentru a ajuta pe cehoslovaci contra unei agresiuni germane, iar polonezii ar refuza, România nu mai este ţinută să intre în război cu Rusia, chiar dacă ruşii trec prin forţă prin Polonia" [31]. Deci, în ianuarie 1938, conducerea militară românească, folosind drept principal criteriu de departajare poziţia adoptată faţă de statu-quo-ul politic şi teritorial existent, aprecia că statele europene se grupau în două tabere potrivnice ca interese şi obiective : *pe de o parte* Franţa şi Uniunea Sovietică, ce se pronunţau pentru menţinerea şi apărarea statu-quo-ului politic şi teritorial, alianţa existentă între acestea constituind elementul de forţă ce polariza o serie de state cu interese similare ; *pe de altă parte* Germania şi Italia, hotărîte să-şi înfăptuiască ţelurile expansioniste pe seama popoarelor mici şi mijlocii din centrul şi răsăritul Europei, obiective ce ofereau o platformă comună de acţiune Ungariei şi Bulgariei.

În această conjunctură politică europeană, România, după calculele Marelui stat major, putea să fie angajată într-un conflict în care ar fi avut ca parteneri de coaliţie ţările din Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică, susţinute de Franţa şi U.R.S.S., iar ca inamici probabili Ungaria şi Bulgaria şi posibil Germania şi Italia.

În cadrul alianţelor sale, numai cea încheiată cu Polonia ar fi putut să o angajeze într-un conflict cu Uniunea Sovietică, ipoteză probabilă numai în cazul în care guvernul sovietic ar fi declanşat o agresiune

[29] Ibidem, fond 948, dosar nr. 438, f. 268—269.
[30] Ibidem, f. 270.
[31] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

împotriva statului polonez, situaţie apreciată însă ca imposibilă, sau dacă — o altă variantă exclusă — U.R.S.S. şi-ar fi schimbat poziţia adoptată şi ar fi sprijinit pretenţiile revizioniste ale Ungariei şi Bulgariei, devenind ea înseşi promotoare a unei astfel de politici.

Se impune, în acest context, relevarea perfectei similitudini existente între interesele şi obiectivele politicii externe şi concepţia strategică adoptată, măsurile întreprinse pe plan militar urmînd să asigure „în primul rînd *o bun'i apărare* şi aceasta pentru că, în general, în mai toate ipotezele de război operaţiunile vor începe prin o defensivă strategică şi tactică“ [32].

Corespunzător acestor consideraţii politico-militare asupra poziţiei României în contextul contradicţiilor internaţionale, în funcţie de grupurile externe de sprijin şi presiune şi de mijloacele materiale disponibile, Marele stat major român hotăra, la 21 ianuarie 1938, urgentarea măsurilor de organizare a dispozitivului defensiv strategic prin dispunerea forţelor, încă din timp de pace, după necesităţile operative cerute de împrejurările de atunci. Gruparea forţelor pe fronturi trebuia să asigure necesităţile de acoperire, marilor unităţi din linia întîi destinîndu-li-se fronturi mici pentru a putea fi eşalonate în adîncime ; fiecare front urma să dispună de o rezervă, marile unităţi din interiorul ţării fiind încadrate în rezerva strategică. Întrucît toate studiile indicau frontiera de vest periclitată, în orice ipoteză de război[33], majoritatea forţelor urmau să fie dirijate şi concentrate în Trasilvania, acordîndu-li-se prioritate absolută în înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă [34].

Avînd informaţii sigure furnizate de serviciul secret, organele de resort ale Marelui stat major au întocmit, la 27 ianuarie 1939, un raport care aprecia astfel situaţia României : „În acest an Germania va începe acţiunea sa de penetraţie spre gurile Dunării. Această expansiune se va realiza prin război. Războiul va fi provocat sub pretextul revendicărilor ungare, aşadar, obiectivul principal şi imediat al Germaniei în 1939 este România. Crearea statului ucrainean sub auspiciile Germaniei se va realiza în anii viitori, iar operaţiunile vor pleca din România“ [35].

Pe baza referatului mai sus citat, şeful Marelui stat major, generalul de divizie Florea Ţenescu, a prezentat ministrului apărării naţionale „Studiul măririi efectivelor de pace ale armatei“, în care, între altele, se menţiona : „În perioada actuală de tensiune politică — pentru

[32] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 44.
[33] Ibidem, fond 948, dosar nr. 455, f. 202—208.
[34] Ibidem, fond 333, dosar nr. 601, f. 44.
[35] Ibidem, dosar nr. 149, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a nu fi surprinşi de evenimente — va trebui să menţinem sub drapel un număr cît mai mare de oameni instruiţi, astfel ca unităţile să poată fi trimise imediat acolo unde nevoia o va cere“ [36]. În esenţă, propunerile şefului Marelui stat major vizau ridicarea efectivelor unităţilor şi marilor unităţi la nivelul stabilit pentru părţile active.

În faţa pericolului tot mai evident care plana asupra României, guvernul de la Bucureşti a fost nevoit să decreteze mobilizarea parţială a trupelor, ordonînd celor în drept concentrarea majorităţii forţelor de care dispuneau la graniţa cu Ungaria ; concomitent au fost făcute apeluri disperate la Londra şi Paris pentru a determina cele două mari puteri să se pronunţe deschis şi fără echivoc că orice nouă încălcare a statu-quo-ului teritorial va avea drept rezultat declanşarea unui război în care vor interveni de partea victimei.

Mobilizarea parţială din martie 1939 a evidenţiat hotărîrea întregului popor român de a-şi apăra cu arma în mînă independenţa şi suveranitatea naţională grav ameninţate de ţările fasciste şi revizioniste. În acelaşi timp, conducerea politică şi militară a ţării a dobîndit convingerea că nu se poate conta pe sprijinul englez şi francez la adevărata dimensiune pe care necesităţile imperioase ale momentului ar fi impus-o.

Acordul de la München constituia şi el o dovadă elocventă că pe „garanţiile“ engleze şi franceze nu se mai putea conta. Respectivul acord consemna, de fapt, sacrificarea de către Anglia şi Franţa a statului cehoslovac.

Referindu-se la implicaţiile politicii conciliatoriste asupra încercărilor de organizare a unei riposte ferme, hotărîte a tuturor statelor ameninţate de expansiunea ţărilor fasciste şi revizioniste, secretarul general al Partidului Comunist Român arăta : „Viaţa a demonstrat că acordurile de la München, toate tratatele şi acordurile încheiate cu Germania hitleristă nu numai că nu au frînat politica de agresiune a nazismului, ci, dimpotrivă, au constituit o încurajare în realizarea ţelurilor acestuia de cotropire şi dominaţie a altor popoare. Popoarele europene şi de pe alte continente au plătit foarte scump politica de concesii, miopia şi trădarea unor cercuri conducătoare din acel timp.“ [37]

Analizînd repercusiunile acordului de la München, Marele stat major român, într-un referat întocmit la 27 octombrie 1938, constata : „Mica Înţelegere, deşi formal nedislocată, este de fapt astăzi inexistentă prin amputarea Cehoslovaciei. Înţelegerea Balcanică poate eventual suferi influenţa pe care Italia şi Germania o vor exercita asupra unora

[36] Ibidem, fond 948/RSS 3, dosar nr. 1, f. 4.
[37] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.*, vol. 11, p. 563—564.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

din statele componente." [38] Pornind de la asemenea considerente, în referatul mai sus menţionat se propuneau următoarele : „În soluţionarea problemelor strategice care se pot pune armatei române urmează a se avea în vedere în primul rînd situaţia şi nevoile proprii de apărare şi numai în al doilea rînd pe acelea rezultate din alianţele în vigoare. Din acest punct de vedere — continua acelaşi document —, dacă problema fronturilor de est şi sud rămîne aproape neschimbată, cea a frontului de vest capătă un nou aspect. Un război cu Ungaria singură devine puţin probabil. Este din contră de aşteptat că, în cazul unui conflict pe frontul de vest, vom putea avea ca adversar şi pe Germania. În această ipoteză trebuie să ne gîndim mai întîi la apărarea frontului de vest şi apoi la manevra ofensivă hotărîtă în conferinţele militare ale Micii Înţelegeri şi aceasta în raport cu situaţia de fapt." [39]

În contextul situaţiei interne şi internaţionale agravate de expansiunea Germaniei naziste şi de politica agresivă a statelor revizioniste, România nu avea nevoie numai de sprijin diplomatic sau de promisiuni de ajutor militar. Cercurile guvernante de la Bucureşti erau conştiente că, în faţa presiunilor concertate germano-ungaro-bulgare, rezistenţa era posibilă numai în cadrul unui front comun al tuturor ţărilor ce constituiau obiectivul planurilor revanşarde şi de dominaţie ale celui de-al treilea Reich. Cînd trupele române au fost concentrate la graniţa de vest a ţării şi încordarea relaţiilor dintre Germania şi Ungaria, pe de o parte, şi România, pe de altă parte, anunţau o posibilă explozie, de la Paris şi Londra soseau numai promisiuni de sprijin, dar nu şi ceea ce la Bucureşti se aştepta, adică, o intervenţie clară şi concretă prin care guvernanţii de la Berlin şi Budapesta să înţeleagă că o agresiune îndreptată împotriva României ar fi determinat angajarea celor două mari puteri apusene în conflict. Chiar şi în aceste condiţii extrem de complicate şi ameninţătoare guvernul român, prin rezistenţa sa nedisimulată în faţa presiunilor şi ameninţărilor Germaniei naziste şi a aliaţilor săi, oferise timpul necesar ca guvernele Angliei şi Franţei să se pronunţe în auzul lumii întregi dacă erau sau nu hotărîte să intervină cu forţele lor armate în cazul cînd din partea statelor revizioniste şi revanşarde s-ar fi încercat, după cotropirea Austriei şi Cehoslovaciei, o nouă încălcare a statu-quo-ului european. Din nefericire, guvernul român n-a primit asigurări ferme din partea nici uneia din marile puteri occidentale. În aceste condiţiuni teama de a nu împărtăşi soarta popoarelor devenite „obiective limitate" în arena confruntărilor diplomatice dintre marile puteri imperialiste a determinat cercurile guvernante ro-

[38] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 493, f. 114.
[39] Ibidem, f. 114—115.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mânești să cedeze pe plan economic, sperînd că astfel vor putea îndepărta amenințarea militară de la granițele țării. Aceasta nu a însemnat însă că guvernul de dictatură regală ar fi adoptat o altă poziție față de blocul puterilor fasciste și revizioniste. Conducerea politică și cea militară a țării erau conștiente că semnarea acordului economic cu Germania oferea doar un răgaz limitat și că era necesară o consolidare cît mai rapidă a situației politice și militare a României. Toate acțiunile diplomatice și măsurile întreprinse pe plan militar pînă la dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial au urmărit înfăptuirea acestor deziderate, care, în acea perioadă, se defineau ca modalitate expresă a formelor utilizate pentru contracararea pericolului germano-ungar.

La numai o zi de la acordarea garanțiilor anglo-franceze, Marele stat major prezenta regelui Carol al II-lea și primului ministru Armand Călinescu „Studiul asupra forțelor germano-italiene care ar putea interveni contra României în cazul unei conflagrații generale". Pornind de la aprecierea că la declanșarea unui conflict generalizat „scoaterea din cauză a României nu ar putea fi lăsată de către puterile centrale (Germania și Italia — *n.a.*) exclusiv în sarcina Ungariei și Bulgariei", studiul mai sus citat considera că valoarea intervenției militare germano-italiană va fi în raport cu situația conflictuală. În consecință, se preciza că „Față de desfășurarea ultimelor evenimente admitem următoarele ipoteze :

1. conflictul generalizat ia naștere din atacul italo-german asupra României și țărilor balcanice în scopul de a adăuga la stăpînirea Europei centrale pe aceea a Peninsulei Balcanice pentru asigurarea resurselor necesare puterilor centrale și pentru a face față blocus-ului anglo-franco-american ;

2. conflictul generalizat debutează prin atacul german asupra Poloniei (concomitent sau nu cu o acțiune italiană în Balcani) ;

3. conflictul generalizat ia naștere din atacul italo-germano-spaniol în contra Franței și coloniilor franceze" [40].

Pentru înțelegerea atmosferei prezente în rîndurile factorilor de decizie militară românești, a opțiunilor acestora și a poziției pe care se situau și concepeau să situeze țara în desfășurarea ulterioară a evenimentelor, vom reda concluziilor finale ale documentului întocmit de Marele stat major.

„1. În ansamblu, coaliția rezultată din alianța franco-engleză sporită cu Polonia și Înțelegerea Balcanică (chiar fără Iugoslavia) poate opune inițial axei germano-italiene și sateliților ei (Ungaria, Bulgaria și

[40] Ibidem, dosar nr. 1706, f. 30—38.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Spania) forţe sensibil egale cu condiţiunea ca intrarea în acţiune să se facă de la început solidar şi simultan de toate puterile coaliţiunei.

2. În desfăşurarea ulterioară a operaţiunilor timpul lucrează în contra centralilor, în scurt timp coaliţiunea poate căpăta o superioritate zdrobitoare — militară şi materială — date fiind imensele resurse ale Americii, Sovietelor şi vastelor imperii coloniale englez şi francez.

3. Intrarea foarte probabilă în acţiune a Statelor Unite, precum şi scoaterea din cauză a flotei italiene din Mediterană (ceea ce face imposibilă continuarea războiului de către Italia) vor fi factori determinanţi în asigurarea victoriei coaliţiunei.

4. Pentru ca România să poată rezista cu succes în locul ce-i revine în această coaliţiune şi pentru a fi în măsură să se poată folosi la timp de fructul victoriei comune, ea ar trebui să dispună de minimum 31 divizii de infanterie (complet organizate şi dotate) şi să-şi organizeze complet apărarea aeriană a teritoriului.

5. Oricare ar fi dificultăţile prin care ar trece iniţial România, victorioasă alături de coaliţiune nu va avea nimic de temut, atît în propăşirea ei internă, cît şi în afirmarea ei ulterioară în concertul celorlalte state. În schimb, o Românie victorioasă alături de centrali ar fi un stat vasal din punct de vedere economic, politic şi cultural Germaniei. Situaţia minorităţilor germane şi ungare ar deveni în orice caz inacceptabilă" [41].

Cu prilejul mobilizării parţiale executate în martie 1939 au fost chemaţi sub arme rezervişti şi executate rechiziţii pentru marile unităţi şi unităţile dislocate în Transilvania sau prevăzute să acţioneze pe frontul de vest şi sud. Nici o mare unitate din cele care aveau misiunea să asigure acoperirea la graniţa de est nu au concentrat oameni şi nu au făcut rechiziţii [46]. Pe tot parcursul perioadei ce a urmat pînă la mijlocul lunii august 1939 efectivele marilor unităţi din Transilvania, Banat, Muntenia şi Dobrogea au fost menţinute la nivelul „părţilor active" prin concentrări succesive, pentru care s-a alocat suma de 702 075 920 lei [42]. Concomitent, au fost accelerate lucrările de echipare operativă a frontierei de vest, mărindu-se fondurile necesare construcţiei de fortificaţii, cazărmi noi şi de modernizare şi lărgire a căilor de comunicaţii [43]. Începerea discuţiilor şi tratativelor în vara anului 1939 între Anglia şi Franţa, pe de o parte, şi U.R.S.S., pe de altă parte, pentru semnarea

[41] Ibidem, f. 36—37. Generalul de divizie Florea Ţenescu, şeful Marelui stat major, a făcut următoarea adnotare pe marginea studiului: *„Ptr. ipoteza 1.* Să avem asigurat sprijinul eficace şi din prima zi al Poloniei, Iugoslaviei, Greciei, Turciei, eventual U.R.S.S. (cel puţin material)".

[42] Ibidem, fond 948/RSS 1, dosar nr. 1 785, f. 1—10; dosar nr. 1786, f. 1—25.

[43] Ibidem, dosar nr. 1781, f. 53—60; fond 333—P, dosar nr. 663, f. 179—180.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

unui pact de alianţă era privită în România ca singura posibilitate reală de contracarare eficientă a blocului agresiv condus de Germania nazistă. Toate studiile şi materialele întocmite la Marele stat major asupra situaţiei politice europene şi internaţionale, a evoluţiei acesteia, porneau de la aprecierea că între cele trei mari puteri membre ale Ligii Naţiunilor — U.R.S.S., Franţa şi Anglia — se va ajunge la încheierea unui tratat de asistenţă mutuală reciprocă, care să constituie baza unui larg front antifascist şi antirevizionist, la care să adere şi celelalte ţări mici şi mijlocii din centrul şi răsăritul Europei [44]. Starea de spirit ce exista în România în vara anului 1939 în legătură cu presiunile germane era consemnată în felul următor de către secţia 2-a din Marele stat major în studiul intitulat „Situaţia ce se crează în interiorul României de Germania" ; „România se găseşte a doua oară în faţa unei realităţi a războiului mondial, care justifică necesitatea examinării preventive a situaţiunei ce ni se crează deoarece cancelarul Hitler n-a abandonat concepţiile sale de expansiune, conducînd în mod fatal poporul german către actul real al expansiunii [...]. Întreaga opinie publică românească este de acord că între România şi Germania pot interveni orice fel de angajamente cu caracter economic, în interesul ambelor ţări, aplicate însă cu toată loialitatea, dar o ţară cu 20 milioane de locuitori, cu un trecut istoric şi cu conştiinţa naţională trează nu poate suporta acţiuni cu un caracter politic fără ca în mod unanim să provoace îngrijorare şi indignare legitimă" [46].

Pornind de la aceste concluzii, odată cu agravarea crizei germano-polonă, cercurile conducătoare politice şi militare din România au hotărît să treacă la constituirea a două grupări operative de forţe care aveau misiunea să asigure apărarea „porţilor" Mureşului şi Someşului [47]. Ca urmare, la 3 august Marele stat major emite ordinul nr. 8000 privitor la pregătirea concentrării şi mobilizării trupelor, acţiune pe care unităţile şi marile unităţi urmau să o execute începînd cu data de 10 august 1939 [48].

Din analiza măsurilor militare întreprinse în luna august 1939 rezultă că România trecuse la realizarea dispozitivului operativ pe laturile

[44] Ibidem, fond M.I.A.P.R. — Secretariat general, dosar nr. 150, f. 6 ; fond 333—P, dosar nr. 654, f. 3—8 ; 64—168 ; dosar nr. 639, f. 49—50 ; fond 948, dosar nr. 466, f. 42—54.

[45] Ibidem, fond 948, dosar nr. 456 ; fond 948/RSS 3, dosar nr. 1706, f. 90—112.

[46] Arhivele statului Bucureşti, fond D, dosar nr. 229, vol. 91, p. 39, 42 ; vezi şi Horia Brestoiu, *Acţiuni secrete în România*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 82. Referindu-se la poziţia României, la 11 iulie 1939, ataşatul militar german, colonelul Wahle, cerea insistent „să se evite a se înarma România cu armele cele mai moderne, care, în anumite împrejurări ar fi purtate în luptă împotriva Germaniei însăşi." (Cf. *Ibidem*, p. 83.)

[47] Arh. M.Ap.N., fond 948/RSS 3, dosar nr. 345, f. 401—409.

[48] Ibidem, f. 163—167.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de vest şi sud ale sistemului său defensiv pentru a putea face faţă unor eventuale agresiuni. În timp ce marile unităţi alocate fronturilor de vest şi sud mobilizau contingente masive de rezervişti, trupele aflate în acoperirea frontierei de est a ţării nu a executat mobilizarea rezerviştilor. Se acţiona pornindu-se de la aprecierea, de preponderentă influenţă în cercurile de la Bucureşti, că contactele şi tratativele anglo-franco-sovietice din vara anului 1939 se vor încheia cu succes, realizarea unui tratat de asistenţă mutuală între cele trei mari puteri membre ale Societăţii Naţiunilor oferind posibilitatea unei reacţii colective a tuturor statelor ameninţate de ţările fasciste şi revizioniste. Eşuarea tratativelor de la Moscova şi încheierea la 23 august 1939 a pactului de neagresiune germano-sovietic au schimbat radical situaţia politico-militară a României, căreia i s-a limitat considerabil posibilitatea de a se exprima în conformitate cu opţiunile sale, factorii militari responsabili considerînd că în noile condiţii internaţionale nu se mai putea conta pe sprijinul material al Uniunii Sovietice, fără de care nu se aprecia ca posibilă o angrenare a ţării în conflicte, ajutorul anglo-francez fiind privit cu incertitudine. Adoptarea neutralităţii la şedinţa Consiliului de Coroană din 6 septembrie 1939 nu a însemnat şi încetarea măsurilor ce vizau încadrarea umană şi înzestrarea materială de război a frontului de vest, concentrarea de rezervişti şi transportarea de noi forţe în Transilvania continuînd pînă la data de 17 septembrie [49].

La 11 septembrie Marele stat major român emisese directiva operativă nr. 7, în care se stabilea că începînd cu 12 septembrie „conducerea operaţiunilor pe frontul de vest [...] va reveni Grupului de armate cu cartierul general la Alba Iulia". Grupul de armate era format din Armata I şi Armata IV, ultima constituită în acele zile, cu cartierul general la Deva. Directiva operativă din 11 septembrie mai prevedea că „în caz de operaţiuni la nordul Bucovinei, Armata I [cartierul general la Cluj] se va lega de Armata III — Iaşi" [50].

Din analiza directivelor operative şi a întregului complex de măsuri întreprins de către factorii răspunzători începînd din luna august şi pînă la jumătatea lunii septembrie, rezultă că cercurile conducătoare politice şi militare din România luau în calcul o posibilă agresiune germană. Dealtfel, în toată perioada ce a urmat declanşării celui de-al doilea război mondial pînă la instaurarea regimului de dictatură antonesciano-legionară, perioadă în care se desăvîrşeşte procesul de izolare a României, factorii de decizie politică şi militară au apreciat că ţara poate constitui în orice moment obiectul agresiunii, împrejurare în care

[49] Ibidem, fond 948, dosar nr. 150, f. 19; fond 948/RSS 3, dosar nr. 1643, f. 42—55, 62.
[50] Ibidem, fond 207, dosar nr. 1, f. 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

pentru apărarea țării nu se mai putea conta decît pe forțele proprii. După înfrîngerea și desființarea statului polonez, se poate aprecia, urmărind evoluția și coordonatele imprimate sistemului militar, că agravarea pericolului extern a determinat materializarea unor acțiuni preconizate a fi adoptate numai în caz de război.

În ceea ce privește studierea și analizarea evoluției sistemului militar românesc, stabilirea dimensiunilor și obiectivelor sale într-o perioadă în care forța devenise principalul și singurul factor de decizie în raporturile dintre state, acestea oferă posibilitatea unei înțelegeri mai profunde a eforturilor disperate făcute de România pentru a rezista în fața presiunilor concertate ale țărilor fasciste și revizioniste. Totodată, evidențierea măsurilor militare întreprinse de guvern în momentele de maximă tensiune internațională, odată cu declanșarea războiului și în funcție de evoluția politico-militară a țării, analizarea politicii militare, a eficienței ei, dă o imagine mai exactă asupra poziției pe care se situa România în acei ani deosebit de tulburi și cu consecințe dintre cele mai neprevăzute, mai neașteptate pentru poporul nostru.

Față de problemele complexe politico-militare cu care se confrunta România în acei ani și în armată a existat, s-a dezvoltat și s-a manifestat o stare de spirit antihitleristă. În aceste împrejurări dramatice, în rîndul cadrelor de conducere și de concepție ale organismului militar s-a manifestat cu tărie hotărîrea de a se întreprinde acțiuni pentru a face imposibilă expansiunea Germaniei naziste în România. „Dacă expansiunea germană are nevoie neapărat de bogățiile imense ale României — se arată într-un document elaborat de Marele stat major în perioada respectivă —, trebuie să facem să înțeleagă lumea întreagă și în special statele amenințate că cotropirea astăzi a României și așezarea Germaniei la gurile Dunării înseamnă mîine așezarea ei la Triest și imediat apoi stăpînirea Peninsulei Balcanice și calea deschisă spre Asia“ [51]. Subliniind necesitatea desfășurării unor acțiuni de demascare a pericolului expansiunii naziste, de trezire a conștiinței popoarelor lumii, același document consideră că „Ar fi cazul poate ca un număr important de personaje de mare suprafață din România să fie trimise în străinătate în Franța, Anglia, Italia, Iugoslavia, Turcia și eventual în Polonia — se sublinia în același document —, care să dea alarma asupra pericolului dușman, așa fel ca să trezească conștiința tuturor națiunilor, pentru a se ajunge la un front comun“ [52].

Factorii de răspundere din armată făceau apel la guvern și la forțele politice arătînd că : „este neapărat nevoie ca în țară să înceapă

[51] Ibidem, fond 948, dosar nr. 793, f. 52, nota SSI.
[52] Ibidem, f. 53.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

o acţiune puternică a naţiunii. O acţiune puternică de dezvoltare a spiritului patriotic, a iubirii de ţară, a formării sufletelor pentru sacrificiu, a dezvoltării şi exaltării spiritului războinic şi de încredere în puterea de viaţă a naţiunii române. O acţiune de oţelire a sufletelor, a dorinţei de luptă şi de a învinge, o exaltare a datoriei ce avem de a păstra prin sacrificii şi jertfe patrimoniul naţional etern şi existenţa noastră ca stat întreg liber" [53].

Organele militare de specialitate din cadrul Marelui stat major şi serviciile secrete ale statului informau cu regularitate cercurile conducătoare din ţară despre presiunile ce le exercitau diferiţi reprezentanţi ai Reichului nazist asupra României pentru a o izola şi a o atrage în orbita politicii germane. În acest sens sînt semnificative sesizările din martie 1940 ale organelor militare de informaţii, care semnalau că membrii legaţiei germane în România au arătat că „ar putea veni momentul cînd poziţia neutrală a României va deveni o imposibilitate şi atunci se va pune întrebarea : cu cine ? Cu Germania sau cu alţii ? Pentru această eventualitate — susţin diplomaţii germani — Reichul apreciază că M.S. Regele n-a găsit încă răspunsul şi în jurul acestei acţiuni se dă actualmente o luptă diplomatică a puterilor interesate". Diplomaţii naziști aflaţi în ţara noastră nu făceau nici un secret din faptul că „România ar putea fi expusă la represalii din partea Germaniei în cazul cînd trupele generalului Weygand vor debarca în Grecia [...] Herman von Titgen afirma că în acest caz Germania va ocupa regiunea petrolieră" [54]. Toate aceste presiuni şi acţiuni de şantaj întreprinse de naziști asupra României aveau darul să arunce o lumină clară asupra soartei hărăzite de Germania hitleristă ţării noastre.

Experienţa istorică a dovedit că menţinerea păcii constituie o condiţie esenţială pentru apărarea integrităţii teritoriale a ţării şi a independenţei ei naţionale. Pornind de la asemenea adevăruri, poporul român a fost dintotdeauna un fervent apărător al păcii.

Înţelegînd întreaga valoare a acestei realităţi, Partidul Comunist Român a acordat toată atenţia unui asemenea deziderat fundamental al omenirii — pacea —, desfăşurînd o amplă activitate pentru demascarea uneltirilor războinice şi pentru mobilizarea maselor largi populare din România la apărarea păcii. „Duşmanii păcii sînt duşmanii României — se sublinia într-o chemare către cetăţenii ţării —, iar apărarea păcii şi apărarea hotarelor ţării împotriva revizionismului războinic este porunca ceasului de faţă. Apărînd pacea, apărăm însăşi fiinţa neamului şi hotarele ţării [...] să păşim hotărît la înfăptuirea frontului păcii,

[53] Ibidem, f. 54.
[54] Ibidem, dosar nr. 844, f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

împotriva pregătirilor războiului revizionist-imperialist în afară, uneltelor lor dinăuntru care făcînd jocul puterilor tenebroase comit un act de trădare națională. Pentru a manifesta voința noastră hotărîtă de respingere a atacului pregătit de lagărul puterilor revizioniste și de a apăra pacea" [55].

Forțele politice burgheze, ținînd seama de poziția fermă și clară a poporului român, s-au pronunțat, de regulă, în favoarea menținerii păcii. „Desigur România vrea pace, o pace de onoare și demnitate care să-i mențină neatinse integritatea teritorială și independența politică" [56].

Politica de pace și înțelegere între națiuni a poporului român a fost imprimată și organismului militar. „România, continuînd să-și păstreze aceeași atitudine corectă față de toate statele contra cărora niciodată nu a conspirat și nu a rîvnit nimic, a dorit să provoace în atitudinea lor aceeași loialitate, același răsunet al sentimentelor sale de pace și de bună înțelegere" [57] — se specifica într-un document din perioada respectivă.

Politica militară a statului român de apărare a integrității țării și a independenței ei naționale, de împiedicare a subordonării țării de către Germania nazistă și pentru amplificarea relațiilor cu democrațiile occidentale, cu U.R.S.S. și țările din Mica Antantă și Înțelegerea Balcanică a fost materializată prin măsuri luate în acest sens pe plan militar. De remarcat este faptul că între obiectivele politicii externe enunțate mai sus și măsurile militare întreprinse de Ministerul Apărării Naționale au existat concordanță și relații de condiționare. Pentru realizarea acestor coordonate a fost elaborată și aplicată o politică militară adecvată, subordonată cerințelor politicii externe.

Înscriindu-se pe coordonatele politicii militare a statului, strategia militară a țării noastre nu putea fi decît defensivă, de apărare activă și dinamică a hotarelor țării, de respingere a oricărei agresiuni îndreptate împotriva integrității și independenței României. Dealtfel, pe acest temei se înscriau și relațiile noastre politice și militare pe plan extern. „Toate tratatele de alianță sînt defensive" [58] — se sublinia într-un studiu întocmit de Marele stat major din perioada respectivă. Ideea unei apărări active reiese în mod pregnant și dintr-un alt document al Marelui stat major intitulat „Studiu relativ la o eventuală manevră germană pornită din Polonia în sud, în lungul văilor Siretului și Prutului", în care se preciza că „manevra adoptată de noi ar trebui să fie : Defensiva activă. Se va putea ceda teren pînă la linia Moldova-Pașcani-Iași-

[55] Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4201, f. 112.
[56] Ibidem, fond 104, dosar nr. 8675, f. 96.
[57] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 793, f. 52.
[58] Ibidem, dosar nr. 438, livret, 1, f. 268.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Orhei şi căutînd a crea condiţii pentru a trece la ofensivă de pe Carpaţi spre est şi nord-est în flancul inamicului ce ar progresa spre sud“ [59].

Orientarea spre apărarea activă a fost constant manifestată în documentele militare întocmite de Marele stat major român şi se desprinde clar din misiunile pe care urmau să le primească trupele în caz de mobilizare. În acest sens, sînt edificatoare concluziile inserate într-un document al Marelui stat major, în care se menţiona : „pe teatrul de operaţii din vest putem fi atacaţi din primele momente ale unui conflict generalizat de un grup important de forţe germano-ungare. Pe teatrul de operaţii din Bucovina putem fi atacaţi de un grup puternic de forţe germane. Pe teatrul de operaţii din est, unde [...] este probabil că nu se va produce o agresiune inamică, va trebui să păstrăm un minim de forţe“. În continuare, în acelaşi document al Marelui stat major se preciza că : „pentru România izolată teatrele de operaţii de vest şi din Bucovina sînt cele mai importante“. Ca urmare, conducerea superioară operativă a armatei — după cum precizează documentul citat mai înainte — considera necesară gruparea forţelor şi mijloacelor militare în acele sectoare expuse unei agresiuni din partea statelor fasciste, prevăzînd că „manevra pe linii interioare a forţelor noastre va avea iniţial ca scop : la vest şi în Bucovina oprirea atacurilor germane şi ungare printr-o defensivă cît mai activă“ [60]. Concepţia strategică a Marelui stat major român se întemeia pe ideea apărării active, de măcinare a inamicului şi apoi de nimicire a lui prin manevră de forţe şi mijloace. Dealtfel şi posibilităţile de mobilizare şi de dotare ale armatei impuneau adoptarea unei strategii preponderent defensive.

Se înţelege de la sine că avînd la bază coordonatele politicii externe a statului nostru, conducerea superioară a armatei române nu avea în concepţia sa ideea elaborării unor planuri de campanie care să ameninţe interesele şi securitatea vreunui stat din Europa. În concepţia cercurilor conducătoare militare, această atitudine era influenţată şi de poziţia maselor populare, a poporului român, călăuzit în mod ferm de ideile păcii şi bunei vecinătăţi, fiindu-i străine orice fel de intenţii duşmănoase faţă de alte popoare.

O altă consecinţă care a decurs din coordonatele politicii militare a României a fost exprimată de conducerea operativă a armatei în sensul că documentele Marelui stat major din anul 1938 prevedeau gruparea majorităţii forţelor şi mijloacelor de luptă pentru apărarea frontierei de vest şi nord-vest, unde se întrevedea pericolul iminent al agresiunii din partea statelor fasciste şi revizioniste. Frontul de sud al ţării noas-

[59] Ibidem, dosar nr. 493, f. 87.
[60] Ibidem, f. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tre, expus unui atac al statelor fasciste şi revizioniste, dinspre Peninsula Balcanică, era pe planul al doilea în concepţia forurilor conducătoare ale armatei române. La frontiera de est a României, unde se întrevedea îmbunătăţirea relaţiilor de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, se prevedea păstrarea unui minimum de forţe şi mijloace, mai mult de observare. În orice caz, în ordinea necesităţii de apărare şi după cantitatea de forţe şi mijloace destinate, pe primul loc a figurat în mod ferm frontiera de vest şi nord-vest. Măsurile preconizate în acest sens sînt edificatoare. Astfel, într-un document din anii 1938—1939 se preciza că „necesităţile de ordin operativ minim sînt : 12 divizii + 3 brigăzi munte + 1 divizie de cavalerie pe frontul de vest. 5 divizii + 1 divizie cavalerie acoperire pe frontul de est. 4 divizii + 1 divizie cavalerie acoperire pe frontul de sud. 3 divizii în rezervă generală. Cu aceste forţe putem duce un război pe frontul de vest cu acoperire pe celelalte două fronturi". În privinţa posibilităţilor de dotare materială, acelaşi document sublinia că : „putem asigura o dotare completă a M.U. (mari unităţi — *n.a.*) de pe frontul de vest şi din rezerva generală şi o dotare redusă pentru celelalte [...] Ordinea de urgenţă în dotarea acestor mari unităţi trebuie să rămînă cea deja stabilită de Marele stat major, adică, urgenţa I, Frontul de vest, şi rezerva generală". În aceeaşi ordine de idei, documentul mai sus citat — care era intitulat „Probleme strategice ce se pun armatei române" — preciza, în continuare, că „armata noastră va trebui să-şi concentreze majoritatea forţelor în poarta Someşului". De asemenea, se menţiona că „pe frontul de est în garnizoanele de mobilizare cele 6 divizii ale corpurilor 3 şi 4 armată (vor fi — *n.a.*) păstrate mai mult pentru siguranţa internă". La această soluţie s-a ajuns pornind de la concluzia că : „un război al nostru cu ruşii nu poate avea loc [...] mai ales că noi n-avem nici un interes să-i transformăm în duşmani pe vecinii de la răsărit" şi, ca urmare, „atitudinea României — izolate — faţă de Rusia sovietică nu poate fi deci decît de defensivă" [61]. Acest lucru a fost semnalat şi de Lucreţiu Pătrăşcanu în lucrarea sa *Sub trei dictaturi*, scrisă în 1941, în care spunea : „Dar atitudinea luată de la început de către guvernul sovietic faţă de războiul început, politica sa pacifistă, necontenit subliniată, neamestecul ei în afacerile interne ale ţărilor limitrofe — toate acestea constituiau temeinice motive pentru ca dictatura din România să nu aştepte vreo intervenţie de peste Nistru" [62].

[61] Ibidem, dosar nr. 493, f. 152.
[62] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Se constată astfel că, în consens cu politica militară a țării, în concepția conducerii operative a armatei realizarea dispozitivului strategic în perioada 1938—1940 consta în gruparea principalelor forțe și mijloace pentru apărarea frontierei de vest și nord-vest, unde se întrevedea pericolul unei agresiuni a statelor fasciste și revizioniste.

Pentru realizarea acestei dispuneri de forțe și mijloace care să oprească orice agresiune s-au luat atît măsuri organizatorice, cît și de natură să asigure dotarea trupelor cu armament și tehnică de luptă. Măsurile de ordin organizatoric erau impuse — așa cum se sublinia într-un referat al Marelui stat major — de faptul că „trebuie să plecăm de la nevoile optime minime și în raport cu aceste nevoi să stabilim un cadru de mobilizare posibil pe care să-l realizăm din punct de vedere material, făcînd în acest scop toate eforturile și chiar sacrificiile posibile. Trebuie să realizăm ceea ce este necesar“ [63]. În alte documente întocmite de Marele stat major român erau prevăzute măsuri organizatorice care să asigure pentru anul 1938—1939 mobilizarea a 33 de divizii. „Pentru anul 1939—1940 — se arăta în mod expres într-un astfel de document — se vor mobiliza numai 31 divizii infanterie, iar regimentele de grăniceri au intrat în compunerea diviziilor de acoperire [...]. Din punct de vedere al materialului de război nu vom dispune însă nici în anul viitor de o dotare suficientă“ [64].

O concluzie evidentă și certă care se degajă din cele subliniate mai sus este aceea că în perioada anilor 1938—1940 politica militară a României în viziunea poporului român, a principalelor forțe politice din țară a urmărit apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei noastre. Cu puține excepții — reprezentate de legionari, de elemente reacționare, șoviniste ale naționalității maghiare și de adepții lui Hitler din rîndurile naționalității germane — toate forțele politice interne, indiferent de poziția de clasă, erau animate de același ideal al apărării intereselor majore ale poporului român. „În fața primejdiilor din afară — se menționa într-un document al P.C.R., elaborat în luna mai 1939 —, și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei credem că se cere o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărîte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare în parte îi rămîne credincioasă“ [65]. Materializarea acestor

[63] Arh. M.Ap.N., dosar nr. 438, f. 344.
[64] Ibidem, dosar nr. 493, f. 200.
[65] Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, dosar nr. 168, scrisori ale C.C. al P.C.R.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

obiective Partidul Comunist Român o considera posibilă prin unirea tuturor „forţelor real patriotice", unire posibilă prin adoptarea şi promovarea unei platforme program comună tuturor acestor forţe. Punctele principale prevăzute în acea platformă erau: „1. Apărarea hotarelor României şi a independenţei ei. 2. Încadrarea României în sistemul de alianţe intervenit între Franţa, Anglia şi Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis faţă de Germania hitleristă, precum şi a pactului germano-român încheiat. 3. Respectarea, apărarea şi lărgirea drepturilor cetăţeneşti democratice" [66]. Toate aceste puncte constituiau obiective centrale spre promovarea cărora îşi îndreptau eforturile toate celelalte partide şi grupări politice şi constituiau coordonatele fundamentale ale politicii militare româneşti. Aşa se explică şi largul sprijin, totala înţelegere de care s-au bucurat în rîndul maselor largi populare toate măsurile întreprinse în această perioadă de către factorii de decizie politică şi militară din România în vederea întăririi capacităţii de apărare a ţării. Eforturile financiare şi economice pe care le făcea statul pentru echiparea şi înzestrarea armatei, construirea fortificaţiilor pe direcţiile ameninţate au fost susţinute cu ardoare de întreaga populaţie, manifestîndu-se în toată ţara un curent de masă pentru sprijinirea acestor deziderate.

În acei ani tulburi, analiza întregului complex de măsuri militare întreprinse de statul român indică o singură direcţie de efort — întărirea mijloacelor de rezistenţă în faţa unui probabil atac hitleristo-horthyst. În aceste condiţii, pregătirea sistemului defensiv de la graniţa de vest a cunoscut o activitate deosebit de intensă. Accelerarea lucrărilor de amenajare şi construire a liniilor de fortificaţii, dirijarea şi concentrarea majorităţii forţelor şi disponibilităţilor materiale au constituit preocuparea de căpetenie a tuturor forurilor politice şi militare competente.

În luna august 1939 forurile superioare de comandă germane erau informate că România a hotărît concentrarea, începînd cu 15 august, a zece contingente de rezervişti, chemînd astfel sub arme aproximativ o jumătate de milion de oameni. „Trupele vor fi concentrate în special la graniţa de vest şi în Dobrogea" [67]. Pornind de la această constatare şi după ce în repetate rînduri guvernul a fost avertizat de la Berlin că acţiunea sa de întărire a graniţei de vest era privită cu foarte mare atenţie, la 12 august, Weiszäcker, secretar de stat în ministerul de externe, i-a atras atenţia ministrului român la Berlin, Crutzescu, că una

[66] Ibidem.
[67] Arh. st. Bucureşti, fond microfilme S.U.A., rola nr. 36, cadrul 1780381.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

din cauzele de nelinişte în Europa provenea şi de la faptul că România a chemat sub arme mai multe contingente. Replica diplomatului român a fost fermă şi clară : „Ceea ce ar trebui să ne mire ar fi — răspundea Crutzescu — ca într-o Europă înarmată pînă în dinţi România singură să rămînă plutind într-un vis idilic etern. Astfel, ceea ce este cel puţin neaşteptat este a ne arăta tocmai pe noi ca tulburătorii ordinii“ [68].

În pofida avertismentelor şi „sfaturilor“ Berlinului, România a continuat materializarea acţiunilor militare şi diplomatico-militare menite să pregătească riposta în ipoteza declanşării unei agresiuni hitleriste. Astfel, la 12 august 1939, prin jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 2385, Ministerul Apărării Naţionale a fost autorizat să ia sub control, cu începere de la 25 august 1939, toate depozitele, magazinele şi stabilimentele industriale care deţineau sau produceau articole necesare apărării naţionale [69], iar la 16 august ca să execute rechiziţii în judeţele Satu Mare, Sălaj şi Bihor [70]. Cîtă atenţie şi ce importanţă acorda Germania nazistă factorului politico-militar românesc în chiar timpul pregătirii atacului împotriva Poloniei demonstrează şi faptul că, pentru a disuada România de la o eventuală intervenţie în sprijinul victimei, a cerut Ungariei la 22 august să mobilizeze 250 000 de soldaţi la graniţa cu România.

Toate măsurile adoptate şi acţiunile întreprinse în vara anului 1939 de statul român pe plan diplomatic şi militar indică, fără nici o rezervă, faptul că la Bucureşti se aprecia posibilă declanşarea unei agresiuni hitleriste. Totodată, direcţiile de exprimare a efortului în cadrul politicii militare româneşti evidenţiază faptul că forurile politice şi militare competente ale României considerau că locul ţării noastre se afla alături de ţările ce se opuneau politicii agresive a Germaniei naziste, Italiei fasciste şi acoliţilor lor revizionişti.

Situaţia grea şi pericolele ce planau asupra independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale a României, mai ales în anii 1939—1940 din partea Germaniei hitleriste şi statelor revizioniste care i se raliau, au determinat ca un evantai larg de forţe sociale şi politice, începînd cu proletariatul, în frunte cu P.C.R., pînă la o parte a claselor dominante şi partidelor lor, să se situeze pe o platformă comună în ceea ce priveşte apărarea patriei. Aceasta s-a reflectat în mod practic în poziţia adoptată de aceste forţe faţă de agresiunea hitleristă declanşată în martie 1939 împotriva Cehoslovaciei şi în septembrie acelaşi an contra Poloniei.

[68] Ibidem, fond „D“, dosar nr. 1037, vol. 8, p. 170.
[69] „Monitorul oficial“, partea I, nr. 191 din 21 august 1939.
[70] Ibidem, nr. 190 din 20 august 1939.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Masele populare au răspuns atunci cu entuziasm la ordinele de mobilizare și la celelalte măsuri adoptate de guvern pe linia apărării țării. În acei ani de grele încercări, masele largi populare, inclusiv ale populației maghiare din Transilvania, întrevăzînd clar pericolul ce plana asupra țării printr-o agresiune fascistă în România și prin dezmembrarea țării, s-au ridicat hotărîte la luptă împotriva planurilor expansioniste și revizioniste.

Hotărîrea fermă a poporului român de a se prezenta la unitățile militare fără cea mai mică ezitare a fost apreciată în mod just de către autoritățile de stat și militare ale vremii. Astfel, Armand Călinescu, primul ministru de atunci al României, în interviul acordat ziarului „Paris Soir", declara : „Am chemat mai multe clase de rezerviști pentru a întări trupele noastre de acoperire. Trebuie să subliniez avîntul impresionant al oamenilor care au răspuns la apel. Rezerviștii care s-au prezentat au fost de trei ori mai numeroși decît oamenii chemați". Intr-un buletin informativ se arăta că „toți românii care fac parte din elementul armatei s-au prezentat la postul de jandarmi și au cerut informații dacă și ei trebuie să plece la unități, fiind gata în orice moment".

Fermitatea cu care poporul român a răspuns la mobilizări și eforturile depuse de militari pentru a se instrui se degajă și din ordinul de zi al ministrului apărării naționale, dat la 31 decembrie 1939, în întîmpinarea Anului Nou, în care se arăta : „Ostași ! A trecut un an de sforțări neobișnuite, de muncă încordată, de jertfe și privațiuni, făcute toate pentru a putea înfrunta pericolul care amenință țara. Prin avîntul cu care v-ați făcut datoria, ați arătat lumii întregi cît de sfîntă vă este însărcinarea de a păstra neștirbite hotarele țării pentru care înaintașii noștri au adus atîtea jertfe". [71] De asemenea, ziarul „Scînteia", în articolul *Ce au dovedit concentrările ?*, sublinia că „vestea unui atac al Germaniei hitleriste și al Ungariei hortiste asupra hotarelor țării s-a împrăștiat în mod fulgerător peste întreaga țară [...] Masele de muncitori, țărani, meșteșugari și intelectuali au răspuns cu un elan admirabil la datoria de a apăra țara contra cotropitorilor fasciști [...] De la un capăt la altul al țării, din orașe și sate au pornit mase fără deosebire de naționalitate pentru a respinge cu arma în mînă atacul pregătit de hoardele fasciste. În multe regimente spiritul de înfrățire între frații de armă de diferite naționalități întărise formidabil entuziasmul și convingerea în datoria și capacitatea de a lupta împotriva agresorului" [72].

[71] Arh. M.Ap.N., fond 1, dosar nr. 168, f. 27.
[72] „Scînteia" din 1 ianuarie 1940.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Acţiunile întreprinse de guvernul român de a concentra şi de a masa armata la graniţa de vest şi de nord-vest a ţării, hotărîrea patriotică a întregului nostru popor de a se apăra cu arma în mînă contra agresorilor, poziţia clară a partidului comunist şi a celorlalte forţe politice progresiste şi democratice de a acţiona pentru salvgardarea fiinţei naţionale a poporului român, promptitudinea cu care masele s-au prezentat la unităţile militare — toate acestea, conjugate cu unele acţiuni ferme ale forţelor revoluţionare şi democratice din lumea întreagă îndreptate împotriva actelor de agresiune, au evidenţiat cu toată claritatea hotărîrea poporului român de a-şi apăra graniţele împotriva agresiunii hitleriste.

Hotărîrea şi capacitatea de a organiza rezistenţa populară pentru apărarea patriei s-au manifestat cu o deosebită putere în urma dictatului fascist de la Viena impus României de către Germania hitleristă şi Italia fascistă în august 1940. Sentinţa impusă de acestea, prin care României i se rupea din trupul ţării un teritoriu cu o suprafaţă de 42 343 km^2 şi cu o populaţie de 2 387 887 locuitori [73], din care majoritatea erau români, a constituit un dictat fascist, pronunţat de statele fasciste pe seama României. Aşa după cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, „În aceste împrejurări deosebit de complexe ale situaţiei politice interne şi internaţionale, poporului român, aflat singur — ca urmare a politicii cercurilor conducătoare — în faţa agresiunii Germaniei hitleriste, i-a fost impus odiosul Dictat de la Viena, iar în România a fost instaurată dictatura militaro-fascistă, care a înrobit ţara Germaniei." [74]

Acest act nesăbuit, fără precedent, a umplut de indignare pe toţi cetăţenii României. În adunări spontane, masele populare de la oraşe şi sate, muncitorii din fabrici şi uzine, ţăranii, intelectualii, întregul popor român şi-au exprimat hotărîrea fermă de a apăra independenţa şi integritatea teritorială a patriei. Chiar în seara zilei de 30 august 1940, zeci de mii de locuitori au ieşit în stradă, atît la Cluj cît şi în alte mari oraşe, pentru a protesta împotriva dictatului de la Viena. Dînd glas versurilor lui Andrei Mureşanu: „Murim mai bine-n luptă, cu gloria deplină / Decît să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pămînt", cetăţenii din Cluj şi din împrejurimi, într-o impresionantă coloană, în care mărşăluiau în rînduri compacte comunişti, membri ai Frontului Plugarilor şi ai Madoszului, naţional-ţărănişti, liberali etc., au manifestat în centrul oraşului şi pe marile bulevarde. De la o tribună improvizată, un mare număr de oratori au exprimat durerea şi protestul maselor,

[73] „Comunicări statistice" nr. 6—7/1945, p. 2.
[74] Nicolae Ceauşescu. *op. cit.*, vol. 18, p. 241.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

înfierînd dictatul de la Viena. „Nici un petec de pămînt...", „Vrem să murim apărîndu-ne fruntariile, onoarea, demnitatea naţională...", „Ardealul nu înţelege să fie ciuntit" — iată numai o parte din lozincile pe care mulţimea le scanda neîntrerupt. Ca în vremurile de mare restrişte, clopotele bisericilor au sunat necontenit [75]. La Bucureşti, populaţia s-a adunat în faţa statuii lui Mihai Viteazul, marele nostru voievod care a realizat pentru prima dată, în anul 1600, unirea românilor într-un singur stat. Coloana demonstranţilor a străbătut apoi principalele artere ale Capitalei, scandînd lozinca „Nu dăm Ardealul" şi intonînd cîntecele patriotice „Pe-al nostru steag" şi „Deşteaptă-te române".

Acţiuni asemănătoare au avut loc şi în alte oraşe din ţară, între care Bistriţa Năsăud, Cugir, Oradea, Sighişoara, Alba Iulia, Sebeş etc., atestînd poziţia patriotică a populaţiei care, în mod spontan, dar unanim, se pronunţa pentru respingerea hotărîrilor adoptate la Viena de cei doi „arbitri" fascişti.

Ample şi profunde sentimente patriotice erau caracteristice şi armatei române. În ziua de 1 septembrie 1940, secţia N.S.D.A.P. din România a trimis la Berlin un raport în care se arăta că în rîndurile armatei române s-a creat un puternic curent în favoarea împotrivirii faţă de hotărîrile arbitrajului de la Viena subliniindu-se, printre altele, că: „armatele din vest, de sub conducerea generalului Cornicioiu, nu vor să părăsească poziţiile şi cer insistent să lupte" [76]. Ofiţerii români — se relata în continuare în raport — se considerau ofensaţi de această cedare, nevoind să conceapă raţiunea politică a sentinţei de la Viena şi dorind să lupte. Această stare de spirit se transmisese şi soldaţilor care manifestau pe stradă şi în cazărmi.

În aceste condiţii deosebit de grele, cînd ţara noastră se găsea singură în faţa agresiunii hitleriste şi a statelor revizioniste, iar elementele legionare îşi intensificau acţiunile lor reacţionare, Partidul Comunist Român, forţele democratice, întregul popor român şi-au amplificat lupta penrtu a scoate ţara din situaţia dezastruoasă în care fusese împinsă. „Înţelegînd răspunderile ce-i revenau în acest moment istoric de grea cumpănă pentru poporul nostru, ca şi pentru alte popoare, Partidul Comunist Român — sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român — s-a ridicat cu toate forţele la luptă împotriva dicaturii antonesciene, a dominaţiei Germaniei naziste şi a războiului contra Uniunii Sovietice, organizînd mişcarea de rezistenţă, lupta pentru sabotarea maşinii de război, pentru răsturnarea regimului, pentru alăturarea României coaliţiei antihitleriste." [77] Lupta a fost grea, îndelungată şi sîngeroasă,

[75] „Universul" din 3 septembrie 1940.
[76] Arh. C.C. al P.C.R., fond 103, dosar nr. 8505, f. 27.
[77] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.*, vol. 18, p, 241.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

dar a fost încununată de un succes deplin prin înfăptuirea de către întregul popor român a insurecţiei din august 1944, care a marcat începutul revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă în România.

Acest istoric succes a fost rezultatul direct şi nemijlocit al acţiunilor organizate şi desfăşurate de Partidul Comunist Român pentru unirea într-un front de luptă larg al tuturor forţelor antifasciste, democratice şi patriotice. În perioada premergătoare declanşării celei de a doua conflagraţii mondiale a secolului XX, ca dealtfel în întreaga sa existenţă, Partidul Comunist Român a fost cel mai înflăcărat apărător al intereselor fundamentale ale patriei. În anii 1938—1940, ca şi după aceea el a susţinut în mod activ, alături de toate forţele înaintate ale ţării, politica militară promovată de România, politică orientată în direcţia apărării ferme şi prin toate mijloacele a independenţei naţionale, a suveranităţii şi integrităţii noastre teritoriale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Dr. GHEORGHE ZAHARIA

SITUAŢIA POLITICĂ ŞI MILITARĂ A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA SEPTEMBRIE 1940 — 22 IUNIE 1941

La un an de la dezlănţuirea celui de-al doilea război mondial raportul de forţe între puterile beligerante era net favorabil puterilor Axei. În nord-vest, după ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei, Luxemburgului şi a unei zone întinse din Franţa, Reichul hitlerist deţinea o importantă bază strategică terestră, aeriană şi maritimă, de unde executa bombardamente intense asupra Angliei — singurul stat care continua lupta armată împotriva Axei ; în est, în urma ocupării Poloniei şi a decretării desfiinţării ei ca stat, Germania a devenit vecină cu U.R.S.S., avînd o frontieră comună în lungime de aproape 1 400 km, consfinţită prin „Tratatul de frontieră şi prietenie" sovieto-german (28 septembrie 1939). În sud-est, bizuindu-se pe sprijinul Ungariei horthyste şi al Bulgariei monarho-fasciste, Reichul făcea pregătiri febrile în vederea ocupării militare a Balcanilor, pentru a împiedica Marea Britanie să-şi creeze baze de acţiune în zona respectivă [1] ; în acelaşi timp, guvernul sovietic urmărea, prin metode politice şi economice, să opună aici influenţei Germaniei, influenţa Uniunii Sovietice [2].

Pe teatrul de război african, forţele engleze se aflau în defensivă în faţa atacurilor trupelor italiene. În zona Pacificului şi pe continentul asiatic, Japonia — cel de al treilea partener al Germaniei naziste — dispunea de forţe militare considerabile, deşi o parte a armatelor ei erau continuu hărţuite şi sufereau pierderi pe teatrul de operaţii din China.

[1] *Documents on German Foreign Policy 1918—1945* (în continuare sursa se va cita : *D.G.F.P.*), seria D., vol. XI, doc. nr. 652, Memorandul unui funcţionar din Secretariatul Ministerului de Externe, datat 16 ianuarie 1941.

[2] V. L. Israelian, *Sovetskii Soiuz i stranî dunaiskogo basseina v period vtoroi mirovoi voinî* (referat prezentat la colocviul internaţional de la Budapesta, 13—15 octombrie 1966), p. 66.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Condițiile militar-strategice favorabile, de care beneficiau puterile Axei, erau completate de o creștere substanțială a potențialului lor economic, datorită cotropirii unor state industriale dezvoltate ca Austria, Cehoslovacia, Belgia, Franța și altele. În același timp, Reichul german desfășura o vie activitate comercială cu alte țări europene și extra-europene.

Datorită bogățiilor sale naturale, mai ales petrolul, cît și poziției strategice cheie pe care o ocupă în sud-estul Europei, România a constituit un obiectiv important în planurile expansioniste ale Germaniei. Dorind să acapareze resursele ei materiale și umane, ținînd seama totodată și de o serie de alți factori de ordin politic și strategic, guvernul german nu era interesat într-un conflict armat în această parte a continentului ; el prefera să-și subordoneze România și celelalte state din zonă nu pe calea războiului — deși a avut în vedere și această eventualitate —, ci prin instaurarea la cîrma lor a unor guverne fasciste sau progermane, care să satisfacă cerințele Germaniei. Realizarea planurilor Berlinului privind România a devenit posibilă în condițiile internaționale din vara și toamna anului 1940 și ca urmare a împrejurărilor în care i-au fost impuse amputările teritoriale din acel an [3].

■

La începutul lunii septembrie 1940 cercurile politice cele mai reacționare, fasciste și prohitleriste din România, aduse la suprafața vieții politice de schimbările intervenite în raportul de forțe pe plan internațional și de sprijinul Germaniei, au trecut la acțiuni brutale pentru acapararea puterii. Compromis în fața poporului, în timp ce țara se afla izolată pe plan extern și era supusă unor puternice presiuni concentrice din afară, la 4 septembrie 1940 Carol al II-lea a trecut cea mai mare parte a prerogativelor regale în mîinile generalului Ion Antonescu, numit, prin decret regal, „conducător al statului" cu puteri dictatoriale ; la 6 septembrie Carol a abdicat în favoarea fiului său Mihai și a părăsit țara.

Fost șef al Marelui stat major și ministru de război, generalul Antonescu se angajase, în tratativele purtate cu reprezentanți ai Legației germane de la București, ca, odată ajuns la conducerea statului, să orienteze politica României spre Reich. Șeful secției relații externe a parti-

[3] Vezi mai detaliat în Gh. Zaharia, *Situația politică și militară internațională în preajma intrării României în cel de-al doilea război mondial*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 5—6, Editura militară, București, 1979, p. 11—13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

dului nazist, Alfred Rosenberg, avea să aprecieze, în 1943 : „Cu aceasta, în România a devenit posibilă o cotitură în sensul Germaniei“ [4].

Noul regim politic era totodată expresia acelei orientări a marii burghezii, care pornea de la ideea că, în noua configurație internațională, Germania era factorul extern pe care trebuia să se sprijine pentru a evita lichidarea statului român, iar în perspectivă, pentru a reface frontierele lui antebelice. Orientarea spre o asemenea soluție a prevalat în acel moment în rîndurile cercurilor politice conducătoare, în condițiile în care România, singură, fără nici un sprijin din afară, părăsită de toate puterile Europei, a fost lăsată la cheremul Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele forțelor hitleriste. Șefii partidelor național-țărănesc și național-liberal, Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu și alții, deși erau adepți ai sistemului constituțional parlamentar, pe care îl considerau forma cea mai potrivită pentru asigurarea dominației de clasă a burgheziei, iar pe plan extern continuau a se orienta spre puterile occidentale — Anglia și Statele Unite ale Americii — fiind conștienți de pericolul grav ce plana asupra României în acele împrejurări, au considerat drept inevitabilă înțelegerea vremelnică cu Germania ; în consecință, ei au fost de acord cu aducerea la putere a unui guvern care să se bucure de încrederea celui de-al III-lea Reich. Consimțind la o colaborare vremelnică cu Germania, liderii celor două partide burgheze și-au menținut, totodată, rezervele necesare pentru ca, la momentul pe care ei l-ar fi considerat oportun, să se poată distanța de Reichul hitlerist și să procedeze la o reorientare a politicii țării.

După numeroase pertractări cu vîrfurile politice ale burgheziei, îndeosebi cu Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu — care au înțeles să sprijine pe Antonescu în pofida unor rezerve pe care le aveau în privința Gărzii de fier, ca unealtă a celui de-al III-lea Reich — în urma consultărilor cu reprezentanții Germaniei la București, la 14 septembrie 1940 a fost alcătuită o nouă echipă guvernamentală, care cuprindea ca miniștri și subsecretari de stat nouă legionari și un fost național-creștin (P. Nemoianu), șase militari, patru liberali (M. Antonescu, liberal georgist, Gh. Leon, succedat de la 10 noiembrie 1940 de M. Cancicov, Gh. Cretzeanu, V. Dimitriuc), un fost conservator junimist (ing. N. Mareș) ; național-țărăniștii au dat un secretar general la justiție. Componența guvernului de la 14 septembrie îl îndreptățea pe Lucrețiu Pătrășcanu să aprecieze că „miniștrii legionari sînt în absolută majoritate“ și că „prin numirea unui ministru de interne legionar, conducerea mișcării (legionare — *n.n.*) pune mîna de fapt pe întregul aparat al statului, dar mai ales pe cel represiv“. El sublinia „caracterul totalitar pe care

[4] Arhiva Institutului de istorie contemporană din München, doc. nr. 007—P.S., p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

noua guvernare o imprima statului“ [5]. Ceilalţi miniştri şi subsecretari de stat au fost numiţi, de asemenea, după luarea avizului Legaţiei germane. Şeful misiunii diplomatice naziste la Bucureşti, Wilhelm Fabricius, raporta, la 15 septembrie 1940, Ministerului de Externe german, că numirea — de exemplu — a inspectorului financiar Cretzeanu, care, în calitate de director la Banca Românească, avea relaţiile cele mai bune cu Germania, „s-a produs, ca şi confirmarea lui Leon ca Ministru al Economiei şi numirea lui Dimitriuc în postul de subsecretar de stat pentru petrol şi mine, la Ministerul Economiei, după luarea de contact cu Legaţia“ [6].

Elementele fasciste legionare, avantajate şi stimulate de germani, în contact permanent cu organizaţia naţional-socialistă a Grupului etnic german şi cu reprezentanţii Gestapoului din Legaţia germană de la Bucureşti, au promovat o politică teroristă antimuncitorească şi antidemocratică, lichidînd orice drepturi şi libertăţi cetăţeneşti. România a fost proclamată „stat naţional-legionar“ *.

Spre deosebire de regimul dictaturii regale din februarie 1938 — septembrie 1940, care fusese un amalgam de resturi ale democraţiei burgheze şi tendinţe totalitare nefasciste, în cadrul unui proces ce a evoluat în favoarea celor din urmă, noul regim, a cărui viaţă s-a consumat pe parcursul a 130 de zile (14 septembrie 1940 — 23 ianuarie 1941), a fost *un regim totalitar de dictatură fascistă-legionară*, a cărui expresie şi bază politică a constituit-o Garda de fier, organizaţie teroristă de tip fascist, principalul element ai coloanei a V-a naziste din România.

Regimul totalitar fascist a lichidat ultimele vestigii al limitatei democraţii burgheze din anii dictaturii regale ; Constituţia din 1938 a fost abolită şi, odată cu ea, au fost desfiinţate Parlamentul, Consiliul de Coroană, breslele muncitoreşti şi de meseriaşi, fără a se crea altceva în loc. Mecanismul guvernării a funcţionat pe bază de decrete, ordine ale „conducătorului statului“ şi alte acte normative ale aparatului de stat, de la cele mai simple măsuri şi pînă la problemele fundamentale, vitale poporului român.

[5] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 168—169.

[6] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., (în continuare se va cita : Arh. I.S.I.S.P.), fond 10, dosar nr. 9 G, f. 81, telegrama cifrată nr. 1 608 din 15 septembrie 1940, semnată Fabricius.

* Decret nr. 5151, din 14 septembrie 1940, care instituia „statul naţional legionar“, stabilea, la articolul 3, că generalul Antonescu „este conducătorul statului legionar şi şeful regimului legionar“, în timp ce articolul următor preciza că Horia Sima „este conducătorul mişcării legionare“. Arhivele statului Bucureşti (în continuare se va cita : Arh. st. Bucureşti), fond M.O., dosar nr. 214 bis, f. 5414.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Deşi în fruntea guvernului şi a regimului instaurat la 14 septembrie se afla generalul Ion Antonescu, iar unele din vechile cercuri conducătoare ale burgheziei româneşti erau reprezentate în acest cabinet, Garda de fier devenise principala forţă de guvernămînt. Ea preluase puterea cu sprijinul Germaniei, ale cărei trupe se găseau în inima teritoriului românesc, ceea ce asigura gărzii un mandat forte în exercitarea actului de guvernămînt în interesul nazismului. Pe drept cuvînt sublinia această realitate Lucreţiu Pătrăşcanu, spunînd că aducerea la putere a Gărzii de fier „nu era opera claselor noastre guvernante. Încredinţarea puterii mişcării legionare a avut loc sub controlul Germaniei şi din iniţiativa conducerii hitleriste, în exclusivul folos al maşinii de război naziste, pentru scopurile urmărite în Răsăritul şi Sud-Estul Europei de cel de-al III-lea Reich“ [7].

Fără a avea un program de guvernare închegat, orientarea politicii interne a Gărzii de fier se mărginea la aşa-zisa „purificare a vieţii politice“ prin înfăptuirea unei „revoluţii naţionale“ şi curăţirea „cadrului politic al ţării“ ; pe planul politicii externe, ţelurile ei erau de a înfeuda total ţara Germaniei naziste [8].

Pentru înfăptuirea acestei politici legionarii au adoptat tactica asasinatului politic şi teroarea, organizaţia lor transformîndu-se, la scurt timp după aducerea ei la putere, într-o organizaţie înarmată după modelul celor naziste. Pentru a-şi exercita influenţa în mase ei au trecut la organizarea „cuiburilor legionare“ în instituţii, întreprinderi, cartiere şi sate, subordonate ierarhic organizaţiilor de sectoare, plăşi şi judeţe, avînd în frunte „comandanţi legionari“. Pentru atragerea muncitorimii, exista aşa numitul „Corp muncitoresc legionar“, suplimentat de „Ajutorul legionar“ care înfiinţase cantine şi magazine în cîteva centre muncitoreşti. Pentru captarea adolescenţilor, ei aveau organizaţia „Frăţiile de cruce“, iar pentru studenţi Uniunea Naţională a Studenţilor Români Creştini, în fruntea căreia a fost numit Viorel Trifa. Corpurile „Răzleţii“ şi „Vestitorii“ erau destinate intelectualilor, funcţionarilor de stat şi particulari, iar pentru atragerea femeilor se organizaseră „Corpul doamnelor legionare“ şi „Corpul legionarelor“.

Punînd în funcţiune întregul său aparat organizatoric şi de propagandă, folosind poziţiile majoritare deţinute în guvern, Garda de fier acţiona atît pentru a satisface interesele Germaniei, cît şi pentru a impune în interior un regim politic care să transforme România într-un stat după modelul celui nazist. Ion Antonescu şi sprijinitorii lui interni

[7] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Problemele de bază ale României*, ediţia a III-a revăzută, Bucureşti, 1946, p. 265.

[8] Vezi Mihai Fătu, Ion Spălăţelu, *Garda de fier, organizaţie teroristă de tip fascist*, Editura politică, Bucureşti, 1971, p. 324—325.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

aveau convingerea că, subordonîndu-şi Garda de fier şi angajînd ţara în sfera de interese a Germaniei naziste, vor reuşi să soluţioneze problemele de ordin teritorial, să consolideze poziţiile burgheziei în viaţa economică şi să pregătească condiţiile ca, după război, România să reintre pe făgaşul vechilor relaţii internaţionale şi a structurilor politico-statale din perioada anterioară anului 1938. În această viziune, Antonescu considera că o asemenea politică putea fi realizată numai admiţînd participarea la guvern a Gărzii de fier, dar subordonînd-o şi temperîndu-i acţiunile agresive, precum şi cele ce vizau instaurarea unui guvern legionar omogen. El credea că, fiind „şeful statului naţional-legionar", precum şi conducătorul Gărzii de fier, va putea, printr-o ordine de drept de esenţă totalitară, să creeze cadrul legal pentru „transformarea gărzii" în suportul său politic *. Aşa se explică suita de măsuri privind promovarea elementelor legionare în aparatul de stat, în posturile de prefecţi, primari, şefi de instituţii, inspectori, şefi de poliţie, comisari etc [9]. La 18 septembrie, Ion Antonescu a semnat Decretul nr. 3175 de numire a fruntaşului legionar Alexandru Ghyca în funcţia de director general al Siguranţei Statului, precum şi un decret pentru „trimiterea în judecată a celor ce au comis crime şi delicte cu prilejul reprimării acţiunilor politice", fiind vorba de acele „delicte" care vizau pedepsirea legionarilor.

La rîndul ei, Garda de fier, pe lîngă faptul că era beneficiara unei conjuncturi externe şi nu a unui raport real de forţe interne, lipsită de un program de guvernare, fie cel puţin şi pentru un singur sector al vieţii publice, contînd însă pe sprijinul naziştilor, urmărea ţeluri proprii, monopolul puterii.

În condiţiile facilităţii create de Ion Antonescu, legionarii îşi consolidează treptat poziţiile în aparatul de stat şi mai cu seamă în cel de represiune, ajungînd, în multe privinţe, pînă la contopire. La 22 sep-

* Dealtminteri, o atare soluţie politică era inspirată de Germania nazistă. Într-o scrisoare adresată lui Horia Sima, la 5 decembrie 1940, Heinrich Himmler, şeful poliţiei naziste, referindu-se la raporturile dintre mişcarea legionară şi „Şeful statului", în comparaţie cu începuturile puterii naziste şi raporturile partidului naţional-socialist cu şeful statului german mareşalul von Hindenburg, recomanda „unirea strînsă şi plină de încredere între mişcarea legionară şi conducătorul statului român". (Vezi *Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 4 G.)* Aceste intenţii ale lui Himmler, ca şi încercările lui Antonescu de a-şi subordona Garda de fier s-au lovit de împotrivirea lui Horia Sima şi a altor şefi legionari. Dacă Garda de fier ar fi fost subordonată lui Antonescu — spunea Horia Sima — „mişcarea ar fi ajuns o simplă anexă a politicii antonesciene, fără drept de participare la formarea deciziilor statului", creîndu-se, din punctul de vedere al legionarilor, posibilitatea din partea lui Antonescu „de a îngenunchia Legiunea", ceea ce — evident — s-a lovit de împotrivirea conducătorilor legionari. (Vezi Horia Sima, *Cazul Iorga-Madgearu*, Madrid, 1961, p. 56—57.)

[9] Arhivele Ministerului de Interne (în continuare se va cita: Arh. M. I.), fond A, dosar nr. 9093, vol. 1, f. 6.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tembrie, Al. Ghyca transmitea tuturor organelor din subordine telegrama-ordin nr. 67343, în care se spune: „Începînd cu data de 23 septembrie a.c., în întreaga Dvs. activitate veţi colabora cu conducerea mişcării legionare din localitatea respectivă[10]. Peste 5 zile, la 28 septembrie, acelaşi Ghyca transmitea ordinul nr. 69766, adresat tuturor organelor de poliţie din ţară, în care atrăgea atenţiunea că: „1) Neexecutarea ordinelor prefecţilor de judeţ (legionari — *n.n.*) va fi imediat sancţionată cu destituirea. 2) Legionarii servesc ca auxiliari ai poliţiei de stat... 3) Poliţia de stat poate să facă apel la cadrele legionare ori de cîte ori va fi necesar. Dispoziţiile de mai sus — se spune în încheiere — le veţi aduce imediat la cunoştinţa prefecţilor de judeţ, iar de executarea întocmai, veţi raporta"[11]. Astfel de măsuri au fost de natură să creeze legionarilor, în mod oficial, condiţii să se înarmeze, stimulîndu-le acţiunile teroriste, criminale.

Concomitent cu girul dat legionarilor pentru a se înstăpîni în verigi hotărîtoare ale aparatului de stat, Antonescu a adoptat o seamă de măsuri împotriva maselor muncitoare, a mişcării muncitoreşti şi democratice, a mişcării comuniste. În preajma zilei de 7 noiembrie, pentru a preveni eventuale manifestaţii organizate de comunişti, Antonescu îşi afirma intenţia de a folosi inclusiv armata, aviaţia şi motorizatele pentru înăbuşirea unor astfel de manifestaţii. În acelaşi timp, prin Ministerul de Interne s-au luat măsuri pentru internarea în lagăre de concentrare a comuniştilor şi a tuturor acelor ce s-ar fi opus regimului. La 13 noiembrie, ca răspuns nemijlocit la demonstraţia organizată la 3 noiembrie de comunişti în piaţa Obor, a fost emis un decret-lege pentru reprimarea tuturor manifestaţiilor politice şi sociale potrivnice dictaturii fasciste, pedepsele preconizate variind între 5 şi 15 ani detenţiune sau muncă silnică; în acelaşi timp, se legaliza internarea în lagăre de concentrare şi de muncă, se instituia domiciliul obligatoriu ş.a.[12]. La 20 noiembrie a fost emis decretul lege nr. 3878, prin care erau desfiinţate toate breslele, iar la 10 decembrie a fost emis decretul-lege privind militarizarea întreprinderilor şi instituţiilor de stat şi particulare şi instituirea, în cadrul acestora, a unui regim represiv sever, potrivit normelor disciplinei şi jurisdicţiei militare[13].

Ridicînd asasinatul la rangul de politică de stat, legionarii au îndreptat ascuţişul terorii lor împotriva comuniştilor, a tuturor organizaţiilor şi personalităţilor politice patriotice antifasciste, a intelectualilor şi ofiţerilor care se pronunţau pentru apărarea suveranităţii României,

[10] Ibidem, vol. 46, f. 5.
[11] Ibidem, f. 6.
[12] „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 267, din 13 noiembrie 1940.
[13] Ibidem, nr. 292, din 11 decembrie 1940.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

împotriva expansiunii şi dominaţiei Germaniei hitleriste. Au fost elaborate legi aspre, care prevedeau pentru orice împotrivire faţă de regimul fascist şi războiul hitlerist sancţiuni grele, mergînd pînă la pedeapsa cu moartea. Poliţia legionară, formată din membri ai Gărzii de fier, a trecut la arestarea şi schingiuirea unui mare număr de comunişti şi alţi patrioţi, unii dintre aceştia fiind torturaţi şi asasinaţi.

Legionarii s-au răfuit cu oamenii politici burghezi care în cursul activităţii lor, în anumite perioade, s-au situat pe poziţii potrivnice Gărz i de fier şi politicii expansioniste a Germaniei naziste. Continuînd asasinatele politice începute anterior (I. G. Duca, prim-ministru, asasinat la 29 decembrie 1933, Armand Călinescu, prim-ministru, asasinat la 21 septembrie 1939), grupuri din poliţia legionară au împuşcat, în zilele de 24—26 noiembrie 1940, în închisoarea Jilava şi în localul poliţiei din Bucureşti, aproape 70 de foşti demnitari şi funcţionari superiori, printre aceştia aflîndu-se şi generalul Gheorghe Argeşeanu, fost prim-ministru după A. Călinescu, care a ordonat măsuri împotriva Gărzii de fier, Victor Iamandi, fost ministru al justiţiei, care în 1938 a dispus dizolvarea acestei organizaţii teroriste ş.a. În aceleaşi zile au fost asasinaţi, fiind răpiţi din locuinţele lor, istoricul de renume mondial Nicolae Iorga, fost prim-ministru, şi profesorul universitar Virgil Madgearu, fost ministru de finanţe şi secretar general al Partidului Naţional Ţărănesc [14]. Crima în masă comisă de legionari a fost aplaudată şi aprobată de Reichsführerul S.S. şi şef al poliţiei germane, care aprecia că „o asemenea măsură este justă, pentru că ea nu poate fi adusă la îndeplinire niciodată de justiţia ordinară, care este legată de paragrafe şi va depinde întotdeauna de un formalism al paragrafelor" [15].

În privinţa activităţii economice, regimul fascist risca de la început o totală compromitere, datorită faptului că legionarii urmăreau să pună sub controlul lor întreprinderile industriale şi comerciale. Definind aşa-zisele principii aşezate la temelia politicii economice legionare, un specialist în materie scria, în ianuarie 1941, în ziarul „Excelsior", că „Este firesc ca, odată cîştigată bătălia politică prin introducerea regimului legionar, să se urmărească rezolvarea problemei capitale a economiei româneşti : problema împărţirii veniturilor [...] mai întîi împărţire şi apoi producţie" [16], conchidea autorul acestei aşa-zise teorii, fără a-şi pune întrebarea : ce fel de venituri puteau fi împărţite fără producţie. Iniţial aveau să fie însuşite — aşa cum observa cu justeţe Lucreţiu

[14] *Asasinatele de la Jilava, Snagov şi Strejnicul*, Bucureşti, 1941, p. 10—13, 139—140.

[15] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 4 G, scrisoarea lui Himmler către Horia Sima.

[16] După Lucreţiu Pătrăşcanu, *Sub trei dictaturi*, p. 236.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Pătrăşcanu în lucrarea citată — prin „jaf calificat, adică prin furt de proporţii, prin întrebuinţarea violenţei [...] comise pe o scară vastă“ [17], case particulare şi întreprinderi economice mici. O statistică, deşi incompletă, arată că în timpul celor 130 de zile, cît au participat la guvern, legionarii au acaparat prin violenţă, numai în afara Capitalei, peste 3400 de imobile, întreprinderi şi alte bunuri a căror valoare s-a ridicat la mai mult de 1 miliard de lei (cursul din 1940) [18].

Sub influenţa lui Herman Neubacher, însărcinatul special al guvernului de la Berlin cu probleme economice în sud-estul Europei, care şi-a avut sediul pînă la 23 ianuarie 1941 la Bucureşti, legionarii au preconizat transformarea economiei româneşti pe baza principiilor economice naţional-socialiste, adică trecerea la o „economie dirijată“ de ei, pentru a se îmbogăţi pe seama însuşirii avutului capitaliştilor indezirabili şi a servi nelimitat interesele celui de-al III-lea Reich, care urmărea — după cum Hitler declara în noiembrie 1940 — ca economia românească „să fie prosperă“ pentru a furniza Germaniei materiile prime necesare [19]. „Un regim legionar — declara Horia Sima în octombrie 1940 — nu poate să dăinuiască cu o structură economică liberală [...] Accentul trebuie să cadă pe *elementul politic* şi în economie“ [20].

În scopul integrării activităţii „oricărei întreprinderi în politica generală a statului“, Antonescu adoptase, încă la 12 septembrie 1940, Decretul-lege nr. 3122, prin care Ministerul Economiei Naţionale era autorizat să numească pe lîngă întreprinderi „comisari speciali“, deveniţi ulterior „comisari de românizare“, avînd împuterniciri discreţionare de control şi supraveghere asupra tuturor actelor întreprinderilor industriale şi comerciale pe lîngă care erau acreditaţi. În majoritate absolută, aceştia au fost recrutaţi din rîndul legionarilor, care şi-au propus nu „redresarea economiei naţionale“, ci jefuirea ei în scopuri de căpătuială personală şi de acaparare de către firme germane sau germani din Reich ori din România a numeroase întreprinderi, ceea ce a agravat şi mai mult situaţia economică a ţării. Fenomenele negative din economie căpătaseră o astfel de amploare, încît au stîrnit îngrijorări profunde atît burgheziei române, cît şi oficialităţilor naziste acreditate în România. În decembrie 1940, Constantin I. C. Brătianu declara, într-o scrisoare adresată generalului Antonescu, că „teroarea creată de tinerii nerăspunzători sileşte pe mulţi comercianţi şi industriaşi ca să-şi pună averea la

[17] *Ibidem*, p. 205.
[18] *Pe marginea prăpastiei (21—23 ianuarie 1941)*, vol. II, Bucureşti, 1941, p. 35.
[19] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 381.
[20] Arh. M.I., fond Cabinetul militar al lui I. Antonescu, pachetul 177, dosar nr. 1261, scrisoarea lui H. Sima către I. Antonescu, datată 16 octombrie 1940.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

adăpost, să o vîndă pe sume mici la minoritari subvenţionaţi din afară sau chiar la organizaţii direct străine. În loc de naţionalizare se face o deznaţionalizare mai periculoasă ca starea de astăzi [...] S-au creat foarte mari întreprinderi comerciale germane care monopolizează exportul ţării. Starea de nesiguranţă a creat o criză de valori care face posibile înstrăinări la care capitalul român nu poate concura" [21]. În noiembrie 1940, Wilhelm Fabricius informa Berlinul că „jecmănitori fără nici o situaţie au venit aici cu scopul de a face averi în România presupus ocupată" [22]. La rîndul lui, Antonescu a fost nevoit să constate, în şedinţa Consiliului de Miniştri din 10 ianuarie 1941, că datorită lucrurilor oribile care se petrec în ţară, ne vom pomeni peste două luni cu o catastrofă economică" [23]. În consecinţă, şi ca urmare a ascuţirii divergenţelor cu şefii legionari, Antonescu hotărăşte desfiinţarea comisarilor de românizare şi luarea unor măsuri care „să înlăture primejdia unui marasm economic în producţia naţională şi în exerciţiul comerţului, datorat unei dezordonate transferări de fonduri comerciale şi industriale" [24].

În pofida intenţiilor lui Antonescu de a elimina „haosul din economie" şi a limita acapararea ei de către germani, brutalitatea nazistă n-a ţinut seama de interesele burgheziei româneşti şi de intenţiile dictatorului român, silindu-l, în final, să tacă şi să accepte cererile Berlinului. Unul din principalele instrumente folosite în acest scop l-a constituit acordul economic din 4 decembrie 1940, care a înlesnit îndeosebi acapararea unor importante întreprinderi metalurgice (Uzinele Malaxa, Uzinele şi Domeniile Reşiţa, Metron, Cugir, Uzinele de Fier — Hunedoara ş.a.) şi petroliere de extracţie şi prelucrare (Astra Română, Foraky, Steaua Română, Explora, I.R.D.P., Petrol Blok) [25], pe care le-a exploatat aproape pînă la epuizarea fondurilor fixe şi circulante, fără a face vreo investiţie importantă.

Pe plan ideologic, legionarii au fost partizanii cei mai devotaţi naziştilor, avînd cu aceştia legături strînse, stabilite încă din anii care au premers izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Ei preluaseră, de fapt, aproape tot ceea ce a emis nazismul, mai ales Hitler în „Mein

[21] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare se va cita : Arh. C.C. al P.C.R.), fond 103, dosar nr. 8174, f. 71—74.

[22] *D.G.F.P.*, seria D., vol. IX, doc. nr. 276.

[23] *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, p. 225.

[24] „Monitorul oficial", din 19 ianuarie 1941.

[25] Arh. C.C. al P.C.R., fond 103, dosar nr. 8174, f. 32—38, tabelul întreprinderilor româneşti acaparate de Germania hitleristă după 6 sept. 1940 ; vezi şi Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die Deutsch-Rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Wiesbaden, 1954, p. 157—158.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Kampf" şi Alfred Rosenberg în „Mitul secolului XX", împreună cu tot ceea ce au avut mai retrograd în gîndirea lor ideologii din România ai fascismului italian şi naţional-socialismului german. Ei şi-au însuşit teoria nazistă care înjosea originile şi demnitatea poporului român, considerînd popoarele latine drept popoare inferioare.

În fond, ideologia mişcării legionare a constituit un amalgam de concepţii confuze şi contradictorii, retrograde, un amestec de primitivism şi obscurantism, idei mistico-religioase, iraţionaliste. În arsenalul ideologic legionar se regăseau anumite elemente de ideologie feudală, înapoiate şi mistificante, alături de anticomunism, antiraţionalism, şovinism, rasism. Antisemitismul şi şovinismul exacerbat *, psihologia disperării şi cultul morţii, ura împotriva a tot ce era democratic, progresist, promovarea violenţei, crimei şi dispreţului pentru viaţă, constituie componente de prim plan ale modului de gîndire al legionarilor. Sistemul ideologic al legionarilor exprima, în esenţă, negarea oricărui progres, opoziţia faţă de problemele fundamentale pe care societatea românească le punea şi care se cereau a fi rezolvate, faţă de necesitatea unor transformări sociale.

Pe plan social, propaganda legionară a apelat la o nedisimulată demagogie socială, preluînd lozinci ale mişcării socialiste, cum ar fi „izbăvirea muncitorilor de exploatarea capitalistă", „participarea acestora la beneficiul întreprinderilor" ; ţărănimii i-a destinat lozinca demagogică „omul şi pogonul" menită a crea iluzia că prin această formulă ţăranul român lipsit de pămînt îşi va soluţiona marile sale probleme sociale.

Pe baza circularei nr. 230 882/1940 a Ministerului Educaţiei Naţionale, programul de educare a tineretului din şcoli a fost preluat de organizaţia legionară „Frăţia de cruce". Totodată, printr-un decret din octombrie 1940, au fost luate măsuri de înlăturare din şcolile publice a elevilor şi studenţilor evrei, iar pe baza unui alt decret, din 2 noiembrie 1940, intitulat „Pentru adaptarea învăţămîntului la structura statului naţional-legionar", au fost înlăturate din învăţămînt mai multe sute de cadre care nu erau de origine etnică română. Caracterul obscurantist, şovin şi huliganic, opus formaţiei culturale şi concepţiilor educative umaniste ale marii majorităţi a cadrelor didactice, a determinat nu numai lipsa de adeziune a acestora la acţiunea nefastă a legionarilor, prin care urmăreau influenţarea în masă a conştiinţei tineretului român, ci chiar opoziţia acestora ; împreună cu masele de bază ale poporului român, la rînd cu toţi oamenii de cultură patrioţi, marea majoritate a

* Din acest punct de vedere, spre deosebire de fascismul italian care a manifestat unele tendinţe antisemite, fără a recurge la metode naziste de reprimare, legionarismul s-a plasat pe poziţiile nazismului, avînd ca trăsătură fundamentală antisemitismul împins la paroxism.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

cadrelor didactice medii și superioare și-au manifestat dezaprobarea și adversitatea față de asemenea acte criminale și au continuat să ducă mai departe activitatea educativă în spiritul tradițiilor școlii românești [26].

Caracterul fascist al regimului politic din România instaurat în septembrie 1940 a fost puternic întărit de numeroase elemente rezultate din dominația Germaniei naziste asupra vieții politice, ideologice, economice și militare a țării. De aceea, analiza trăsăturilor lui trebuie făcută în conexiunea acestei dominații. Dealtfel, Neubacher, expertul nazist pentru Balcani în probleme economice, spunea — la 15 ianuarie 1941 — că „politica internă a acestei țări (a României — *n.n.*) este văzută de la Berlin ca politică externă și, ca atare, exclusiv o problemă a Ministerului de Externe a Reichului" [27].

Preluînd puterea politică, Antonescu a reînnoit, la 7 septembrie 1940, într-o convorbire cu colonelul Alfred Gerstenberg, ataşatul militar german al aerului la București, cererea făcută de Carol II, cu cîtva timp înaintea abdicării lui, de a fi trimise trupe germane în România și de a i se livra material de război, în special tancuri și tunuri antiaeriene, stabilirea relațiilor de colaborare între forțele armate germane și cele române. Prin prezența trupelor germane pe teritoriul României, Antonescu urmărea obținerea unei certitudini în privința garanțiilor teritoriale date de Germania după Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, înzestrarea armatei cu tehnică de luptă și armament modern, precum și instruirea ei pe baza experienței de luptă a Wehrmachtului.

Propunerile lui Antonescu au fost repede acceptate în capitala Reichului, ele venind în întîmpinarea dorinței lui Hitler și a Statului Major al Wehrmachtului. După discuții preliminarii la București cu generalul Kurt von Tipperlskirch, șeful Cartierului general IV al Statului Major al armatei de uscat germane, în dimineața zilei de 12 octombrie 1940 au sosit în București primele elemente de comandament ale Misiunii militare germane, avînd în frunte pe șeful misiunii, generalul de cavalerie Erik Hansen, pe comandantul forțelor de aviație, generalul Wilhelm Speidel, și pe șeful statului major al misiunii, generalul Arthur Hauffe. Pînă la 20 octombrie 1940 a sosit în România întregul comandament al misiunii, iar spre mijlocul lunii noiembrie a fost încheiată deplasarea tuturor unităților Diviziei 13 moto întărită, precum

[26] Vezi George Ivașcu, Antoneta Tănăsescu, *1939 — Cumpăna cuvîntului — 1945. Mărturii ale conștiinței românești în anii celui de-al doilea război mondial*, Editura Eminescu, București, 1977 ; Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței (Viața universitară ieșeană interbelică)*, Editura Junimea, Iași, 1977.

[27] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 9 G, telegrama cifrată nr. 73, din 15 ianuarie 1941, a Legației germane din București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

și ale forțelor aeriene. La data respectivă se găseau în România 22 330 de militari germani, dintre care 890 ofițeri și 21 440 subofițeri și trupă [28].

Concomitent, departamentele și instituțiile economice au fost împînzite de un numeros corp de „consilieri" și „experți". Dirijînd acest aparat, Legația germană din București a dat „sugestii" și „sfaturi" guvernului Antonescu, după indicațiile primite de la Berlin, cum să „înnoiască", cu concursul experților germani, aparatul administrativ [29], aparatul economic (mai ales în domeniul producției petroliere), reglementarea muncii, aparatul de propagandă și educație. German a își asigurase astfel controlul asupra tuturor ramurilor de activitate, în scopul, încă nemărturisit, de a lichida industria românească [30] și a stoarce cît mai mult posibil bogățiile țării.

În scopul întăririi controlului asupra activității statului legionar, Hitler l-a numit ca ministru al Germaniei la București pe unul dintre oamenii săi cei mai de încredere : baronul Manfred von Killinger. Cancelarul nazist considera că misiunea lui Killinger în România depășea cu mult atribuțiile obișnuite ale unui reprezentant diplomatic, arătînd că „misiunea specială cu care îl trimit ca ministru al meu la București este nu numai de a fi pentru rege reprezentantul oficial al Reichului, dar și de a fi pentru dumneavoastră, domnule general, un fidel și loial ajutor [...], un sfătuitor" [31].

Pe lîngă poliția legionară și organele represive ale dictaturii (siguranța, poliția, jandarmeria, curțile marțiale), în exercitarea terorii împotriva poporului român un rol ce nu poate fi subapreciat l-a avut ar-

[28] Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare se va cita : Arh. M.Ap.N.), dosar nr. 457/647, f. 217, raport al Secției a 7-a a Marelui stat major român.

[29] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 9 G, telegrama nr. 1 573, 11 noiembrie 1940, a Legației germane din București către Ministerul de Externe al Germaniei.

[30] În 1942, Hitler le declara confidenților săi că România ar trebui să devină o țară agricolă. „România ar face bine — spunea el — să renunțe, pe cît posibil, la ideea de a avea propria sa industrie. Ea ar trebui să dirijeze bogățiile pămîntului ei — și în special grîul ei — spre piața germană. În acest fel ar dispare și proletariatul român, contaminat de bolșevism, iar țara noastră nu ar duce lipsă, niciodată, de nimic". *(Hitler's secret conversation 1941—1944*, The New American Library, 1961, p. 43.)

[31] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita Arh. M.A.E.), fond nr. 71/1920 –1944, Germania, vol. 82, scrisoarea lui Hitler către Antonescu din 12 ianuarie 1941. În ceea ce privește organizarea internă a economiei, ingerințele Germaniei naziste s-au limitat la soluții politico-organizatorice menite a asigura controlul și subordonarea economiei românești intereselor naziste și nu la crearea unei structuri interne după modelul corporatist italian ori al celui nazist, concretizat printr-o masivă intervenție a statului și realizarea unei veritabile alianțe între regimul nazist și capitalul monopolist german. În România, structurile economice interne au rămas în forma anterioară începerii celui de-al doilea război mondial, cu toate măsurile menite a spori posibilitățile de control ale statului asupra vieții economice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mata germană, organele sale de spionaj şi de represiune ; acestea au contribuit atît la iniţierea şi elaborarea unor măsuri generale de teroare, cît şi la aducerea lor la îndeplinire în scopul apărării intereselor imperialiştilor nazişti germani. Pe lîngă Legaţia germană la Bucureşti funcţiona un „ataşat de poliţie", care a cerut de la bun început serviciului special de informaţii român să-i comunice regulat „orice informaţii ar deţine cu privire la organizaţiile politice clandestine". În ajutorul serviciilor de reprimare erau pregătite chiar şi unităţi ale armatei germane regulate. Astfel, la 15 noiembrie 1940, Fabricius raporta la Berlin despre „dezordini comuniste mai cu seamă la Ploieşti, care, prin intervenţia făcută la timp de către poliţia de stat (română — *n.n.*) au putut fi reprimate". În acelaşi timp, el arăta că „şi o formaţie a Wehrmachtului fusese pregătită, întrucît regiunea petroliferă era periclitată" [32].

Experţi nazişti germani au patronat crimele bestiale săvîrşite de bandele legionare. Edificatoare în această privinţă este scrisoarea lui Himmler adresată lui Horia Sima, conducătorul Gărzii de fier şi vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, la 5 decembrie 1940, în care spunea că, pentru el „în calitate de Reichsfürer S.S. şi şef al poliţiei germane, se înţelege de la sine că voi da în orice privinţă concursul meu, atît cu sfatul cît şi cu fapta, statului român şi mişcării legionare" [33]. Un auxiliar al serviciului hitlerist de informaţii şi de reprimare pe teritoriul României, care a avut un rol important în activitatea Gestapoului, a fost partidul nazist al germanilor din România, îndrumat direct de la Berlin, precum şi formaţiile paramilitare, organizate şi conduse de Grupul etnic german din România (Deutsche Volksgruppe Rumäniens), care au constituit un mijloc de exercitare a unei presiuni permanente în mîna guvernului hitlerist, o forţă potenţială capabilă să intervină în anumite situaţii împotriva mişcării de eliberare naţională din România, precum şi ca rezervă instruită pentru completarea unităţilor Waffen S.S.

În aceste împrejurări, la 4 decembrie 1940, a fost semnat la Berlin, în timpul vizitei lui Ion Antonescu, un „acord" economic prin care România era obligată să-şi sporească producţia agricolă şi forestieră în vederea exportului către Germania ; industria trebuia să ţină seama de cerinţele „noii ordini economice europene" ; căile ferate şi şoselele trebuiau să fie dezvoltate potrivit debuşeurilor din cadrul acestei „noi ordini" hitleriste. De asemenea, regimul politic din România se obliga să exporte produsele româneşti în Reich la preţuri convenabile pentru acesta [34], România fiind cuprinsă în „clearingul central" de la Berlin.

[32] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 9 G, telegrama cifrată nr. 2090, din noiembrie 1940, semnată W. Fabricius.
[33] Ibidem, fond nr. 10, dosar 4 G.
[34] „Bursa", nr. 1879, din 8 decembrie 1940, p. 1198.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Pe plan ideologic, în afara serviciilor aduse de propaganda legionară, ideologia nazistă a avut mijloace proprii de răspîndire, cum au fost publicaţiile germane traduse în româneşte şi presa Grupului etnic german, filmele de actualităţi şi cele artistice cu conţinut nazist ş.a., care au avut o largă difuzare în ţară. În Bucureşti a fost creat „Institutul german de ştiinţă", condus de Ernest Gamillscheg, profesor de filologie romanică la Universitatea din Berlin. Pe linia acestui institut, cu sucursale şi în alte oraşe din ţară, erau aduse în România oficialităţi ştiinţifice, filozofice şi literare din Germania nazistă, în conferinţele cărora erau dezvoltate ideile naziste.

Crimele, actele huliganice, servilismul faţă de naziști au demascat şi compromis definitiv Garda de fier în faţa maselor, au deschis ochii şi acelora pe care legionarii reuşiseră să-i înşele vremelnic cu sloganuri demagogice. Pe lîngă lipsa de popularitate a regimului, a început să se manifeste tot mai puternic şubrezenia lui iniţială, datorită lipsei de unitate dintre grupările ce-l alcătuiau. Deşi nu era membru al Gărzii de fier, generalul Antonescu urmărea să-i fie conducător, situîndu-se deasupra ei, în timp ce legionarii, incluşi în guvern la cererea Berlinului, contau pe sprijinul acestuia pentru a prelua singuri puterea.

Poziţia lui Antonescu faţă de legionari se explică în primul rînd prin teama vîrfurilor burgheziei româneşti de influenţa demagogiei lor sociale în mase, de funcţia Gărzii de fier de „cal troian" în serviciul Germaniei ; era expresia vechii lor concepţii faţă de această organizaţie teroristă, pe care au creat-o şi au utilizat-o ca instrument de diversiune împotriva mişcărilor muncitoreşti şi progresiste, fără a intenţiona să-i încredinţeze puterea. „Curentele subversive încep a se înjgheba în forme concrete — scriau C. I. C. Brătianu şi Iuliu Maniu în noiembrie 1940 lui I. Antonescu —, actele de anarhie şi de nesupunere în însuşi partidul care deţine puterea de stat sînt tot mai frecvente" ; „Lumea este revoltată şi îngrozită — adăuga C.I.C. Brătianu într-o altă scrisoare, la 5 decembrie 1940 — şi se întreabă : cine mai are siguranţa averii şi vieţii sale în statul legionar ?". Soluţia pe care liderii partidelor istorice o dădeau era : „în faţa curentelor anarhice ce au luat naştere în ţară, este bine să existe organizaţii naţionaliste de conservare a vieţii noastre de stat, organizaţii care, avînd în sînul lor elementele necesare acţiunii naţionale, economice şi politice ale României, vor putea combate criza ce s-a declarat" [35].

Curînd după instaurare, în interiorul guvernului a început lupta între susţinătorii lui Antonescu şi conducătorii Gărzii de fier.

[35] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8 174, f. 47, 48 şi 54.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Ion Antonescu și cercurile burgheze nefasciste care îl sprijineau doreau organizarea unui regim totalitar, bazat pe o legislație adecvată, pe ordine, pe guvernarea și administrarea treburilor publice și a economiei prin legi, cu menținerea funcțiilor corespunzătoare ale aparatului de stat, organelor de justiție etc. Pe plan extern, urmăreau să păstreze, în cadrul general al politicii alături de Germania, anumite rezerve și să-și asigure o anumită independență, posibilități de a acționa în scopuri proprii prin aparatul diplomatic românesc. Această concepție era contracarată de legionari, care urmăreau atotputernicia Gărzii de fier, promovau o teroare nelimitată de legi, luau măsuri anarhice peste capul aparatului de stat ; pe plan extern împingeau spre o subordonare totală și fanatică față de Germania hitleristă.

La sfîrșitul anului 1940 și începutul anului 1941 divergențele dintre Ion Antonescu și gruparea legionară din jurul lui Horia Sima s-au ascuțit la maximum. Aceste contradicții au fost generate de eforturile celor două părți ce participau la exercitarea actului de guvernămînt de a-și consolida pozițiile în defavoarea celeilalte și, în final, a o elimina de la putere. În ultimă instanță, în situația în care Antonescu încerca să realizeze un stat național-legionar bazat pe o ordine de drept de esență dictatorială totalitară care afecta însă modul în care Garda de fier înțelegea să participe la exercitarea puterii de stat, încercările sale de a-și subordona Garda de fier au eșuat ; legionarii au decis să recurgă la acțiuni violente care să le creeze condițiile preluării în întregime a puterii de stat și înlăturării grupării lui Ion Antonescu. Pe acest fond s-a produs, în zilele de 21—23 ianuarie 1941, rebeliunea Gărzii de fier, în cursul căreia acțiunile teroriste ale legionarilor au atins punctul culminant. Pe întreg teritoriul țării au fost asasinați cca. 374 de cetățeni, iar 380 au fost grav răniți.

Împotriva legionarilor au acționat verigi importante ale aparatului de stat, îndeosebi președinția Consiliului de Miniștri și armata. În rîndurile masei de soldați și ofițeri, Garda de fier era repudiată pentru spiritul ei de dezordine, anarhie și crimă ; marea majoritate a ofițerilor o detestau pentru rolul ei de agentură directă a hitleriștilor, iar cercurile superioare ale armatei, conștiente de faptul că o victorie a legionarilor le va submina cu totul pozițiile și le va subordona Gărzii, s-au situat de partea lui Ion Antonescu.

Rebeliunea legionară și represiunea ce a urmat contra ei n-au fost numai o răfuială între două grupări aflate la guvern ; în primul rînd ele au constituit forma cea mai violentă a vechilor și repetatelor ridicări ale maselor largi și ale unor importante cercuri politice democratice și progresiste împotriva acestei organizații fasciste teroriste.

Considerente economice și militare, dorința de a asigura ordinea și liniștea necesare realizării planurilor lui strategice în sud-estul Europei

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

și de a dispune de armata română în îndeplinirea respectivelor planuri au determinat guvernul hitlerist să ia atitudine în favoarea generalului I. Antonescu [36]. În aceste condiții, rebeliunea legionarilor a fost repede zdrobită. Deși la această acțiune au contribuit misiunea militară germană și unii diplomați germani, partidul nazist a considerat însă mai departe Garda de fier ca un sprijin important al lui, ca o rezervă pentru situația cînd Antonescu ar adopta o poziție neconformă cu interesele celui de-al III-lea Reich [37]. De aceea, guvernul german a acordat azil

[36] Antonescu a înțeles aceasta cu o săptămînă înaintea rebeliunii legionare, din discuția avută cu Hitler, la Obersalzberg, în 14 ianuarie 1941. Recunoscînd legăturile vechi ale Gărzii de fier cu partidul nazist, Hitler i-a spus lui I. Antonescu că „Germanii au căutat tot timpul să le arate (legionarilor — *n.n.*) în mod clar cît de important este ca ei să colaboreze cu conducerea statului, într-o loialitate absolută". El a adăugat însă că „colaborarea germano-română nu depinde de existența unei organizații române identice sau adaptate după partidul național socialist [..] Dacă generalul Antonescu anticipează un rezultat favorabil de pe urma ruperii relațiilor dintre partidul național socialist și mișcarea legionară, aceasta nu va însemna pentru Germania un sacrificiu". Antonescu a replicat că el nu dorește ruperea acestor relații, dar „consideră important ca aceste relații să fie conduse numai prin intermediul lui". (*D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 652, „Memorandumul unui funcționar din secretariatul Ministerului de externe", datat 16 ianuarie.)

[37] La 24 ianuarie, șeful statului major al misiunii Wehrmachtului în România, generalul Hauffe, raporta superiorilor săi la Berlin: „Intervențiile, în baza hotărîrii de ieri a conducătorului statului (retragere liberă și exonerare de pedeapsă etc.), ale Misiunii Wehrmachtului și a celor mai vechi în grad din localitățile respective, precum și aducerea de întăriri ale forțelor de instrucție germane la București au avut succes. În primele ore ale dimineții Horia Sima a ordonat ca lupta să fie încetată imediat". (Arh. I.S.I.S.P.. fond nr. 10, dosar nr. 9 G, f. 50.)

La ordinul lui Ribbentrop, trimis misiunii diplomatice germane la București, de a cere principalilor reprezentanți ai celui de-al treilea Reich aflați în România să raporteze „cum a fost posibil că mișcarea legionară s-a putut hotărî să acționeze tocmai într-un moment de concentrare masivă în țară a trupelor germane" și să lămurească dacă nu cumva „în ciuda directivelor clare date de Führer, alte foruri germane, fie chiar din România, fie din Germania, au dat de înțeles legionarilor că, pînă la urmă, vor putea conta pe sprijinul forurilor germane competente în ce privește puciul lor", ministrul Herman Neubacher comunica, la 24 ianuarie, că „legiunea este profund impresionată de exprimarea dorinței Führerului referitoare la comportarea membrilor Wehrmachtului în legătură cu chestiunea conducerii statului de către generalul Antonescu". Și Neubacher adăuga: „el (Horia Sima) a adoptat un ordin formulat de mine, adresat legionarilor care luptau" cerîndu-le să înceteze lupta.

Același Neubacher nota, în scrisoarea trimisă cu același prilej lui Clodius, că pentru el era „absolut sigur că, acum și în viitor, legiunea constituie singurul nostru prieten în România, pe care ne putem bizui în mod necondiționat". (Ibidem, f. 45—46 și *D.G.F.P.* seria D., vol. XI, doc. nr. 709.)

La 22 februarie Killinger telegrafia la Berlin că a dat indicații membrilor „Auslandsorganisation" din România care au ascuns „conducători legionari să încerce să-i scoată afară din țară". (*D.G.F.P.* seria D., vol. XII, doc. nr. 72.) La 26 februarie el informa Ministerul de Externe german despre amestecul în rebeliunea legionară a reprezentanților în România ai S.D.-ului, conducătorii S.S. von Bolschwing, Koenen,

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

politic în Germania unui mare număr de legionari, în frunte cu căpeteniile lor.

În ianuarie 1941 Garda de fier a fost înlăturată de la conducerea statului și activitatea ei interzisă ; numeroși legionari au fost arestați și condamnați la închisoare pe diferite termene sau au fost internați în lagăre. „Statul național-legionar" a fost abrogat ; s-a constituit un nou guvern format din 10 miniștri și 7 subsecretari de stat militari, 4 miniștri și 5 subsecretari de stat civili, cu tendința manifestată de Antonescu, încă în lunile ce au urmat, de a-l transforma într-un guvern de tehnicieni civili. Cu toate insistențele ulterioare ale naziștilor, I. Antonescu s-a opus refacerii Gărzii de fier [38].

Zdrobirea rebeliunii legionarilor și eliminarea Gărzii de fier de la conducerea statului, lichidarea anarhiei și dezmățului legionar, arestarea și judecarea celor ce comiseseră crime și jafuri au fost salutate de imensa majoritate a populației țării [39].

■

După zdrobirea rebeliunii legionare din ianuarie 1941 România a fost guvernată de Ion Antonescu, care purta în continuare — potrivit prerogativelor din septembrie 1940 — titulatura de „conducător al statului". Regimul politic statornicit *a fost un regim totalitar de dictatură militară-fascistă.* Trăsăturile fasciste derivau din starea de dominație a Germaniei naziste asupra României ; s-a perpetuat propaganda nazistă, existența partidului nazist al minorității germane, amestecul consilierilor și serviciilor germane în diferite compartimente ale vieții economice și politice, în pofida numeroaselor încercări de opunere din partea autorităților române.

Guvernul avea ca platformă politică apărarea, în condițiile dominației Germaniei naziste, a intereselor burgheziei române, „interese care nu constituiau nici obiect de dispută, nici de concurență între diferitele ei fracțiuni — după cum aprecia, pe bună dreptate, Lucrețiu Pătrășcanu. În măsura în care noul regim antigardist organiza în mod sistematic represiunea împotriva cadrelor legionare rămase în țară și mai departe în activitate, el acționa în interesul păturilor fundamentale ale burgheziei românești, stînjenite, dacă nu amenințate în stăpînirea lor, de foștii guvernanți" [40]. În virtutea acestora, Antonescu a conservat rezerva

Waschinowski, Käutde, Meran și Wenzel, Kriminalrat S.S. Geissler ș.a. (*Ibidem*, doc. nr. 94.)

[38] Vezi în detaliu, A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 272—286.

[39] Vezi în detaliu, Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 380—384.

[40] Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 277.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

politică a ţării, lăsînd o anumită libertate de acţiune principalilor lideri ai partidelor naţional-ţărănesc şi naţional-liberal de la centru şi din judeţe.

Prefecţii şi primarii legionari au fost îndepărtaţi ; aceia dintre ei care au participat la rebeliune au fost arestaţi, judecaţi şi condamnaţi potrivit fărădelegilor comise. Poliţia legionară a fost desfiinţată, odată cu interzicerea mijloacelor Gărzii de fier de influenţare în mase.

Cadrul în care Antonescu şi-a exercitat dictatura în perioada ianuarie 1941—august 1944 era stabilit de legislaţia excepţională adoptată, sprijinindu-se pe aparatul de stat, structural rămas aşa cum existase anterior regimului legionar, în special pe organele represive ale statului — Jandarmerie, Poliţie, Serviciul special de informaţii. Ascuţişul principal al represiunilor a rămas, în continuare, îndreptat contra partidului comunist ; un număr de comunişti şi utecişti, implicaţi în acţiuni de sabotaj, au fost executaţi ; numeroşi au fost cei condamnaţi la ani grei de închisoare pentru activitatea lor politică potrivnică regimului, iar alţii au fost izolaţi de societate, prin internarea lor în lagărul de la Tîrgu Jiu.

Teroarea fascistă s-a exercitat deosebit de puternic în teritoriul românesc ce se afla sub ocupaţia Ungariei horthyste. Regimul horthyst şi-a îndreptat represiunile împotriva comuniştilor şi antifasciştilor fără deosebire de naţionalitate, împotriva tuturor luptătorilor pentru eliberarea acestei părţi a teritoriului naţional şi revenirea ei la patria mumă, împotriva populaţiei româneşti în general. Scopul evident urmărit de horthyşti era de a lichida, prin orice mijloace, populaţia românească, mare majoritară, din teritoriile respective. Odată cu înscăunarea administraţiei horthyste, autorităţile şi trupele de ocupaţie, grupe de fascişti înarmaţi au maltratat şi schingiuit mii şi mii de oameni, au organizat masacre (în comunele Trăznea, Ip şi altele), asasinînd sute de oameni ; au dat foc caselor celor ucişi. Locuitorii români din numeroase comune au fost expulzaţi în masă peste linia de demarcaţie vremelnică, jefuindu-li-se întregul avut.

La acestea s-au adăugat deposedarea de pămînt a mii şi mii de ţărani, terorizarea şi maltratarea intelectualilor români, alungarea muncitorilor şi funcţionarilor români din întreprinderi şi numeroase alte forme de asuprire naţională şi de deznaţionalizare forţată. Zeci de mii de persoane — români, evrei şi de alte naţionalităţi nemaghiare şi negermane — au fost arestate şi internate în lagăre şi tabere de muncă forţată, dintre care mulţi au fost exterminaţi [41].

[41] Vezi pe larg Gh. Zaharia. L. Vajda ş.a., *Rezistenţa antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (sept. 1940 — oct. 1944)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974 (subcapitolele „Regimul de ocupaţie" şi „Politica naţionalist-şovină a regimului horthyst", p. 38—81).

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Ca şi în alte state aflate în conflict, industria a trecut sub controlul direct al armatei ; a fost adoptată măsura ca Subsecretariatul Înzestrării şi Administraţiei Armatei să fie autorizat a numi „îndrumători ai armatei" pe lîngă întreprinderile metalurgice şi de armament. Atribuţiile acestora constau în a studia măsurile de luat şi a coordona aplicarea lor, a asigura controlul în industria respectivă ; a inventaria capacitatea de producţie a întreprinderii respective şi a asigura crearea potenţialului industrial siderurgic corespunzător nevoilor militare ; a asigura executarea investiţiilor necesare atingerii potenţialului stabilit ; a repartiza activitatea întreprinderii pe specialităţi : a reglementa aprovizionarea, repartizarea şi, eventual, vînzarea materiilor prime, semifabricatelor şi fabricatelor în conformitate cu nevoile statului ; a activiza producţia şi a indica posibilităţile de credit necesare activizării şi valorificării ei ; a controla îndeplinirea obligaţiilor întreprinderii faţă de stat, angajarea şi îndepărtarea personalului muncitor, administrativ şi de conducere în întreprinderi [42]. Au fost luate măsuri de adaptare a regimului muncii la situaţia de război, suspendîndu-se ziua de muncă de 8 ore, concediile anuale de odihnă, repaosul duminical şi altele. Grevele au fost interzise sub pedepse extrem de aspre.

Pe plan militar situaţia României a fost caracterizată, de asemenea, de starea de dominaţie a Germaniei naziste. La 20 septembrie 1940, Hitler şi Înaltul Comandament al Wehrmachtului adoptaseră următoarea hotărîre : „a) Conform propunerilor române, vor fi trimise în România, cît mai curînd posibil, trupe germane avînd forţa unei divizii ; b) Pentru durata războiului, un transfer de material de război german către România este exclus ; c) Celelalte propuneri române vor fi revăzute de Statul Major Operativ al Wehrmachtului, în consultare cu armata terestră şi forţele aeriene" [43]. Sarcina aparentă a trupelor germane — se arăta într-o notă a generalului Wilhelm Keitel, şeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului — era de a contribui la reorganizarea şi instruirea armatei române. Sarcinile reale însă, „care nu trebuie să devină evidente nici pentru români, nici pentru propriile noastre trupe" erau : „a) să apere cîmpurile petrolifere de a fi acaparate de o terţă putere sau

[42] „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 24, din 29 ianuarie 1941, Decretul-lege nr. 163/28 ianuarie 1941.

[43] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 80, nota din 20 septembrie 1940 a şefului Înaltului Comandament al Wehrmachtului către Ministerul de Externe.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de la distrugere ; b) să dea posibilitatea armatei române de a efectua sarcini diferite, corespunzător unui plan elaborat efectiv în favoarea intereselor Germaniei ; c) în cazul cînd vom fi siliţi la un război cu Rusia Sovietică, să se pregătească pentru angajarea forţelor germane şi române din direcţia României". În continuare, Keitel preciza : „Amplasarea trupelor nu se va face, deci, aşa cum se aşteaptă românii, împărţite în subunităţi mici, pe diviziuni de trupe româneşti, ci, după posibilitate, în grupare compactă", iar instruirea trupelor române va fi făcută în aşa fel încît anumite unităţi române să fie pregătite pentru folosirea lor mai tîrziu de partea armatei germane ca „divizii model". În acest scop, trebuia exercitată influenţa asupra comandamentului român pentru a acorda un tratament preferenţial acestor unităţi în încadrarea cu personal şi cu material de război [44].

Regimul de staţionare în România şi de funcţionare a Misiunii militare germane fusese stabilit printr-o directivă semnată de Hitler la 10 octombrie 1940, adresată comandanţilor trupelor armatei terestre şi forţelor aeriene ale misiunii. Directiva preciza că trimiterea de trupe germane în România avea o importanţă deosebită pentru politica externă a Reichului şi implica posibilitatea unor complicaţii diplomatice cu alte ţări. „Datorită poziţiei cheie pe care o ocupă România în Balcani, sînt afectate în modul cel mai hotărît relaţiile noastre cu celelalte ţări balcanice, cu Italia şi în special cu Rusia Sovietică. Este necesar, prin urmare — se arăta în directivă — să se evite şi cea mai mică aparenţă de ocupaţie militară a României şi să dea de la început transferului de unităţi militare în această ţară caracterul unei trimiteri de Misiune a Wehrmachtului avînd trupele de instrucţie necesare" [45].

În iarna 1940—1941 efectivul trupelor germane în România a crescut la aproape 500 000 de oameni, din care cca 130 000 au trecut, în martie 1941, în Bulgaria. Trupele germane rămase în România au ocupat toate centrele vitale ale ţării, preluînd sub controlul lor Valea Prahovei, Valea Oltului, Valea Dunării, Capitala, zona estică [46].

Pe baza unei înţelegeri stabilite între ministrul Italiei la Bucureşti, Pellegrino Ghigi, şi generalul Antonescu, la 14 octombrie 1940 şi-a făcut apariţia în România şi un grup de ofiţeri aviatori italieni, a căror misiune era de a contribui la instruirea aviatorilor români. Ulterior, cu ocazia convorbirilor purtate la Roma de Ion Antonescu cu Benito

[44] *Ibidem*, doc. nr. 84, nota din 21 septembrie 1940 a şefului Înaltului Comandament al Wehrmachtului către Ministerul de Externe al Reichului.

[45] *Ibidem*, doc. nr. 171.

[46] *Ibidem*, fond 71/1920—1944 Germania, vol. 130. Faptul este recunoscut şi de A. Hillgruber în lucrarea sa *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, ed. a II-a, 1965, p. 101.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Mussolini, s-a căzut de acord pentru trimiterea în România şi a unor subunităţi de vînători alpini şi de marinari italieni [47], prezenţa acestora avînd însă mai mult un caracter simbolic, datorită numărului lor redus.

Prin prezenţa trupelor germane pe teritoriul românesc Reichul german îşi întărea dominaţia asupra României. Potrivit protocolului semnat la 22 octombrie 1940 de generalul român Nicolae Tătăranu şi de consilierul de legaţie german, dr. Lohman, din partea Germaniei, militarii germani se bucurau de privilegiul extrateritorialităţii, nefiind supuşi prevederilor legislaţiei româneşti [48].

Concomitent cu înţelegerile militare stabilite cu Germania, generalul Antonescu a întreprins anumite măsuri de epurare în rîndul generalilor şi de reorganizare a armatei. La 9 septembrie 1940 el a îndepărtat din armată unsprezece generali care au servit dictatura regală [49], iar la 10 septembrie a dat o „Directivă generală pentru îndrumarea şi coordonarea activităţii Ministerului Apărării Naţionale", nr. 4723, prin care se stabilea o nouă structură a conducerii armatei. Conducătorul statului prelua conducerea Ministerului Apărării Naţionale, avînd în subordine trei subsecretariate : Subsecretariatul Apărării Naţionale, Subsecretariatul Aerului şi Marinei, Subsecretariatul Înzestrării Armatei, precum şi Marele stat major.

Odată cu dispoziţia repunerii în funcţiune a unor întreprinderi necesare înzestrării armatei, se interzicea participarea oricărui ofiţer în componenţa vreunui consiliu de administraţie civil sau militar ; nimeni nu putea primi mai mult de un salariu, admiţîndu-se însă plata unor competenţe şi a orelor efectuate în afara programului.

Directiva dădea sarcină Marelui stat major să studieze urgent problema reorganizării armatei pe următoarele baze : marile unităţi să devină mai uşoare şi, deci, mai mobile, prin reducerea de unităţi componente şi prin reorganizarea serviciilor ; transformarea diviziilor de cavalerie în brigăzi mixte de cavalerie ; motorizarea serviciilor.

În opera de punere în ordine a armatei, directiva indica să se plece de la grupă, de la tun, de la avion, şi nu de la eşalonul superior ; grupa de 18 oameni era considerată lipsită de supleţe, iar comandantul ei, puţin competent pentru cuprinderea lor ; în consecinţă, se recomanda reducera grupei de luptă la 13 oameni. S-a dispus reducerea efectivelor şi măsuri pe linia educării patriotice şi ostăşeşti a armatei [50].

[47] Arh. C.C. al P.C.R., fond 103, dosar nr. 8216. f. 6, stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 18 noiembrie 1940.

[48] Arh. M.Ap.N., dosar nr. 1041/50, f. 71—90.

[49] *Legislaţia statului român — Legi, Decrete, Legi, Comunicate, Deciziuni* — vol. I, 5—30 septembrie 1940, Editura ziarului „Universul", 1940, p. 208.

[50] Arh. M.Ap.N., — Bucureşti, fond nr. 332, dosar nr. 62, f. 2—11.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La 14 septembrie, s-a dat Armatei 1 misiunea să acopere frontiera de Vest şi Nord a ţării, avînd în subordine Corpul 7 armată (divizia 27 infanterie, brigada 3 mixtă munte şi divizia 1 cavalerie), urmînd să i se adauge, pînă la 20 septembrie, Corpul 11 armată cu elementele neindivizionate, 3 divizii de infanterie (30, 6 şi 4), o brigadă moto, Regimentul 94 infanterie, 5 divizioane de artilerie grea şi companiile antitanc de la diviziile 18, 19 şi 27 [51].

În aceeaşi lună, generalul Antonescu a dat directiva de reorganizare şi întărire a pregătirii de luptă a armatei ; urmărind, totodată, să obţină şi realizarea unor economii, precum şi „liniştirea" opiniei publice, el a luat măsura reducerii cu 25—50% a trupelor aflate la frontiere, iar a celor din interior, cu 50%. A creat în schimb, pe lîngă Secţia a 5-a din Marele stat major, „Biroul de educaţie, propagandă şi contra propagandă", organ de conducere, coordonare şi organizare a activităţii „educative" în armată, în strînsă legătură cu Subsecretariatul Propagandei [52].

Comandamentul Armatei 2 a fost desfiinţat, trupa fiind pusă la dispoziţia Corpului 2 armată, organul de mobilizare al Comandamentului armatei [53].

Armata 3, avînd în subordine corpurile de armată : 4 (diviziile 13 şi 33 infanterie, Regimentul 4 artilerie grea şi Escadrila 19 observaţii), 5 (diviziile 5 şi 35 infanterie, Regimentul 5 artilerie grea şi escadrila 20 observaţii), 10 (diviziile 7 şi 14 infanterie, Regimentul 10 artilerie grea şi escadrila 21 observaţie), Corpul de munte (Brigăzile 1 şi 4 mixte şi escadrila 14 observaţie), Corpul de cavalerie (diviziile 2 şi 4 cavalerie, 25 şi 34 infanterie), se afla cu toate forţele în zonele nord-estice ale ţării. La 30 septembrie i s-a fixat cartierul general la Bacău, în cazarma Regimentului 27 infanterie, punctul de comandă funcţionînd la Cercul Militar [54].

La 28 septembrie s-a dispus organizarea, pînă în primăvara 1941, a diviziilor pe 9 batalioane de infanterie, în loc de 12, şi 3 divizioane de artilerie, iar cavaleria, pe 6 brigăzi mixte. Pentru acoperirea necesarului de muniţii s-a comandat în Germania o fabrică de pulberi, iar în Grecia, 50 000 000 cartuşe [55].

În octombrie 1940, prin Directiva operativă nr. 28, gruparea forţelor armate române se stabilea după cum urmează :

Armata 1 a rămas cum a fost, cu misiunile cunoscute.

[51] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, dosar nr. 547, f. 107.
[52] Arh. M.Ap.N., fond nr. 332, dosar nr. 62, f. 34—36.
[53] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, secţia 3, dosar nr. 1820, f. 295.
[54] Arh. M.Ap.N., fond Armata 3, dosar nr. 105, f. 189, bis şi 196.
[55] Ibidem, fond nr. 332, dosar nr. 62, f. 46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Armata 3 dispunea de Corpurile 4 şi 10 armată (diviziile 7, 8, 14, respectiv 6, 13 şi 35 infanterie), Corpul de munte (brigăzile 1 şi 4 mixte) şi Corpul de cavalerie (brigăzile 5, 6 şi 8). În caz de conflict, armata avea să primească întărire Corpul 7 armată (Divizia 4 infanterie şi o brigadă).

Armata 4, avînd în compunere corpurile 11 şi 3 armată (diviziile 1 gardă, 15 şi 21, respectiv 25, 30 şi 32 infanterie), urma să fie întărită, în caz de conflict, cu Corpul 5 de armată (diviziile 5 şi 31 infanterie).

Zona fortificată Caşin, Focşani, Nămoloasa, Brăila dispunea de brigăzile 1 şi 2 fortificaţii şi 2 mixtă munte. În rezerva Marelui Cartier General rămîneau comandamentele corpurilor 1 şi 6, cu diviziile 2, 3, 11, 18, 19 şi 27 infanterie, o brigadă mixtă munte, Regimentul care de luptă, Brigada 1 rapidă [56].

În aceeaşi lună, forţele navale maritime dispuneau de : 2 distrugătoare „care îşi păstrează caracteristicile de luptă" şi 2 distrugătoare „pe punctul de a ieşi din serviciu" ; 1 submarin, 3 torpiloare armate incomplet, de o valoare militară redusă ; 2 submarine în construcţie şi alte nave auxiliare. Pentru apărarea coastelor, forţele maritime dispuneau de o brigadă de infanterie şi 3 batalioane de infanterie marină, 4 companii de observare, 3 baterii de 152 mm, 1 baterie de 120 mm, 1 baterie de 101 mm, iar pentru apărarea antiaeriană, dispuneau de 2 baterii şi o secţie de 76,2 mm, 1 baterie de 75 mm, una de 66 mm, una de 47 mm şi o secţie de 13 mm. Ele mai aveau în dotare 1 500 mine de baraj, 2 proiectoare de coastă.

La dispoziţia marinei se aflau, de asemenea, o escadrilă de bombardament (8 hidroavioane), 2 escadrile de recunoaştere (20 hidroavioane), o hidroscală bază şi o hidroscală de lucru [57].

În ceea ce priveşte forţele navale fluviale acestea dispuneau de 7 monitoare, 6 vedete şi 5 şalupe armate, precum şi alte cîteva nave auxiliare. Pentru apărarea litoralului fluvial ele dispuneau de 4 companii de observare, 2 baterii de 120/35 mm, o baterie de 120/10 mm, 4 şlepuri cu armament antiaerian, 100 de mine de baraj, 100 de mine derivante, 22 de mine de fund.

Atît forţele navale maritime, cît şi cele fluviale nu dispuneau de baze navale de operaţiuni, iar portul Galaţi devenise necorespunzător în situaţia existentă [58].

Pentru înzestrarea forţelor navale militare, în 1940 au fost cumpărate din Anglia 3 vedete torpiloare pentru mare, de 36 tone, în va-

[56] Arh. M.Ap.N., fond nr. 4, dosar nr. 203, f. 674.
[57] Arh. M.Ap.N., fond SSM/1940, dosar nr. 66, f. 31.
[58] Ibidem, f. 32—33.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

loare de 100 milioane lei şi s-au comandat la Şantierele Navale Galaţi 4 vedete blindate a 40—50 tone, pentru Dunăre, 4 nave dragoare a 400 tone pentru mare, 10 şalupe blindate de 10 tone pentru Dunăre, o navă bază pentru vedetele torpiloare şi de salvare, de 2 300 tone, în valoare totală de 1 200 milioane lei [59].

În ce priveşte aeronautica, aceasta era organizată în 3 regiuni aeriene. Regiunea 1, cu punctul de comandă la Sibiu, dispunea de Flotila 2 aviaţie de gardă, Flotila 2 vînătoare, Flotila bombardament, grupările 4 şi 5 artilerie antiaeriană. Regiunea 3, avînd punctul de comandă la Bucureşti, dispunea de Flotila 1 vînătoare, Flotila 1 aerostaţie, Flotila hidroaviaţie, grupările 1 şi 6 artilerie antiaeriană. Regiunea 2, plasată în Est, dispunea de flotilele 1 şi 3 vînătoare, Flotila 2 bombardament şi Gruparea 2 artilerie antiaeriană [60].

În scopul asigurării, conform necesarului, a mecanicilor de aviaţie, încă în octombrie 1940 s-a înfiinţat o şcoală în care au fost încadraţi copii de trupă care lucraseră în diverse ateliere mecanice din unităţi.

Pentru asigurarea personalului medical — uman şi veterinar —, farmaceutic şi ingineresc calificat, în februarie 1941 s-a admis asimilarea evreilor, specialişti în aceste profesii, în gradul ce au avut, fiind retribuiţi corespunzător cu „solda gradului cu care sînt asimilaţi, calculată pe zile servite". Ei purtau uniforma specialităţii respective, medicii şi farmaciştii avînd la şapcă semnul lui Esculap, iar inginerii şi arhitecţii, un compas [61].

În baza măsurilor adoptate, generalul Antonescu îl informa pe Hitler, la 14 ianuarie 1941, că în aprilie armata română va fi reorganizată, „gata pentru mobilizare şi va putea atunci să facă faţă tuturor situaţiilor ce s-ar putea ivi" [62].

La începutul lunii martie 1941, anumite regiuni ale ţării au fost împărţite în *zone de frontieră, zone de fortificaţii* şi *zone de interes militar*. Acestea din urmă erau : Zona Reşiţa (Timişoara, Lugoj, Teregova, Vîrşeţ), Zona Muntenia (Braşov, Cîmpulung-Muscel), Zona Dobrogea (Cernavoda, Constanţa, Hîrşova), Zona Siret (Brăila, Galaţi, Buzău, Focşani, Palanca, Bacău, Adjud), Zona Iaşi (Răducăneni, Iaşi, Hîrlău, Focuri, Bîrlad) şi Zona Tîrgu Neamţ (Huşi, Hîrlău, Focuri) [63].

[59] Arh. M.Ap.N., fond SSM/1940, dosar nr. 32, f. 17, doc. datat 18 oct. 1940.
[60] Ibidem, fond SSA/1941—1942, dosar nr. 19, f. 8.
[61] „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 37, din 13 februarie 1941.
[62] *D.G.F.P.* seria D., vol. XI, doc. nr. 652.
[63] „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 56, din 7 martie 1941, cu completările din „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 101, din 2 mai 1941, şedinţa Consiliului de Miniştri din 28 aprilie 1941.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La 24 aprilie 1941, armatele 3 şi 4, avînd cartierele la Bacău şi respectiv la Focşani, aveau în subordine : Armata 3 — Corpul de cavalerie, cu brigăzile 1 şi 8 cavalerie ; Corpul de munte, cu Divizia 7 infanterie şi brigăzile 1 şi 4 mixte munte ; Corpul 4, cu diviziile 6 şi 8 infanterie şi Brigada 6 cavalerie. La dispoziţia armatei se găseau Regimentul 68 fortificaţii şi Corpul 10 armată [64].

Armata 4 avea în subordine : Corpul 3 armată, cu diviziile 14, 15 şi 1 gardă ; Corpul 5 armată, cu diviziile 21 infanterie şi 1 grăniceri ; Corpul 11 armată, cu brigăzile 1 şi 2 fortificaţii. La dispoziţia armatei se aflau Divizia 35 infanterie şi Batalionul 54 transmisiuni. La dispoziţia Marelui Cartier General erau diviziile 5 şi 13 infanterie şi Divizia blindată [65].

Odată realizată instruirea unor unităţi române „pentru folosirea lor mai tîrziu de partea noastră, în calitate de «divizii model»" — cum preconizase Keitel în septembrie 1940 — acordîndu-li-se „o tratare preferenţială [...] în ceea ce priveşte personalul şi materialul de război" [66], la 2 mai 1941, generalul german Zuckertort a vizitat Armata 3, informîndu-se asupra organicei şi dispozitivului ei operativ, asupra lucrărilor genistice executate şi nodurilor antitanc, modului de folosire în luptă a unităţilor de cavalerie, asupra artileriei din rezerva Marelui Cartier General aflată la dispoziţia armatei, apărarea antiaeriană, dislocarea depozitelor de muniţii, subzistenţe, carburanţi, materiale de geniu ale armatei, asupra mijloacelor de transport ş.a. [67]. La 26 mai 1941, Marele stat major al armatei române a ordonat Armatei 3 ca diviziile 6, 7 şi 8 infanterie, precum şi Brigada 1 mixtă munte, să facă instrucţie în comun cu diviziile germane 7 şi respectiv 239 [68].

Pe planul relaţiilor externe guvernul generalului Antonescu a continuat menţinerea misiunilor diplomatice anterioare, multe dintre ele resimţindu-se de pe urma evenimentelor produse în primul an al celui de-al doilea război mondial şi ca urmare a căderii României sub dominaţia Germaniei hitleriste. La sfîrşitul lunii februarie 1941 şi în prima decadă a lunii martie a aceluiaşi an au fost numiţi noi reprezentanţi diplomatici

[64] Arh. M.Ap.N., fond A.3, dosar nr. 106, f. 88, 102.
[65] Ibidem, fond A.4, dosar 204, f. 428.
[66] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 84, Înaltul Comandament al Wehrmachtului, către Ministerul de Externe, 21 septembrie 1940.
[67] Arh. M.Ap.N., fond Armata 3, dosar nr. 106, f. 101.
[68] Ibidem, Jurnalul de operaţii al Armatei.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. .....

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

la Tokio, Berlin, Stockholm, Berna, Lisabona și Bratislava[69]. La 28 aprilie 1941 a avut loc, la Ministerul Afacerilor Străine, schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de comerț, navigație și ale acordului pentru schimbul de mărfuri și plăți încheiate între România și U.R.S.S., la Moscova, la 26 februarie 1941, documente ratificate de România prin Decretul nr. 728 din 18 martie 1941[70].

Este de la sine înțeles că pe primul plan s-au situat relațiile cu Axa Roma-Berlin și în mod deosebit cele cu Germania. Una din principalele probleme care au format obiectul a numeroase discuții purtate la Roma și Berlin a constituit-o, chiar de la început, problema Transilvaniei. Astfel, în cadrul tratativelor în vederea aderării la Pactul tripartit, guvernul generalului Antonescu a încercat, fără succes, să obțină o ameliorare a situației populației românești din partea de Nord-Vest a țării, anexată de Ungaria, precum și promisiunea că în viitor puterile Axei vor lua în considerare anularea sentinței de la Viena din 30 august 1940. În scopul celor de mai sus, la mijlocul lunii octombrie 1940, Valer Pop și Mihail Manoilescu, reprezentanții României la discuțiile de la Viena (cel din urmă fiind semnatar al dictatului), au fost trimiși la Berlin și Roma pentru a protesta împotriva masacrelor săvîrșite de horthyști în rîndurile populației românești din teritoriile anexate de Ungaria și a cere celor două puteri garante să ia măsuri pentru ca nedreptățile făcute românilor să fie reparate, iar în viitor asemenea acte să nu se mai repete.

Cu prilejul călătoriei în Italia, în zilele de 14—16 noiembrie 1940, și a discuțiilor avute cu Mussolini și Ciano, generalul Antonescu a abordat direct chestiunea Dictatului de la Viena din 30 august 1940, arătînd că poporul român era hotărît „să lupte pe viață și pe moarte" pentru refacerea integrității teritoriale a României. Considerînd că, din motive tactice, nu era momentul pentru a cere să se procedeze imediat la anularea dictatului, el insista ca în acea etapă să fie luate măsuri pentru garantarea vieții și avutului populației românești din teritoriile anexate de Ungaria, urmînd ca la sfîrșitul războiului, la încheierea păcii generale, România să-și susțină cu fermitate drepturile sale[71]. O săptămînă mai tîrziu, în zilele de 22—23 noiembrie 1940, în cadrul convorbirilor

[69] Arhivele Statului București (în continuare se va cita: Arh. st. București), fond M.O., dosarele nr. 51, f. 103, nr. 53, f. 1113, nr. 54, f. 1127, nr. 60, f. 1232.

[70] „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 99, din 29 aprilie 1941.

[71] Arh. st. București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 332, f. 1—23, Raport despre călătoria conducătorului statului român la Roma. Probleme și rezultate; Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8216, f. 2—13, exposeul lui I. Antonescu în ședința Consiliului de Miniștri din 18 noiembrie 1940, cu privire la vizita în Italia; vezi și Galeazzo Ciano, *Journal Politique. 1939—1943*, vol I, Editions de la Baconnière-Neuchatel, p. 305.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de la Berlin cu Hitler, Ribbentrop şi mareşalul Keitel, Antonescu a susţinut problema respectării drepturilor teritoriale istorice ale poporului român [72]. După ce a prezentat un tablou amănunţit asupra tratamentului inuman aplicat de guvernul şi autorităţile horthyste populaţiei româneşti, el a subliniat că, „desigur, România va sta acum liniştită, dar la încheierea păcii generale ea îşi va ridica imediat din nou glasul pentru a obţine dreptate". În acest scop el a declarat că este gata să participe la război alături de puterile Axei.

Hitler a refuzat însă să-şi asume angajamente precise privind anularea Dictatului de la Viena. El s-a mărginit să recunoască faptul că „în verdictul de la Viena n-a fost găsită o soluţie ideală", afirmînd totodată că „istoria nu se va opri la anul 1940".

În acest context de vagi promisiuni, Antonescu a semnat, la 23 noiembrie 1940, documentele de aderare la blocul politico-militar al statelor aflate sub hegemonia Germaniei hitleriste.

Urmărind să-şi asigure preponderenţa în disputa pentru Sud-Estul Europei, la 13 decembrie 1940 Hitler a semnat Directiva nr. 20, „Operaţia Mariţa" [73]. Adoptată la 18 zile după ce guvernul sovietic transmisese guvernului german răspunsul său la propunerile ce acesta îi făcuse în timpul vizitei lui Molotov la Berlin, de a adera la Pactul tripartit [74], directiva prevedea deplasarea spre sudul României a unei puternice grupări de forţe comandată de feldmareşalul List, a cărei misiune era de „a înainta prin Bulgaria prietenă, dacă va fi necesar, fără a atinge teritoriul iugoslav sau turc, spre coasta Mării Egee şi, depinzînd de situaţie, chiar mai departe, în Grecia, eliminînd prin aceasta pe englezi din această zonă" [75].

După îndeplinirea protocolului de colaborare militară germano-bulgar din 2 februarie 1941 [76], numărul militarilor germani aflaţi în România era de 367 744 de oameni [77].

[72] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 381, Înregistrarea convorbirii dintre Führer şi ministrul prezident al României, Antonescu, la Berlin, 22 noiembrie 1940, în prezenţa ministrului de externe al Reichului.

[73] *Ibidem*, doc. nr. 511.

[74] Vezi *Istoriia vtoroi mirovoi voinî 1939—1945*. vol. III, Moskva, Voennoe izdatelstvo, 1974, p. 346—347 ; *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 404

[75] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XI, doc. nr. 556, Anexă „Pregătirile militare în Balcani".

[76] *Ibidem*, vol. XII, doc. nr. 39, Anexă. Protocol asupra problemelor discutate între reprezentanţii Statului Major bulgar şi Înaltul Comandament german, feldmareşalul List, în legătură cu posibila trecere a trupelor germane prin Bulgaria şi folosirea lor împotriva Greciei şi probabil împotriva turcilor, în cazul în care aceştia vor interveni în război, 2 februarie 1941.

[77] Arh. M.Ap.N.,-Bucureşti, dosar nr. 457/674, f. 357.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Trecerea trupelor germane prin Ungaria și România și concentrarea lor în Bulgaria a fost interpretată la Londra ca o dovadă a alăturării guvernului român la politica antibritanică promovată de statele Axei. În consecință, în februarie 1941, guvernul englez a hotărît ruperea relațiilor diplomatice cu România și retragerea personalului legației sale din București. În urma acestui act, începînd din 15 februarie 1941, interesele britanice în România au fost preluate de Legația Statelor Unite ale Americii [78].

La începutul lunii martie 1941, diviziile germane au ocupat poziții de-a lungul frontierei bulgaro-grecești. În același timp, Reichul și-a intensificat presiunile și împotriva Iugoslaviei, pentru a o determina să adopte o atitudine „fermă și definitivă" alături de Axă. La 25 martie 1941 guvernul Cvetković a aderat la Pactul tripartit, dar a fost răsturnat, după două zile, în urma unei lovituri de stat condusă de generalul Dušan Simović, care a încheiat imediat un tratat cu U.R.S.S. În noile condiții, Hitler a inclus între obiectivele „Operației Marița" și atacarea Iugoslaviei, cu participarea unor trupe germane, italiene, bulgare și ungare [79].

România nu a participat la executarea acestei operații, deși fusese invitată. Dar la întrevederea din 3 aprilie 1941 dintre generalul Antonescu și feldmareșalul von Brauschitsch, comandantul trupelor de uscat ale Reichului, dictatorul român a atras atenția interlocutorului lui că nu va admite o nouă extindere a Ungariei prin ocuparea Banatului iugoslav. „România — a spus el — nu ar putea rămîne în pasivitate dacă Banatul iugoslav ar fi ocupat eventual de trupe ungurești, fiindcă aceasta ar provoca un val de indignare în țară și m-ar sili să intervin — ceea ce ar putea duce la un conflict cu trupele ungurești" [80]. În acest sens, el a insistat, prin memorii diplomatice, împotriva pretențiilor de acest gen ale partenerilor la agresiune ai Germaniei, ceea ce a determinat comandamentul german să hotărască, după ocuparea Iugoslaviei, punerea Banatului sîrbesc sub administrație militară germană [81].

Lipsa unor perspective strategice militare în urma invadării insulelor britanice, teama de extinderea influenței U.R.S.S. în Balcani și Orientul mijlociu, au determinat căpeteniile celui de-al III-lea Reich

[78] Arh. st. București, fond nr. 755, dosar nr. 480, f. 306.
[79] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XII, doc. nr. 217.
[80] Arh. M.A.E., fond 71/Germania, dosar nr. 82, telegrama nr. 25 450 din 3 aprilie 1941 a lui Ion Antonescu către legațiile române din Berlin și Roma.
[81] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XII, doc. nr. 276, telegrama ministrului de externe către legația din România, 5 aprilie 1941, semnată Ribbentrop, și nr. 277, Memorandumul ambasadorului Ritter, din 5 aprilie 1941.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

să renunţe la planul ocupării insulelor britanice şi să treacă la atacarea Uniunii Sovietice [82].

Directiva nr. 21, privind „Operaţia Barbarossa", includea România între „aliaţii probabili ai Reichului", precizînd că „Pe flancurile operaţiei noastre este de aşteptat participarea activă a României şi Finlandei în războiul împotriva Rusiei Sovietice. Înaltul Comandament va trebui să aranjeze şi să determine la timpul potrivit sub ce forme vor fi plasate forţele armate ale celor două ţări sub comandament german, în timpul intervenţiei lor".

Directiva preciza că „sarcina României va fi de a sprijini cu forţe selecţionate atacul flancului sudic german, cel puţin la începuturile lui ; să ţintuiască inamicul acolo unde forţele germane nu sînt angajate ; să execute de asemenea serviciul auxiliar în zona din spatele frontului" [83].

Hotărîrea privind declanşarea „Operaţiunii Barbarossa" a fost adusă oficial la cunoştinţa lui Antonescu personal de către Hitler în ziua de 12 iunie 1941, cînd dictatorul român a fost invitat la München. Deşi planul „Barbarossa" prevedea folosirea armatei române în războiul contra U.R.S.S., Hitler a afirmat, la întrevederea mai sus amintită, că „nu cere nici un ajutor lui Antonescu", ci „aşteaptă numai din partea României ca ea să facă totul în propriul ei interes, pentru a face mai uşoară desfăşurarea acestui conflict". Atitudinea lui Hitler era determinată de considerentul că nu voia ca, prin solicitarea directă a concursului României în proiectatul război contra Uniunii Sovietice, să-şi creeze obligaţii faţă de România, aceasta cu atît mai mult, cu cît chiar în cursul respectivei întrevederi dictatorul român ridicase din nou problema anulării Dictatului de la Viena [84].

Luînd cunoştinţă de hotărîrea lui Hitler, Antonescu s-a declarat de acord să se alăture Reichului. Totodată, el a acceptat şi propunerea dictatorului german de a prelua comanda trupelor germane şi române ce urmau să atace de pe teritoriul României, fiind secondat de Cartierul general al Armatei 11 germane, „ca un fel de stat major activ" al cartierului general al lui Antonescu, care va transforma „dorinţele" lui Hitler referitoare la forţele armate româneşti „în ordine militare şi de îndată ce vor necesita hotărîri esenţiale, vi le vor supune spre semnare" [85].

[82] *Ibidem*, vol. X, doc. nr. 129 ; vezi şi G. L. Weinberg, *Germany and the Soviet Union 1939—1941*, London, E. Y. Brill, 1954, p. 108—115.

[83] *Ibidem*, vol. XI, doc. nr. 532, directiva nr. 21 a Führerului din 18 decembrie 1940.

[84] Andreas Hillgruber, *Les entretiens secrets de Hitler*, doc. nr. 81, notă asupra întrevederii dintre Adolf Hitler şi generalul Antonescu din 12 iunie 1941.

[85] *D.G.F.P.*, seria D., vol. XII, doc. nr. 644, Adolf Hitler către generalul Ion Antonescu, 18 iunie 1941.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Exprimarea atît de clară a concepţiei hitleriste cu privire la relaţiile de comandament româno-germane nu mai face necesar nici un comentariu cu privire la conducerea operaţiilor militare în acest sector al frontului ce avea să se deschidă.

La 22 iunie 1941 Germania hitleristă a atacat Uniunea Sovietică. Alăturîndu-se Reichului, Antonescu a dat ordin trupelor române să treacă Prutul şi să înceapă operaţiile militare, angajînd România în acest război. Ulterior, ţara a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie (6 decembrie 1941) şi Statele Unite ale Americii (6 iunie 1942).

■

Consecinţele situaţiei economice grele create ca urmare a dominaţiei Reichului au fost resimţite acut în primul rînd de masele muncitoare, dar s-au repercutat sub diverse forme şi asupra burgheziei, care văzuse în Antonescu pe apărătorul propriilor ei interese, acordîndu-i sprijinul pentru a guverna. Vorbind la 14 februarie 1941 în faţa cadrelor Partidului Naţional-Liberal, C.I.C. Brătianu îl considera pe Antonescu drept „singurul care poate guverna ţara în condiţiile externe şi interne de astăzi", apreciind că guvernul instituit era „cea mai bună soluţie ce se putea da crizei actuale [...] Îi dăm tot concursul ce îi putem da, îndeplinindu-ne o datorie patriotică". De asemenea, Iuliu Maniu aprecia consolidarea regimului Antonescu ca „o necesitate" şi-i promitea acestuia tot sprijinul Partidului Naţional-Ţărănesc. Venind în întîmpinarea eforturilor lui Antonescu de a consolida regimul prin atragerea în guvern a unor personalităţi civile, partidele burgheze, în special Partidul Naţional-Liberal, au permis unor cadre ale lor să intre în guvern sau în administraţia centrală şi locală de stat. De asemenea, Antonescu s-a bucurat de sprijinul nemijlocit al marii finanţe, în primul rînd al Băncii Naţionale a României. Toate actele importante de guvernămînt, cu caracter economic, inclusiv protocoalele româno-germane, erau discutate de Antonescu cu conducerea Băncii Naţionale a României, primind girul sau refuzul acesteia. De asemenea, fixarea poziţiei faţă de compensaţiile solicitate Berlinului erau stabilite de Antonescu de comun acord cu Banca Naţională a României.

Cu toate acestea, conducătorii principalelor partide burgheze şi-au manifestat unele dezacorduri faţă de anumite acte de guvernămînt ale dictaturii militaro-fasciste. În consfătuiri cu caracter restrîns şi prin memorii adresate generalului Antonescu, ei au luat atitudine împotriva

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

aderării la Pactul tripartit, a acceptării trupelor germane pe teritoriul României, ruperii relaţiilor diplomatice cu Marea Britanie [86].

Politica externă promovată de guvernul generalului Antonescu, care avea ca urmare subordonarea tot mai accentuată a României de către Germania, a trezit de la început o vie nemulţumire în rîndul poporului român. Înseşi autorităţile din timpul acestei guvernări au fost nevoite să recunoască faptul că „populaţia română, neprivind cu ochi buni prezenţa trupelor germane, dă naştere la diferite incidente cu militarii germani" [87].

Ostilitatea poporului român faţă de trupele hitleriste s-a oglindit şi în atitudinea a numeroşi militari români. Încadrarea unităţilor româneşti cu „instructori" germani a produs numeroase şi puternice nemulţumiri în rîndurile armatei, fapt ce a determinat Ministerul Apărării Naţionale să dea un ordin în care cerea comandanţilor să supravegheze starea de spirit a trupelor, iar serviciile contrainformative să fie foarte atente, urmărind îndeaproape elementele „îndoielnice", îndeosebi dintre „muncitorii, lucrătorii concentraţi etc." [88].

Sentimentele de ostilitate faţă de hitlerişti se manifestau nu numai în rîndurile soldaţilor, ci şi în rîndurile ofiţerilor, fapt care a obligat Marele stat major să dea ordinul nr. 200 253, în care se cerea corpului ofiţeresc să nu mai „afişeze sentimente germanofobe sau de ostentativă indiferenţă" [89].

În pofida acestor ordine, mulţi militari români continuau să-şi manifeste adversitatea faţă de hitlerişti. Într-un alt ordin al Marelui stat major, cu nr. 222 137/41, se arată că, atunci cînd un ofiţer german a încercat să urmărească instrucţia unei subunităţi româneşti, „ofiţerul român a adunat subunitatea, evident, în mod ostentativ, şi a părăsit cîmpul de instrucţie" [90].

Ostilitatea maselor populare faţă de trupele germane s-a manifestat, printre altele, şi prin acte de distrugere a liniilor de comunicaţie ale acestora. Astfel, la 15 martie 1941, cu adresa Dv. B. nr. 665, Misiunea militară germană semnala două cazuri de deranjamente ale liniilor telefonice, calificate acte de sabotaj, prin tăierea cablurilor telefonice de campanie germane, în ziua de 17 martie, la cca. 30 km sud de Craiova, iar

[86] Colonel dr. Ilie Ceauşescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forţe politice burgheze din România faţă de problemele militare şi politice ale ţării în perioada septembrie 1940—august 1944*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, Editura militară, Bucureşti, 1973, p. 181—226.

[87] Arh. M.Ap.N., fond M.St.M., dosar nr. 674/53, f. 45 (ordinul M.Ap.N., nr. 11351/1941).

[88] Ibidem, Starea de spirit în armată în legătură cu prezenţa trupelor germane în România (10.X.1940—1.II.1941), p. 15.

[89] Ibidem, dosar nr. 306/55, f. 120 (Ordinul M.St.M., nr. 200253/1941).

[90] Ibidem, dosar nr. 293/57, f. 350 (Ordinul M.St.M., nr. 222137/1941).

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a doua zi, un alt act asemănător, la aceeași linie, produs la cca 25 km de bariera Craiovei. La începutul lunii aprilie 1941, Misiunea militară germană semnala alte patru cazuri de sabotare a legăturilor sale telefonice la București, la est de Arad, la Focșani și în fostul județ Vlașca [91].

Forțele patriotice revoluționare și democrat-naționale au luat atitudine în diverse modalități contra regimului dictaturii militaro-fasciste. Partidul Comunist Român s-a manifestat consecvent și combativ împotriva politicii de alianță cu Axa, comuniștii fiind organizatorii demonstrației de la Obor, din 3 noiembrie 1940, unde participanții au luat atitudine deschisă contra prezenței trupelor germane pe teritoriul românesc. În documentele elaborate în acea perioadă, îndeosebi în platformele Comitetului Central din decembrie 1940 și ianuarie 1941, precum și în manifeste și broșuri editate de comitetele regionale, P.C.R. s-a ridicat împotriva prezenței trupelor germane în țară, arătînd că aceasta submina independența și suveranitatea țării, a condamnat aderarea la Pactul tripartit ca pe un act cu grave implicații asupra viitorului României.

Activitatea P.C.R., capacitatea sa de antrenare la luptă a altor forțe politice se resimțeau însă de pe urma orientărilor greșite primite în toamna anului 1939 și în 1940 din partea organelor de conducere ale Cominternului. Apreciind în mod eronat caracterul conflagrației mondiale ce începuse și scopurile urmărite de puterile fasciste în Balcani, Cominternul a criticat, în directivele din mai 1940, chemarea la luptă împotriva expansiunii germane și lozinca patriotică a apărării integrității teritoriale a României lansată de comuniștii români, calificîndu-le drept „o continuare a politicii de apropiere de Anglia și Franța și a războiului împotriva Germaniei și U.R.S.S." [92]. Aceste directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului, cu necesitățile luptei antihitleriste, au provocat confuzie și dezorientare, acționînd pentru un timp ca o frînă în activitatea partidului, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale.

Faptul care a provocat cele mai mari dificultăți Partidului Comunist Român, determinînd vii frămîntări în rîndurile membrilor săi, a fost indicația dată de organele de conducere ale Cominternului ca organizațiile de partid din partea de Nord-Vest a țării să se subordoneze, după verdictul fascist de la Viena, din 30 august 1940, Comitetului Central al Partidului Comunist din Ungaria. Prin aceasta, Partidul Comunist Român nu a mai avut posibilitatea de a organiza lupta maselor din teritoriile respective împotriva ocupanților horthyști. Odată cu aceasta,

[91] Ibidem, dosar nr. 2024, f. 2 și 20.

[92] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, inventar 8, dosar nr. 167, „Directive pentru P.C. din România".

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

comuniştii români au fost puşi în situaţia de a constata că, în fapt, se urmărea destrămarea definitivă a statului naţional român.

Tot o expresie a confuziilor provocate în rîndurile P.C.R. de Directivele greşite ale Cominternului din mai 1940 şi de indicaţiile primite în vara şi toamna anului 1940 de Ştefan Foriş şi alţi doi membri ai Secretariatului P.C.R., o reprezintă şi condamnarea, în unele documente de partid, a demonstraţiei din 3 noiembrie 1940 din Bucureşti, desfăşurată sub lozinca „Afară cu armata germană de ocupaţie", demonstraţie apreciată în respectivele documente drept „o provocare directă". La toate acestea se adăuga lipsa, în documentele elaborate mai ales în toamna anului 1940, a unor precizări clare în ceea ce privea căile, formele şi metodele de luptă, unele aprecieri eronate şi etichetări jignitoare la adresa cercurilor conducătoare ale P.N.Ţ., P.N.L., şi P.S.D. Asemenea erori în aprecierea altor grupări politice produceau confuzii în rîndurile partidului în problema tacticii sale, îngustau posibilităţile de influenţă în mase, duceau la o insuficientă înţelegere a căilor de realizare a frontului unic naţional antihitlerist.

Este meritul P.C.R. că, deşi criticat, a considerat în continuare Germania nazistă şi coloana sa a V-a în România drept pericolul principal care ameninţa nu numai România, ci şi existenţa altor popoare. Pornind, pe baza analizelor proprii, pe calea depăşirii consecinţelor orientărilor greşite primite, Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din ţară care, la 18 decembrie 1940, în platforma intitulată „Drumul de salvare a poporului român", arăta că sarcina centrală şi imediată consta în lupta contra invaziei armatei germane şi aderării României la Pactul tripartit, împotriva atragerii României în războiul dus de Germania şi transformarea ei într-un hinterland al Germaniei naziste. În acest scop, P.C.R. declara că este gata să colaboreze cu toate partidele, grupările şi personalităţile politice. Într-un alt document, adoptat la 15 ianuarie 1941, intitulat „Pentru pacea şi independenţa naţională a poporului român", P.C.R. lansa apelul la unirea tuturor forţelor patriotice într-un larg front naţional de luptă împotriva dictaturii fasciste, a Germaniei naziste, pentru restabilirea independenţei şi suveranităţii naţionale a ţării, „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independenţa naţională a poporului român faţă de toate ţările imperialiste". Partidul comunist declara din nou că este gata să colaboreze cu alte forţe politice pentru oricare revendicare parţială, şi că „pune singura condiţie oricărei colaborări" [93] atitudinea faţă de dominaţia Germaniei hitleriste. El a pus în acelaşi mod problemele

[93] Arh. I.S.I.S.P., cota Ab. XXV-3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

și în documentul emis la 26 februarie, intitulat „De la regimul legionar, la dictatura militară".

Intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist și antrenarea ei în războiul acestuia au determinat o ascuțire considerabilă a contradicțiilor social-economice și politice din țară. Întrevăzînd acest proces, Comitetul Central al P.C.R. aprecia, în manifestul lansat la 24 iunie 1941, că se deschidea „și în România drumul larg spre realizarea unui singur front de luptă al poporului întreg împotriva ocupanților fasciști", cu scopul de a scoate țara din acest război și de a o încadra „în lupta gigantică a Uniunii Sovietice, a țărilor democratice și a popoarelor subjugate, pentru zdrobirea fascismului german, dușmanul de moarte al întregii omeniri, pentru libertate și independență națională".

În adevăr, evenimentele aveau să se desfășoare așa cum prevăzuseră comuniștii. Contradicția principală — de a cărei rezolvare depindea însăși existența de-sine-stătătoare a națiunii române și posibilitățile dezvoltării luptei forțelor ei avansate pentru progres social — avea să devină, în anii ce au urmat, contradicția dintre poporul român, pe de o parte, și imperialismul german hitlerist și dictatura antonesciană, pe de altă parte. Militînd neobosit sub steagul intereselor naționale fundamentale ale poporului și în spiritul solidarității cu lupta altor popoare, partidul comunist a reușit să rezolve această contradicție prin insurecția din august 1944, a cărei bază politică au constituit-o forțele politice unite ale țării într-un larg front național. Realizatorii ei au fost clasa muncitoare, țărănimea, masele populare, împreună cu care s-a aflat armata română în totalitatea ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Colonel DUMITRU MATEI

LUPTA FORŢELOR REVOLUŢIONARE ŞI DEMOCRAT-PATRIOTICE, ÎN FRUNTE CU PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, ÎMPOTRIVA POLITICII MILITARE PROMOVATE DE DICTATURA ANTONESCIANĂ ÎN PERIOADA 22 IUNIE 1941—23 AUGUST 1944

Anii guvernării regimului politic al dictaturii antonesciene reprezintă cea mai grea perioadă din istoria contemporană a României. În anii acelei guvernări, în împrejurări interne şi internaţionale foarte complexe şi contradictorii, „cercurile reacţionare fasciste din România, trădînd interesele naţionale ale poporului, au aruncat ţara în braţele Germaniei fasciste“ [1]. Cu acordul dictaturii militaro-fasciste, în care „Garda de fier“ avea rolul dominant, în ţară au pătruns grupări masive de trupe germane, aceasta ducînd, de fapt, la ocuparea României de către armatele hitleriste. „La scurt timp, ţara noastră a fost silită să intre în război împotriva Uniunii Sovietice, alături de Germania fascistă“ [2].

Împingerea armatei române în războiul nejust împotriva Uniunii Sovietice a fost contrară voinţei şi intereselor poporului român iubitor dintotdeauna de pace şi justiţie internaţională. Aşa cum arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — preşedintele Republicii Socialiste România — „Acesta a fost un moment cu totul izolat din istoria ţării noastre, o situaţie împotriva căreia Partidul Comunist Român, forţele progresiste, întregul nostru popor s-au ridicat cu toată fermitatea, punîndu-i capăt prin luptă hotărîtă“ [3]. În condiţiile istorice date, „Partidul Comunist Român — dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluţionară — a fost organizatorul luptei împotriva regimului burghezo-moşieresc, a dictaturii militaro-fasciste şi a războiului, pentru libertate şi independenţa

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Editura politică, Bucureşti. 1975, p. 46.

[2] *Ibidem.*

[3] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, Bucureşti, 1979, p. 79.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

patriei, pentru participarea poporului român la zdrobirea Germaniei naziste şi transformarea revoluţionară a societăţii româneşti" [4].

O cercetare atentă şi cuprinzătoare a împrejurărilor interne şi internaţionale care, împotriva cursului tradiţional al istoriei noastre multiseculare, au determinat totuşi angrenarea unor însemnate contingente ale armatei române în războiul declanşat de Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice duce, fără nici un echivoc, la concluzia că, încă înainte de începerea ostilităţilor pe frontul de răsărit, România era *de facto* subordonată şi ocupată de trupele Wehrmachtului, situaţie dramatică ce lipsea cu desăvîrşire masele populare de dreptul şi, mai cu seamă, de posibilitatea de a-şi putea exprima libere opţiunile lor în legătură cu marile probleme ce s-au pus în faţa statului şi naţiunii române în perioada premergătoare şi pe timpul desfăşurării războiului antisovietic.

Deşi marea majoritate a forţelor politice din România, începînd cu cele revoluţionare, conduse sau aflate direct sub influenţa Partidului Comunist Român, şi încheind cu partidele democratice burgheze, erau, dintr-un motiv sau altul, ostile politicii promovate de Germania nazistă, acestea n-au reuşit să contracareze penetraţia celui de-al treilea Reich în viaţa politică, economică şi militară a statului nostru şi mai cu seamă n-au putut opri împingerea ţării într-un război contrar intereselor poporului român şi profund detestat de întreaga naţiune.

Îndepărtarea României de pe făgaşul politicii sale tradiţionale si împingerea ei pe eşichierul unei aventuri războinice îşi au cauze multiple. Dintre acestea se cuvine a menţiona, în principal, faptul că, pe măsură ce Germania nazistă şi alte state revizioniste agitau tot mai vehement spiritul lor revanşard şi ameninţarea cu declanşarea unui nou conflict armat, România era tot mai mult izolată pe plan internaţional şi supusă unor presiuni politice şi economice insolente [5]. Garanţiile acordate României de către guvernele englez şi francez la 13 aprilie 1939 se dovediseră a avea un caracter pur formal, lucru dealtfel demonstrat şi cu ocazia amputărilor teritoriale suferite de ţara noastră în vara anului 1940 şi cînd după înfrîngerea dezastruoasă a Franţei reacţia celeilalte mari puteri garante — Anglia —, după cum o confirmă însăşi izvoare britanice — „a fost resemnată şi pasivă" [6].

[4] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, Bucureşti, 1979, p. 576.

[5] Într-un raport întocmit la 26 august 1940 de către organele de specialitate ale Marelui stat major al armatei române se sublinia faptul că „Ne considerăm complet izolaţi şi lipsiţi de sprijinul material şi politic al oricărei puteri străine". (Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita: Arh. M.Ap.N.), fond 948. secţia 3, dosar nr. 1591/1940, f. 277.)

[6] Elisabeth Barker, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, Ed. Macmillan, London, 1976, p. 172.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Încă înainte de declanşarea agresiunii Germaniei naziste împotriva Uniunii Sovietice, Partidul Comunist Român, înarmat cu o bogată experienţă politică şi de luptă antifascistă, pe baza unei analize ample şi ştiinţifice, a semnalat prin numeroase documente pericolul atragerii României în războiul dezlănţuit de Hitler şi acoliţii săi [7]. De exemplu, într-un manifest cu care P.C.R. s-a adresat la începutul anului 1941 muncitorilor şi muncitoarelor, ţăranilor, intelectualilor, tinerilor şi militarilor se aprecia faptul că „Nemţii vor să ne tîrască şi pe noi în războiul imperialist, provocat de ei" [8].

Dezlănţuirea agresiunii de către Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice, la 22 iunie 1941, şi antrenarea României într-o aventură catastrofală au stîrnit o adîncă îngrijorare în rîndul maselor populare, ale forţelor democratice şi revoluţionare, ale tuturor cercurilor progresiste şi patriotice. În aceste împrejurări dramatice, Partidul Comunist Român s-a situat de la început şi cu toată hotărîrea în fruntea maselor populare, unind cele mai diverse pături ale populaţiei împotriva agresiunii declanşate de către Germania nazistă. Exponent al intereselor naţionale vitale ale întregului popor, Partidul Comunist Român a condus cu neînfricare şi cu cel mai înalt simţ de răspundere lupta forţelor revoluţionare şi democrat-patriotice şi apoi lupta întregului popor împotriva războiului antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii lui Antonescu, alungarea ocupanţilor fascişti din ţară, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste şi continuarea luptei alături de Naţiunile Unite pînă la victoria deplină asupra Wehrmachtului hitlerist [9]. „Atunci cînd a izbucnit agresiunea Germaniei fasciste — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — partidul s-a ridicat cu toată forţa împotriva participării României la acest război nedrept. El a chemat toate forţele naţionale la lupta pentru ieşirea din războiul antisovietic, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste şi alăturarea ţării noastre coaliţiei antihitleriste" [10].

Înfruntînd cu curaj şi spirit de abnegaţie teroarea dictaturii antonesciene şi a Gestapoului, Partidul Comunist Român a folosit cele mai diverse forme şi mijloace pentru informarea maselor populare şi pentru mobilizarea lor la luptă împotriva regimului de teroare instaurat în ţară, a ocupanţilor hitlerişti şi a războiului antisovietic. Exercitîndu-şi rolul

[7] Vezi, în acest sens, *Documente privind activitatea P.C.R. în armată 1921—1944*, Editura militară, Bucureşti, 1974.

[8] *Ibidem*, p. 145.

[9] General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceauşescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată. 1921—1944*, Editura militară, Bucureşti, 1974, p. 177—210.

[10] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, Bucureşti, 1971, p. 867.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

conducător al tuturor forţelor antifasciste şi antihitleriste, P.C.R. a menţinut o permanentă legătură cu masele populare, pe care le-a organizat şi condus în lupta revoluţionară.

Prin intermediul unui însemnat număr de broşuri, ziare, manifeste etc. tipărite în adîncă ilegalitate, ca şi pe calea undelor, prin postul de radio-emisie „România liberă", Partidul Comunist Român a păstrat un contact strîns cu toate forţele democrat-patriotice, cu cele mai largi păturí ale populaţiei, chemîndu-le la luptă pentru realizarea obiectivelor stringente ale momentului istoric dat. Astfel, într-un manifest editat de P.C.R. îndată după declanşarea războiului antisovietic se condamna cu asprime mîrşava agresiune săvîrşită de către cel de-al treilea Reich împotriva popoarelor sovietice, mai ales că la data aceea „a existat un tratat de neagresiune şi amiciţie între Germania şi Uniunea Sovietică" [11]. Adresîndu-se către „Muncitori, ţărani, soldaţi şi intelectuali cinstiţi !", manifestul lansa următorul îndemn : „Luptaţi pentru pacea poporului român şi a celorlalte popoare aruncate în acest măcel banditesc dezlănţuit de stăpînii Germaniei fasciste !" La rîndul său, la îndemnul şi sub conducerea P.C.R., Uniunea Tineretului Comunist a editat mai multe manifeste îndreptate împotriva războiului antisovietic. Într-unul din aceste documente, după ce se arăta că „războiul acesta este cel mai sîngeros şi crud din cîte a cunoscut omenirea", se avertiza întregul nostru popor asupra faptului că acest război odios „ameninţă cu moartea şi distruge complet întreg tineretul român" [12].

În lupta sa plină de abnegaţie şi de patriotism, Partidul Comunist Român nu şi-a rezumat activitatea numai la condamnarea energică a războiului hitlerist şi a dictaturii antonesciene. Conducînd lupta zilnică a maselor populare pentru revendicările lor politice şi economice, cadrele de conducere ale P.C.R. şi-au mobilizat toate energiile lor pentru organizarea clasei muncitoare şi a tuturor patrioţilor români într-un front comun de luptă împotriva războiului antisovietic, a dictaturii antonesciene şi a cotropitorilor hitlerişti.

În stabilirea liniei sale politice în etapa istorică la care ne referim „Partidul nostru — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — a pornit de la faptul că răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, ieşirea din războiul antisovietic şi participarea la luptă împotriva Germaniei fasciste constituiau o necesitate istorică naţională, iar realizarea acestor obiective im-

[11] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh. I.S.I.S.P.), cota A XXV-6, inventar nr. 1118.

[12] Colonel dr. Ilie Ceauşescu, *U.T.C. şi tineretul din armată. 1922—1944*, Editura militară, Bucureşti, 1974, p. 182.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

punea colaborarea cu toţi aceia care erau gata, într-o formă sau alta, să ia parte la această mare bătălie“ [13].

Pornind de la concepţia justă că fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă „pentru dezrobirea naţională a poporului român“ [14], conducerea P.C.R. considera că „Prima sarcină a comuniştilor este de a desfăşura o intensă şi sistematică muncă de clarificare în sînul poporului român, în sînul maselor trudite, asupra cauzelor războiului, a scopurilor Germaniei fasciste şi a slugilor ei din ţară, asupra situaţiei şi drumului de ieşire a poporului român din acest război banditesc împotriva Uniunii Sovietice, asupra felului de a dobîndi pacea, libertatea şi independenţa poporului român“ [15]. Considerînd că în etapa dată sarcina şi răspunderea istorică a comuniştilor români constă în „organizarea luptei în România, alături de marele popor sovietic şi celelalte popoare cotropite, pentru zdrobirea fascismului sîngeros german şi a slugilor lui din toate ţările, pentru alungarea ocupanţilor germani din România“ [16], pentru doborîrea de la putere a dictaturii antonesciene, pentru victoria Uniunii Sovietice şi a aliaţilor ei, pentru o Românie liberă şi independentă, conducerea P.C.R. a subliniat necesitatea unirii tuturor forţelor democratice şi patriotice într-un front unic naţional capabil să mobilizeze şi să antreneze în luptă cele mai largi mase ale poporului român.

Apreciind faptul că „social-democraţii, naţional-ţărăniştii, ţărăniştii radicali, liberalii şi masele largi de sub influenţa lor“ sînt împotriva dominaţiei hitleriste şi a dictaturii antonesciene, Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 cerea comuniştilor „să-şi concentreze toate forţele pentru formarea Frontului Unic Naţional“. „Comuniştii trebuie să lucreze zilnic la formarea unităţii de luptă şi a Frontului unic al clasei muncitoare, cu muncitorii social-democraţi, naţional-ţărăniştii şi cei fără de partid“, deoarece, aşa cum se arăta în continuare în Circulara din 8 iulie 1941, „Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea naţională a poporului român“ [17].

În lupta lor împotriva războiului hitlerist, a cotropirii hitleriste şi a dictaturii antonesciene forţele revoluţionare din România, conduse de P.C.R., au întîmpinat, mai ales la începutul declanşării războiului de către Germania nazistă, o serie de greutăţi şi din partea unor lideri ai partidelor burgheze. Reprezentanţi ai acestor partide, ca Ion Mihalache,

[13] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, Bucureşti, 1974, p. 243.
[14] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată. 1921—1944*, p. 153.
[15] *Ibidem.*
[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

din partea Partidului Naţional-Ţărănesc, sau Gheorghe Brătianu, din partea Partidului Naţional-Liberal, „l-au sprijinit nemijlocit pe Antonescu“ [18] şi s-au declarat de acord cu participarea ţării la război [19]. Poziţia şefilor celor două partide burgheze, adică a lui Iuliu Maniu şi C.I.C. (Dinu) Brătianu, a cunoscut o linie deosebit de sinuoasă în funcţie de aprecierea situaţiei din punctul de vedere al intereselor lor personale şi ale partidelor pe care le reprezentau. După ce la 20 iunie 1941 şefii celor două partide burgheze au căzut de acord să lase generalului Ion Antonescu întreaga răspundere pentru a decide, ei s-au declarat apoi de acord cu antrenarea României în războiul hitlerist. Simţindu-se apărat de răspunderea şi implicaţiile pe care le avea sprijinirea lui Antonescu în participarea ţării la războiul dus de Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice, Iuliu Maniu considera necesar să declare doar că „armatele române nu trebuie să încalce teritorii ce nu ne-au aparţinut“ [20].

Angajarea armatei române în război şi continuarea participării ei la operaţiile militare au avut urmări cu totul neprevăzute atît pentru cercurile conducătoare de la Berlin, cît şi pentru însuşi Antonescu. Starea crescîndă a nemulţumirilor manifestate de trupele române trimise pe teritorii străine, precum şi de populaţia din ţară marca de fapt începutul adîncirii crizei regimului de dictatură antonesciană. Încercînd o ieşire din impasul moral de care erau cuprinse tot mai mult marile unităţi române de pe front, Ion Antonescu a hotărît să angajeze majoritatea forţelor sale pe un front separat acela de la Odessa, care, spera el, va aduce trupelor sale o victorie facilă şi reconfortantă şi va face să-i crească, chipurile, prestigiul în ochii „partenerilor“ hitlerişti. O atare speranţă nutrită de dictatorul român s-a năruit însă destul de repede. Luptele extrem de sîngeroase şi pierderile mari de vieţi omeneşti au adîncit şi mai mult nemulţumirile în rîndul marilor unităţi de pe front, dînd naştere unor contradicţii din ce în ce mai aspre între Ion Antonescu şi corpul de comandă superioară a oştirii. Într-un raport adresat Marelui stat major, spre a fi adus la cunoştinţa lui Ion Antonescu, comandantul Armatei 4, generalul de corp de armată Nicolae Ciupercă, arăta deschis că moralul trupelor de sub comanda sa, aflate pe frontul de la Odessa, era extrem de scăzut [21]. „Aproape toate diviziile noastre din primul eşa-

[18] Colonel dr. Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forţe politice burgheze din România faţă de problemele militare şi politice ale ţării în perioada septembrie 1940—august 1941*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, Editura militară, Bucureşti, 1973, p. 203.

[19] Arhiva Ministerului Afacerilor Interne, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, pachet 2, dosar nr. 369 ; vezi raportul Corpului detectivilor.

[20] Arhivele statului Bucureşti (în continuare se va cita : Arh. st. Bucureşti), fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 48/1940, f. 98—100.

[21] Arh. M.Ap.N., fond nr. 4, dosar nr. 208/1941, f. 319.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

lon — scria generalul Ciupercă — se găsesc la limita posibilităţilor lor ofensive : limită morală şi fizică“ [22]. Încercînd să înăbuşe starea de adîncă nemulţumire ce se făcea simţită tot mai mult în rîndul trupelor şi a corpului de comandă al marilor unităţi de pe front, Ion Antonescu a dispus luarea comenzii generalului Nicolae Ciupercă şi a şefului de stat major al Armatei 4, generalul de brigadă Nicolae Pălănceanu, în locul lor fiind numiţi generalul de corp de armată adjutant Iosif Iacobici — care deţinea, în acelaşi timp, şi funcţia de ministru al Apărării Naţionale — şi, respectiv, generalul de brigadă Nicolae Tătăranu — care era, în acelaşi timp, şi subşef al Marelui stat major al armatei. Comunicatul privitor la sfîrşitul bătăliei de la Odessa a fost primit de populaţie fără nici un fel de entuziasm. Faptul era firesc. Masele largi populare nu doriseră războiul, pe care îl detestau ; ele sperau totuşi că după terminarea respectivei bătălii trupele române vor fi aduse în ţară, odată pentru totdeauna, că România va pune capăt acestui nenorocit război în care armata a fost împinsă fără vrerea ei. Cu făţărnicia ce-l caracterizа, Hitler declarase şi el că după încheierea bătăliei de la Odessa „pentru România războiul este de fapt terminat, românilor nu le mai rămîne decît să-şi consolideze situaţia“ [23]. Era, evident, o promisiune amăgitoare. Este adevărat că după cea de-a doua jumătate a lunii octombrie 1941 o parte a Marelui Cartier General s-a înapoiat de pe front şi s-a contopit cu Marele stat major. Apoi, în săptămînile care au urmat, au fost aduse în ţară 12 divizii, o brigadă de munte şi o brigadă de cavalerie, pe front rămînînd doar Corpul de munte şi Corpul de cavalerie cu 6 brigăzi [24]. Mai tîrziu însă, adică spre sfîrşitul anului 1941, după ce Wehrmachtul a suferit prima sa mare înfrîngere în faţa Moscovei, dictatorul Germaniei naziste a cerut lui Ion Antonescu să vină în sprijinul armatei germane cu un număr substanţial de mari unităţi în vederea organizării şi pregătirii unei noi ofensive pentru primăvara anului următor. Ca de obicei, Antonescu l-a asigurat pe Hitler de întregul său sprijin. Dar participarea, în continuare, a României la război, pe lîngă faptul că era în directă contradicţie cu idealurile şi năzuinţele poporului român, avea consecinţe extrem de grave şi pentru relaţiile ţării noastre cu celelalte state ale Europei aflate în tabăra aliaţilor potrivnici Germaniei naziste. Evoluţia acestor relaţii va fi, de fapt, sinuoasă şi contradictorie.

La 30 noiembrie 1941, de exemplu, guvernul român a primit, prin intermediul legaţiei Statelor Unite la Bucureşti, o comunicare ultimativă din partea guvernului Marii Britanii în care se spunea : „Guvernul român

[22] Ibidem.

[23] Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu, Die Deutsch Rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954, p. 138.

[24] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

duce de mai multe luni operaţii militare agresive pe teritoriul Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, aliata Marii Britanii, în cea mai strînsă colaborare cu Germania, luînd astfel parte la războiul general european şi aducînd astfel o contribuţie însemnată la sforţarea militară germană. Guvernul Majestăţii sale Britanice se vede nevoit să înştiinţeze guvernul român că dacă, pînă la 5 decembrie, guvernul român nu va opri operaţiile militare şi înceta orice participare activă la ostilităţi, guvernul Majestăţii sale nu va avea nici o altă alegere decît de a declara existenţa unei stări de război între cele două ţări" [25]. Deşi nota ultimativă adresată guvernului român de către Anglia era destul de ambiguă, lăsînd loc la mai multe interpretări, ea constituie în mod evident o primă ofertă, şi încă nu din cele mai dezavantajoase, pentru ca România să pună capăt unui război pe care poporul român nu-l dorise niciodată. Dar în loc să dea curs aspiraţiilor şi voinţei întregii naţiuni de a se pune capăt războiului, Ion Antonescu a hotărît să respingă nota guvernului englez.

Participarea, în continuare, a ţării noastre la un război nedorit de popor şi contrar intereselor şi aspiraţiilor lui, pierderile mari suferite de trupele române în cursul luptelor, starea de mizerie care se cuibărea tot mai mult în căminele celor plecaţi pe front şi mai cu seamă ameninţările ce planau asupra fiinţei noastre naţionale — toate acestea au dus la o creştere acută a stării de nemulţumire a maselor populare şi a armatei. Ca urmare, lupta revoluţionară pentru ieşirea României din războiul nedrept şi pentru răsturnarea dictaturii antonesciene devenea din ce în ce mai activă, inclusiv în rîndurile oştirii. Apreciind în mod corespunzător situaţia internă şi internaţională cu care se confrunta regimul de dictatură antonesciană, schimbarea evidentă a raportului de forţe în favoarea forţelor revoluţionare şi democrat-patriotice din ţară şi exploatînd la maximum contradicţiile care afectau tot mai direct şi mai adînc relaţiile militare româno-germane, Partidul Comunist Român şi-a dinamizat activitatea politică şi organizatorică în vederea realizării unui front unic de luptă care să înmănuncheze cele mai largi păturI ale poporului român împotriva războiului, a ocupanţilor hitlerişti şi a dictaturii lui Antonescu. În acest sens, considerăm util să reamintim că la 6 septembrie 1941 Partidul Comunist Român a lansat cunoscuta platformă program pentru realizarea „Frontului unic naţional al poporului împotriva ocupanţilor fascişti şi a clicii militaro-fasciste în frunte cu trădătorul Antonescu" [26]. Importanţa acestui document este cu totul deosebită dacă avem în vedere că el a stat la baza întregii activităţi revoluţionare desfăşurate de partidul nostru pe timpul dictaturii antones-

[25] „Universul", nr. 335, din 9 decembrie 1941.
[26] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată. 1921—1944*, p. 156.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ciene şi, în anumite privinţe, chiar şi după aceea. Făcînd o analiză amplă a realităţilor din ţară, conducerea P.C.R. sublinia în platforma din 6 septembrie faptul că „prin aruncarea poporului român drept carne de tun contra U.R.S.S. de către banda trădătorului Antonescu, în interesul fascismului german, s-au creat condiţiile obiective pentru regruparea forţelor din România“ [27]. În continuare, în platforma program se prevedeau următoarele obiective esenţiale ale rezistenţei antifasciste : răsturnarea regimului antonescian ; formarea unui guvern al independenţei naţionale compus din reprezentanţii tuturor forţelor patriotice ; ieşirea României din războiul hitlerist şi alăturarea ei la coaliţia Naţiunilor Unite ; alungarea trupelor hitleriste din ţară şi eliberarea părţii de nord-vest a Transilvaniei de sub ocupaţia horthystă ; recucerirea libertăţilor cetăţeneşti şi democratice etc. [28]. Îndreptîndu-şi activitatea spre realizarea cu precumpănire a unor obiective şi deziderate de ordin naţional, C.C. al P.C.R. şi-a formulat un program de luptă realist şi mobilizator care trebuia să se afle la temelia desfăşurării activităţii Frontului unic naţional al poporului român din care se întrevedea a face parte toate partidele şi grupările politice care doreau să lupte pentru eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă. Propunînd lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor şi persoanelor politice, precum şi a tuturor patrioţilor români pentru realizarea Frontului unic naţional al poporului român, Partidul Comunist Român — se arăta în platformă — era gata să colaboreze cu toate aceste forţe politice şi democrat-patriotice, „pentru realizarea oricărei revendicări din platformă, punînd ca singurul criteriu al colaborării : atitudinea faţă de ocupanţii hitlerişti, de slugile lor trădătoare de ţară şi de războiul criminal contra Uniunii Sovietice“ [29]. Trasînd ca sarcină fiecărui comunist popularizarea platformei-program în sînul celor mai largi mase ale poporului, conducerea Partidului Comunist Român sublinia că „în interesul Frontului unic naţional, pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor şi libertăţilor democratice şi cetăţeneşti, a independenţei poporului român, renunţă la orice lozincă sau acţiune care ar putea să-l despartă de celelalte partide şi grupări politice care sunt pentru dezrobirea naţională a poporului român“ [30].

Făcînd această declaraţie, izvorîtă din nevoile şi împrejurările specifice acelei conjuncturi nefavorabile ţării şi poporului român, conducerea P.C.R. nu înceta să sublinieze că şi de aici înainte comuniştii „nu renunţă la programul lor, la propagarea programului lor şi a lozincilor finale“, deoarece — se arăta mai departe în acelaşi document — „Cu

[27] *Ibidem.*
[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem*, p. 157.
[30] *Ibidem*, p. 158.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

distrugerea tiraniei hitleriste nu încetează nici exploatarea şi asuprirea celor ce muncesc, nici crizele şi nici războaiele". [31]

Indicînd măsuri şi forme concrete de luptă împotriva războiului hitlerist şi a dictaturii antonesciene, acelaşi document menţiona că „Împiedicarea producţiei de război, a transportului de muniţiuni, arme şi armate pentru asupritorii sîngeroşi ai poporului român, pentru războiul lui Hitler, lupta cu arma în mînă împotriva armatei lui Hitler e datoria fiecărui patriot român care iubeşte libertatea şi independenţa poporului român. Sabotajul şi luptele de partizani ale poporului român grăbesc zdrobirea ocupanţilor hitlerişti şi eliberarea ţării" [32].

Deşi poliţia şi întregul aparat represiv din slujba dictaturii antonesciene îşi concentrase cea mai mare atenţie împotriva forţelor revoluţionare în frunte cu partidul comunist, precum şi împotriva celorlalţi patrioţi democraţi, rezultatele activităţii comuniştilor şi a celorlalţi patrioţi îndreptate împotriva războiului antisovietic şi a dictaturii antonesciene nu au întîrziat să se arate. În numeroase întreprinderi care executau comenzi militare, cum erau, printre altele, „Standard"-Timişoara, „Wolf", „Lemaitre", Arsenalul din Bucureşti, „Concordia" din Ploieşti etc., au avut loc numeroase acţiuni revendicative, greve şi alte conflicte de muncă care au afectat grav producţia de război [33].

Una din formele active ale mişcării de rezistenţă au constituit-o actele de sabotaj îndreptate împotriva producţiei de război. În întreprinderi metalurgice, petroliere, maritime şi de transport muncitorii, sub conducerea comuniştilor, au trecut la încetinirea sistematică a ritmului de producţie, la neexecutarea la timp a lucrărilor, au produs piese cu defecte, au deteriorat maşini şi instalaţii [34]. Sabotarea maşinii de război luase asemenea proporţii încît organele de informaţii ale armatei nu puteau ascunde faptul că ele erau organizate de către comunişti [35]. Mai mult chiar, ecoul acestora depăşise graniţele ţării. În acest sens, menţionăm că ziarul sovietic „Pravda" din 12 august 1941 îşi informa cititorii că, în pofida măsurilor represive ale autorităţilor din România, „numărul actelor de sabotaj, al atacurilor asupra trenurilor militare, al cazurilor de deteriorare a cablurilor şi altele se măreşte continuu". Potrivit aceluiaşi izvor informativ, la acţiunile de sabotaj care aveau loc atît în mediul urban, cît şi în cel rural „iau parte multe mii de patrioţi ro-

[31] *Ibidem.*

[32] *Ibidem*, p. 158—159.

[33] *Marea conflagraţie a secolului XX. Al doilea război mondial*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura politică, Bucureşti, 1974, p. 217.

[34] General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceauşescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *op. cit.*, p. 182.

[35] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

mâni" care „se bucură de sprijinul populației". Trei luni mai tîrziu, la 13 noiembrie, același ziar constata că „Actele de diversiune și sabotaj în exploatările petrolifere și uzinele din România au dus la faptul că armata germană primește în ultimul timp cu 15-20 la sută mai puține produse petrolifere decît a avut în vedere".

În ciuda condițiilor vitrege în care a fost nevoit să-și desfășoare activitatea (în adîncă ilegalitate, în plin război, cu rîndurile împuținate din cauza arestărilor și torturilor etc.), P.C.R. a depus o muncă exemplară, cu adevărat eroică, pentru salvgardarea intereselor naționale ale poporului român, fapt care-i va aduce un prețios prestigiu. Dar, din nefericire, munca sa în această perioadă de răscruce pentru destinele poporului român a întîmpinat mari greutăți din partea unor lideri ai partidelor burgheze care nu s-au asociat și n-au sprijinit de la început acțiunile Frontului unic național antifascist, prin aceasta slăbind în mod vizibil lupta unită a forțelor revoluționare și democrat-patriotice din țară.

Cu toate acestea, continuarea războiului, urît de popor, a produs o serie de mutații și în optica politică a liderilor partidelor burgheze antifasciste. Spre exemplu, Iuliu Maniu, desolidarizîndu-se în mod public de politica antinațională și antipopulară a dictatorului Ion Antonescu, a trimis la 18 iulie 1941 o scrisoare conducătorului statului român în care-și exprima categoric opoziția față de continuarea acțiunilor militare ale armatei române la est de Nistru. Printre altele, în scrisoare se arăta: „Sîntem categoric în contra ca România să urmărească obiective de agresiune. Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliată Angliei [...] în tovărășie de arme cu Ungaria și cu Axa care ne-a rupt printr-un act arbitrar, neratificat de nimeni, o parte importantă a țării noastre, vătămîndu-ne teritoriul, mîndria și onoarea noastră națională" [36]. În continuare, Iuliu Maniu ținea să îl avertizeze pe Ion Antonescu că „nu avem nici un soldat român de sacrificat pentru scopuri străine. Trebuie să cruțăm armata noastră — conchidea șeful Partidului Național-Țărănesc — pentru scopurile noastre românești, care sînt multe și mari și de tragică actualitate pentru foarte apropiate vremuri". Fiind un adversar hotărît al politicii de compensații teritoriale și temîndu-se ca România să nu mai facă obiectul unei asemenea tranzacții, șeful Partidului Național-Țărănesc își dezvăluia deschis opiniile; „Nu-i admisibil ca noi să servim argumente și motive în sprijinul celor ce urmăresc să ne împingă spre răsărit, eliminîndu-ne din cetatea naturală a Transilvaniei, leagănul românismului și mai ales nu este admisibil să ne legăm soarta, prin războaie de cucerire și agresiune, cu Axa" [37].

[36] Arh. st. București, dosar nr. 25/1940, f. 135—139.
[37] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Adept, dintre cei mai convinşi, al politicii prooccidentale, Maniu credea cu cea mai deplină statornicie în victoria Angliei şi a aliaţilor ei în confruntarea cu adversarii din tabăra condusă de Germania nazistă. Din însemnările făcute de Grigore Gafencu în vara anului 1940, aflăm de exemplu, că Maniu era întru totul convins „că România nu-şi poate salva neatîrnarea, fiinţa naţională şi hotarele decît în urma unei victorii britanice. De aceea socoteşte că ar fi cea mai mare nenorocire dacă sfîrşitul războiului ne-ar găsi într-o tabără duşmană puterilor anglo-saxone". După părerea lui Maniu — îşi continuă Gafencu însemnările sale — „trebuie să fim oricînd în măsură să ne desprindem din braţele aliaţilor noştri de azi pentru a nu fi tîrîţi, împreună cu ei, în prăpastie" [38]. În realitate, în fapte, Iuliu Maniu, ca şi alţi lideri ai partidelor burgheze antifasciste, legaţi prin interese de clasă şi de afaceri cu cercurile politice şi financiare din apusul Europei, şi-au adaptat poziţia lor politică în funcţie de împreiurări. În acest context, pe bună dreptate se afirmă în istoriografia sovietică că împotriva războiului dezlănţuit de Germania nazistă contra Uniunii Sovietice se pronunţau nu numai forţele revoluţionare, „dar şi o parte a burgheziei române care era legată prin interese economice de Anglia, Franţa şi S.U.A." [39]. Dar, din nefericire, cercurile burgheze şi în mod deosebit liderii lor au manifestat adesea, în perioada dată, lipsă de fermitate, de receptivitate la propunerile iuste şi realiste făcute de conducerea Partidului Comunist Român. De exemplu, prin poziţia lor negativă, de respingere sistematică a propunerilor P.C.R. privitoare la încheegarea Frontului unic naţional antifascist, conducătorii partidelor burgheze au trenat în mod neiustificat organizarea luptei unite a întregului popor împotriva războiului, a ocupaţiei hitleriste şi a dictaturii antonesciene. Atitudinea nehotărîtă, lipsa de încredere în forţa maselor manifestate de către cercurile politice burgheze au îngăduit lui Antonescu continuarea războiului alături de Germania nazistă, în ciuda faptului că pierderile mari suferite pe front şi jefuirea ţării de către hitlerişti aduseseră poporul român într-o stare de cumplită suferinţă.

Fără să ţină cont de faptul că poporul şi armata îşi manifestau tot mai activ dorinţa şi hotărîrea de a se termina odată cu războiul şi neluînd în seamă poziţia adoptată de conducerea Marelui stat major, care căuta în fel şi chip să evite angajarea de noi trupe pe front, la începutul lunii ianuarie 1942 Ion Antonescu i-a făgăduit lui Hitler că va pregăti şi va trimite pe front, în vederea ofensivei din primăvară,

[38] Grigore Gafencu. *Jurnal, 1940—1944*, vol. I, p. 109.

[39] *Istoriia vtoroi mirovoi voini. 1939—1945*, tom. IV. Voennoe izdatelstvo Ministerstva Oboroni, Moskova, 1975, p. 229.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

circa zece divizii, într-un prim eşalon şi, ulterior, alte cinci divizii [40]. „În ceea ce priveşte contribuţia diviziilor româneşti ce vor participa la ofensiva de primăvară — scria Antonescu lui Hitler — voi lua toate măsurile pentru ca deplasarea lor să se poată face la vreme, aşa cum doriţi, spre a coparticipa la marea acţiune“ [41].

În contrast cu promisiunile făcute de Ion Antonescu în legătură cu trimiterea de noi trupe pe front, o seamă de ofiţeri şi generali cu funcţii în conducerea superioară a armatei şi-au manifestat în continuare, mai mult sau mai puţin deschis, împotrivirea faţă de măsurile preconizate de dictatorul român. În acest context, la 8 ianuarie 1942 generalul Iosif Iacobici, în calitate de şef al Marelui stat major, cerea în scris lui Ion Antonescu ca, în ciuda promisiunilor făcute lui Hitler, participarea armatei române la preconizata campanie din primăvară „să fie, principial, cît mai minimă posibil“ [42]. Printre motivaţiile aduse de şeful Marelui stat major pentru limitarea efectivelor trupelor române ce se urmărea a fi trimise pe front, pe prim plan se situa şi faptul că se impunea să se ţină seama „că românul nu se bate bucuros departe de ţara sa“. Participarea trupelor române „la o ofensivă ce duce forţele noastre departe de ţară — aprecia cu deplin temei generalul Iacobici — nu este populară“ [43]. Deşi Ion Antonescu a fost puternic şocat de opinia divergentă a unuia dintre cei mai apreciaţi colaboratori ai săi militari, el nu s-a abătut de la promisiunile făcute lui Hitler. În aceste împrejurări, generalul Iosif Iacobici n-a ezitat să ceară să fie desărcinat din funcţia de şef al Marelui stat major. Pus în faţa unui fapt fără precedent, Ion Antonescu a dat curs cererii şefului Marelui stat major şi în locul acestuia a fost numit generalul de divizie Ilie Şteflea, care pînă atunci fusese comandantul Diviziei 3 infanterie. Speranţa lui Antonescu că noul şef al Marelui stat major va fi mai docil şi mai puţin curajos în exprimarea unor opinii opuse celor ale sale n-a corespuns decît doar în parte. Chiar dacă şi-a manifestat mai discret antipatia faţă de cotropitorii hitlerişti şi de războiul dus în est, nici generalul Şteflea nu s-a dat în lături de a lua o serie de măsuri care să ducă, măcar în parte, la salvarea de la pieire a unor efective şi la împiedicarea cotropitorilor hitlerişti de a secătui bogăţiile solului şi subsolului României.

Ca şi predecesorul său, generalul Ilie Şteflea a încercat să-l induplece pe Ion Antonescu să nu mai trimită pe front efectivele promise lui Hitler, motivîndu-şi punctul său de vedere şi prin aceea că erau, în

[40] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, dosar nr. 309, f. 215—254.
[41] Ibidem.
[42] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita : Arh. M.A.E.), fond nr. 71, Germania, vol. 129, referatul nr. 50 din 8 ianuarie 1942.
[43] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

continuare, incerte relaţiile româno-maghiare. Din nefericire, nici de data aceasta dictatorul nu s-a lăsat convins de argumentele noului şef al Marelui stat major. Ce a urmat este bine cunoscut. Amintim, în acest context, că în anul 1942, după ce au luat parte la luptele de la Feodosia şi din „punga" Isium, trupele române aflate în subordinele nemijlocite ale unor comandamente germane au fost angajate în alte bătălii grele soldate cu pierderi însemnate. În timp ce mari unităţi din compunerea Corpului 7 armată au fost angajate în luptele din Peninsula Kerci, alte divizii subordonate Corpului 6 armată sau direct Corpului 11 armată german au participat la luptele duse în spaţiul de la sud de Harkov [44]. Apoi, o parte a trupelor române au participat la luptele date în zona fortăreţei Sevastopol sau la cele desfăşurate pe direcţia Don. În vara anului 1942 mari unităţi din compunerea Armatei 3 române, aflate în subordinele Grupului de armate germane Ruof [45], au luat parte la acţiunile care s-au desfăşurat în Caucaz.

Continuarea războiului alături de Germania lui Hitler, menţinerea pe frontul de est a trupelor române, pierderile mari înregistrate de acestea în scopuri străine poporului român au făcut ca în ţară să se intensifice împotrivirea faţă de războiul nedrept şi faţă de cooperarea cu Germania. Dealtfel, încă de la începutul anului 1942, cînd Antonescu promisese lui Hitler noi efective pentru continuarea războiului şi cînd contradicţiile româno-germane începusă să răbufnească, mai făţiş, mai direct, lupta forţelor revoluţionare şi patriotice din România, organizată, condusă şi dinamizată de Partidul Comunist Român, a crescut în intensitate. Reflectînd acest adevăr, în Rezoluţia din ianuarie 1942 [46] a C.C. al P.C.R. se arăta, printre altele, că „Muncitorii pornesc din ce în ce mai hotărîţi la lupta pentru pîine şi împotriva războiului lui Hitler". În acelaşi document se sublinia că „ocupanţii hitlerişti şi slugile lor, trădători de patrie de la cîrma ţării, nu pot opri lupta şi revolta crescîndă a poporului român nici cu teroarea sîngeroasă şi nici cu minciunile lui Göebels şi ale Antoneştilor" deoarece în lupta lor „forţele patriotice se bazează pe toate clasele naţiunii, pe întregul popor subjugat". Formulînd sarcinile ce reveneau comuniştilor şi tuturor revoluţionarilor şi patrioţilor români în acele condiţii deosebit de complexe, în Rezoluţia din ianuarie 1942 se arăta că „prima şi cea mai urgentă sarcină a partidului nostru constă în împiedicarea planului criminal al lui Hitler şi slugii sale Antonescu de a nimici poporul român prin arun-

[44] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, secţia 3, dosar nr. 2058, f. 13—20; dosar nr. 2128, f. 29 şi 114.
[45] Ibidem, dosar nr. 2126, f. 94.
[46] Arh. I.S.I.S.P., cota Ab. XXVI.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

carea tuturor românilor valizi în război pentru salvarea hoardelor bestiale hitleriste". Cerînd comuniștilor să propage pe larg în rîndurile maselor populare conținutul Platformei din 6 septembrie 1941, Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 reamintea că Partidul Comunist Român, „fără să înceteze propagarea principiilor sale și a programului său final, renunță la orice acțiune sau lozincă care ar putea să-l despartă de celelalte partide, grupe și personalități patriotice, în interesul Frontului unic național al poporului român".

La rîndul său, Uniunea Tineretului Comunist din România, sub îndrumarea și cu sprijinul comuniștilor români, a desfășurat o largă și susținută activitate revoluționară pentru angajarea și mobilizarea întregului tineret al țării la lupta hotărîtă împotriva războiului hitlerist, a cotropitorilor germani și a dictaturii antonesciene. Pentrtu înfăptuirea acestor sarcini hotărîtoare de care depindeau destinele țării și ale întregului popor român, Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist, într-un document elaborat în februarie 1942 [47], aprecia că principala îndatorire a tineretului revoluționar constă în crearea Frontului patriotic al tineretului din care urma să facă parte „întreg tineretul din România, din toate straturile sociale, fără deosebire de sex, stare materială, vedere politică, religie și concepție de viață" [48]. Odată cu stabilirea formelor organizatorice ale tineretului revoluționar și patriotic din România, C.C. al U.T.C. a formulat și principalele sarcini ce reveneau acestuia. Pe baza orientărilor date de către conducerea P.C.R., Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist indica cele mai importante sarcini ce reveneau tineretului revoluționar și patriotic, din care menționăm: lupta pentru încetarea războiului împotriva U.R.S.S. și încheierea păcii imediate cu aceasta, cu Anglia și Statele Unite ale Americii, precum și cu toate țările democratice; alăturarea tineretului la lupta forțelor revoluționare și democrat-patriotice pentru izgonirea armatei fasciste și a cotropitorilor germani din țară, pentru doborîrea dictaturii antonesciene, pentru libertatea și independența națională a poporului, inclusiv a tineretului român etc. Referindu-se la munca pe care organizațiile revoluționare ale tineretului comunist urmau să o desfășoare în sînul tineretului muncitor de la orașe, C.C. al U.T.C. arăta în documentul mai sus citat că „Tineretul muncitoresc trebuie să fie îndrumat să saboteze munca în fabricile de război prin toate mijloacele" [49]. La sate, se arăta în același document, tinerii trebuie să fie organizați și mobilizați la luptă „contra muncii forțate, a premilitariei, contra foametei, pentru împiedicarea ca roadele muncii lor să cadă în mîinile cotropitorilor prin lupta contra

[47] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată. 1921—1944*, p. 181—187.
[48] *Ibidem*, p. 181.
[49] *Ibidem*, p. 184.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

rechiziţiilor, cu toate mijloacele, pînă la refuzul în masă de a preda grînele, alimentele, păturile, căruţele, îmbrăcămintea etc. şi izgonirea din sate a agenţilor lui Hitler şi Antonescu, ascunderea dezertorilor şi a partizanilor şi sprijinirea lor activă, cu toate mijloacele" [50].

Lupta neobosită şi plină de abnegaţie a comuniştilor, a tineretului revoluţionar şi a tuturor patrioţilor români a avut un larg ecou în rîndurile maselor muncitoare a căror împotrivire faţă de războiul hitlerist devenea tot mai ascuţită. Totodată, starea crescîndă de nemulţumire a poporului român faţă de continuarea războiului departe de hotarele ţării şi de hotărîrea lui Ion Antonescu de a trimite noi contingente de soldaţi la moarte sigură pentru a apăra interesele hitleriştilor a activizat atitudinea antifascistă şi antirăzboinică şi a altor forţe politice şi patriotice din România. Aşa, de exemplu, şefii partidelor naţional-ţărănesc şi naţional-liberal au adresat noi scrisori lui Ion Antonescu în care îi atrăgeau atenţia asupra pericolului la care era expusă ţara prin trimiterea unor noi efective ale armatei pe frontul din răsărit, cerîndu-i, totodată, să acţioneze în direcţia aducerii trupelor acasă, în patrie. Într-o asemenea scrisoare, datată 24 septembrie 1942, adresată de C. I. C. Brătianu [51] lui Ion Antonescu, şeful Partidului Naţional-Liberal aducea serioase acuzaţii politicii promovate de dictator. Printre altele, în scrisoarea lui Brătianu se spunea: „Armata română nu mai contează ca armată naţională pentru apărarea frontierelor ţării. Ea este încadrată în armata germană la peste 1 000 km de ţară şi băgată continuu în primele linii de luptă". Declarîndu-se în dezacord cu Antonescu în privinţa continuării războiului alături de Germania nazistă, şeful Partidului Naţional-Liberal mai sublinia: „V-am prevenit în mai multe rînduri în anul 1941 şi 1942 că România nu trebuie să-şi trimită trupele sale în interiorul Rusiei, fără a-şi pune în pericol însăşi existenţa sa, că ea este ameninţată să fie strivită în conflictul armat a două mari puteri şi că pe de altă parte situaţia ei economică devine din zi în zi mai critică. V-am sfătuit mai tîrziu să retrageţi în interiorul ţării trupele noastre de peste Nistru şi să le rezervaţi pentru apărarea noastră [...]. În loc de a asculta apelurile ce v-am făcut aţi trimis aproape toată armata noastră în interiorul Rusiei".

La rîndul lor şi unele cercuri ale burgheziei care pe timpul dictaturii regale colaboraseră cu Carol al II-lea au început să întreprindă unele acţiuni îndreptate împotriva continuării războiului hitlerist, declarîndu-se, totodată, în dezacord cu politica promovată de Ion Antonescu. Potrivit semnalărilor Serviciului special de informaţii, unii dintre liderii

[50] *Ibidem.*

[51] Arh. st. Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 61/1940, f. 76.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

burghezi, ca Gheorghe Tătărăscu, Alexandru Vaida-Voevod şi Mihai Ghelmegeanu, au întreţinut o seamă de legături cu emisari din occident şi, avînd în vedere că dictatura lui Antonescu era lipsită de o bază de masă, sperau să formeze un guvern de „uniune naţională" sub conducerea lui Gheorghe Tătărăscu [52]. Se impune să subliniem însă că acţiunile conducătorilor Partidului Naţional-Ţărănesc şi ai Partidului Naţional-Liberal, precum şi ale altor cercuri politice burgheze, în afara unor memorii şi proteste adresate lui Antonescu, n-au depăşit sfera unor intenţii sau a unor începuturi de organizare. În aceste împrejurări, Ion Antonescu n-a refuzat comandamentului hitlerist prezenţa unui însemnat număr de mari unităţi din compunerea armatelor 3 şi 4 care aveau să aibă pierderi grele pe frontul de la Stalingrad.

În urma dezastruoasei înfrîngeri de la Stalingrad, Marele stat major a luat măsura să aducă în ţară efectivele din compunerea celor două armate române care au supravieţuit. Pînă la 17 aprilie 1943 au fost aduse în interiorul ţării aproape toate efectivele marilor unităţi ce fuseseră subordonate armatelor 3 şi 4 române pe fronturile din Cotul Donului şi din Stepa Kalmucă [53] şi care scăpaseră cu viaţă din acea înfruntare.

Încă pe timpul desfăşurării luptelor de pe frontul de la Stalingrad, împovărat, se pare, de răspunderea ce o purta pentru soarta celor două armate române ce suferiseră pierderi grele în Cotul Donului şi în Stepa Kalmucă, Ion Antonescu scria generalului Ilie Şteflea, care se afla la Marele Cartier General, în zona frontului : „Am dat de mai multe ori semnalul de alarmă. Alarma a fost fără rezultat. Istoria va judeca [...]. Noi toţi care am văzut clar, am prevăzut totul, nu puteam face altfel. Ca soldaţi disciplinaţi trebuia să executăm ordinul" [54]. În continuare, acuzînd comandamentele germane de greşeli „de concepţie, de conducere", Ion Antonescu n-a mai putut ocoli propria sa răspundere pentru ceea ce se întîmplase cu trupele române de pe frontul Stalingradului. „Răspunderea în faţa istoriei o port eu — scria Ion Antonescu — pentru că nu am făcut mai mult decît am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită uşurinţei cu care a procedat conducerea germană, a lipsei totale de prevedere şi a pasivităţii cu care a primit semnalele de alarmă şi pregătirile ştiute din vreme ale inamicului" [55].

Înfrîngerea catastrofală suferită de armata germană şi, implicit, de către trupele române pe frontul de la Stalingrad a declanşat o adevărată

[52] Arh. M.A.E., fond nr. 71, România, vol. 355/1942—1943, note S.S.I. din 21 septembrie 1942.
[53] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, secţia 3, dosar nr. 2521, f. 82.
[54] Ibidem, dosar nr. 565 1942—1943, f. 193.
[55] Ibidem, f. 194.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

criză a relaţiilor româno-germane, a însemnat trecerea definitivă a iniţiativei strategice în mîna Comandamentului suprem sovietic, care de acum înainte va da lovitură după lovitură maşinii de război hitleriste.

După victoria istorică repurtată de armata sovietică la Stalingrad, întrevăzînd cu claritate şi cu înalt simţ de răspundere dezastrul spre care erau împinse ţara şi poporul nostru, în condiţiile în care unităţi ale armatei române erau trimise, în continuare, să lupte şi să moară într-un război nedrept, Partidul Comunist Român şi-a intensificat şi mai mult activitatea revoluţionară şi patriotică închinată salvgardării fiinţei naţionale a poporului român. Încă înainte de desfăşurarea bătăliei de la Stalingrad, conducerea P.C.R. adresase un vibrant apel „Către poporul român“ [56], apel prin care masele largi populare şi militarii erau îndemnaţi să se ridice cu hotărîre la luptă pentru doborîrea dictaturii antonesciene şi alăturarea României la coaliţia antihitleristă. „Partidul Comunist din România — se sublinia în acest document — reînnoieşte propunerea sa pe baza platformei din 6 septembrie 1941 către partidele politice, toate organizaţiile şi asociaţiile antihitleriste, către toţi patrioţii iubitori de ţară : crearea Frontului unic naţional al întregului popor pentru încetarea războiului şi eliberarea patriei de sub ocupaţia germană“. În acelaşi manifest, muncitorilor le era adresată chemarea patriotică de a nu da „nici un tun, nici un obuz, nici un glonte pentru războiul lui Hitler !“. În continuare, documentul mai sus-citat adresa militarilor următorul îndemn : „Treceţi de partea poporului în Frontul naţional pentru alungarea din ţară a ocupanţilor germani şi doborîrea guvernului trădător de ţară al lui Antonescu !“.

La începutul anului 1943, cînd ultimele mari unităţi germane şi române erau încercuite la Stalingrad, ziarul „România liberă“, în numărul apărut la 28 ianuarie 1943, consemna : „Astăzi, în 1943, după dictatul de la Viena care ne-a sfîşiat ţara şi ne-a sfîrtecat neamul şi după aruncarea criminală a floarei naţiunii într-un război nenorocit alături de duşmanii ei cei mai neîmpăcaţi, datoria noastră este de a realiza din nou şi neîntîrziat solidaritatea deplină românească, spre a asigura ţării libertatea şi naţiei viitorul“. Editorialul publicat în „România liberă“ se încheia prin această vibrantă chemare : „La luptă, deci, uniţi pentru eliberarea patriei de cotropitorii nemţi şi de trădătorii dinlăuntru“.

Desfăşurînd o muncă revoluţionară intensă şi permamentă, folosindu-se de toate mijloacele de influenţare a maselor, ca presa ilegală, broşuri, manifeste etc., Partidul Comunist Român milita cu abnegaţie pentru mobilizarea întregului popor şi, implicit, a armatei la lupta împo-

[56] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată. 1921—1944*, p. 190—192.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

triva dictaturii antonesciene, a cotropitorilor fasciști și a războiului antisovietic. Dintre multiplele și eficientele acțiuni organizate și desfășurate pe această linie în perioada respectivă de către P.C.R., socotim util să ne referim la cîteva. Astfel, în noaptea de 27 spre 28 februarie 1943 pe zidurile clădirilor din orașul Cernăuți au apărut manifeste intitulate „Frați Români !", avînd următorul conținut : „Frontul se apropie tot mai mult de granițele noastre și Antoneștii nu vor să se lase de ucigașul de Hitler, care duce patria noastră spre prăpastie. Noi trebuie să ne răsculăm toți ca unul contra hitlerismului și Antoneștilor" [57]. Manifeste cu conținut similar au fost răspîndite la București, Brașov, Ploiești, Constanța, Arad și în multe alte localități din țară [58]. Într-un manifest difuzat în Capitală în noaptea de 23 spre 24 august 1943 se putea citi : „Pentru salvarea țării și a națiunii trebuie să denunțăm imediat alianța cu Axa. Numai așa vom ieși din impasul în care ne găsim. Trebuie să acționăm repede și perfect. Orice întîrziere ne va fi fatală. Cerem pace. La arme contra nemților !" [59]. Multe din manifestele și broșurile editate de P.C.R. sau din articolele publicate în coloanele presei comuniste din acea perioadă se adresau direct militarilor de toate gradele. Într-un asemenea manifest, datat 7 noiembrie 1943, se spunea : „Generali, ofițeri, soldați ! Nu dați ascultare ordinelor trădătorului Antonescu ! Sînt ordinele călăului nostru Hitler ! Refuzați plecarea pe front ! Întoarceți-vă cu toții în țară pentru a o apăra, alături de toți patrioții, de pustiirea hoardelor hitleriste ! Constituiți în toate unitățile comitete și grupuri secrete de soldați și ofițeri patrioți. Pregătiți-vă de lupta cea mare de eliberare !" [60]. La rîndul său, „România liberă" din 7 octombrie 1943 adresa soldaților și ofițerilor un vibrant apel, îndemnîndu-i să refuze în masă a mai pleca pe front, iar cei aflați la unitățile operative să se reîntoarcă cu arma în mînă și să se constituie în detașamente de partizani care să ducă o luptă necruțătoare împotriva cotropitorilor hitleriști și a trădătorilor.

Îndreptîndu-și tot mai mult atenția către armată, C.C. al P.C.R. a hotărît în noiembrie 1943 să se întocmească un plan privind organizarea aparatului militar al partidului, cu ramificații în toată țara ; în acest sens a fost elaborat un document în care, între altele, se precizau și atribuțiile ce-i reveneau acestui aparat [61].

[57] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare se va cita : Arh. C.C. al P.C.R.), fond nr. 1, dosad nr. 372, f. 155.

[58] Ibidem, dosar nr. 371, f. 1 ; dosar nr. 372, f. 196 ; dosar nr. 371, f. 47, 67—69, 152—154.

[59] Ibidem, dosar nr. 371, f. 1.

[60] Ibidem, dosar nr. 114/1943, f. 57.

[61] General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *op. cit.*, p. 209.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Făcîndu-se o analiză profund realistă a situației în care se afla România în toamna anului 1943, în documentul arătat mai sus se preciza: „Intrăm în faza decisivă a acestui conflict armat, fază în care partidul, prin acte de război bine concepute, bine organizate și bine executate, va trebui să facă dovada spiritului său de luptă, a capacității sale organizatorice și a legăturii sale cu interesele vitale ale majorității covîrșitoare a poporului nostru“ [62].

Sub impulsul creșterii avîntului revoluționar al forțelor antihitleriste și antiantonesciene, a luptei tot mai îndîrjite a maselor populare și a armatei împotriva războiului hitlerist și a regimului de dictatură din țară și în contextul internațional caracterizat prin victoriile de răsunet repurtate de țările coaliției antihitleriste împotriva Axei, s-a manifestat mai evident și atitudinea unor lideri ai partidelor burgheze din România de împotrivire față de războiul dus alături de Germania nazistă. De pildă, dezavuînd tot mai deschis războiul în care fusese împinsă și România, într-o scrisoare trimisă lui Ion Antonescu, la 30 septembrie 1943, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu subliniau, printre altele, faptul că României îi sînt străine „scopuri de război de ordin doctrinar sau imperialist“. În continuare, în scrisoare se arată că scopul ce trebuie să-l urmărească România este acela al „reîntregirii Ardealului“ [63]. Avertizîndu-l din nou pe Antonescu despre caracterul antipopular al războiului în care fusese împinsă România, cei doi lideri ai principalelor partide politice burgheze mai scriau: „După cum v-am arătat și prin memoriul anterior, opinia publică românească vrea ca războiul să înceteze“.

Către sfîrșitul anului 1943 trupele din compunerea Frontului 1 bielorus și ale fronturilor 1, 2, 3 și 4 ucrainene, împreună cu Flota din Marea Neagră și Flotila de Azov, avînd un sprijin efectiv din partea formațiunilor de partizani [64], au primit misiunea să nimicească grupările germane și ale aliaților lor de pe teritoriul ucrainean aflat la vest de Nipru. În acea perioadă pe frontul sovieto-german (în special în Crimeea) se aflau și cîteva mari unități românești, ele fiind subordonate Armatei 17 germane [65]. Ele aveau să fie lovite în plin de către o puternică ofensivă dezlănțuită de forțele sovietice pe frontul din Ucraina, acțiune declanșată la 24 decembrie 1943. La 25 martie 1944, trupele Frontului 1 ucrainean ajung la Nistru, iar patru zile mai tîrziu intră în orașul Cernăuți. Către sfîrșitul lunii martie, în urma ofensivei impetuoase a for-

[62] *Ibidem.*
[63] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8174, f. 195.
[64] *Velikaia Otecestvennaia Voina Sovetskogo Soiuza. 1941—1945, Kratkaia istoriia,* Voennoe izdatelstvo, M.O. S.S.S.R., Moskva, 1965, p. 322.
[65] Arh. M.Ap.N., fond nr. 948, secția 3, dosar nr. 2626/1944, f. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ţelor sovietice, marea majoritate a trupelor române se aflau pe teritoriul ţării noastre, mai puţin diviziile care acţionaseră în Crimeea.

Îndată ce trupele Frontului 2 ucrainean au trecut la vest de Nistru şi Prut, Comandamentul suprem sovietic a hotărît declanşarea unei puternice ofensive pentru eliberarea Crimeei. Deşi în urma retragerii trupelor germane din capul de pod de la Nikopol, Marele stat major român a cerut, la 7 februarie 1944, evacuarea trupelor din Crimeea, Înaltul comandament german a refuzat să dea curs unei asemenea cereri [66]. Ca urmare, trupele germane şi române din Crimeea vor fi obligate să facă faţă cu greu unei puternice ofensive sovietice care a început la 8 aprilie şi a luat sfîrşit la 12 mai, cînd teritoriul întregii peninsule a fost eliberat de forţele sovietice. La numărul mare de morţi, răniţi şi dispăruţi înregistraţi de trupele române pe timpul înfruntărilor s-au adăugat pierderi grele în vieţi omeneşti datorită faptului că un însemnat număr de unităţi române n-au mai putut fi evacuate în ţară [67].

Înfrîngerile suferite de forţele din tabăra Germaniei hitleriste pe fronturile de la Stalingrad, din Caucaz şi din Crimeea au dus la adîncirea crizei dictaturii antonesciene şi la o înrăutăţire făţişă a relaţiilor dintre trupele române şi cele hitleriste. În aceste împrejurări, mişcarea de rezistenţă şi lupta revoluţionară împotriva dictaturii antonesciene, a cotropitorilor hitlerişti şi a războiului nedrept a căpătat noi dimensiuni, antrenînd mase tot mai largi ale poporului din toate categoriile sociale şi fără deosebire de opţiunile lor politice. Partidul Comunist Român, aflat în fruntea forţelor revoluţionare ale poporului român, se dovedeşte, în continuare, forţa politică conducătoare cea mai dinamică în cadrul luptei pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru scoaterea României din războiul hitlerist şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste.

La rîndul lor, urmărind scoaterea României din războiul dus împotriva Uniunii Sovietice şi alăturarea ţării la coaliţia antihitleristă, liderii partidelor burgheze antihitleriste, în paralel cu protestele adresate lui Ion Antonescu, au întreprins şi o serie de încercări pentru a realiza contacte cu reprezentanţii statelor ostile Germaniei naziste în scopul găsirii modalităţilor scoaterii ţării din război şi de sub dominaţia hitleriştilor. Reticenţele pe care aceştia le aveau însă faţă de comunişti şi de forţele revoluţionare, în general, au făcut ca multă vreme liderii partidelor burgheze să împiedice unirea tuturor forţelor antifasciste din România într-un front unic de luptă, lucru care a creat serioase dificultăţi acţiunilor revoluţionare iniţiate şi conduse de către Partidul Comunist Român.

[66] Ibidem, dosar nr. 2730/1944, f. 3.
[67] Ibidem, f. 23—26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

În ciuda tuturor greutăţilor ce le-a avut de întîmpinat, în condiţiile de adîncă ilegalitate, Partidul Comunist Român, apreciind în mod lucid situaţia care a intervenit în raportul de forţe pe plan intern şi internaţional, sprijinindu-se şi bizuindu-se pe masele largi ale poporului, pe forţele înaintate, revoluţionare şi democratice din România şi avînd în vedere curentul de opinie favorabil ieşirii ţării din războiul nedrept şi pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, a trecut la pregătirea declanşării revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, care a început odată cu actul istoric al insurecţiei de la 23 August 1944.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Colonel dr. VASILE MOCANU

TENTATIVE ALE CERCURILOR POLITICE BURGHEZE DE SCOATERE A ROMÂNIEI DIN „AXĂ" ŞI ALĂTURAREA EI NAŢIUNILOR UNITE

Instaurarea dictaturii antonesciano-legionare în septembrie 1940 şi măsurile întreprinse de către aceasta pe plan politic, economic, social şi militar au avut, din toate punctele de vedere, grave consecinţe asupra ţării.

Invazia trupelor hitleriste în România, urmată de aderarea generalului Ion Antonescu la „Pactul tripartit" şi de semnarea tratatelor economice oneroase cu Germania hitleristă în decembrie 1940 şi culminînd, în sfîrşit, cu împingerea ţării în războiul declanşat la 22 iunie 1941 de către Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice au afectat direct şi profund situaţia şi interesele poporului român. „Instaurarea dictaturii militaro-fasciste — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român —, politica antinaţională a claselor dominante au subordonat ţara Germaniei fasciste, au transformat România într-o ţară ocupată. Aceasta a făcut ca, împotriva voinţei poporului nostru, România să intre în războiul dus de Germania nazistă. Războiul, marile distrugeri care au avut loc în această perioadă, jefuirea bogăţiilor ţării de către hitlerişti au creat în rîndul maselor largi ale poporului o profundă stare de nemulţumire, au intensificat tot mai mult împotrivirea faţă de politica cercurilor guvernante." [1]

În aceste împrejurări interne şi internaţionale dramatice pentru poporul nostru, obiectivele majore stringente care se cereau înfăptuite în România erau, în principal: răsturnarea dictaturii antonesciene şi formarea unui guvern de salvare naţională; scoaterea ţării din „Axă" şi

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, Bucureşti, 1974, p. 600.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

din războiul hitlerist antisovietic și alăturarea ei la coaliția forțelor antihitleriste ; lupta cu arma în mînă pentru eliberarea întregului teritoriu național ; participarea activă a României la lupta dusă de țările coaliției Națiunilor Unite pentru zdrobirea completă a Germaniei naziste.

Situația deosebit de grea în care se afla țara, pericolul unei iminente catastrofe naționale au cerut în mod expres claselor și forțelor sociale, partidelor și grupărilor politice nefasciste, personalităților și cadrelor militare patriotice să-și definească poziția față de problemele cardinale ale României și să ia atitudinea cea mai potrivită pentru salvarea intereselor supreme ale patriei. La început s-a impus necesitatea desfășurării unei lupte active și eficiente pentru răsturnarea regimului antonesciano-legionar și pentru desprinderea României din „Axă", iar din vara anului 1941, pentru ieșirea țării noastre din războiul antisovietic și pentru alăturarea României la coaliția antihitleristă. Toate aceste imperative majore pentru destinele patriei noastre au determinat, sub influența activității și luptei desfășurate de forțele revoluționare și democrat-patriotice, în frunte cu Partidul Comunist Român, o seamă de manifestări și acțiuni din partea cercurilor politice nefasciste și a comandamentelor superioare ale armatei. Dintre acestea amintim : exercitarea unor presiuni asupra lui Ion Antonescu de a nu mai continua războiul pe teritoriul Uniunii Sovietice și pentru aducerea armatei în interiorul țării ; sustragerea unor efective importante și categorii de armament de pe front sau de la marile unități destinate frontului, în scopul folosirii lor la momentul potrivit pentru înlăturarea consecințelor Dictatului de la Viena. În același timp, s-a acționat pentru menținerea și dezvoltarea în rîndurile armatei a unei puternice stări de spirit antifasciste și antihitleriste, pentru a arăta maselor populare și militarilor că armata română nu are ce căuta pe un teritoriu străin. Prin întreaga activitate de propagandă desfășurată de forțele revoluționare și democrat-patriotice, în frunte cu P.C.R., se urmărea să se arate militarilor români că menirea lor este apărarea independenței și suveranității României, a pămîntului străbun, că alungarea hitleriștilor și horthyștilor de pe glia strămoșească este datoria lor supremă.

În perioada analizată, în conformitate cu linia politică generală stabilită de P.C.R., în România s-a dezvoltat o puternică mișcare de rezistență antifascistă, antihitleristă, în cadrul căreia s-au unit treptat, într-un singur șuvoi, forțe sociale și grupări politice dintre cele mai diverse, de la clasa muncitoare, condusă de Partidul Comunist Român — care s-a situat de la început și în mod constant și ferm în fruntea luptei maselor largi populare —, pînă la cercurile burgheze din cadrul

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Partidului Naţional-Ţărănesc şi Partidul Naţional-Liberal [2] şi ale palatului regal, inclusiv a monarhului. „Rezistenţa faţă de dictatura fascistă şi Germania hitleristă — sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român — cuprinde cercuri largi, inclusiv ale partidelor burgheze şi palatul regal, care îşi manifestau adversitatea faţă de ocupaţia germană, protestau împotriva jefuirii ţării de către hitlerişti." [3] Chemînd masele largi populare, forţele democratice, progresiste la luptă hotărîtă pentru răsturnarea guvernului antonescian, pentru scoaterea ţării din războiul declanşat de Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice şi pentru alăturarea României la coaliţia antihitleristă, în documentele sale programatice elaborate în acea perioadă P.C.R. şi-a fixat unele obiective ce imprimau rezistenţei antifasciste şi antihitleriste din România un profund caracter patriotic naţional corespunzător intereselor fundamentale ale ţării. În contextul istoric dat, partidul comunist „a organizat şi condus nemijlocit acţiunile de sabotare a maşinii de război hitleriste, a constituit grupe de partizani şi gărzi patriotice — ca forţe înarmate ale maselor largi populare împotriva armatelor Germaniei fasciste" [4], a intensificat activitatea pentru crearea Frontului unic naţional antifascist, a „dezvoltat colaborarea cu toate forţele interesate în înlăturarea dominaţiei fasciste, cu armata, cu cadrele de conducere ale acesteia, stabilindu-se legături inclusiv cu palatul regal" [5].

Pentru înfăptuirea obiectivelor majore pe care şi le-a propus, Partidul Comunist Român a adoptat o tactică de luptă adecvată, în cadrul căreia s-au îmbinat armonios şi în chip fericit acţiunile de propagandă eficiente cu lupta directă şi activă, la nevoie cu arma în mînă, a maselor largi populare şi a armatei pentru răsturnarea dictaturii antonesciene şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste. De exemplu, în Circulara din 8 iulie 1941, C.C. al P.C.R., chemînd toate forţele antifasciste, democratice, patriotice ale ţării spre a se uni într-un singur front de luptă, arăta în mod limpede că „soldaţii români trebuie să întoarcă armele împotriva ocupanţilor fascişti şi a clicii dominante de trădători" [6]. De asemenea, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 — intitulată

[2] Colonel dr. Ilie Ceauşescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forţe politice burgheze din România faţă de problemele militare şi politice ale ţării în perioada septembrie 1940—august 1944*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1. Editura militară, Bucureşti, 1973, p. 181—226.

[3] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 376.

[4] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 601.

[5] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.*, p. 601.

[6] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh. I.S.I.S.P.), cota A XVV-10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

semnificativ „Lupta poporului român pentru libertate și independență națională" —, C.C. al P.C.R. preciza că „Lupta cu arma în mînă împotriva armatei lui Hitler e datoria fiecărui patriot român care iubește libertatea și independența poporului român. Sabotajele și luptele de partizani ale poporului român grăbesc zdrobirea ocupanților hitleriști și eliberarea țării" [7]. La mai puțin de trei săptămîni de la elaborarea Platformei-program, a fost lansată chemarea patriotică „La arme frați români" [8]. Apoi, în Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată „Pieirea sau salvarea poporului român", se menționa faptul că soldații, înglobîndu-se în frontul patriotic al întregului popor, trebuie să refuze să mai lupte alături de hitleriști ; „ei trebuie să întoarcă armele pentru zdrobirea asupritorilor hitleriști, pentru recucerirea onoarei și libertății naționale a poporului român" [9]. Deosebit de explicit a fost pusă această problemă și în Rezoluția C.C. al P.C.R. din iunie 1943, document în care se propunea celorlalte grupări și cercuri politice antihitleriste o platformă de acțiune comună, în zece puncte, în scopul organizării luptei unite pentru scoaterea țării din „Axă" și din război și trecerea ei de partea Națiunilor Unite. În rezoluție se prevedea, printre altele : „Salvarea armatei prin oprirea trimiterii de noi trupe și reîntoarcerea trupelor de pe frontul de răsărit. Cîștigarea ofițerilor și soldaților de partea Frontului patriotic al poporului. Constituirea în grupe de patrioți partizani" [10]. Într-o ședință a C.C. al P.C.R. s-a stabilit că principalul „în problema politică este munca cu armata [...]. Fără armată nu putem face nimic" [11]. În articolul „Unirea între armată și popor în lupta împotriva nemților", publicat în „Buletinul" din 21 august 1943, se sublinia, printre altele, că „Trebuie realizată fără întîrziere o unire strînsă între armată și popor în lupta împotriva nemților și trădătorilor [...]. Este de cea mai mare importanță ca la lupta împotriva nemților să ia parte și armata. Poporul și armata, strîns unite, să dea lovituri cît mai puternice nemților și guvernului trădător". Dealtfel, începînd din primăvara anului 1943, problema organizării luptei armate pentru rezolvarea obiectivelor majore, naționale care stăteau în fața României ocupă un loc central în ședințele organelor conducătoare ale partidului comunist, în documentele de directivă elaborate de P.C.R., în propunerile de colaborare adresate de conducerea Partidului Comunist, Partidului Social-

[7] Ibidem, cota Ab. XXI-2.
[8] „Presa liberă", din 24 septembrie 1941.
[9] Arh. I.S.I.S.P., cota Ab. XXVI-1.
[10] Ibidem, cota Ab XXVII-1.
[11] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare se va cita : Arh. C.C. al P.C.R.), fond nr. 96, dosar nr. 683. f. 430—473.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Democrat şi partidelor burgheze naţional-ţărănesc şi naţional-liberal, în presa revoluţionară editată şi difuzată în toate colţurile ţării [12].

Conform liniei generale stabilite de P.C.R. şi datorită activităţii intense desfăşurate de comuniştii români, în mişcarea de rezistenţă antifascistă din România s-au angajat treptat, alături de clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea progresistă şi alte forţe sociale nefasciste şi partidele politice burgheze din România — Partidul Naţional-Ţărănesc, condus de Iuliu Maniu, şi Partidul Naţional-Liberal, condus de C.I.C. Brătianu [13]. Trebuie să subliniem că în poziţia pe care s-au situat în activitatea lor practică reprezentanţii partidelor burgheze au manifestat oscilaţii şi ezitări, iar adesea au făcut chiar obstrucţii aplicării liniei juste, ştiinţific fundamentate a P.C.R. Stăpînite de interesele lor înguste, de clasă, temîndu-se că lupta maselor populare pentru o viaţă mai bună şi mai demnă va pune în pericol orînduirea socială burgheză, conducătorii acelor grupări politice burgheze au mers pe o linie sinuoasă, contradictorie. În timp ce s-au declarat împotriva regimului totalitar instaurat de dictatura antonesciană şi pentru existenţa unui regim parlamentar burghez, aceştia au sprijinit unele acţiuni ale politicii lui Antonescu, cu a cărui aducere la putere, în septembrie 1940, fuseseră de acord, ca soluţie temporară, pînă la prăbuşirea Germaniei naziste [14]. Partidele şi cercurile politice burgheze s-au pronunţat, pe de o parte, împotriva războiului contra Naţiunilor Unite şi au cerut retragerea trupelor române de pe front şi aducerea lor la graniţa din 1939, iar, pe de altă parte, au aprobat participarea României, în faza iniţială, la războiul hitlerist antisovietic [15]. De asemenea, partidele şi cercurile politice burgheze şi-au manifestat deschis încrederea în înfrîngerea finală a Germaniei naziste, au condamnat acţiunile agresive şi masacrele hitleriştilor şi acoliţilor lor, s-au pronunţat pentru scoaterea ţării din războiul antisovietic, alăturarea ei la coaliţia antifascistă şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, pentru revenirea României la vechiul sistem de alianţe cu Pute-

[12] Vezi detalii în : general-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceauşescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *Activitatea P.C.R. în armată. 1921—1944*, Editura militară, Bucureşti, 1974, p. 150—242.

[13] Mihai Fătu, *Sfîrşit fără glorie*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 55—90 ; A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 218—269. Despre poziţia acestor partide vezi detalii în : A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, p. 9—47 ; 169—196 ; 295—300.

[14] Arhivele statului Bucureşti (în continuare se va cita : Arh. st. Bucureşti), fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 925/1941, f. 167—170.

[15] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8174, f. 78—82, 85—90, 150—153, 194—195 ; Arhiva Ministerului de Interne (în continuare se va cita : Arh.M.I.), dosar nr. 40 001, vol. 7, p. 627—631.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

rile occidentale, dar toate acestea erau făcute mai mult prin vorbe, prin scrisori de protest, fără să fie urmate de acţiuni concrete şi eficiente care să ducă direct şi implicit la rezolvarea obiectivelor şi dezideratelor majore care stăteau în faţa poporului român. În aceeaşi ordine de idei, considerăm util să mai subliniem şi faptul că, deşi se pronunţau pentru ruperea României de „alianţa" cu „Axa" şi pentru înlăturarea regimului antonescian, partidele şi cercurile burgheze erau împotriva îmbinării acţiunilor „de sus" cu cele „de jos", ale maselor şi ale reprezentanţilor legitimi ai intereselor acestora. Preocupaţi în special de menţinerea vechilor orînduieli, care le facilitau mari avantaje de ordin economic, prin exploatarea cruntă a maselor muncitoare, unii lideri ai partidelor burgheze erau pentru menţinerea regimului burghez şi se declarau deschis pentru înlăturarea regimului antonescian printr-un fel de lovitură de stat. În acest sens, pe baza unor informaţii pe care le deţinea, serviciul de informaţii al armatei americane consemna, la 2 februarie 1942, că Iuliu Maniu este împotriva ideii instigării unei revoluţii, dar crede că ar putea fi un lucru bun organizarea, la momentul potrivit, a unei bine pregătite „coup d'etat" (lovituri de stat), aşa încît întregul foc al armatei române să poată fi întors împotriva „Axei". Potrivit opţiunii lui Maniu, acea „lovitură de stat" trebuia să fie de natură militară [16].

Preconizînd, de fapt, înlăturarea maselor largi populare de la lupta pentru înfăptuirea obiectivelor majore, stringente şi arzătoare ale momentului istoric dat, poziţia pe care se va situa Iuliu Maniu şi ceilalţi lideri ai partidelor burgheze va constitui una din piedicile serioase în calea încheierii unui acord de colaborare între aceste partide şi Partidul Comunist Român, acord ce va fi realizat abia în iunie 1944. Liderii partidelor burgheze nu aveau o poziţie clară şi hotărîtă nici în privinţa modului în care să se acţioneze pentru a scoate ţara de sub influenţa şi ocupaţia Germaniei hitleriste. În unele luări de poziţie, ei se declarau de acord „să se concilieze interesele României cu ale Germaniei, dar să nu le sacrificăm" [17], iar, pe de altă parte, declarau cu certitudine că Germania nazistă nu va acţiona niciodată în sensul reîntregirii teritoriale a ţării noastre, deoarece „tot ea a distrus-o" [18]. În alte luări de poziţie, aceiaşi lideri burghezi condamnau ocuparea ţării de către hitlerişti, dar arătau, pe de altă parte, că România nu s-ar putea opune direct „politicii germane". De exemplu, într-o scrisoare pe care C. I. C. Brătianu

[16] Sergiu Columbeanu, *Mărturii documentare inedite privind situaţia internaţională a României în 1942—1944*, în „Revista de istorie", nr. 5. 1975, p. 660.

[17] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8174, f. 71—74, scrisoarea lui C.I.C. Brătianu către I. Antonescu, din 18 decembrie 1940.

[18] Arh. st. Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri. dosar nr. 81/1940, f. 161—164.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

a adresat-o la 20 mai 1941 generalului Ion Antonescu, şeful Partidului Naţional-Liberal sublinia, între altele, că România se află „sub ocupaţia Germană [...]. În loc de trupe de instrucţie, avem în ţară o armată de ocupaţie, care cantonează pînă în ultimul sat din ţară, care rechiziţionează locuinţe particulare, cărora li s-au cedat cele mai importante cazărmi şi spitale, care construiesc mii de barăci pentru trupele sale, care au depozite de armament şi muniţiuni şi de alimente în oraşele noastre, care are consilieri tehnici în ministere, care a pus mîna pe comerţul nostru de export prin întreprinderi germane, care are în mînă aproape toate instituţiile mari bancare şi alte fapte care ar fi prea lungi să vi le înşir aici“ [19]. Dar în încheierea scrisorii sale, C. I.C. Brătianu atrăgea atenţia lui Ion Antonescu „să nu ne angajăm în acţiuni al căror rezultat nu-l putem cunoaşte [...].

Ce purtare să avem de aici înainte ? Recunosc, tocmai pentru că sînt de bună credinţă, că nu ne putem opune astăzi politicii germane, pentru că această ţară este stăpînă azi în orient“.

Pe o poziţie mai realistă şi mai categorică s-au situat liderii partidelor burgheze în problema scoaterii României din „Axă“ şi alăturarea ei la coaliţia Naţiunilor Unite, cu toate că şi în această privinţă s-au lăsat adesea copleşiţi de bune intenţii şi de dorinţe exprimate prin scrisori şi proteste, fără a întreprinde însă acţiuni hotărîte şi cu sorţi de izbîndă, aşa cum va face, de fapt, Partidul Comunist Român, exponentul cel mai fidel al intereselor ţării şi al întregului nostru popor. De exemplu, într-un memoriu înaintat lui Ion Antonescu, Iuliu Maniu declara că „sîntem categoric în contra ca România să urmărească obiective agresive. Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori faţă de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare [...]. Nu avem nici un soldat român de sacrificat pentru scopuri străine. Trebuie să cruţăm armata noastră pentru scopurile noastre româneşti, care sînt multe şi mari şi de tragică actualitate pentru foarte apropiate vremuri“ [20].

Imediat după dezastrul de la Stalingrad şi din Cotul Donului, P.N.Ţ. a difuzat un manifest în care sublinia că „Pentru fiecare conştiinţă românească e învederat că România are datoria nu numai a-şi retrage cît mai repede oştirea din Rusia, dar şi de a reface şi a reînarma o nouă oştire în vederea (opririi — *n.n.*) unei agresiuni ungureşti şi de a căuta calea păcii. România trebuie să găsească în timpul cel mai scurt drumul la o înţelegere cu aliaţii, spre a abate de la ea o soartă pe care nu a meritat-o“ [21]. Dealtfel, problema încetării acţiunilor militare

[19] Ibidem.

[20] Arh. M.I., dosar nr. 40 001, vol. 47, f. 627—631, memoriul lui I. Maniu, din 18 iulie 1941, către I. Antonescu.

[21] Ibidem, dosar special nr. 3854, vol. 3. f. 508—514.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

în răsărit şi aducerea armatei în ţară a fost cerută lui Antonescu aproape constant de către liderii P.N.Ţ. şi P.N.L. De exemplu, în scrisoarea pe care au adresat-o acestuia la 12 august 1943, Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu afirmau, între altele: „v-am atras continu atenţiunea, printr-un şir neîntrerupt de memorii şi proteste, că România nu trebuie să depăşească în operaţiunile militare în care se găseşte angajată caracterul strict defensiv al războiului pe care-l duce. Cu deosebire după terminarea campaniei anului 1941, atunci cînd şi unele căpetenii militare (române — *n.n.*) se rostiseră împotriva participării mai departe a armatelor noastre la luptele din răsărit, am stăruit din nou asupra necesităţii de a nu istovi forţele armatei române în luptele duse departe de hotarele ţării şi de obiectivele ei fireşti şi asupra nevoii de a le păstra pentru realizarea integrală a revendicărilor naţionale ameninţate şi încălcate de vecinii noştri direcţi. Am repetat acest demers înainte ca armatele noastre să ia parte la ofensiva anului 1942 [...]. Nu este admisibil ca naţiunea română să fie angajată şi reţinută într-o conflagraţie universală prin voinţa unei ocîrmuiri contra opiniei publice, iar armata ei ţinută departe de hotarele ţării, periclitată din toate părţile. Naţiunea română cere să se termine acest război, iar armata ei să fie adusă acasă ca să apere hotarele ţării şi glia strămoşească“ [22]. Viaţa, realitatea au demonstrat însă că toate aceste luări de poziţii şi proteste n-au fost urmate şi însoţite de acţiuni practice, hotărîte, care să determine mutaţii în atitudinea celor vizaţi şi, ca atare, ele au rămas cantonate doar în domeniul bunelor intenţii.

După ce nu au dezavuat participarea României în faza iniţială a războiului dus alături de Germania nazistă, liderii P.N.Ţ. şi P.N.L. s-au ridicat deschis împotriva continuării acţiunilor militare de către armata română, cerînd retragerea trupelor noastre în interiorul ţării. Însă nici în această privinţă ei n-au emis soluţii şi modalităţi de realizare cu succes a acestor opţiuni. Ceea ce este şi mai de neînţeles, liderii partidelor burgheze au respins constant propunerile de colaborare formulate de P.C.R. privind crearea Frontului unic naţional antifascist al poporului român în vederea ieşirii României pe calea luptei armate de sub controlul Germaniei hitleriste şi pentru trecerea ţării noastre de partea forţelor Naţiunilor Unite. Neînţelegînd sau nevrînd să înţeleagă că singura cale sigură şi viabilă pentru scoaterea ţării din războiul nedrept, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene şi alăturarea României coaliţiei antihitleriste este unirea tuturor forţelor democratice, naţionale într-un front comun de luptă, liderii partidelor burgheze au tergiversat pînă la extrem realizarea unui astfel de front de luptă. Pentru înfăptuirea marilor obiective ale momentului istoric dat, în loc să se bizuie pe forţele

[22] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8174, f. 150—153.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

interne sănătoase şi inepuizabile ale naţiunii, care erau gata să facă totul pentru a da un nou curs situaţiei ţării, şefii partidelor burgheze şi-au îndreptat privirile şi şi-au pus speranţele, aproape în exclusivitate, pe un ajutor „eficient" din partea puterilor aliate occidentale. Bunăoară, Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu au menţinut, chiar de la începutul instaurării dictaturii antonesciene, strînse legături cu legaţiile S.U.A. şi Marii Britanii de la Bucureşti, pînă la plecarea acestora din ţară, cărora le-au adus la cunoştinţă printre alte probleme şi poziţia lor faţă de „alianţa" cu Germania nazistă. La începutul anului 1941, Maniu a adresat scrisori unor factori politici de răspundere din Marea Britanie, în care se afirma, printre altele, că România „este o victimă a Axei", care „i-a ciuntit teritoriile şi a ocupat-o milităreşte", că „România e alături de democraţia engleză" [23]. La plecarea şefului legaţiei engleze de la Bucureşti, Reginald Hoare, în februarie 1941, între Maniu şi acesta au avut loc lungi discuţii, ajungîndu-se la un fel de acord „între şeful opoziţiei * anglofile (I. Maniu — *n.n.*) şi ministrul britanic" [24]. După retragerea Legaţiei engleze din Bucureşti, în relaţiile strînse pe care le avea cu reprezentanţi ai Legaţiei americane din capitala României, Iuliu Maniu susţinea în faţa acestora că „România trebuie socotită în rîndul ţărilor ocupate, ca şi Belgia, ca şi Olanda, ca şi Polonia. Guvernele anglo-saxone n-o pot trata decît în consecinţă ; ţara nu e răspunzătoare de politica unui guvern impus cu forţa de germani" [25]. Liderii partidelor politice burgheze din România au continuat să se adreseze în exclusivitate, pînă în primăvara anului 1944, Angliei şi S.U.A. în scopul încheierii unui armistiţiu şi al ieşirii României de sub dominaţia Germaniei naziste. Evident, ei au ignorat întreprinderea unor astfel de demersuri şi pe lîngă U.R.S.S.

După ce Statele Unite şi-au rechemat personalul diplomatic din Bucureşti, Iuliu Maniu a intrat în contact cu René de Weck, ministrul Elveţiei în capitala României. După cum se poate vedea, se mergea, în continuare, pe aceleaşi piste lipsite de sorţi siguri de izbîndă. Perseverînd pe aceeaşi linie, lideri ai partidelor burgheze „de opoziţie" au realizat unele legături prin intermediul reprezentanţilor de la legaţiile a o

[23] Arh. M.I., pachet nr. 2, dosar nr. 369 ; Raport asupra activităţii naţional-ţărăniste a lui I. Maniu de la 1 septembrie 1940 pînă în prezent (în continuare se va cita : *Raport Maniu).*

* P.N.Ţ. şi P.N.L. au format o coaliţie în anii 1940—1944, în cadrul căreia P.N.Ţ., cu liderul său Iuliu Maniu avea rolul conducător. Această coaliţie era semnalată de către organele de stat antonesciene şi apoi şi în străinătate, sub numele de „opoziţie".

[24] *Raport Maniu.*

[25] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

serie de ţări neutre. Astfel, prin intermediul diplomatului român Serdici, ca dealtfel şi al altora, Iuliu Maniu s-a folosit de personalul legaţiilor suedeză şi portugheză pentru a întreţine contacte cu străinătatea şi a asigura transmiterea de mesaje către unele ţări occidentale din coaliţia antihitleristă. În ţesătura unor astfel de legături s-a înscris şi cea realizată cu oficiile diplomatice britanice şi americane din Istambul, Ankara şi Cairo, care aveau în raza lor de activitate şi România. Printre altele, se trimiteau în S.U.A., Anglia şi în alte ţări unele copii după memoriile de protest adresate de liderii partidelor burgheze lui Ion Antonescu [26] sau după manifestele difuzate în rîndurile membrilor şi aderenţilor partidelor respective, ori se expediau note şi mesaje. Astfel de acţiuni aveau să aibă un anumit ecou şi în coloanele presei din Anglia, Statele Unite ale Americii, Elveţia şi Turcia. În unele articole se aprecia, de exemplu, că „opoziţia" era socotită de către guvernele aliate „ca singura forţă puternică din România pe care s-ar putea sprijini".

Liderii partidelor burgheze au fost încurajaţi să continue pe această linie de un comunicat transmis de postul de radio Londra în ziua de 16 aprilie 1942, privitor la România. Din acel comunicat se desprindeau următoarele aprecieri : „Anglia şi America recunosc că poziţia actuală a României e rezultatul unor factori militari şi politici independenţi de voinţa ei ; [...] că ţările anglo-saxone nu concep ca România să nu aducă aportul ei la lupta contra lui Hitler" [27]. Ecoul acestor puncte de vedere a îndemnat, se pare, în mai mare măsură cercurile burgheze antifasciste la care ne-am referit să examineze posibilitatea ruperii dependenţei României de Germania nazistă şi ieşirea ţării din războiul hitlerist. După ştiinţa noastră era pentru prima dată cînd reprezentanţii „opoziţiei" îşi puneau nemijlocit problema desprinderii României de „Axă".

Deteriorarea situaţiei militare a Germaniei hitleriste la sfîrşitul anului 1942 şi începutul anului 1943, preluarea iniţiativei strategice de către puterile aliate şi perspectiva înfrîngerii Germaniei şi a sateliţilor săi au influenţat direct poziţia liderilor partidelor burgheze, determinîndu-i să-şi sporească aria de căutări pentru ieşirea României din „Axă". De asemenea, declaraţiile unor reprezentanţi ai guvernelor Angliei şi S.U.A. cu privire la faptul că situaţia României va depinde de felul cum poporul român va acţiona în favoarea Naţiunilor Unite, amploa-

[26] Sergiu Columbeanu, *op. cit.*, p. 660. Autorul arată că în fondurile arhivistice de la Washington se găsesc copii în limba română (104 p.) ale memoriilor lui Iuliu Maniu către I. Antonescu referitoare la : Transilvania, dezorganizarea administrativă, dominaţia economică germană în România ; de asemenea, şi o scrisoare de protest semnată de C.I.C. Brătianu împotriva trimiterii de trupe române pe teritoriul sovietic.

[27] *Raport Maniu.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

rea pe care a luat-o în rîndurile opiniei publice românești convingerea că înfrîngerea Germaniei naziste și victoria aliaților se conturau tot mai evident au determinat și intensificarea contactelor liderilor partidelor politice burgheze cu străinătatea. În acest scop, au fost trimise memorii și note pe canalul diplomatic București—Istambul—Ankara—Cairo atît cu ajutorul organizației de spionaj engleză care dispunea de un aparat de radio-emisie-recepție, cît și prin unii curieri diplomatici ai țărilor neutre (Elveția și Turcia). În respectivele memorii, note sau altfel de documente se exprimau puncte de vedere și se făceau precizări în legătură cu regimul de ocupație german, arătîndu-se, între altele, că „Reichul dispune în România de puterea politică, de controlul militar al teritoriului și de forța economică" și că opinia publică românească este „în întregime ostilă Axei". În note și scrisori se vorbea, totodată, despre drepturile istorice ale românilor asupra Transilvaniei și despre necesitatea luptei pentru eliberarea părții de nord a acestui teritoriu ; se arăta, de asemenea, că „poporul român e contra Axei", că el nu este responsabil de politica dusă de Ion Antonescu.

Din cele subliniate pînă aici reiese că liderii partidelor burgheze se mențineau, în continuare, pe vechea poziție nerealistă a scrisorilor și notelor, a protestelor și declarațiilor generale, sperînd într-un ajutor din afara țării, în speță din partea unor puteri aliate occidentale, fără participarea sovieticilor. Ei se mențineau într-o așteptare pasivă, într-o expectativă, fără să fie receptivi la apelurile insistente ale P.C.R., care îi chemau la unitate de acțiune, la coalizarea tuturor forțelor sănătoase ale națiunii în Frontul unic național antifascist, care să aibă drept coloană vertebrală Frontul Unic Muncitoresc, singura cale care, în condițiile istorice deosebit de complexe ale perioadei date, putea să ducă și, în ultimă instanță, a dus la realizarea marilor comandamente ale luptei poporului român.

Speranțele liderilor partidelor burgheze că vor putea realiza o înțelegere cu S.U.A. și Anglia fără participarea Uniunii Sovietice s-au năruit după Conferința de la Casablanca, din ianuarie 1943, la care au participat Churchill și Roosevelt. În cadrul acelei conferințe s-a stipulat formula „capitulării necondiționate" [28] a Germaniei, Japoniei, Italiei și a sateliților acestora.

În februarie 1943, evident într-un nou climat internațional, Maniu a intervenit din nou la oficialitățile din Londra, întrebîndu-le dacă poate să trimită un grup de români pentru tratative. Foreign Office-ul a

[28] Cf. dr. Eugen Preda, *„Săritura de pisică"*, Editura militară, București, 1976, p. 82—94.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

continuat să-i refuze lui Maniu un răspuns pînă nu va fi cunoscut punctul de vedere sovietic în problema dată. La 20 februarie s-a primit informaţia că Clark Kerr aborda chestiunea la Moscova. În martie s-a aflat de la sovietici că ei nu doreau „să-l contacteze pe Maniu, apreciindu-se însă că legăturile britanice cu acesta trebuiau menţinute, deoarece influenţa grupării lui Maniu va creşte în eventualitatea unor succese militare aliate : «există posibilitatea ca în cursul negocierilor să poată fi găsită o bază pentru colaborarea dintre această grupare şi guvernele englez şi sovietic»" [29].

Cercurile politice burgheze din România menţineau legătura cu străinătatea şi prin intermediul „emigraţiei politice" române. Astfel, grupul Citta Davilla, aflat în Statele Unite ale Americii — care reprezenta P.N.Ţ. —, asigura contacte cu Casa Albă, cu legaţia engleză din Washington, cu ambasadorul sovietic în S.U.A. şi cu „guvernele emigrate" ale altor state cotropite de Germania nazistă [30] ; grupul lui Viorel Tilea, fost ministru al României la Londra, se afla în Anglia [31] ; tot în Anglia se găsea grupul Victor Cornea, fost fruntaş al P.N.Ţ. ; Grigore Gafencu, fost ministru de externe al României, se afla la Berna, prin el asigurîndu-se legătura cu P.N.Ţ. ; Richard Franasovici, aflat în acelaşi oraş elveţian, menţinea legătura cu gruparea lui Gheorghe Tătărăscu [32].

Deşi cercurile politice burgheze continuau să spere într-un ajutor primit de la aliaţii occidentali, ele şi-au pus mari speranţe şi în armată, în atitudinea pe care o avea sau urma s-o aibă aceasta în viitorul apropiat. Ca atare, liderii partidelor burgheze au stabilit şi au lărgit legăturile cu un grup numeros de generali sau cu alte cadre militare care îşi manifestau fie deschis, fie ascuns nemulţumirea faţă de situaţia grea în care se afla ţara.

Ei şi-au dat seama, încă de la început, că instaurarea dictaturii lui Antonescu, politica nefastă a acestuia de împingere a ţării alături de „Axă" au produs adînci frămîntări nu numai în rîndurile maselor populare, ci şi în ale armatei, ale corpului ei de comandă. Într-o notă din 21 septembrie 1940, serviciul secret de informaţii făcea constatarea că programul de guvernare al lui Antonescu a întîmpinat „opoziţie din

[29] Elisabeth Barker, *Britsh Policy in South-East Europa in the Second World War*, Ed. Macmillan, London, 1976, p. 226.

[30] Tr. Udrea, *Sur les relations politiques roumanie-tcheques durant les annees 1940—1944*, în „Revue Roumaine d'Histoire", nr. 1, 1968, p. 79.

[31] Vezi detalii despre V. Tilea în : Martin Gilbert, Richard Gott, *Conciliatorii*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 303—317 ; Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939—1945)*, Editura Junimea. Iaşi, 1978, p. 11—43.

[32] Tr. Udrea, *op. cit.*, p. 82—87 ; *Raport Maniu.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

partea unora din cadrele superioare ale armatei"[33]. În aceeaşi ordine de idei, într-o notă a Direcţiei generale a poliţiei se sesiza că regimul antonescian „şi-a format de la început o opoziţie puternică [...] în armată prin faptul că a lovit în cadrele ofiţerilor generali" şi în „oameni mari politici", opoziţie care „va boicota actualul regim şi este posibil să provoace o revoluţie"[34]. Liderii partidelor istorice mizau direct şi pe faptul că imensa majoritate a cadrelor armatei române, în consens cu masa militarilor, avea sentimente ostile faţă de trupele naziste, faţă de acţiunile lor cotropitoare. Ofiţerii şi ceilalţi militari români, în deplină unitate de vederi cu masele largi populare, au privit cu duşmănie şi cu ostilitate intrarea trupelor germane în ţară. Pînă şi Legaţia germană de la Bucureşti avea să comunice la Berlin că „generalii români au fost împotriva venirii misiunii Wehrmachtului în ţară"[35], considerînd aceasta ca o brutală încălcare a independenţei şi suveranităţii României. Un ofiţer german trimis în România aprecia într-o notă înaintată Marelui stat major al armatei române că „90% din totalul românilor sînt antigermani"[36].

Aversiunea masei de militari români, a marii majorităţi a ofiţerilor faţă de hitlerişti a îngrijorat atît de mult comandamentele germane, încît acestea au trecut la măsuri de supraveghere permanentă a trupelor române. În acelaşi timp, ele au făcut numeroase intervenţii pe lîngă Ion Antonescu, cerîndu-i să treacă la înlocuirea cadrelor care nu le erau pe plac. Documentele dezvăluie că atît ofiţerii „instructori" germani, cît şi Abwehrul şi Gestapoul au întreprins, încă de la sosirea lor în România, o acţiune intensă de verificare a corpului ofiţerilor români, cărora li s-au întocmit dosare amănunţite privind capacitatea lor militară, poziţia socială şi mai ales atitudinea pe care o aveau „faţă de Germania şi de politica acesteia"[37]. De asemenea, au fost alcătuite liste pe unităţi ale ofiţerilor români care aveau „sentimente pro sau antigermane"[38]. Informînd Cabinetul militar al lui Ion Antonescu despre unele măsuri luate de Germania hitleristă pentru verificarea ofiţerilor români, Direcţia generală a poliţiei Capitalei nota că ataşatul militar al Germaniei la Bucureşti „are misiunea să examineze un număr de aproximativ 400

[33] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 241, f. 282.
[34] Ibidem, dosar nr. 232, f. 232—233.
[35] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 10, dosar nr. 9, f. 93—95.
[36] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continuare se va cita: Arh. M.Ap.N.), fond M.St.M., dosar nr. 306/55, f. 125.
[37] Arh. st. Bucureşti, fond microfilme, Germania, rola 274, cadrul nr. 000 494.
[38] Într-o astfel de listă se menţionau următoarele despre unul dintre ofiţerii români: „Este aproape imposibil să-l determini să stea de vorbă cu comandantul de instrucţie german". (Arh. st. Bucureşti. fond microfilme, Germania, rola 274, cadrul nr. 000 457.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de fişe referitoare la ofiţeri superiori şi inferiori români bănuiţi că nutresc idei contrare amiciţiei româno-germane“ [39]. De asemenea, în „Darea de seamă asupra stării de spirit interne din punct de vedere politic, economic şi social din cursul lunii februarie 1941“ se notează că „la Legaţia germană se întocmesc fişe pentru ofiţerii superiori români cu sentimente antigermane, filo-engleze şi neutre. În legătură cu aceasta — se mai consemnează în darea de seamă respectivă —, se susţine : în Germania există credinţa că ofiţerii români nu simpatizează cu Reichul. Se mai afirmă : în ipoteza că generalii din guvern se vor manifesta ostil Germaniei, iar rebelii vor încerca o nouă lovitură, România va fi transformată în protectorat“ [40].

Ostilitatea militarilor români faţă de trupele hitleriste a crescut în amploare şi în intensitate după declanşarea războiului antisovietic. Pe timpul desfăşurării campaniei, militarii germani s-au comportat adesea inuman şi duşmănos faţă de militarii români. Sînt semnificative în această privinţă cele consemnate într-o notă a Serviciului secret de informaţii datată 31 iulie 1941, în care se arată că „trupele germane care se aflau în linia a doua, adică în spatele celor române, ameninţau cu împuşcarea pe orice ostaş care ar fi dat înapoi“ [41]. În alte documente se subliniază faptul că „într-un timp relativ scurt s-au întîmplat diferite încăierări (ale militarilor români — *n.n.*) cu soldaţii din aeronautica germană, care în parte au avut un sfîrşit mortal“ [42].

Existenţa unei stări de spirit antihitleriste evidente în armata română, inclusiv în rîndurile cadrelor cu funcţii de răspundere, a uşurat stabilirea şi lărgirea legăturilor unor lideri ai partidelor burgheze cu cercurile militare şi canalizarea acestor legături pe linia scoaterii României din războiul antisovietic şi alăturarea ţării la coaliţia Naţiunilor Unite. În privinţa închegării unor astfel de legături, amintim, de pildă, faptul că Iuliu Maniu avea contacte directe şi indirecte încă din toamna anului 1940 cu cadre militare active sau de rezervă, între care menţionăm pe generalii Rudeanu, Nicolae Rădescu, Negrei, Vasilescu, Marcovici, Ion Ilcuş, Boeru-Sibiu şi Virgil Economu, cu coloneii Chiru şi Sfetescu, cu locotenent-colonelul Locusteanu, cu maiorul Răutu şi cu alţii, care la rîndul lor îi asigurau legături permanente cu cercurile militare româneşti. Aceste legături s-au intensificat după demisia generalului Iosif Iacobici din funcţia de şef al Marelui stat major, în ianuarie 1942 [43].

[39] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 317, f. 74.
[40] Arh. M.I., fond Direcţia generală a poliţiei, pachetul comunicări, Buletinul informativ pe luna februarie 1941, f. 42.
[41] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 296, f. 12.
[42] Arh. M.Ap.N., dosar nr. 456/503, f. 525.
[43] *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, Bucureşti, 1966, p. 31.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Raportul înaintat de generalul Iosif Iacobici lui Ion Antonescu — se consemna într-un document al Serviciului secret de informaţii — este socotit „de Maniu cea mai importantă confirmare a politicii militare preconizate de dînsul. Dacă şeful Marelui Stat major găseşte că nu mai putem da trupe noi şi că armata trebuie să intre într-o perioadă de reorganizare, ce argumente s-ar mai putea opune tezei sale?" [44]. Influenţa lui Iuliu Maniu asupra unor cadre ale corpului de comandă superioară al armatei este subliniată şi de faptul că un grup de generali i-a predat un memoriu spre a fi înaintat lui Ion Antonescu. „Grupul de generali — se arăta într-un document de epocă — cere imediata încetare a războiului împotriva ruşilor, încheierea armistiţiului şi plecarea nemţilor". În memoriul la care ne-am referit se aprecia că „în eventualitatea continuării sacrificiilor inutile de pe frontul contra ruşilor, generalii se vor adresa direct armatei" [45]. Din cele arătate mai sus rezultă, evident, că în schimbarea cursului evenimentelor din România liderii partidelor politice burgheze îşi puneau mari speranţe în armată. „Toţi oamenii politici umblă după generali — spune Maniu —. Gheorghe Brătianu s-a dus pe front în acelaşi scop" [46].

Un document al Serviciului secret de informaţii, datat 21 septembrie 1942, privind activitatea diferitelor grupări şi cercuri politice denumite „carliste", evidenţia rolul ce-l avea de jucat, în condiţiile date, „Grupul militarilor şi Palatului sub conducerea generalilor Mihail şi Ilasievici", cu care „s-a luat contact prin generalii Tătărăscu, Paul Angelescu şi probabil Cornicioiu". Celelalte grupări ce urmau a-şi fi unit eforturile pentru a realiza o „schimbare de regim cu alte metode şi de oameni cu vastă experienţă de guvernare", bineînţeles, după opinia lor, fără comunişti şi fără participarea maselor erau: grupul Ion Gigurtu; grupul Mihail Ghelmegeanu, Grigore Gafencu etc.; grupul Gheorghe Tătărăscu; grupul Vaida-Argetoianu [47].

Preocupaţi în primul rînd de salvarea ordinii sociale burgheze, liderii P.N.Ţ. şi P.N.L. se declarau pentru scoaterea ţării din „Axă", dar fără a-şi pune cumva în pericol propriile lor poziţii de clasă. De aceea, ei preferau să realizeze acel obiectiv manifestîndu-şi acordul pentru înlăturarea guvernului Antonescu în cazul refuzului său de a se desprinde de Germania. Ei sperau, în continuare, ca ieşirea României din „Axă" să se facă în condiţiile venirii în ţară a unor trupe anglo-

[44] *Raport Maniu.*

[45] Arh. st. Bucureşti. dosar „A". nr. 105251, vol. 12, f. 261; colonel dr. Ilie Ceauşescu, *op. cit.*, p. 216.

[46] *Raport Maniu.*

[47] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita: Arh. M.A.E.), vol. 355, Nota Serviciului secret de informaţii din 21 septembrie 1942.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

americane. Pe această linie, în septembrie 1943, Iuliu Maniu, adept al unei asemenea variante, l-a însărcinat pe Alexandru Cretzeanu, numit ministru al României la Ankara, să comunice reprezentanţilor anglo-americani că în România este totul pregătit pentru debarcarea aliată în Balcani, iar „şefii opoziţiei sînt deja de acord asupra noului guvern, şefii militari sînt gata să acorde sprijinul necesar“ [48]. Iuliu Maniu considera că acest moment trebuia ales atunci cînd trupele aliate ar fi intrat în Bulgaria, deoarece nu exista convingerea că Ion Antonescu „va ceda frînele la timp“. După el, înlăturarea lui Ion Antonescu urma să se facă însă „de sus“, printr-o acţiune comună cu regele şi cu şefii militari, şi nu „de jos“, cu participarea maselor, aşa cum preconiza în mod ferm Partidul Comunist Român.

Evenimentele petrecute în acea perioadă în Italia (înlăturarea lui Mussolini, semnarea armistiţiului cu aliaţii şi ieşirea din „Axă“) au avut un ecou direct în rîndurile liderilor partidelor politice burgheze, ca şi în cercurile de la palat cu care aceştia erau într-o strînsă legătură. La rîndul lor, cercurile palatului şi înşişi regele şi regina erau la curent cu acţiunile întreprinse pe plan extern de către respectivii lideri politici şi se declarau chiar de acord cu demersurile lor. Referitor al acest fapt, într-un document din acea vreme se consemna : „Regele nu e de acord cu continuarea colaborării militare (cu Germania nazistă — *n.n.*), iar regina s-a arătat serios îngrijorată de perspectiva ca armata română să fie sleită în războiul Axei împotriva sovietelor“ [49]. În aceste condiţii, regele şi consilierii săi cei mai apropiaţi au luat în discuţie posibilitatea înlăturării regimului antonescian printr-un puci militar, executat în înţelegere cu partidele burgheze, sub patronajul palatului. De executarea puciului urma să se ocupe generalul Constantin Nicolescu, comandantul Corpului 5 armată [50]. Dealtfel, într-un memoriu adresat monarhului, plecînd de la concluzia că scoaterea ţării din „Axă“ este o necesitate, dar că aceasta nu o poate realiza guvernul Antonescu, liderii partidelor burgheze propuneau regelui „să-şi reia prerogativele constituţionale şi să instituie un guvern de personalităţi militare şi înalţi funcţionari cu misiunea de a lua toate măsurile în vederea retragerii României din război“.

Pertractările, discuţiile sterile, teama de a se apela la lupta hotărîtă a maselor, ca şi refuzul sistematic de a colabora cu comuniştii în vederea înfăptuirii dezideratelor majore ale momentului au făcut ca liderii par-

[48] A. Cretzeanu, *The Lost Opportunity*, London, Jonathan Cape, 1975, p. 96.
[49] Arh. M.A.E., fond 71/România, 1942—1943, vol. 355, nota Serviciului secret de informaţii.
[50] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 196/1944, f. 19 ; dosar nr. 197 din 1944, f. 24—25.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tidelor politice burgheze să fie surprinşi în primăvara anului 1944 de evoluţia evenimentelor, fără a avea un plan clar şi realist privind calea desprinderii României din „Axă".

Pe cu totul alte poziţii — judicioase, realiste şi cu sorţi siguri de izbîndă — se situa Partidul Comunist Român. Tocmai de aceea, la momentul hotărîtor regele şi alte grupări politice burgheze au fost nevoite să accepte, volens-nolens, propunerile de colaborare cu P.C.R. şi să-şi însuşească planul acestuia de scoatere a României din „Axă" şi trecerea ţării de partea forţelor Naţiunilor Unite pe calea declanşării revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, prin lupta directă şi efectivă a maselor largi populare.

În acţiunile întreprinse de comunişti pentru salvarea ţării de la o catastrofă naţională printr-o luptă organizată, la care să participe intens şi activ întregul popor, un rol deosebit de important avea să revină armatei române.

Deteriorarea continuă a relaţiilor politice şi militare dintre dictatura antonesciană şi Germania hitleristă a împins la un moment dat unele cercuri guvernante române (în special pe Mihai Antonescu, ministrul de externe, şi pe cei din anturajul său), bineînţeles cu aprobarea tacită a lui Ion Antonescu, să încerce stabilirea de contacte şi să întreprindă tatonări în vederea unor înţelegeri separate cu aliaţii occidentali [51]. În prima fază a acestor demersuri, aceste cercuri s-au limitat însă la unele informări, mai mult sau mai puţin oficioase, a guvernelor S.U.A. şi Marii Britanii asupra poziţiei şi intereselor guvernului român, fără a se face aluzie directă la scopul principal ce se urmărea — ieşirea României din războiul hitlerist [52]. Ca şi liderii partidelor politice burgheze, antoneştii subapreciau relaţiile dintre Marea Britanie, Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii, mizau pe divergenţele ce sperau că se vor naşte între Uniunea Sovietică, pe de o parte, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii, pe de altă parte.

Contactele stabilite de unii reprezentanţi ai cercurilor politice burgheze cu diferitele ambasade ale aliaţilor occidentali, precum şi demersurile făcute de aceştia prin intermediul guvernului turc s-au soldat fără rezultate concrete. Speranţele guvernului antonescian, ca şi ale liderilor partidelor politice burgheze în legătură cu încheierea unei păci separate cu S.U.A. şi Marea Britanie, precum şi nădejdea realizării în practică a „variantei balcanice" propuse de Winston Churchill s-au dovedit, pînă la urmă, iluzorii. Antonescu a avut şi şi-a menţinut, mai ales în prima

[51] Dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 97—114.

[52] *Marea conflagraţie a secolului XX. Al doilea război mondial*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura politică, Bucureşti, 1974, p. 317.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

jumătate a anului 1943, speranţa că cea mai bună soluţie pentru ieşirea României din război ar fi să se ajungă la o pace între puterile europene ale Axei şi puterile anglo-saxone sau la un aranjament între ele pentru a «stăvili comunismul», urmînd ca regimul său să aibă un rol de mijlocitor. În cazul nerealizării unui astfel de ţel maximal el spera cel puţin să obţină «protecţia» anglo-americană [53]. Poziţia pe care se situau adepţii unei astfel de soluţii era confuză şi nerealistă. Nerealismul profund al politicii antonesciene, ca şi cel al liderilor partidelor politice burgheze de a semna o pace separată cu Marea Britanie şi S.U.A. rezulta din faptul că forţele militare ale Uniunii Sovietice, care duceau greul războiului, înaintau vertiginos spre vest, pe de o parte, în timp ce guvernele Marii Britanii şi S.U.A. se angajaseră solemn, pe de altă parte, de a nu încheia armistiţiu sau pace separată cu vreunul din partenerii „Axei" fasciste.

Evoluţia evenimentelor politice şi militare din anul 1943, care au dus la schimbarea completă a cursului războiului, iniţiativa strategică trecînd definitiv de partea coaliţiei antihitleriste, amploarea mişcării de rezistenţă din ţară, starea de spirit antihitleristă şi antifascistă a maselor şi a armatei care se afla într-o continuă creştere, spectrul transformării ţării într-un teatru de război pustiitor, breşa produsă în „Axă" prin răsturnarea lui Mussolini, debarcarea aliaţilor în Sicilia şi apoi în Italia, toţi aceşti factori şi alţii la care nu ne propunem să ne mai referim au influenţat în mod deosebit grupările politice şi personalităţile „opoziţiei româneşti", cercurile palatului, în frunte cu monarhia, ceea ce a determinat ascuţirea la maximum a crizei regimului antonescian. În conjunctura internă şi externă creată, începînd din luna august 1943 se intensifică tatonările în tabăra ţărilor aliate, de această dată avîndu-se în vedere inclusiv Uniunea Sovietică, pentru a se găsi o cale mai puţin „costisitoare" pentru desprinderea României din „Axă".

În aceste condiţii, situîndu-se în continuare pe poziţiile cele mai realiste, profund patriotice şi naţionale, care corespundeau intereselor tuturor popoarelor ce luptau împotriva Germaniei naziste, Partidul Comunist Român a încheiat cu forţele sociale progresiste Frontul Patriotic Antihitlerist şi a adresat P.N.Ţ. şi P.N.L. propunerea să adere la acest front. Spre surprinderea P.C.R., respectivele partide s-au declarat doar pentru „acţiuni paralele cu plan de acţiune comună" [54], dar au refuzat să facă parte din Frontul Patriotic Antihitlerist. Totodată, liderii partidelor politice burgheze, în speţă Iuliu Maniu şi C. I. C. Brătianu, au încercat să atragă mai activ de partea lor cercurile palatului, în care

[53] Dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 96.

[54] N. Constantin şi P. Ilie, *Din activitatea P.C.R. pentru făurirea unei largi coaliţii de forţe antihitleriste*, în „Anale de istorie", nr. 3, 1969. p. 23.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

scop au adresat un memoriu regelui [55]; pe plan extern, ei au mizat, în continuare, pe mult visata „variantă balcanică", anunţînd, la un moment dat, ambasadele britanică şi americană de la Stockholm că „în 24 de ore din momentul în care forţele anglo-americane ating Dunărea, actuala dictatură va fi răsturnată" [56].

La începutul lunii septembrie 1943, ca urmare şi a cursului tot mai rapid luat de evoluţia evenimentelor, în special după răsturnarea lui Mussolini, şi unele cercuri de la palat au căutat o soluţie pentru detaşarea monarhiei de regimul antonescian. Ca atare, venindu-se în întîmpinarea iniţiativei Partidului Comunist Român, se intră în legătură cu conducerea acestuia prin intermediul lui Lucreţiu Pătrăşcanu [57].

După lungi discuţii şi căutări, în cele mai multe cazuri sterile, cercurile din jurul palatului, precum şi partidele politice burgheze au ajuns la concluzia de a se impulsiona tatonările diplomatice, în special pe canalele Ankara şi Stockholm. În acest sens au fost aleşi cei mai experimentaţi diplomaţi, printre care Alexandru Cretzeanu pentru Ankara şi Francisc Nanu pentru Stockholm. Din unele documente rezultă chiar că Ion Antonescu a primit şi instruit pe respectivii diplomaţi în vederea angajării de negocieri, spunîndu-i textual lui Nanu : „Puteţi să spuneţi acelor care sînt interesaţi că l-am informat pe Hitler că nici o singură împuşcătură românească nu se va trage asupra trupelor britanice sau americane, dacă vor apare în România" [58]. Înainte de plecarea în misiune, ambii diplomaţi au fost primiţi şi de către regele Mihai. Iuliu Maniu, la rîndul său, i-a dat indicaţii lui Cretzeanu să facă demersuri pe lîngă aliaţi în vederea unei debarcări a acestora în Balcani ; de asemenea, Mihai Antonescu a convocat la el pe ministrul turc la Bucureşti, comunicîndu-i, printre altele că Al. Cretzeanu nu reprezintă numai guvernul român[59], ci şi „naţiunea română".

Luîndu-se în considerare această intensă activitate politico-diplomatică, se poate trage următoarea concluzie : „Criza blocului fascist, odată cu cotitura în cel de-al doilea război mondial, a căpătat un caracter cronic. Ea a avut proporţii deosebite pentru guvernarea antonesciană. În cercurile oficiale se caută găsirea unor soluţii bazate pe ceea ce ştiau sau presupuneau că ştiu că reprezintă «strategia balcanică» a

[55] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8174, f. 188—191.

[56] Dr Eugen Preda, *op. cit.*, p. 131.

[57] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 9, dosar nr. 40, relatarea lui Gh. Ionescu-Bălăceanu, fost şef al cancelariei mareşalului Curţii regale, cu privire la unele date asupra pregătirii şi executării actului din august 1944.

[58] F. Nanu, *The First Soviet Double Cross*, „Journal of Central Europpean Affairs", nr. 12, 1953 (după dr. Eugen Preda. *op. cit.*, p. 134).

[59] Al. Cretzeanu, *op. cit.*. p. 93—97.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Marii Britanii. Antoneştii au vrut mai întîi să participe la o ieşire în bloc a aliaţilor secunzi ai Germaniei (faza italiană — *n.n.*), apoi prin demersuri la anglo-americani în vederea unei «împăcări» împotriva Uniunii Sovietice. Maniu dorea să formeze un guvern în exil şi voia garanţii mai înainte de a trece la acţiune. Palatul a apărut ca un nou centru de regrupare. Se miza pe apariţia anglo-americanilor la Dunăre sau pe litoral. Cînd se hotărăsc să treacă la o nouă fază a acţiunii, simt nevoia, deşi au ţeluri diferite, să se sprijine reciproc" [60].

O altă campanie de tatonări diplomatice avea să înceapă în condiţiile în care S.U.A. dăduse deja indicaţii purtătorilor săi de cuvînt „de a se face tot ce se poate pentru a desprinde imediat de Axă ţările satelite acesteia : Bulgaria, Ungaria şi România" ; în platforma care făcea obiect de discuţii pentru România, transmisă la 18 noiembrie 1943 de către secretarul de stat Cordell Hull ambasadelor americane din Madrid, Stockholm, Londra, Berna, Lisabona şi Ankara, se cuprindeau directive foarte clar şi precis conturate în următoarele puncte : „1. Capitularea imediată a României ar fi în interesul cauzei aliate ; 2. Aliaţii nu sînt interesaţi în nici o propunere de capitulare, alta decît necondiţionată, şi 3. Orice propuneri de capitulare necondiţionată trebuie să fie prezentate principalilor trei aliaţi, respectiv Marii Britanii, Rusiei Sovietice şi Statelor Unite de un reprezentant al guvernului român pe deplin autorizat. Nu văd nici un motiv ca românii să aştepte să primească vreo indicaţie sau semnal din partea aliaţilor înainte de a întreprinde o acţiune" [61].

Primele contacte cu reprezentanţii puterilor aliate din această nouă rundă de tatonări diplomatice au loc la Madrid, începînd din ultima decadă a lunii octombrie 1943, între Scarlat Grigoriu, primul secretar al legaţiei române în capitala Spaniei şi ambasadorul S.U.A., Hayes [62]. În cadrul discuţiilor, reprezentantul S.U.A. a subliniat că problema românească „îi interesează în cel mai înalt grad" pe americani, că preşedintele S.U.A., care a aprobat aceste contacte diplomatice, doreşte „salvgardarea independenţei româneşti", că tratativele trebuie duse în cel mai strict secret cu o persoană care ar avea împuternicirea guvernului român. După cum informa diplomatul român, Hayes „recunoaşte dificultatea unei astfel de întreprinderi (secrete — *n.n.*), dar consideră că, în caz de reu-

[60] Dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 157.
[61] Elisabeth Barker, *op. cit.*, p. 228.
[62] Arh. M.A.E., dosar nr. 71/1939, E.9, XX. f. 1—3, 4—7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

şită, ea ne-ar putea procura «o garanţie americană secretă». Pentru Statele Unite, înţelegerea ar avea avantajul de a lămuri şi a pregăti din vreme anumite posibilităţi de acţiune, evitînd astfel improvizaţiile de ultimă oră, care cuprind întotdeauna riscuri grave pentru ambele părţi" [63]. Discuţiile ulterioare angajate cu aliaţii de către reprezentanţii cercurilor politice din România au gravitat în jurul obţinerii de „garanţii" referitoare la faptul că guvernul S.U.A. „ar fi în măsură să ne asigure că măcar o parte din teritoriul nostru va fi ocupat de trupe anglo-americane" şi în jurul tezei potrivit căreia „guvernul român ar remite guvernului american în cel mai scurt termen şi în cel mai strict secret" un document semnat de ministrul de externe român, document „în care să arate că este dispus să negocieze cu aliaţii pe baza formulei «predare fără condiţii»" ; de îndată ce acest document ar fi fost remis, „un delegat militar român, avînd plenipotenţa cuvenită, ar pleca prin Turcia, Siria şi Egipt, la cartierul general al generalului Eisenhower, cu care ar negocia chestiunile de ordin militar" ; acordul proiectat a se încheia urma să fie ţinut în cel mai strict secret ; prevederile lui trebuiau să fie aplicate numai în momentul socotit oportun de strategia aliată ; în condiţiile date se prevedea că o parte a armatei române trebuia „să fie păstrată intactă şi să fie în măsură a rezista unei eventuale reacţiuni germane". În mod „formal angajamentul trebuie făcut faţă de aliaţi şi deci şi faţă de ruşi" [64].

La 13 decembrie 1943, partea română şi-a dat „agrementul de principiu" la acele puncte de vedere, cerînd, în plus, reprezentanţilor părţii americane „să se păstreze cea mai mare discreţie" şi să se evite ocuparea teritoriului românesc de către trupe străine. Într-o nouă întîlnire avută cu reprezentanţii diplomatici americani la data de 21 decembrie 1943, Scarlat Grigoriu a subliniat următoarele : guvernul român acceptă, în principiu, să trateze pe baza formulei „predare fără condiţii" ; un document scris în acest sens urma să fie remis guvernului S.U.A. prin intermediul guvernului turc numai la momentul oportun [65]. Pînă la urmă, dintr-un complex de cauze, tatonările de la Madrid au intrat în impas. „Agrementul nostru de principiu — informa Scarlat Grigoriu pe mai marii săi la începutul lunii ianuarie 1944 — este fără de folos şi considerat dilatoriu. Trebuie remis imediat documentul scris şi păşit la negocieri practice [...]. Trebuie să ne hotărîm acum ori niciodată. Între timp nu voi mai fi primit" [66]. Şi cum guvernanţii români tergiversează

[63] Ibidem, f. 1—3.
[64] Ibidem, f. 4—7.
[65] Ibidem, dosar nr. 71/1939, E.9, XX, f. 11—13 ; cf. dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 189—193.
[66] Arh. M.A.E., dosar S.5, Madrid/1944, vol. 1, f. 20.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

la nesfîrşit luarea unei decizii sigure în problemele în care se angajaseră tratativele, diplomatul român transmite alor săi, în februarie 1944, că reprezentantul american cu care se afla în contact „are instrucţiuni formale să nu mai înceapă nici o discuţie pe această temă, înainte de remiterea documentului scris. Insistenţele mele au rămas fără ecou. Acest refuz categoric mi-a parvenit însoţit de reproşuri pentru încetineala şi nehotărîrea noastră..." În concluziile sale, diplomatul român aprecia : „în două sau o mie de cuvinte situaţiunea este următoarea : „dacă remitem documentul scris, chestiunea este reluată, dacă nu, ea trebuie considerată închisă" [67].

Între timp, au fost luate contacte pe cale diplomatică şi cu ambasada Marii Britanii din Lisabona. În acest sens, consilierul ambasadei britanice, Hopkinson, a comunicat la 10 noiembrie 1943 diplomatului român Pangal că de la ultima întrevedere s-au primit la ambasadă „indicaţiuni" pentru eventualitatea că vreuna din ţările satelite ale „Axei" ar încerca o luare de contact în vederea unor negocieri de armistiţiu. Punctul de vedere al aliaţilor era de acum înainte aproape categoric : „nici un contact nu ar putea fi stabilit pe alte baze decît «rediţiunea fără condiţiuni»" ; „cererea de rediţiune fără condiţiuni trebuie să fie adresată celor trei guverne — englez, american şi rus". Hopkinson a mai ţinut să precizeze că în cazul în care se va ajunge la situaţia începerii negocierilor de armistiţiu, statul în cauză ar fi urmat să întocmească o singură cerere care să fie „remisă unuia dintre guvernele aliate". El şi-a exprimat, de asemenea, părerea că „guvernul român ar avea tot interesul să introducă cererea de rediţiune fără condiţiuni pe lîngă cele trei mari puteri aliate, înainte ca zona operaţiilor pe frontul de răsărit să fi ajuns la frontiera României". Transmiţînd în ţară opinia guvernului englez, diplomatul român îşi exprima părerea că „dacă guvernul român, dîndu-şi seama de gravitatea situaţiei, se hotărăşte să ceară aliaţilor un armistiţiu, cea mai bună procedură de urmat ar fi cea a precedentului italian" [68]. Din cauze multiple, adesea contradictorii, nu s-a dat însă urmare la cele comunicate de reprezentantul diplomatic englez ; ca rezultat, şi tratativele pe acest canal diplomatic au intrat în impas.

Reprezentanţii cercurilor politice burgheze au continuat, evident, fără sorţi de izbîndă, să caute alte canale de legături diplomatice. Amintim, în acest sens, că în octombrie 1943 Legaţia română din Stockholm a fost informată de un anume Avakumovici — spre „binele României", cît şi „în interesul Iugoslaviei" [69] — despre faptul că exista posibilitatea

[67] Ibidem, f. 155.

[68] Ibidem, dosar nr. 71/1939, E.9. XX, f. 9 ; vezi şi telegrama din 16 noiembrie 1943, f. 8.

[69] Arh. M.A.E., dosar nr. S1/Stockholm, vol. 2, 1943, f. 145—146.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

certă ca diplomaţia românească să poată intra în contact cu ambasada sovietică prin mijlocirea Angliei sau Statelor Unite în vederea găsirii unei soluţii de ieşire a României din „Axă". Apoi, în decembrie 1943, un interpus bulgar a devenit purtătorul unui mesaj din care rezulta că Legaţia U.R.S.S. „dorea" să intre în legătură cu Legaţia română pentru a-i „face unele propuneri" în legătură cu ieşirea României din război [70]. Cam în aceeaşi perioadă, ambasadorul român în Suedia, F. Nanu, a fost întrebat de un consilier de presă sovietic dacă nu cumva are din partea guvernului român „instrucţiuni de a face unele comunicări Legaţiei sovietice". I-a mai spus că în cazul în care va sosi vreun diplomat cu astfel de instrucţiuni, acela era sfătuit să intre imediat în legătură cu ambasada sovietică. Într-adevăr, la începutul anului 1944 a avut loc o întîlnire între diplomatul român Nanu şi diplomatul sovietic Semionov. Cu acel prilej Nanu a declarat purtătorului de cuvînt sovietic faptul „că o înţelegere directă între Rusia şi România nu ar fi exclusă" şi că o atare înţelegere „a interesat în gradul cel mai înalt personalităţile responsabile ale guvernului român care au primit cu satisfacţie această informaţie". Totodată, conformîndu-se instrucţiunilor primite de la Bucureşti, în sensul că trebuie menţinut acest „canal" diplomatic deschis fără a se avansa nimic concret, diplomatul român s-a adresat lui Semionov cu întrebarea : ce aşteaptă Uniunea Sovietică din partea României şi care ar fi rezultatul ? La o astfel de întrebare diplomatul sovietic a răspuns că „nu Rusia are ceva de cerut de la România, ci că România este aceea care trebuie să caute să obţină bunăvoinţa Sovietelor. Germania nu ar mai fi în măsură să apere România şi că în curînd Sovietele ar refuza să mai discute pe altă bază decît aceea a capitulării fără condiţii". Atunci cînd Nanu a fost întrebat de către diplomatul sovietic dacă are mandat din partea unui „grup de opoziţie" pentru a negocia cu Uniunea Sovietică, diplomatul român a răspuns negativ. Informînd telegrafic pe cei din ţară despre discuţia avută cu reprezentantul diplomaţiei sovietice, Nanu şi secretarul de legaţie român la Stockholm, Gheorghe Barbul, şi-au exprimat părerea că „cel puţin opoziţia ar trebui să păşească la negocieri cu Uniunea Sovietică" [71].

La începutul lunii februarie 1944, ca urmare a unui aviz favorabil primit din partea aliaţilor, guvernul antonescian, cu acordul regelui şi al fruntaşilor partidelor politice burgheze, a hotărît să trimită la Cairo, pentru tratative, un emisar neoficial [72]. Alegerea s-a oprit la prinţul Barbu Ştirbei, care la 1 martie a sosit la Ankara şi de aici a plecat la

[70] Ibidem, dosar S.1, Stockholm, vol. 2, 1943, f. 267—268.
[71] Ibidem, dosar S.1, Stockholm, vol. 1, f. 4—6.
[72] *Marea conflagraţie a secolului XX*, p. 317.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Cairo, unde la 17 martie a început, într-un context politico-militar cu totul neprielnic, convorbiri cu lordul Moyne, cu ambasadorul sovietic N. V. Novikov şi cu ambasadorul american Mac Veagh. La data respectivă, evenimentele politico-militare din zona care ne interesează cunoscuseră o evoluţie rapidă, favorabilă aliaţilor, în comparaţie cu perioada iniţială a angajării diplomaţilor români în tratative cu aliaţii.

Astfel, la începutul lunii aprilie 1944 trupele sovietice au ajuns în Moldova de nord; în virtutea hotărîrilor ce fuseseră luate la conferinţele interaliate de la Moscova şi Teheran, guvernele american şi englez au recunoscut guvernului sovietic prioritatea în tratativele cu România. Dealtfel, încă de la 16 ianuarie, cînd se făceau pregătiri în vederea începerii tratativelor cu emisarul român la Cairo, guvernul britanic a informat guvernul sovietic că, avînd în vedere că trupele sovietice „vor fi primele care vor ajunge în România, guvernul sovietic va juca rolul principal la stabilirea condiţiilor armistiţiului" [73]. La 2 aprilie 1944, cînd trupele sovietice au ajuns la graniţa cu România, Viaceslav Molotov, ministrul afacerilor externe al U.R.S.S., a făcut o declaraţie prin care se garanta suveranitatea României de către Uniunea Sovietică. El a precizat că „intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României este dictată exclusiv de necesităţile de război şi de faptul că trupele inamice continuă rezistenţa". Cu acel prilej, Molotov mai sublinia că Uniunea Sovietică „nu urmăreşte scopul de a dobîndi vreo parte din teritoriul României" [74].

În noua situaţie politico-militară la care se ajunsese se evidenţia cu toată claritatea faptul că efectul acţiunilor diplomatice iniţiate cu aliaţii de către reprezentanţii partidelor burgheze, cu sau fără avizul cercurilor guvernante şi al regelui, era aproape nul. Discuţiile la care ei participaseră, tatonările pe care le făcuseră erau sterile, nu avuseseră efectul scontat. Încă de la întîlnirea din 17 martie 1944 a lui Barbu Ştirbei „cu delegaţii celor trei mari aliaţi", cărora le-au fost expuse „vederile opoziţiei şi posibilităţile de acţiune pe care opoziţia se obligă să le execute", emisarului român i „s-a repetat că prima condiţie inevitabilă (a angajării tratativelor — *n.n.*) rămîne mai întîi o capitulare fără condiţii" [75]. Prin telegrama adresată lui Ion Antonescu la 23 martie de către generalul Wilson, comandantul suprem al forţelor aliate din Mediterana, i se ceruse să nu mai întreprindă vizita ce fusese proiectată la Hitler. În cazul în care Antonescu n-ar fi ţinut seama de acea recomandare s-ar fi apreciat că el ar da dovadă, în continuare, de colaborare pînă „în

[73] Citat după dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 196—197.

[74] *Relaţiile sovieto-române*, Editura în limbi străine, Moscova, 1944, p. 4.

[75] Arh. M.I., dosar nr. 40001, vol. 50, Raportul lui I. Maniu prezentat la şedinţa P.N.Ţ. din 4 iulie 1946 (în continuare se va cita: *Raportul lui Maniu din 1946*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

final" cu Germania. Prin aceeaşi telegramă se cerea lui Antonescu să se alăture imediat celor trei mari puteri şi să ordone trupelor române să înceteze rezistenţa împotriva armatei sovietice pentru a contribui apoi la înfrîngerea germanilor pe frontul de sud. În continuare, în acelaşi document se sublinia : „Vom judeca după rezultate. Iar termenii păcii impuşi de curînd României vor fi în largă măsură determinaţi de măsura în care ea va contribui la înfrîngerea Germaniei. Cu cît veţi încurca mai mult pe germani cu atît mai repede va veni înfrîngerea lor şi în acelaşi timp salvarea României de a nu deveni cîmp de bătaie în cursul săptămînilor viitoare" [76]. Telegrama generalului Wilson a ajuns însă prea tîrziu la Bucureşti ; între timp, Ion Antonescu plecase la Cartierul general al lui Hitler.

În situaţia nou creată Iuliu Maniu transmite la 25 martie o telegramă la Cairo în care arăta că dacă Antonescu, de acord cu Hitler, va continua războiul, atunci el „este hotărît să reacţioneze prin răsturnarea" lui Antonescu. Într-o atare eventualitate, preşedintele P.N.Ţ. dorea „să ştie pe ce ajutor poate conta din partea aliaţilor". Faţă de această alternativă, după ce s-a consultat cu reprezentanţii Marii Britanii şi S.U.A., ambasadorul sovietic, Novikov, a transmis lui Maniu, prin Barbu Ştirbei, „în esenţă", următorul răspuns : dacă Maniu „organizează lovitura de stat contra germanilor" şi răstoarnă guvernul Antonescu, guvernul sovietic este gata să încheie cu preşedintele P.N.Ţ. „un acord relativ la asistenţa militară sovietică". Din cele consemnate mai sus rezultă că punctul de vedere comunicat iniţial de către aliaţi la începutul tratativelor cu Ştirbei — capitulare fără condiţii — a căpătat sensuri, aspecte şi nuanţe noi. Evoluţia extrem de rapidă a evenimentelor militaro-politice l-a determinat pe Ştirbei să ceară, prin Al. Cretzeanu, ca Ion Antonescu să stabilească imediat legătura cu aliaţii printr-un post telegrafic fără fir [77]. La data de 5 aprilie, guvernul britanic a comunicat prin Cretzeanu că „în cazul cînd România se hotărăşte a rezista Germaniei, poate conta pe un puternic sprijin aerian sub formă de bombardament asupra punctelor pe care guvernul român le va indica" [78]. În telegramele trimise din străinătate, de către acelaşi Cretzeanu, guvernanţilor, se stipula că în problema respectivă trebuie luată „o hotărîre fără întîrziere. Un refuz categoric a se discuta, ar putea închide poarta la orice negocieri viitoare" [79]. În aceeaşi ordine de idei, diplomatul român mai preciza că guvernul trebuie „să răspundă îndată dacă acceptă propunerea

[76] Arh. M.A.E. dosar T.1/Ankara, vol. 1, f. 144.
[77] Ibidem, dosar T.1/Ankara, vol. 1, f. 152, 165 şi 182.
[78] Ibidem, f. 183.
[79] Ibidem, f. 180.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

guvernului sovietic, cu care ceilalţi aliaţi se asociază deplin" [80]. Continuînd să se situeze pe aceleaşi poziţii lipsite de fermitate, de expectativă iluzorie, proprie reprezentanţilor grupărilor şi cercurilor burgheze, guvernul român n-a dat celor cu care se angajase tratativele un răspuns prompt şi clar. În cazul dat, evident, orice aşteptare sau întîrziere aveau să aducă noi date în rezolvarea ecuaţiei tratativelor cu aliaţii. În conjunctura ivită, la 7 aprilie Barbu Ştirbei comunica lui Mihai Antonescu faptul că, cu două zile mai înainte de acea dată, ambasadorul sovietic i-a declarat: „Cît timp trupele germane luptă în România amestecate cu trupele române, un armistiţiu nu este posibil din punct de vedere practic. Soluţia imediată este deja indicată de Aliaţi prin telegrama din 30 martie a guvernului englez, cînd guvernul sovietic a cerut: 1. ca trupele române să se predea ruşilor, care la rîndul lor le vor pune la dispoziţia mareşalului Antonescu; 2. ca guvernul român să delege o persoană competentă sau unul din generalii actualmente prizonieri în Rusia spre a stabili un contact direct între cele două comandamente, în scopul de a rezolva problemele practice în legătură cu ajutorul militar mutual împotriva germanilor".

Diplomatul sovietic aştepta, fireşte, răspunsul oficialităţilor române. „Deşi au trecut 7 zile — declara ambasadorul sovietic — nu s-a primit nici un răspuns şi nici nu s-a confirmat primirea comunicării privitoare la această propunere, care, dacă nu de jure cel puţin de facto ar stabili legături de cobeligeranţă. Situaţia cere un răspuns hotărît şi grabnic, dat fiind mai cu seamă că trupele ruseşti luptă pe teritoriul român. Numai după ce se va fi făcut acest prim pas, se vor putea relua negocierele". La rîndul său, fiind şi el în aşteptarea răspunsului din ţară, Al. Cretzeanu aprecia, cu deplin temei, că „se impune imperios a lua o hotărîre, căci orice întîrziere ne înrăutăţeşte situaţia şi expune oraşele noastre la noi bombardamente" [81]. La 10 aprilie 1944, reprezentantul Legaţiei sovietice din Stockholm, Semionov, comunica lui F. Nanu: „Am dori să avem de-a face cu guvernul actual al României şi sîntem gata să-l ajutăm să-şi elibereze ţara de germani, dacă acest guvern este capabil să organizeze rezistenţa împotriva germanilor. Însă, deoarece nu există multe speranţe în acest sens, noi sîntem gata să avem de-a face, în acelaşi timp, cu opoziţia română, în persoana lui Maniu şi Brătianu" [82]. În acelaşi timp, diplomatul sovietic a dezminţit zvonul potrivit căruia guvernul sovietic ar intenţiona să formeze el un guvern român, avîndu-l în frunte pe dr. Petru Groza sau pe Petre Constantinescu-Iaşi. „În general, guvernul

[80] Ibidem, f. 183.
[81] Ibidem, f. 187.
[82] Ibidem, dosar S.1 Stockholm, vol. 1, f. 220.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

sovietic nu intenţionează să formeze nici un guvern pentru România, considerînd că aceasta constituie o afacere a românilor înşişi" [83]. În dimineaţa zilei de 12 aprilie 1944 ambasadoarea Alexandra Kollontai, aflată în convalescenţă într-o localitate apropiată de Stockholm, l-a întîlnit pe diplomatul român F. Nanu, cu care prilej i-a explicat că guvernul sovietic privea chestiunea tratativelor cu reprezentanţii români „ca foarte serioasă şi nu ca simple sondări" şi că în problema dată trebuie „păstrată cea mai mare discreţiune faţă de orişicine, guvernul sovietic avînd grijă a informa pe aliaţii săi" ; ambasadoarea sovietică i-a mai spus lui Nanu că Stalin doreşte „să se înţeleagă cu popoarele vecine, făcîndu-le prietene". F. Nanu a mai fost informat că a fost „comunicat la Moscova reproşul pe care l-am făcut guvernului sovietic de a nu fi reacţionat mai devreme la sondările noastre de la începutul lui ianuarie şi a ne fi comunicat atunci confidenţial noua sa politică faţă de noi" [84].

În aceeaşi zi de 12 aprilie, dar după-amiază, Semionov a înaintat lui F. Nanu, la Stockholm, o „notă" care cuprindea condiţiile „minime de armistiţiu" ale U.R.S.S. — condiţii care fuseseră puse de acord cu aliaţii occidentali — spre a fi transmise lui Ion Antonescu şi lui Iuliu Maniu. Pe data de 13 aprilie se aflau în posesia aceluiaşi document şi diplomaţii români aflaţi la Cairo şi la Ankara, respectiv Barbu Ştirbei şi Al. Cretzeanu [85].

În esenţă, condiţiile de armistiţiu prevedeau : desprinderea României din Axă şi intrarea ei în războiul contra Germaniei naziste ; restabilirea graniţei sovieto-române aşa cum a fost în vara anului 1940 ; compensarea pagubelor pricinuite Uniunii Sovietice ; eliberarea prizonierilor şi a celor internaţi ; acordarea posibilităţilor pentru trupele sovietice şi ale celorlalţi aliaţi de a folosi teritoriul României ; anularea arbitrajului de la Viena şi acordarea de ajutor României pentru eliberarea Transilvaniei [86].

În ordinul de zi dat cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, I. V. Stalin s-a referit şi el la aceste condiţii de armistiţiu, subliniind, totodată, că „România, Ungaria, Finlanda şi Bulgaria nu au decît o singură posibilitate de a evita catastrofa : aceea de a o rupe cu germanii şi de a ieşi din război. Dar cu greu s-ar putea crede că actualele guverne ale acestor ţări ar fi în stare s-o rupă cu germanii. Trebuie să se presupună că popoa-

[83] Ibidem.

[84] Ibidem, f. 160.

[85] Ibidem, dosar Ankara, 1944, vol. 1, f. 212. În introducerea documentului înmînat lui Al. Cretzianu scria : „Personal pentru dl. mareşal Antonescu : guvernul englez transmite prin generalul Arnold, ataşatul militar britanic la Ankara, următorul mesaj d-lui mareşal Antonescu".

[86] Ibidem, dosar S.I/Stockholm, vol. 1, f. 157, 159, 221 ; *Raportul lui Maniu din 1946*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

rele acestor ţări vor trebui să ia ele însele în mînă cauza eliberării lor de sub jugul german“ [87].

Faţă de condiţiile minime de armistiţiu propuse de Uniunea Sovietică, guvernul român a manifestat la început tăcere ; surprinşi probabil de o asemenea stare de fapt, funcţionarii Legaţiei sovietice din Stockholm — care asigurau legătura cu Legaţia română — apreciau la 27 aprilie că România ar trebui să acţioneze, climatul sovietic fiind favorabil [88]. În acelaşi climat de efervescenţă diplomatică, de la Legaţia sovietică s-a mai transmis, prin un anume Kirill Garanov, recomandarea ca românii „să se hotărască şi în ultimul moment să acţioneze ca oameni întregi. Nu este prea tîrziu ! [...]. Va fi păcat dacă tăvălugul maşinii de război se va rostogoli peste întreaga Românie“ [89].

Realitatea, faptele aveau să dovedească din nou că lipsa de hotărîre şi expectativa i-au caracterizat, în continuare, pe reprezentanţii guvernului şi ai partidelor burgheze. Ieşiseră însă acum la iveală, parcă mai clar decît înainte, evidente deosebiri de păreri între părţile aflate în tratative. Principalele puncte divergente între România şi U.R.S.S. şi care au trenat acceptarea armistiţiului propus de către Uniunea Sovietică se refereau la unele probleme teritoriale [90]. Tîrziu, adică pe 29 mai 1944, Ion Antonescu a dat în mod oficial un răspuns privitor la condiţiile de armistiţiu. În răspuns se arăta, între altele : „Guvernul român regretă că guvernul rus nu a răspuns înainte de 11 aprilie la comunicarea sa din 3 ianuarie, prin care i-a făcut cunoscut că este doritor în principiu de a se retrage din război şi doreşte să cunoască condiţiile ruse“ ; că în momentul cînd a primit condiţiile de armistiţiu „situaţia a devenit mult mai dificilă pentru guvernul român, ţara neputîndu-se retrage din război decît cu preţul unor sacrificii mult mai mari decît ar fi fost cazul cu 4 luni mai înainte — cînd germanii nu aveau decît foarte puţine trupe în România“ [91]. În răspuns se arăta, de asemenea, că guvernul român nu poate „să se angajeze să colaboreze de îndată cu armatele ruse sau aliate contra germanilor“, dar că, dacă aceştia „ar refuza să evacueze teritoriul român într-un termen foarte scurt, 15 zile de pildă de la data avizării lor, armata română s-ar alătura trupelor ruse pentru a-i sili să evacueze România“. În răspuns se mai sublinia faptul că armata aliată s-ar putea deplasa pe teritoriul român acolo unde situaţia militară ar cere-o, bucurîndu-se de înlesnirile de comunicaţie, cu condiţia ca peste

[87] *Despre Marele război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, ediţia a IV-a, Editura de stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1955, p. 131—132.
[88] Arh. M.A.E., dosar S.1/Stockholm, 1944. vol. 1, f. 167.
[89] Ibidem. f. 184.
[90] Ibidem, f. 182.
[91] Ibidem, f. 218—219.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tot administrația civilă să fie numai română și aceasta să se conducă după legile și regulamentele române în vigoare, iar guvernului român să i se rezerve o zonă „în care nici o forță armată a aliaților nu ar putea pătrunde". În sfîrșit, în răspuns se mai cerea ca rezolvarea litigiilor teritoriale să se facă la sfîrșitul conflagrației, pe baza principiului „autodeterminării popoarelor", iar despăgubirile de război cerute României de către U.R.S.S. să fie discutate „la momentul oportun" [92].

La 31 mai, prin Legația sovietică din Stockholm, s-a primit răspuns la atît de mult discutatele probleme privitoare la „condițiile de armistițiu". Printre altele, în răspuns se arăta că în ce privește ieșirea României din Axă și trecerea ei de partea Națiunilor Unite, problemele frontierei de est și înapoierea tuturor prizonierilor de război, toate aceste condiții minime „nu pot fi schimbate și trebuie primite în întregime" ; în ce privește despăgubirile de război, guvernul sovietic se arată dispus „să țină seama de situația grea a României și să reducă într-o măsură sumele la care Rusia are drept" ; în răspuns se mai preciza că guvernul sovietic „n-are nici o obiecțiune în principiu" de a lăsa guvernului român o zonă în care să nu pătrundă forțe armate ale aliaților ; nu se făceau obiecțiuni nici în privința fixării unui termen de 15 zile, timp în care armata germană ar fi urmat, chipurile, să părăsească teritoriul românesc ; în ce privește „păstrarea administrației române — se mai stipula în același document — [...] guvernul sovietic este gata să ajungă la un oarecare compromis în favoarea României pe această chestiune" [93]. La precizările cerute expres de F. Nanu în legătură cu unele noi aspecte legate de armistițiu, însărcinatul cu afaceri sovietic de la Stockholm a comunicat la 2 iunie că „dacă prin imposibil, germanii părăsesc România de bunăvoie în termen de 15 zile, guvernul sovietic n-are nici o obiecțiune ca România să rămînă neutră" ; de asemenea, diplomatul sovietic a mai comunicat că „în ceea ce privește trimiterea unei delegații române în Uniunea Sovietică, guvernul (sovietic — *n.n.*) n-are nici o obiecțiune". Dealtfel, în această chestiune, la 5 iunie, F. Nanu a primit un răspuns și mai clar : „Pentru trecerea delegației române se poate alege între ambele căi, adică cu avionul sau prin front. Ajunge dacă ministrul Nanu ne comunică semnele distinctive ale avionului sau parola delegației, precum și locul și ora trecerii delegației sau a avionului" [94].

Demersurile făcute de F. Nanu în timpul tratativelor purtate cu diplomații sovietici la Stockholm nu erau, firește, pe placul antoneștilor. La rezultatele la care se ajunsese prin intermediul lui Nanu, și raportate

[92] Ibidem.
[93] Ibidem, f. 213—215.
[94] Ibidem, f. 215.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Ministerului de Externe, Mihai Antonescu şi-a manifestat o evidentă nemulţumire şi l-a acuzat chiar pe diplomatul român, la 11 iunie 1944, de „depăşirea instrucţiunilor verbale". Titularul aceluiaşi minister îi mai transmitea lui Nanu că „termenul de 15 zile a fost prea scurt", iar în problemele teritoriale „se menţin rezervele ce cunoaşteţi" şi că „există şi teama ca prin precipitarea negocierilor la Stockholm să fie compromise alte eventuale posibilităţi" [95]. Atitudinea avută de oficialităţile de la Bucureşti faţă de activitatea sa l-a surprins în mod neplăcut pe Nanu. Ca atare, acesta avea să-i spună lui Mihai Antonescu : „M-a amuzat uimirea. A fost mai degrabă dezaprobarea ? De fapt nu am primit instrucţiuni, ci numai obiecţiuni pe care a trebuit să le concretizez într-o formă constructivă [...]. În ceea ce priveşte compromiterea altor posibilităţi, n-am înţeles de la d-ta că ar exista. Dacă totuşi mai există, cred că nu este timp de pierdut pentru a stabili acest lucru şi a ne hotărî într-un fel sau altul" [96].

Tergiversările şi nehotărîrea cu care privea ministrul de externe român — şi în general nu numai el, ci şi alţi reprezentanţi oficioşi ai guvernului român şi ai partidelor burgheze — tratativele purtate de F. Nanu la Stockholm l-au determinat pe experimentatul diplomat român să-i adreseze o scrisoare personală lui Mihai Antonescu, împărtăşindu-i punctul său de vedere privind situaţia grea în care se afla România în acel moment. În acest sens, F. Nanu scria, la 6 august 1944 : „Ultimele dv. întrebări şi comunicări îmi îngăduiesc să vă răspund foarte deschis, aşa cum cer, cred, împrejurările dramatice ale zilelor de azi". În continuare, diplomatul român arăta că se face o mare greşeală insistîndu-se atît de mult pe lîngă anglo-saxoni, deşi se vedea că „englezii şi americanii refuză [...] să ne ia apărarea şi ne trimit chiar ei mereu la ruşi ; nu cîştigăm, dimpotrivă, apelînd mereu la ei chiar indirect [...]. Părerea mea v-o mărturisesc foarte deschis : sînt convins că cea mai mare greşeală pe care am putea s-o facem ar fi să fim surprinşi de sfîrşitul războiului în situaţia de azi, în care sîntem învinuiţi de a căuta numai să cîştigăm timp şi a induce în eroare pe aliaţi, numai fiindcă ţinem de fapt cu germanii, chiar pînă a ne jertfi pe noi înşine. Ni se poate ierta să fi luptat pentru interesele noastre, dar nu pentru acelea ale Germaniei. Or, interesul nostru e să ieşim din război, odată ce el este pierdut, chiar dacă se grăbeşte astfel înfrîngerea germană şi poate cu atît mai mult" [97].

Concomitent cu pertractările de la Stockholm şi Cairo, Ministerul de Externe al României a reluat contactele pe cale diplomatică cu aliaţii

[95] Ibidem, f. 233.
[96] Ibidem, f. 244 ; vezi şi vol. 2, f. 17—18.
[97] Ibidem, dosar S.1/Stockholm, vol. 2, f. 21—26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

occidentali prin oficiile diplomatice de la Lisabona, Madrid şi Berna, situîndu-se însă pe vechea poziţie, adică aceea a tergiversărilor, a obţinerii de garanţii „speciale", formulînd fel de fel de explicaţii. Chiar şi în luna aprilie 1944, după ce România primise condiţiile „minime de armistiţiu", Scarlat Grigoriu înainta diplomatului american Haves, aflat la Madrid, un chestionar întocmit la Bucureşti, la care urma să se primească răspuns de la guvernul S.U.A. Principala întrebare cuprinsă în chestionarul respectiv se referea la faptul dacă occidentalii „se mai consideră sau nu interesaţi în problema României". La o întrebare pusă de interlocutorul american privitor la poziţia pe care se situa la acea dată Ion Antonescu, diplomatul român făcea precizarea că acesta „este la curent (cu tatonările ce se făceau în vederea semnării unei convenţii de armistiţiu — *n.n.*) şi nu constituie un obstacol" [98]. La o încercare de mediere prin intermediul Turciei în negocierile româno-anglo-americane, N. Menemencioglu a precizat că „frontul diplomatic anglo-americano-sovietic nu prezintă nici o fisură şi că i-ar fi imposibil a încerca să stea de vorbă numai cu anglo-americanii" [99]. Totodată, şeful Legaţiei române din Madrid telegrafia la Bucureşti, la 12 iunie, că „din toate elementele care îmi stau la dispoziţie cu privire la chestiunea care ne interesează, trebuie să tragem concluzia că superiorii profesorului (ambasadorul american în Spania, prof. Hayes — *n.n.*) refuză să primească comunicări preliminare discuţiilor de fond, care trebuie purtate în patru (U.R.S.S., S.U.A., Anglia şi România — *n.n.*), între delegaţi învestiţi cu depline puteri". În aceste condiţiuni — sublinia diplomatul român — sîntem „în faţa alternativei : primim sau nu să trimitem delegaţi pentru a încheia armistiţiul ; cînd acţiunea militară în curs va ajunge la succesul urmărit, nici chiar negocierele acestea nu vor fi posibile, ci vom fi înglobaţi în lotul adversarilor". Pe aceeaşi cale, Mihai Antonescu a fost informat că „orice argumente în favoarea noastră sînt respinse categoric cu refuzul «această problemă trebuie discutată între cei patru»" şi că „un aranjament pe baza transmisă prin F. Nanu este posibil purtînd mai bine patru semnături decît nimic" [100]. În acelaşi timp, din Madrid se răspunde guvernului român că se „refuză în chipul cel mai categoric să discute cu [...] orice delegaţi civili sau militari care ar mai fi trimişi [...], dacă nu au depline puteri pentru a negocia şi semna o convenţie de armistiţiu", că „pentru moment nu îi interesează (pe aliaţii occidentali — *n.n.*) posibilităţile politice sau economice de viitor, ci pur şi simplu ieşirea ime-

[98] Ibidem, dosar S.5/Madrid, 1944. vol. 2, f. 183—184.
[99] Ibidem, dosar T.2/Ankara, 1944, vol. 2, f. 68.
[100] Ibidem, dosar S.5/Madrid, 1944, vol. 2, f. 134 ; vol. 3, f. 45—46.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

diată a României din sistemul militar al Germaniei", fapt pentru care „nici un argument nu îi poate clinti din această poziţie" [101].

Cu toate că situaţia în care se afla România era de-a dreptul dramatică, în loc să tragă concluziile necesare şi să acţioneze în sensul comandamentelor fundamentale ale momentului, Ion şi Mihai Antonescu au continuat pe mai departe pertractările de tot felul, sperînd, chipurile, să obţină ceea ce în mod practic era imposibil. În acest sens, ei au telegrafiat la Madrid, la 30 iunie : „Nanu a fost din nou solicitat cu comunicări la care n-am răspuns crezînd că la dv. se gîndeşte serios şi european" [102]. Urmarea a fost că şi la Madrid s-a ajuns cu tratativele la un punct mort. Ca atare, la 7 iulie 1944, şeful Legaţiei române lua la cunoştinţă telegrama trimisă din Washington, ca răspuns la „chestionarul" lui Mihai Antonescu, în care se arăta că : „1. Guvernele aliate au transmis României, în diferite rînduri, avertismente şi invitaţiunea de a ieşi din război. Ele constată că guvernul român continuă să lupte alături de Germania, împotriva Rusiei. S-a pierdut astfel un timp foarte preţios. 2. Faţă de această situaţie şi dat fiind totala lipsă de caracter oficial al chestionarului, guvernele aliate nu socotesc că este cazul de a se da lămuriri şi asigurările cerute. 3. Guvernele aliate consideră că a sosit absolut ultimul moment în care România mai poate să-şi schimbe politica externă, fără a risca să sufere consecinţele înfrîngerii totale şi definitive. În acest scop guvernele aliate propun ca un delegat român cu depline puteri, repet cu depline puteri, să se prezinte fără întîrziere la Cairo, la oricare din cele trei Legaţiuni ale celor trei puteri. La negocieri ar participa Rusia, S.U.A. şi Anglia" [103].

Din motive greu de înţeles, guvernul român nu a dat curs acestei invitaţii.

În aceeaşi notă a tergiversărilor şi pertractărilor, a propunerilor şi contrapropunerilor, a explicaţiilor şi şovăielilor din partea guvernanţilor şi a partidelor politice burgheze se desfăşurau şi tratativele la Cairo. În timpul negocierilor de aici s-au transmis 106 mesaje şi s-au recepţionat 103. La 19 aprilie, Iuliu Maniu şi-a dat asentimentul de acceptare a începerii tratativelor, pe baza condiţiilor formulate de aliaţi [104], cerînd însă un şir de precizări şi „noi explicaţii" asupra „unor importante probleme din textul preliminar". Ca urmare a unor repetate propuneri şi contrapropuneri ale „opoziţiei", ambasadorul sovietic Novikov a comunicat la 30 mai lui Barbu Ştirbei că guvernul sovietic refuză orice

[101] Ibidem, vol. 3, f. 69.
[102] Ibidem, f. 63.
[103] Ibidem, f. 83—85.
[104] *Raportul lui Maniu din 1946.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

discuţii privind precizările cerute de Maniu pînă ce acesta nu declară „precis dacă acceptă sau nu condiţiile armistiţiului“ [105].

În această situaţie, la 11 iunie, Maniu a transmis „acceptarea formală a condiţiunilor“. Dar pînă în acel moment se pierduse un timp preţios. Sesizînd un atare adevăr diplomatul român Victor Cădere transmitea de la Lisabona la Bucureşti :„Tratativele Ştirbei sînt la un punct mort, fără şansă de a fi reluate cu succes. Se pare că atît el cît şi şefii opoziţiei care l-au mandatat sînt socotiţi prea bătrîni pentru rezolvarea chestiunilor în curs pentru care s-ar prefera discuţiuni cu mareşalul Antonescu“ [106].

În acest context, la 22 iunie, Grigore Niculescu-Buzeşti a comunicat la Ankara lui Al. Cretzeanu un mesaj pe care urma să-l transmită „din înalt ordin“ (regal — *n.n.*) la Cairo. În mesaj se vorbea despre ajutorul pe care cercurile palatului şi partidele politice burgheze îl cereau din partea Naţiunilor Unite [107].

Puterile aliate, cu toate insistenţele lui Maniu, nu au mai manifestat nici un interes pentru tratative şi nici măcar nu au mai răspuns la mesajul din 22 iunie [108]. Acum situaţia era cu totul alta, evident, în favoarea aliaţilor [109]. La 6 iunie 1944 avusese loc debarcarea forţelor americane şi engleze în Normandia, acţiune care „a pus capăt oricăror speranţe de a vedea materializîndu-se în Balcani un efort major anglo-american“ [110]; trupele sovietice declanşaseră marile operaţii ofensive strategice pe fronturile din Karelia (10 iunie), Lvov-Sandomirerz (13 iunie) şi Bielorusia (23 iunie), Germania nazistă fiind prinsă, fără scăpare, în cleştele a două mari fronturi ; erau în plin proces de pregătire operaţia de la Iaşi-Chişinău şi operaţia „Anvil“ din sudul Franţei ; aliaţii căzuseră de acord încă mai de mult că problemele militare privind România erau de resortul Uniunii Sovietice [111]. Totul demonstra acum, mai mult ca oricînd, viabilitatea căii revoluţionare a luptei armate a întregului nostru popor, soluţie ştiinţific fundamentată de către Partidul Comunist Român pentru ieşirea României din „Axă“ şi trecerea de partea Naţiunilor Unite, pentru eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă. În spiritul acestei concepţii a acţionat cu consecvenţă partidul comunist, în pofida tuturor greutăţilor, organizînd rezistenţa naţională antifascistă şi antihitleristă în ţară. Aceleiaşi concepţii i-a fost închinată cu dăruire profund patrio-

[105] *Ibidem.*
[106] Arh. M.A.E., dosar P.1/Lisabona, vol. 3, f. 118.
[107] *Raportul lui Maniu din 1946.*
[108] *Ibidem.*
[109] Vezi detalii ample în : dr. Eugen Preda. *op. cit.*, p. 234—250.
[110] Arh. st. Bucureşti, fond Casa regală, dosar nr. 8/1944, f. 1.
[111] Dr. Eugen Preda, *op. cit.*, p. 247.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

tică ampla şi perseverenta activitate desfăşurată de comunişti pe lîngă partidele şi organizaţiile politice de masă democratice şi Partidul Social-Democrat, pe lîngă Partidul Naţional-Ţărănesc, Partidul Naţional-Liberal şi gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărăscu, pe lîngă cercurile palatului şi cele militare, Partidul Comunist Român reuşind, în final, să închege acel larg sistem de alianţe politice, pe baza obiectivelor programatice ale comuniştilor, în cadrul căruia el avea rolul organizator, catalizator şi dinamizator în acţiunea de pregătire politico-militară a revoluţiei de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, care avea să deschidă o eră nouă în istoria României *. Insurecţia din august 1944, pregătită în mod temeinic de către Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forţe antihitleriste, s-a dovedit a fi unica soluţie de salvare a patriei de la o catastrofă naţională, de desprindere a României din „Axa" fascistă şi alăturarea ei Naţiunilor Unite, pentru eliberarea ţării de sub dominaţia fascistă şi recîştigarea independenţei şi suveranităţii ei naţionale.

* Despre rolul hotărîtor al P.C.R. în organizarea luptei poporului român împotriva dictaturii antonesciene, războiului hitlerist şi Germaniei naziste, în pregătirea şi desfăşurarea revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944 există o foarte bogată literatură de specialitate şi nu ne propunem să mai facem referiri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Colonel CONSTANTIN NICOLAE

CONCEPŢIA MILITARĂ A. P.C.R. ŞI A CELORLALTE FORŢE POLITICE ANTIHITLERISTE CU PRIVIRE LA TRECEREA ROMÂNIEI DE PARTEA NAŢIUNILOR UNITE ŞI RIDICAREA ÎNTREGULUI POPOR LA LUPTĂ ARMATĂ ÎMPOTRIVA GERMANIEI NAZISTE (1944)

După cum este cunoscut, în timpul celui de-al doilea război mondial, partidele şi forţele politice revoluţionare, progresiste, democratice şi antihitleriste din România, deşi erau interzise, conducerile lor — în cazul partidului comunist totalitatea lui — au acţionat clandestin, sub diferite forme, împotriva dictaturii interne şi dominaţiei naziste şi, fireşte, au avut concepţiile lor politice şi militare asupra cursului general al conflagraţiei şi a modului de salvgardare a ţării. Unele din aceste concepţii au coincis în ce priveşte esenţa lor, altele au fost diferite, iar la începutul verii anului 1944, cînd şi organizatoric aceste partide au început să se unească pe o platformă de luptă antihitleristă comună, s-a cristalizat în rîndurile liderilor lor o gîndire militară unitară, a cărei aplicare era menită să ducă la eliberarea patriei.

În linii mari, între septembrie 1940 şi martie 1944, concepţia militară a P.C.R. a evoluat în funcţie de evenimentele politice interne şi internaţionale importante ce au avut loc. Pînă la începerea războiului germano-sovietic, părerile comuniştilor români în acest domeniu, exprimate în mod sintetic, erau : lupta împotriva dictaturii militare-fasciste pentru ca armata română să nu fie trimisă în război alături de Germania ; demascarea pactului tripartit ; România să nu intre în război împotriva Iugoslaviei sau Greciei ; alungarea trupelor germane de pe pămîntul românesc ; acţiuni energice pentru ca ţara să nu fie tîrîtă într-un război împotriva Uniunii Sovietice [1]. În spiritul acestei concepţii comuniştii au chemat masele la rezistenţă şi au început să le organizeze.

După dezlănţuirea războiului împotriva U.R.S.S. de către Germania nazistă, P.C.R., luînd în considerare scopul esenţial, final al acestui

[1] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh. I.S.I.S.P.). cota Ab. XXV-3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

război — distrugerea statului socialist sovietic și asigurarea dominației mondiale pentru Germania nazistă — s-a declarat din primul moment împotriva conflagrației și a condamnat-o cu vehemență. Prin documentele programatice din iulie și septembrie 1941, C.C. al P.C.R. își fixează și obiectivele politicii sale pe plan militar : paralizarea producției de război, a transporturilor de trupe, armament și muniții ; doborîrea dictaturii antonesciene ; ieșirea României din război, trecerea ei de partea Națiunilor Unite și lupta comună împotriva hitlerismului ; alungarea din țară a ocupanților naziști și, în acest cadru, eliberarea părții de nord a Transilvaniei de sub ocupația horthystă. Ca formă de luptă, posibilă pentru oricine, partidul preconiza sabotajul ; ca procedeu armat —luptele de partizani, considerînd că aceste două forme de luptă „grăbesc zdrobirea ocupanților hitleriști și eliberarea țării“ [2].

Din această apreciere rezultă că formele de luptă preconizate nu erau singurele posibile. Dealtfel, în documentele amintite, propunînd constituirea unui Front Unic Național din toate partidele, organizațiile de masă și personalitățile culturale și științifice, comuniștii accentuau că înfăptuirea lui era „pentru realizarea cerințelor cuprinse în platformă“, dar nu menționau prin ce anume mijloace, lăsînd să se înțeleagă că ele urmau să fie stabilite de conducerea acestui Front. Tot atunci (în 1941) comuniștii au emis — iar pe parcurs au popularizat-o pe larg — deviza „întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste“, ceea ce însemna că era posibilă și această formă superioară de luptă, fiind vizată pentru îndeplinirea ei, în primul rînd, armata.

În cadrul acestor coordonate generale, P.C.R. a acționat în mod consecvent. La 28 noiembrie 1943 el elaborează un plan de organizare a „aparatului de război“, prin care, în urma unei analize a situației militare de pe frontul de est și a României, stabilea înființarea unei Comisii centrale speciale și respectiv a unor comisii regionale și locale speciale, fiecare avînd cîte un grup operativ cu cinci diviziuni : informații, legături, operații, politică, servicii. La rîndul lor, diviziunile trebuiau să se compună din două pînă la patru secții. Aproape fiecare secție se ocupa cu probleme militare. Dintre aceste probleme remarcăm : organizarea acțiunilor de sabotaj, a grupelor și detașamentelor de partizani și a grupurilor de militari patrioți.

Rostul „aparatului de război“ [3] era astfel definit în cuprinsul planului : „Creat astăzi cu misiunea de a lovi mașina de război hitleristă și susținătorii ei, aparatul acesta, experimentat în luptă, va trebui să

[2] Ibidem, cota Ab. XXV-2.

[3] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare se va cita : Arh. C.C. al P.C.R.), fond nr. 1, dosar nr. 7 987, mapa doc. II, anul 1943.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

devină în mîna partidului o armă de izbire puternică în perioada luptei pentru cucerirea puterii politice, pentru ca după aceasta, adaptat la noile condiţiuni, să treacă pe frontul luptei cu contra-revoluţia şi să garanteze securitatea internă a noului stat"[4].

Pe baza acestui plan, la 20 ianuarie 1944 C.C. al P.C.R. a dat sarcini concrete de organizare a aparatului. După cum se ştie, în acest spirit, au luat fiinţă formaţiunile de luptă patriotice, cu conducere centrală şi regională, şi s-au înfiinţat grupe de militari patrioţi în mai multe unităţi (unele încă din 1943), precum şi cîteva grupe de partizani.

În toamna anului 1943, din iniţiativa P.C.R., se creează Frontul patriotic antihitlerist ; tot atunci P.C.R. intră în legătură cu palatul regal în ideea atragerii regelui şi sfetnicilor săi apropiaţi, civili şi militari, la acţiunea de eliberare a ţării, şi intensifică legăturile, în acelaşi sens, cu Partidul Social-Democrat şi cu liderii partidelor burgheze naţional-ţărănesc şi naţional-liberal.

Conducătorii ultimelor două partide amintite aveau şi ei anumite puncte de vedere cu privire la război, la situaţia militară a ţării. Din calcule diferite, spre deosebire de P.C.R., liderii burghezi nu difuzau în mase părerile lor, ci numai în rîndurile cercurilor conducătoare de partid restrînse. Ei se manifestau ca filo anglo-americani, doreau victoria acestora şi erau potrivnici Germaniei naziste. Cînd Germania şi aliaţii săi expansionişti au atacat din mai multe părţi Iugoslavia, liderii acestor partide au făcut demersuri pe lîngă Ion Antonescu pentru ca acesta să nu angreneze ţara în război împotriva Iugoslaviei şi Greciei. Faţă de o eventuală conflagraţie împotriva U.R.S.S., iniţial ei au considerat necesară expectativa, conservarea armatei române pînă cînd desfăşurarea evenimentelor internaţionale ar fi devenit favorabilă revenirii României la situaţia dinainte de război. După ce însă a fost dezlănţuit războiul contra Uniunii Sovietice, conducerea partidelor respective s-a pronunţat pentru participarea armatei române la lupte, dar numai în faza iniţială a acestuia. Ca urmare, din a doua jumătate a lunii iulie 1941, a cerut ca armata română să înceteze războiul şi să se conserve pentru eliberarea părţii de nord a Transilvaniei, atunci cînd condiţiile vor permite, şi pentru a fi în măsură să stăpînească stările revoluţionare care considerau că vor apare şi se vor manifesta în mod inevitabil spre sfîrşitul sau după terminarea războiului. Liderii acelor partide opinau ca încetarea ostilităţilor împotriva U.R.S.S. să o efectueze Ion Antonescu, promiţîndu-i că, într-o asemenea întreprindere, îi vor acorda sprijinul necesar. În acest sens ei s-au adresat lui Ion Antonescu prin mai multe memorii, scrisori şi proteste. Întrevedeau, în caz contrar şi în ultimă instanţă, şi o ac-

[4] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ţiune fără Antonescu şi împotriva lui[5]. Aceste idei se desprind şi din mesajele dintre Iuliu Maniu şi emisarii săi trimişi la Cairo în primăvara anului 1944 (cu consimţămîntul tacit al lui Ion Antonescu), pentru a negocia condiţiile unui armistiţiu cu reprezentanţii diplomatici ai celor trei puteri aliate — negocieri soldate cu eşec, dar din ele rezultă şi alte probleme de ordin militar. În acest sens remarcăm faptul că Maniu considera că nu este posibilă o acţiune de ieşire din război fără trimiterea în România a unor brigăzi aeropurtate anglo-americane, însoţită de o eventuală debarcare sovietică în Dobrogea. Maniu şi apropiaţii lui optau cu insistenţă pentru prima soluţie. Pe de altă parte aflăm că atunci cînd Maniu a fost întrebat presant de aliaţi dacă avea ceva pregătit din punct de vedere militar, el a comunicat la început că „se gîndeşte să organizeze rezistenţa în Oltenia şi Banat" ; după un timp, le-a transmis că planul a fost schimbat şi acţiunea se va efectua în zona Bucureşti ; apoi, la cîteva săptămîni, a anunţat că şi acest plan a căzut şi că a proiectat ca totul să se desfăşoare în imediata apropiere a frontului ; în sfîrşit, nu după multă vreme, a dat de ştire că şi această variantă şi-a pierdut valabilitatea, întrucît — spunea el — şi în regiunea respectivă situaţia militară s-a schimbat[6].

Acest joc de-a planurile a scos la iveală atitudinea lui Maniu de a tergiversa lucrurile, şovăiala sa de a trece la o acţiune concretă şi, totodată, inexistenţa unei pregătiri militare reale pentru un asemenea scop. Această situaţie s-a confirmat şi în contextul preocupărilor din primăvara lui 1944, pentru soarta ţării, ale tuturor forţelor politice interne antihitleriste.

În acea perioadă, Lucreţiu Pătrăşcanu şi alţi activişti ai P.C.R. îşi intensificaseră legăturile cu Partidul Social-Democrat, cu cercurile politice şi militare ale Palatului, în frunte cu generalul Constantin Sănătescu, cu gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărăscu şi, inclusiv, cu liderii celor două partide burgheze amintite. Se discutau atunci necesitatea imperioasă a creării unei coaliţii a tuturor forţelor politice antihitleriste şi urgentarea găsirii unor soluţii de salvare a ţării de la un dezastru naţional. Se urmărea, în acelaşi timp, cu deosebită atenţie, evoluţia evenimentelor de pe front. În cadrul acestor preocupări, s-a apreciat (se pare, în primul rînd, de unii din sfetnicii civili ai regelui) că s-a ivit un moment prielnic de a efectua o „lovitură de stat", moment creat

[5] Arhiva istorică centrală, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 81/1940, f. 161—164 ; Arhiva Ministerului Afacerilor Interne, dosar nr. 40 001, vol. 47, f. 627—631 ; Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8 174, f. 78—89.

[6] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita : Arh. M.A.E.), fond 71/1939, E.9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

de înfrîngerea trupelor germane pe frontul sovietic (în zona Uman). Despre această problemă Lucreţiu Pătrăşcanu, într-o şedinţă a Consiliului de Miniştri, din 16 septembrie 1944, învinuindu-l pe Iuliu Maniu că a tergiversat încheierea unui armistiţiu cu puterile aliate şi ieşirea României din război, spunea : „există un vinovat pentru ce România nu a încheiat armistiţiul pe baza propunerilor (Naţiunilor Unite — *n.n.*) din aprilie şi acest vinovat sînteţi dv. d-le Maniu, fiindcă sînteţi singurul om politic căruia i-au fost transmise aceste condiţiuni şi aţi avut posibilitatea neaşteptată să interveniţi efectiv în politica românească. Şi nu aţi făcut-o. Dacă aţi fi fost de acord cu noi — eu am fost în martie — să acţionăm pentru salvarea, pentru scoaterea României din război în cel mai bun moment istoric, trupele ruseşti făcuseră spărtura de la Uman [...] şi România ar fi putut atunci discuta condiţiunile armistiţiului [...] şi am făcut această introducere, pentru că atunci cînd am fi putut acţiona — îl am mărturie pe dl. Sănătescu — la începutul lunii mai, participarea noastră directă la schimbare şi lipsa de orice rezervă pe care am făcut-o în ce priveşte partidul nostru, partidul comunist s-a lovit de rezistenţa sau mai bine spus de o imposibilitate de a cădea de acord cu dv." [7]. Şi, mai departe, într-o altă replică, reprezentantul P.C.R. relua : „Ceea ce am propus d-lui Maniu să facem la sfîrşitul lunii martie, pe calea răsturnării, am făcut la 23 august, aceasta vreau să se ştie" [8]. Sau : „Eu vorbesc de sfîrşitul lunii martie cînd erau 13 000 de germani în ţară" [9]. Iuliu Maniu motiva această netrecere la acţiune, în perioada „cînd s-a întîmplat catastrofa armatei germane la Uman", în felul următor : „Am discutat chestiunea şi nu am făcut această lovitură atunci fiindcă domnii comandanţi ai mai multor unităţi mi-au adus la cunoştinţă şi mie şi celorlalţi mai înalţi că nu se poate face acţiunea [...] Dar mărturie îl am pe dl. general Potopeanu, pe dl. Nicolescu, pe dl. Racoviţă, cu care nu am vorbit, dar de la care mi s-a adus vorbă că nu se poate face" [10].

Din cele de mai sus se poate desprinde concluzia că Maniu nu avea stabilite nici un fel de măsuri concrete în vederea unei acţiuni de răsturnare a dictaturii şi de ridicare a armatei la arme împotriva Germaniei, iar generalii menţionaţi nu dispuneau de un plan de acţiune. Pe de altă parte, inexistenţa unirii forţelor politice antihitleriste ale ţării într-un organism comun de luptă constituia o piedică serioasă în calea unei realizări de forţă de acest gen.

[7] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8 944, f. 20—24.
[8] Ibidem.
[9] Ibidem.
[10] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Trecerea efectivă la o pregătire temeinică, politică și militară, a acțiunii de eliberare a patriei, pe baza unui plan bine chibzuit, a realizat-o Partidul Comunist Român, începînd din aprilie 1944.

În această perioadă intră în faza de finalizare tratativele pentru constituirea Frontului Unic Muncitoresc și a Blocului Național Democratic, care au luat ființă ulterior, la datele cunoscute. Tot în această lună, contactele P.C.R. cu cercurile palatului — și ulterior și cu ceilalți participanți la pregătirea insurecției — capătă aspectul unor discuții concrete de elaborare a măsurilor pentru doborîrea dictaturii și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste. Astfel, la sfîrșitul lui aprilie și începutul lunii mai, din împuternicirea conducerii P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu a luat legătură cu generalul Constantin Sănătescu pentru a discuta și a se pune de acord asupra planului de acțiune, de principiu, preconizat de partid. În această privință, reprezentantul partidului mărturisește într-o declarație a sa: „În aprilie 1944, regele l-a trimis pe Buzești și Stîrcea pentru a sta de vorbă cu mine, ca reprezentant al P.C.R., privitor la acțiunea pregătitoare a răsturnării lui Antonescu". „Planul loviturii de stat * eu l-am discutat cu generalul Sănătescu — trimis de rege — în mai 1944, în casa lui Safianu **. Acolo am discutat trei ipoteze și ne-am oprit apoi asupra celei realizată, adică a loviturii de la București. Planul celor trei ipoteze a fost elaborat de mine și generalul Sănătescu cu aceste ocazii. Eram noi doi" [11]. În continuare, reprezentantul P.C.R. spunea că, ulterior, s-a stabilit o comisie militară pentru soluționarea problemelor de ordin militar. „La a doua întîlnire — relata el — au fost trimiși Buzești și Stîrcea — tot din partea fostului rege. Apoi s-a constituit o comisiune cu cîțiva generali: Sănătescu, Mihail, Dămăceanu, Rășcanu, la care a participat apoi și Bodnaraș, în mod regulat" [12].

Este de la sine înțeles că, într-o coaliție politică formată din reprezentanți cu ideologie și apartenență de clasă diferite, stabilirea și detalierea unui plan politic și militar de înfăptuire a eliberării țării nu s-au desfășurat și nu puteau să se facă în mod lin, fără greutăți, ci au comportat discuții, confruntări de păreri — uneori acute —, iar pentru atingerea țelului fundamental propus, în unele probleme dificile au trebuit să se facă concesii reciproce, fie ele chiar vremelnice. Astfel, la

* În acea perioadă nu se folosea termenul de insurecție, ci de „lovitură de stat", deși acțiunea, ca atare, era „o insurecție națională antifascistă".

** Safianu era un patron care asigura palatul cu produse pentru amenajarea camerelor și saloanelor: draperii, candelabre etc., la întreprinderea căruia L. Pătrășcanu a fost un timp specialist în domeniul juridic.

[11] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 9153, f. 19, 32 și 33.

[12] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

sfîrşitul lui mai 1944, cînd din partea cercurilor palatului s-a propus o nouă variantă de plan, prin care se preconiza ca ieşirea României din război să fie facilitată de instaurarea, cu consimţămîntul Germaniei, a unui guvern intermediar * (prezidat de Ion Gigurtu), Pătrăşcanu s-a opus unei asemenea propuneri. El consemnează că, la următoarea şedinţă, cercurile palatului au abandonat această poziţie. Este vorba de cunoscuta şedinţă din noaptea de 13 spre 14 iunie 1944, din Calea Moşilor nr. 103, Bucureşti, la care a participat, de astă dată, din partea P.C.R. şi Emil Bodnaraş, ca reprezentant şi specialist militar al conducerii partidului. În această şedinţă, pînă ce toţi participanţii au revenit la planul iniţial preconizat de partid, s-au purtat discuţii, în contradictoriu, deosebit de aprinse. Referindu-se la liniile militare directoare pe care le-a susţinut în acest cadru, Emil Bodnaraş menţiona : „am arătat că nu există decît o singură cale justă, calea ieşirii din război cu arma în mînă, de lovit clica trădătoare, de trecut fără şovăială împotriva nemţilor şi că această acţiune trebuie concepută nu ca un fel de lovitură, de putch de operetă, ci ca o acţiune largă care să cuprindă masele populare şi toată armata şi pe front şi în interiorul ţării, pretutindeni, şi că numai aşa putem pretinde ca aliaţii să ne acorde atenţie şi să discute condiţiile unui armistiţiu sau condiţiile menţinerii României ca entitate statală“ [13].

Rezultă din cele relatate mai sus că propunerea P.C.R. privind modul de realizare a ieşirii României din război şi trecerii ei de partea Naţiunilor Unite, pe calea insurecţiei, s-a discutat mai întîi cu generalul Constantin Sănătescu, şeful Casei militare regale, că în cadrul discuţiilor au fost analizate trei variante, căzîndu-se pînă la urmă de acord asupra variantei care s-a înfăptuit la 23 august 1944, că cele stabilite s-au analizat apoi şi cu alţi reprezentanţi politici şi militari (înainte de constituirea Blocului Naţional Democratic), că acest plan, în mod firesc, era schiţat la început în coordonatele sale generale, că în el se preciza că acţiunea să se facă pe calea forţei — adică prin doborîrea guvernului antonescian şi folosirea armatei şi maselor în luptă împotriva hitleriştilor în toată ţara, inclusiv pe front —, iar lovitura principală a insurecţiei să se dea la Bucureşti, România trecînd astfel de partea Naţiunilor Unite şi încheind armistiţiul cu acestea.

Alte evenimente vin să arunce noi lumini şi să completeze acest tablou general. Astfel, la 15 iunie 1944 a avut loc o nouă întrunire

* Din cabinet urmau să facă parte şi trei reprezentanţi din rîndul conspiratorilor — la ministerele : război, interne şi externe — cu scopul ca în momentul cînd se va trece la desprinderea ţării din tabăra Reichului aceştia să sprijine acţiunea.

[13] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 3, dosar nr. 25, vol. I—II.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

conspirativă în cadrul căreia au fost recapitulate, completate şi concretizate în unele măsuri de ordin militar problemele dezbătute în şedinţa anterioară. Despre această activitate, Lucreţiu Pătrăşcanu relata : „Comisia, care ţinea atunci şedinţe la Safianu * a început, de îndată, să discute propunerea pe care o făcusem încă de la sfîrşitul lui aprilie 1944 lui Sănătescu — să se încerce lovitura de stat la Bucureşti, cu forţele de care se putea dispune. Acest plan a şi fost *prelucrat* şi executat în urmă“ [14].

Dintr-o listă a problemelor abordate în şedinţa din 15 iunie 1944 se desprind, printre altele, că s-au analizat forţele de care dispunea Wehrmachtul în România (apreciate la cifra de 460 000 pe front, 157 000 în zona etapelor, iar 59 681 în zona interioară) şi s-a făcut o informare asupra numărului de militari români de care dispunea Comandamentul militar al Capitalei. Tot aici găsim notate, ca probleme ce au fost discutate sau ca sarcini de analizat pentru viitor (documentul nu face precizări), următoarele : stabilirea concluziilor din punct de vedere militar ; cunoaşterea pregătirilor militare din Valea Prahovei ; coordonarea acţiunii din Capitală cu cea din Valea Prahovei ; extinderea imediată a lucrărilor pregătitoare pentru întreaga zonă interioară ; punerea la punct a tuturor lucrărilor pregătitoare, cu participarea titularilor de la Război şi Marele stat major (era vorba de cei preconizaţi să fie numiţi la momentul oportun în aceste posturi), în vederea asigurării miiloacelor necesare acţiunii atît pentru ora H, cît şi după această oră („plan de operaţii : intervenţia trupelor din ţară, aprovizionarea cu muniţii şi hrană, mobilizarea, transporturi, repliere etc.“) ; organizarea acţiunii pe front prin iniţierea comandanţilor stabiliţi ; situaţia formaţiunilor patriotice şi întrebuinţarea lor ; utilizarea jandarmilor prin noul comandant (ce urma să fie) ; „I şi M.A. [Ion şi Mihai Antonescu] — trei ipoteze“ ; ordonanţa Comandamentului militar al Capitalei ; postul de comandă al acţiunii [15].

În această gamă de probleme de ordin militar intra, dealtfel, aproape tot ceea ce trebuia să preocupe pe factorii de pregătire tehnică a insurecţiei. Aceste probleme au fost perfectate pe parcurs, căpătînd concreteţea necesară.

La şedinţele din luna iunie, la care ne-am referit, s-a luat hotărîrea ca despre o parte din problemele analizate să fie înştiinţate marile puteri aliate prin canalele diplomatice Stockholm şi Ankara.

Referitor la această măsură, Emil Bodnaraş, într-o convorbire, spunea că „Noi am recomandat lui Niculescu-Buzeşti, îmi aduc aminte, —

* Adică în Calea Moşilor nr. 103.

[14] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 9 154, f. 15—16.

[15] Ibidem, fond nr. 1, dosar nr. 7 988.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

care a arătat că are legături bune cu Stockholmul — să uzeze prin Stockholm" şi considera că „în arhive se pot găsi comunicările către Stockholm, Ankara de la 13 iunie încoace", că „materialul de la 13 iunie şi materialul de la 15 iunie au format obiectul unor comunicări prin Stockholm [...] Pe noi ne-a informat Niculescu-Buzeşti că le-a trimis" [16]. Iar Gr. Niculescu-Buzeşti, într-o şedinţă a Consiliului de Miniştri din septembrie 1945, amintind despre acest lucru, spunea lui Lucreţiu Pătrăşcanu: „cînd aţi încheiat Blocul Naţional Democratic? La 20 iunie. La 22 iunie în numele acestui bloc au plecat propuneri cu care dv. aţi fost de acord" [17].

În comunicarea trimisă celor trei mari puteri prin intermediul ministrului plenipotenţiar român de la Ankara *, care se pronunţa pentru ieşirea României din blocul dominat de Reich şi trecerea ei de partea Naţiunilor Unite, se desprind cîteva elemente importante despre planul de acţiune. Mai întîi, aliaţii erau anunţaţi despre actul constituirii Frontului democrat patriotic, adică despre Blocul Naţional Democratic, ca ultim şi important element al alianţelor înfăptuite de P.C.R., ca urmare a iniţiativei şi îndelungatelor sale demersuri pe lîngă celelalte forţe politice antihitleriste. În continuare, în document se menţiona că, în numele acestui bloc şi „cu acordul unanim al ţării", a fost alcătuit „un plan de scoatere a României din război".

Ideile generale ale acestui plan concordă cu cele discutate în şedinţele amintite, dar din plan aflăm şi cîteva elemente în plus. De pildă, după ce constatăm că „planul prevede înlocuirea actualului regim printr-un guvern care va proclama ieşirea României din război şi încheierea unui armistiţiu cu cele trei puteri aliate principale" [18], aflăm cum se preconiza ca marile unităţi române de pe front să acţioneze împotriva celor germane atunci cînd noul guvern prelua puterea. Se menţiona că ele „vor primi ordine să permită trupelor sovietice să treacă şi apoi să continue lupta împreună cu armatele aliate pînă cînd ţara va fi complet eliberată de sub germani, inclusiv Transilvania răpită prin acordul de la Viena" [19].

Pentru zona interioară, în comunicare se spunea că au fost hotărîte măsurile necesare şi că ele se bazau pe mijloacele de care forţele politice pregătitoare ale acţiunii dispuneau în acel timp, forţe care nu erau considerate ca fiind chiar suficiente.

[16] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 3, dosar nr. 25, vol. I—II.
[17] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 103, dosar nr. 8 944.
* Comunicare (mesaj) primită de acesta la 26 iunie 1944.
[18] Arh. M.A.E., fond 71/1939, E.9, f. 121.
[19] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Un element interesant consemnat în plan consta în alegerea momentului începerii insurecţiei şi corelaţia dintre forţele aliate şi cele române. Alegerea momentului era legată, în mod esenţial, pe lîngă factorul intern, de declanşarea unei puternice ofensive sovietice la aripa de sud a frontului sovieto-german, care trebuia să se producă cel mai tîrziu la „24 de ore după schimbarea guvernului din România“ [20]. Urgenţa acestei ofensive era reclamată de necesitatea fructificării cu maximum de randament a atitudinii trupelor române care, aşa cum s-a mai arătat, încetau ostilităţile şi deschideau breşele necesare înaintării armatei sovietice alături de care trebuiau să pornească la lupte. În acest context, este de la sine înţeles, ofensiva urma să lovească numai sectoarele germane.

Din document se desprinde, de asemenea, aspectul de influenţare reciprocă a acţiunilor de pe front cu cele din interior. Ofensiva sovietică şi atitudinea trupelor române de pe front erau considerate absolut necesare şi pentru „a atrage trupele germane care se aflau în rezervă în Moldova şi Basarabia“ [21], nelăsîndu-le astfel să se îndrepte împotriva forţelor insurgente din zona interioară, cum acestea din urmă, prin acţiunea lor, contribuiau în mod incontestabil la „succesul de pe front“ [22].

Pentru întărirea forţelor române din zona interioară în document se considera necesar să fie trimise trei brigăzi aeropurtate aliate, „comandamentul suprem aliat“ decizînd dacă ele urmau să fie „anglo-americane sau sovietice“ [23]. Aceste brigăzi urmau să fie aduse în momentul cînd noul guvern anunţa ieşirea României din război şi trecerea ei de partea Naţiunilor Unite.

Considerînd că dezlănţuirea insurecţiei va provoca riposta germană şi va determina afluirea de forţe ale Wehrmachtului din ţările vecine — Ungaria şi Bulgaria — reprezentanţii români solicitau puterilor aliate să bombardeze puternic cu aviaţia aceste afluiri de trupe pe comunicaţiile din cele două ţări, precum şi cîteva puncte din România pe care urmau să le stabilească la momentul oportun. Se insista însă ca să nu fie bombardate oraşele. Acţiunile pe teritoriul român trebuiau să ducă la ridicarea moralului populaţiei, element esenţial într-o insurecţie. În consecinţă, în document se consemna ca precizia bombardamentelor aviaţiei să fie cît mai mare „încît să nu provoace pierderi în rîndurile civililor şi ale armatei române, lucruri care ar crea o stare de spirit defavorabilă acţiunii“ [24]. Tot din document aflăm că, pe lîngă faptul că artileria

[20] Ibidem.
[21] Ibidem.
[22] Ibidem.
[23] Ibidem. Din corespondenţa dintre Iuliu Maniu şi marile puteri rezultă că această cerinţă era în mod expres propusă şi susţinută de partea burgheză din coaliţie.
[24] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

antiaeriană română urma să primească consemn de a nu trage asupra avioanelor aliate, în planul militar al insurecției se preconiza anihilarea de către români a antiaerienii germane din România. „Se va face totul — sublinia documentul — pentru a se scoate cît mai multe unități antiaeriene germane din acțiune“ [25].

O problemă deosebit de importantă semnalată în comunicarea trimisă aliaților era aceea a existenței, înarmării și utilizării formațiunilor de luptă patriotice. Reprezentanții români solicitau aliaților armament ușor automat pentru 2 500 de oameni. „Acest armament — se menționa în document — ar fi util pentru grupurile patriotice care se vor alătura trupelor regulate românești din interior pe care vom putea conta la început“ [26].

Punerea în aplicare a prevederilor planului era strîns legată de confirmarea aliaților că vor lua măsurile necesare pentru a acorda sprijinul cerut, urmînd ca, într-un timp scurt după această confirmare, să se treacă la „detaliile pentru coordonarea operațiunilor“.

Ca să capete un caracter de oficialitate, comunicarea trimisă aliaților purta mențiunea că este transmisă din împuternicirea regelui.

La această comunicare reprezentanții diplomatici de la Cairo ai celor trei mari puteri aliate, din motive necunoscute, nu au dat nici un răspuns pînă la 23 august 1944. Ca urmare, toate pregătirile ulterioare lui iunie, făcute de forțele politice române coalizate, în frunte cu partidul comunist, au avut amprenta bizuirii numai pe forțele proprii, mai ales că pe acest parcurs contingentul de recruți ai anului respectiv își terminase prima perioadă de instrucție.

În concepția strategică insurecțională, după cum s-a văzut și din lista problemelor abordate în ședința din 15 iunie 1944, zonele principale de efort erau considerate, în ordinea importanței lor, București și Valea Prahovei. Această concepție pornea de la realități de necontestat. Bucureștiul era capitala țării și deținerea lui de către forțele insurecționale conta mult din toate punctele de vedere : politic, militar, economic și psihologic. În București se afla guvernul antonescian care urma să fie arestat și făcut astfel inofensiv. Aici se găseau principalele comandamente germane din zona interioară a României, a căror anihilare de la început putea provoca paralizarea conducerii unitare a unei riposte germane. În București se aflau Marele stat major român, comandamentele de arme, Inspectoratul jandarmeriei (care dirija aproape 100 000 de militari jandarmi pe tot cuprinsul țării), adică toate pîrghiile fundamentale de comandă ale armatei care, atrase de partea insurecției,

[25] Ibidem.
[26] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

puteau pune în mişcare, în mod ordonat, pentru scopul propus, întreaga armată. Bucureştiul constituia ghemul central de transmisiuni legat cu toată ţara şi cu toate marile unităţi române atît de pe front, cît şi de pe teritoriu, ceea ce înlesnea substanţial conducerea şi reprezenta un element esenţial al victoriei în acţiunile ce urmau să se producă. Important era, de asemenea, că Bucureştiul avea un trecut revoluţionar, partidul comunist dispunînd aici de organizaţii puternice şi de o masă largă de muncitori, factor deosebit de însemnat în caz de mare cumpănă. Datorită acestor considerente Capitala ţării a fost socotită, la figurat vorbind, inima şi creierul insurecţiei.

Zona Văii Prahovei oferea argumente tot atît de importante. Petrolul şi instalaţiile de extracţie şi rafinare de aici, care constituiau un element însemnat în ducerea războiului antihitlerist în care urma să se angajeze România odată cu începutul insurecţiei, trebuiau să fie salvate şi păstrate intacte. Luarea acestui preţios combustibil din mîna armatei germane (care era o armată a motoarelor) dădea Reichului nazist o lovitură dintre cele mai grele pentru toată durata războiului. Pe de altă parte, aici existau peste 25 000 de militari germani, bine instruiţi şi cu mult armament şi mijloace tehnice de luptă, care necesitau să fie înfrînţi sau alungaţi, întrucît unirea lor cu forţele aflate în zona Bucureştiului şi cu altele existente pe teritoriul României, sau aduse din afară, le-ar fi dat posibilitatea să realizeze între cele două oraşe un aliniament de luptă închegat. Totodată, Ploieştiul şi întreaga Vale a Prahovei ofereau un centru de comunicaţii cu ramificaţii în toate părţile ţării şi cea mai lesnicioasă trecătoare a Carpaţilor, cu cale ferată şi drumuri practicabile pentru motorizate.

Pentru Bucureşti s-a făcut un plan de acţiune amănunţit. La elaborarea lui au lucrat Emil Bodnaraş (din partea P.C.R.), colonelul Dumitru Dămăceanu (şeful statului major al Comandamentului militar al Capitalei) şi generalul Constantin Anton (care îndeplinea funcţia de şef de stat major al Inspectoratului general al jandarmeriei şi fusese atras de partea forţelor insurgente).

Cei trei au stabilit concepţia generală a acţiunilor din Bucureşti şi împrejurimi. Ei au depistat toate obiectivele germane din oraş (în număr de 93) şi au fixat modalitatea de blocare şi urgenţa de atacare a lor — cu precădere a comandamentelor, pentru a le răpi din primele momente putinţa de a-şi exercita conducerea ; au stabilit numărul de subunităţi de militari, jandarmi şi formaţiuni patriotice care urmau să acţioneze la fiecare obiectiv ; au precizat măsurile de întărire cu forţe a principalelor instituţii guvernamentale pentru a nu fi ocupate de trupe germane şi, îndeosebi, a centralelor de transmisiuni telefonice şi telegrafice, a posturilor de radio-emisie, precum şi a punctelor principale de dirijare a circulaţiei pe căile ferate (palatul C.F.R., toate gările ora-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

şului etc.). Pentru a nu da posibilitate trupelor germane să se maseze în anumite zone ale oraşului sau să pătrundă din exterior, elaboratorii planului au hotărît să organizeze puncte fixe de control şi de luptă la principalele intersecţii ale oraşului, iar la intrările lui (în număr de 19) să instaleze în apărare forţe puternice cu armament de infanterie, artilerie şi, în unele locuri, cu tancuri [27].

Folosindu-se de planul oficial de apărare al Comandamentului militar al Capitalei pentru cazuri de dezordini sau lansări de paraşutişti, comandantul acestui comandament, la propunerea şi sub controlul şefului său de stat major, a efectuat două exerciţii de alarmă de luptă, care, cu unele corecturi şi schimbare de adversar, se apropiau în multe privinţe de acţiunile ce în mod real unităţile militare urmau să le execute în timpul insurecţiei [28].

O grijă deosebită s-a acordat realizării unui raport de forţe acceptabil. În acest sens, organizatorii planului de acţiune pentru Bucureşti, motivînd prin Comandamentul militar al Capitalei pericolul unor „dezordini" şi îndeosebi al posibilităţii lansării unui desant aerian din partea puterilor aliate, iar la rîndul său Marele stat major, luînd în considerare eventualitatea unei încercări de ocupare a României din partea Germaniei (de genul celei înfăptuite în Ungaria în martie 1944), au reuşit să păstreze în zonă unităţile existente şi să aducă altele noi din vecinătatea ei. S-au prevăzut, de asemenea, unele măsuri pentru lichidarea focarului de forţe germane aflat în pădurile din apropierea nordică a Bucureştiului. O atenţie deosebită s-a acordat culegerii de informaţii de către P.C.R. şi Comandamentul militar al Capitalei referitoare la mişcările de trupe germane, la şefii comandamentelor lor şi diplomaţii nazişti (unde locuiesc, cînd pleacă la birouri, cu ce şi pe unde, cum se manifestă la alarmele aeriene etc.), precum şi la sediile şi cantonamentele gestapoviştilor [29].

A conceput un plan adecvat şi comandantul Corpului 5 teritorial, generalul Constantin Vasiliu-Răşcanu, care răspundea de organizarea şi ducerea acţiunilor insurecţionale în judeţele Prahova, Dîmboviţa, Buzău şi Ialomiţa. El şi-a propus ca efortul principal să-l facă în zona Ploieşti-Valea Prahovei. La trei cerinţe esenţiale s-a căutat să se dea soluţionarea aici : asigurarea apărării din primul moment a sondelor şi instalaţiilor petroliere din zonă pentru a nu fi distruse de germani ; luarea de către unităţile române a unui dispozitiv de luptă care să ducă la izolarea pe focare a trupelor germane şi la împiedicarea acestora de a se

[27] Arh. I.S.I.S.P., fond nr. 9. dosar nr. 194.
[28] Ibidem.
[29] Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

sprijini reciproc cu cele din zona Bucureşti ; atacarea succesivă a focarelor de rezistenţă respective şi nimicirea lor [30].

Aceste măsuri luate pentru Bucureşti şi Valea Prahovei, ca şi pentru celelalte zone ale ţării, s-au discutat ori s-au expus în liniile lor generale în cadrul şedinţelor conspirative la care au participat, de regulă, reprezentanţii P.C.R., generali şi ofiţeri superiori împuterniciţi să se ocupe cu realizarea acestor pregătiri militare, sfetnici civili apropiaţi ai regelui, iar uneori şi ceilalţi reprezentanţi ai B.N.D.

De mare importanţă în reuşita militară a insurecţiei era considerată atragerea de partea forţelor insurgente a cît mai mulţi comandanţi de mari unităţi. Cu această misiune a fost însărcinat generalul Constantin Sănătescu, care a reuşit să creeze în acest domeniu o serie de legături cu generali cu funcţii superioare.

O mare răspundere în desăvîrşirea planului militar general — şi, mai ales, în aplicarea lui în funcţie de situaţiile concrete ce se puteau crea în momentul dezlănţuirii insurecţiei şi pe parcursul desfăşurării ei — a revenit generalului Gheorghe Mihail, căruia participanţii la pregătirea marelui act căzuseră de acord să i se încredinţeze, la momentul cuvenit, conducerea Marelui stat major român.

De o însemnătate deosebită a fost redactarea şi, în mod deosebit, conţinutul proclamaţiei regale, document care avea să anunţe ţării şi lumii întregi (după răsturnarea dictaturii antonesciene) noua orientare politică a României pe plan intern şi extern. De ea depindea, în bună măsură, atitudinea ce trebuia să o ia întreaga armată. De aceea misiunea pentru întocmirea proiectului proclamaţiei şi-a asumat-o tot partidul comunist : „Platforma politică a colaborării în vederea loviturii de stat — declara Lucreţiu Pătrăşcanu — a constituit-o proclamaţia citită de fostul rege în noaptea de 23 august, proclamaţie scrisă de mine şi aprobată de conducerea partidului“ [31]. Orientarea politică în ce priveşte determinarea întoarcerii integrale de front pentru armata română s-a dovedit a fi magistrală în acest document de excepţională însemnătate. Proclamaţia constituia pentru armată un înalt ordin din partea şefului suprem al oştirii, de a întoarce armele împotriva Germaniei şi de a lupta pentru eliberarea ţării, categorisind pe cei care ar fi îndrăznit să se opună lui drept duşmani sau trădători de patrie ce urmau să fie nimiciţi fără milă. „Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate

[30] Ibidem, p. 192—236.

[31] Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 104, dosar nr. 9 153, f. 19, 32, 33, 37. Proclamaţia a fost discutată apoi cu doi reprezentanţi ai Curţii regale şi, după unele corecturi, a fost definitivată în cadrul a două şedinţe la care au participat toţi factorii principali ai pregătirii insurecţiei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

și care nu atinge drepturile nimănui — se sublinia în proclamație — este un dușman al neamului nostru. *Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui* (*s.n.*). Cel care nu va da ascultare guvernului — se opune voinței poporului și este un trădător de țară [...]. Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină [...]. *De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre*" [32] (*s.n.*).

Dezlănțuirea și cursul insurecției au demonstrat că majoritatea problemelor militare ce s-au pregătit s-au aplicat întocmai ; unele însă au fost completate judicios, potrivit noilor realități sau ipotezelor avute în vedere de Marele stat major pentru situații de luptă similare, ori au fost înlocuite cu măsuri noi dictate de cerințele concrete ale cîmpului de luptă.

Realitatea a vădit că concepția militară generală a Partidului Comunist Român privind răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea țării — concepție care a fost desăvîrșită în cadrul coaliției de forțe antihitleriste — a fost pe deplin justă și a constituit o verigă de prim rang a victoriei insurecției din august 1944. „Insurecția din august 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României" [33].

[32] „România liberă", din 24 august 1944.

[33] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. 22 august 1979*, Editura politică, București, 1979, p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

МЕРОПРИЯТИЯ ПО УКРЕПЛЕНИЮ ОБОРОНОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ, ПРОВЕДЕННЫЕ РУМЫНСКИМ ГОСУДАРСТВОМ В ПЕРИОД 1919—1921 ГОДОВ

После образования румынского единого национального государства перед политическим руководством страны стоял ряд проблем, как внутреннего, так и внешнего порядка, требовавших срочного разрешения.

В данных исторических рамках, румынская военная политика была направленна, с одной стороны, на организацию вооруженных сил сообразно с новой внутренней социальной, политической и экономической действительностью, а с другой стороны, на создание системы военных союзов государств, прямо выступавших против пересмотра мирных договоров. Конечная цель этой ориентировки состояла в повышении способности страны дать отпор в том случае, если румынское государство, уже ставшее предметом реваншистских стремлений его соседей, было бы вынуждено защищать при помощи оружия свою независимость, свой суверенитет и свою территориальную целостность. Так, среди мероприятий внутреннего организационного порядка можно отметить: перевод армии на мирное положение; создание двух новых армейских корпусов, главных армейских инспекторских управлений, а также некоторых управлений новых родов войск, включенных в структуру армии — авиации, бронетанковых войск и др. —, применение которых на полях сражений первой мировой войны оказалось весьма действенным.

В области межгосударственных отношений, следует отметить общие рамки осуществления Малой Антанты, регионального оборонительного антиреваншистского соглашения. Военный союз трех государств (Чехословакии, Югославии и Румынии), дублировавший политическое соглашение, составлял рамки проведения румынской внешней военной политики, учитываемой в тот период высшими военными инстанциями при сооружении антиреваншистской преграды.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ВОЕННАЯ ПОЛИТИКА РУМЫНСКОГО ГОСУДАРСТВА В ПЕРИОД 1922—1924 ГОДОВ

После образования румынского единого национального государства, в области военной политики страны возникли весьма сложные проблемы. В этих условиях, Румыния стремилась обеспечить свои национальные интересы двумя путями: а) усилиями, направленными на создание современной и действенной оборонительной системы; б) во внешнеполитической плоскости — путем заключения и закрепления ряда двухсторонних и многосторонних союзов в целях обеспечения объединения усилий Румынии и других миролюбивых близлежащих стран. В период 1922—1924 гг. преимущественным было внутреннее направление усилий, получившее широкое отражение в очерке.

На протяжении рассматриваемого периода румынский военный организм развивался в рамках, определенных соотношением между возможностями и объективными потребностями страны. При этом продолжалось усовершенствование штатной структуры армии и процесса боевой подготовки войск, были разработаны перспективные программы оснащения армии вооружением и боевой техникой.

Опыт данного периода был воплощен в содержании Закона о реорганизации армии 1924 года.

Из очерка вытекает общий вывод, что в военном отношении период 1922—1924 гг. был этапом анализа и количественных накоплений; существенные же преобразования предстояли в дальнейшем.

ЗАКОН О РЕОРГАНИЗАЦИИ РУМЫНСКОЙ АРМИИ, ПРИНЯТЫЙ В ИЮНЕ 1924 г., И ЭВОЛЮЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБОРОНЫ ДО 1929 ГОДА

Закон о реорганизации Румынской Армии, принятый в июне 1924 г., соответствовал необходимости, обусловленной новыми действительностями страны. Создание румынского единого национального государства вызвало необходимость соответствующей организации военного организма страны; в этих условиях всеобщая воинская повинность стала обязательной для всех граждан страны, без различия национальности.

В тот период военная политика Румынии была подчинена следующим целям — упрочению национального единства и отстоянию национальной независимости и территориальной неприкосновенности румынского государства. Но при проведении мероприятий по оснащению Румынской Армии вооружением и боеприпасами, предпринятых различными правительствами страны, возникали явные трудности, вследствие как ограниченности национальной оборонной промышленности и недостаточности кадров соответствующих специальностей, так

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

и того, что иностранный капитал контролировал в Румынии основные отрасли народного хозяйства, тормозя тем самым развитие местной тяжелой промышленности. Тем не менее в двадцатых годах XX столетия были заложены основы национальной оборонной промышленности.

В период 1924—1929 гг., в своих внешних отношениях, Румыния выступала на стороне государств, высказывавшихся против пересмотра мирных договоров, за сохранение территориального статус-кво. Будучи последовательным сторонником этого направления, румынское государство заключило с некоторыми европейскими странами ряд оборонительных политических и военных соглашений и договоров.

Естественно, для осуществления подобных целей были необходимы реорганизация и укрепление армии, ее соответствующее оснащение. Одновременно Румыния высказывалась за добрососедские отношения со всеми сопредельными государствами и с этой целью она поддерживала все начинания в европейском плане, направленные на обеспечение мира и безопасности народов.

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ВОЕННОГО ОРГАНИЗМА В ПЕРИОД 1929—1933 ГОДОВ

Мировой экономический кризис 1929—1933 гг. обусловил углубление всех противоречий капиталистического мира, усиление борьбы между крупными державами за передел мира, активизацию фашистских и реваншистских сил, что придало международной жизни опасное направление, чреватое серьезнейшими последствиями для свободы и независимости народов.

В рассматриваемый период, когда над нашей страной нависла угроза как хортизма, ратовавшего за пересмотр мирных договоров, так и германского экспансионизма, Румыния была вынуждена уделять особое внимание вопросам защиты своей независимости и территориальной неприкосновенности. С этой целью в стране был проведен ряд мероприятий по усовершенствованию организационной структуры армии, по обучению контингентов военнослужащих срочной службы, по подготовке кадрового состава с учетом требований национальной обороны и т.д.

Отрицательные последствия экономического кризиса, воздействие которых оказалось в Румынии гораздо более глубоким, чем в большинстве капиталистических стран, наложили отпечаток и на военную политику государства, главным образом в области оснащения армии.

К концу экономического кризиса, из-за неудачных мер, принятых ответственными органами ввиду более усиленного оснащения армии современными боевыми средствами, Румынская Армия не достигла уровня соответствующего требованиям того времени.

В международном плане Румыния усилила свою деятельность, направленную на отстояние мира и европейской безопасности, принимая активное участие

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

во всех мероприятиях, целью которых являлись расширение сотрудничества между народами, сохранение послевоенного статус-кво, предотвращение нового мирового столкновения. Румыния решительно выступала за улучшение отношений с соседними странами, за реорганизацию и упрочение Малой Антанты и за создание Балканской Антанты, как важных орудий в борьбе против реваншистской и империалистической политики.

Военная политика Румынии в 1929—1933 годы имела четко выраженный оборонительный характер и была направлена на оборону государственных границ, независимости и суверенитета нашей родины.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ МЕРОПРИЯТИЯ И ДЕЙСТВИЯ ПО УКРЕПЛЕНИЮ ОБОРОНОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ В УСЛОВИЯХ НАРАСТАНИЯ ФАШИСТСКОЙ И РЕВАНШИСТСКОЙ ОПАСНОСТИ (1934—1937 гг.)

Конец мирового экономического кризиса был обозначен, создавшейся международной политической обстановкой, отмеченной активизацией фашизма, усугублением агрессивности государств, ратовавших за пересмотр мирных договоров, на фоне непрерывного обострения противоречий между крупными империалистическими державами.

Румыния в полной мере ощущала последствия происшедших в международной обстановке мутаций в политическом, экономическом и военном отношениях, подвергаясь акциям, ограничивавшим или преследовавшим ущемление ее национальной независимости и суверенитета или же прямо посягавшим на ее территориальную целостность.

В создавшемся положении высшее политическое и военное руководство Румынии, при общей поддержке и одобрении со стороны всех демократических и антифашистских сил, от коммунистов до национал-царанистов, выработало программу мероприятий и приступило к действиям, направленным на обеспечение усиления поддержки извне и на укрепление обороноспособности страны. Так, например, по дипломатической линии Румыния добивалась упрочения отношений со всеми государствами, высказывавшимися против пересмотра мирных договоров и заинтересованными в консолидации Лиги Наций и в обеспечении ее соответствующими средствами для противодействия агрессивным реваншистским и милитаристским силам.

Параллельно с усилиями, направленными на поддержку политики коллективной безопасности румынское правительство приняло меры военного порядка с целью повышения способности страны дать отпор в случае империалистической агрессии. На протяжении всего рассматриваемого периода Румыния высказывалась и добивалась оказания поддержки жертвам империализма и фашизма, последовательно выступала вместе с государствами, содействовавшими Лиге Наций и поддерживала все мероприятия и инициативы в ее рамках, на-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

правленные на защиту мира и на срыв агрессивной политики нацистской Германии, фашистской Италии и хортистской Венгрии.

ВОЕННАЯ ПОЛИТИКА РУМЫНИИ — ОРУДИЕ ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ И ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ НАШЕЙ СТРАНЫ (1938—1940 гг.)

Международные политико-дипломатические и военные события, происшедшие в рассматриваемый период, были отмечены целым рядом громких успехов фашистских государств, а также государств, ратовавших за пересмотр мирных договоров, включенных в борьбу за завоевание мирового господства. Подряд, угрозой силой или, после 1 сентября 1939 года, силой оружия, были порабощены народы и ликвидированы государства; марш нацистской Германии к завоеванию военно-политического господства в Европе увенчался разгромом Франции в июне 1940 года.

Анализ, с учетом эволюции факторов осуществимости и риска, внутренних мероприятий, санкционированных румынскими властями, а также внешнеполитических акций, намеченных и проведенных Румынией приводит к выводу, что румынские правительства применяли широкий диапазон материальных и политико-дипломатических средств для повышения обороноспособности страны и возможностей сопротивления нажимам и нападениям со стороны реваншистских и империалистических сил. Так, например, Румыния упорно добивалась успешного исхода всех мероприятий, направленных на создание широкого фронта государств, заинтересованных в сохранении мира, в защите суверенитета и независимости народов, намеченных стать или уже ставших жертвой третьего рейха, фашистской Италии и их реваншистских приспешников. Одновременно, в соответствии с внешней политикой, проводимой Румынией до самого начала второй мировой войны, все военные мероприятия были направлены на укрепление защиты западной границы, причем большинство вооруженных сил Румынии было подготовлено для оказания сопротивления германо-венгерской агрессии. После поражения и ликвидирования польского государства, Румынии, в условиях полной международной изоляции, все труднее удавалось противостоять концентрическим нажимам, которым она подвергалась, причем ей были навязаны тяжелые усечения национальной территории; в конечном итоге Румыния попала под гнет нацистской Германии, в сфере господства которой она оказалась в результате империалистических соглашений и договоров.

ВОЕННОЕ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ РУМЫНИИ В ПЕРИОД СЕНТЯБРЬ 1940 г. — 22 ИЮНЯ 1941 г.

В условиях изолированности Румынии во внешнем плане и в обстановке сильного концентрического нажима извне, Карол II уступил власть генералу Иону

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Антонеску и покинул страну, оставив престолонаследником своего сына Михая. Бо́льшую часть королевских прерогатив взял на себя Антонеску, ставший «правителем государства». 14 сентября 1940 г. правительство было заменено новым правительством, базу которого составляла Железная гвардия, террористическая организация фашистского типа, главный элемент нацистской «пятой колонны», причем Румыния была провозглашена «железногвардейским» национальным государством, тоталитарным государством фашистской диктатуры.

Однако, вскоре после прихода к власти нового правительства, между сторонниками генерала Иона Антонеску и сторонниками железногвардейского движения возникли серьезные противоречия, кульминировавшие 21—23 января 1941 года, при мятеже, поднятом Железной гвардией.

После разгрома железногвардейского мятежа при помощи армии, генерал Ион Антонеску создал новое правительство, имевшее характер нового тоталитарного режима военно-фашистской диктатуры.

Преследуя добиться уверенности в отношении территориальных гарантий, предоставленных Германией после венского диктата, оснащения армии современными вооружением и боевой техникой, а также обучения румынских войск на основе военного опыта вермахта, генерал Антонеску 7 сентября обратился к Германии чтобы она дислоцировала войска в Румынии под видом военной миссии и поставляла военное имущество. Берлинские правящие круги отозвались незамедлительно на обращение румынского диктатора.

Внешняя политика, проводимая режимом Антонеску, следствием которой являлось все более усугублявшееся подчинение Румынии нацистской Германии, вызвало с самого начала сильное недовольство румынского народа. Назначение германских инструкторов в некоторые румынские воинские части вызвало многочисленные сильные проявления недовольства в рядах армии.

Революционные патриотические и национально-демократические силы разными путями проявляли свое отношение против политики военно-фашистской диктатуры. Румынская коммунистическая партия последовательно и активно выступала против политики, проводимой генералом Антонеску, против пребывания германских войск на румынской территории.

Включение Румынии в сферу господства нацистской Германии и вовлечение ее затем — 22 июня 1944 г. — в гитлеровскую войну против Советского Союза, привели к тому, что главным противоречием — от разрешения которого зависели самостоятельное существование румынской нации, а также возможности расширения борьбы ее передовых сил за социальный прогресс — стало противоречие между румынским народом с одной стороны и германским гитлеровским империализмом и диктатурой Антонеску с другой. Это противоречие было разрешено вооруженным восстанием августа 1944 г., которое одновременно ознаменовало начало революции национального и социального освобождения румынского народа.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

БОРЬБА РЕВОЛЮЦИОННЫХ И ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ПАТРИОТИЧЕСКИХ СИЛ ВО ГЛАВЕ С РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИЕЙ ПРОТИВ ВОЕННОЙ ПОЛИТИКИ, ПРОВОДИМОЙ ДИКТАТУРОЙ АНТОНЕСКУ В ПЕРИОД 22 ИЮНЯ 1941 г. — 23 АВГУСТА 1944 г.

Изолированная в международном плане и лишенная единства внутренних демократических политических сил, Румыния, к концу четвертого десятилетия нашего века, была брошена в руки фашистской Германии. Вследствие этого, когда фашистская Германия начала войну против Советского Союза, диктаторское правление Антонеску вовлекло в нее значительную часть Румынской Армии.

С самого же начала гитлеровской войны, революционные силы Румынии, возглавляемые коммунистической партией поднялись на решительную борьбу за свержение диктатуры Антонеску, за вывод страны из войны против Советского Союза и за изгнание гитлеровских захватчиков из страны. В циркуляре от 8 июля 1941 г. и затем в Программной платформе от 6 сентября, разработанных Центральным Комитетом Румынской коммунистической партии, революционные и патриотические силы, весь народ призывались объединиться в единый национальный фронт борьбы против диктатуры Антонеску, против гитлеровских захватчиков и против войны с Советским Союзом.

Ход военных действий в первый период войны и особенно нерешительность и бесперспективное отношение лидеров главных буржуазных политических партий и группировок задержали создание единого антифашистского боевого фронта, за который боролись революционные и демократические силы страны, возглавляемые Румынской коммунистической партией.

Продолжение соучастия в боевых операциях вермахта на территории Советского Союза и вовлечение значительных сил в кампанию 1942 года отразились отрицательно на настроенности народных масс и армии Румынии, которые становились все более враждебными по отношению к продолжению войны, к диктатуре Антонеску и к нацистским захватчикам. Пытаясь приостановить процесс непрерывного ухудшения морального состояния армии, Ион Антонеску отстранил от должности некоторых генералов иерархической верхушки румынской армии, а после сражений под Одессой и Сталинградом, а также в Крыму, решил перебросить бо́льшую часть действующей армии вовнутрь страны.

Оценив трезво эволюцию соотношения сил во внутренней и во внешней обстановках, продолжая решительную борьбу за спасение судеб румынского народа, революционные и демократические патриотические силы, возглавляемые Румынской коммунистической партией, приступили своевременно к подготовке антифашистской и антиимпериалистической революции социального и национального освобождения, начало которой было положено историческим актом 23 августа 1944 года.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ПОПЫТКИ ВЫВОДА РУМЫНИИ ИЗ «ОСИ» И ПРИСОЕДИНЕНИЯ ЕЕ К ОБЪЕДИНЕННЫМ НАЦИЯМ, ПРЕДПРИНЯТЫЕ БУРЖУАЗНЫМИ ПОЛИТИЧЕСКИМИ КРУГАМИ

Включение Румынии в ряды партнеров гитлеровской Германии в рамках «Оси», а также ее вовлечение в войну против Объединенных Наций вызвало с самого начала мощную реакцию полного неодобрения и осуждения со стороны румынских прогрессивных сил, возглавляемых Румынской коммунистической партией. На протяжении всего периода с 22 июня 1941 г. по 23 августа 1944 г. румынская общественность всецело выказала свою энергичную оппозицию и упорное сопротивление гитлеровскому и хортистскому господству, тяжелому усечению территории страны и использованию значительной части Румынской Армии в гитлеровской войне, чуждой неотступно мирным чаяниям и интересам нашего народа.

Поэтому в годы диктатуры Антонеску весьма разнообразные силы — социальные, политические, военные — от Румынской коммунистической партии и других демократических антифашистских и антигитлеровских организаций, до неправительственных буржуазно-демократических, а также военных кругов — предпринимали неоднократные попытки, направленные на вывод Румынии из «Оси» и присоединение ее к Объединенным Нациям, в целях освобождения от фашистского господства, изгнания гитлеровцев и хортистов с нашей национальной территории, за независимость и суверенитет Румынии.

В очерке, разработанном на основе неопубликованных источников, описывается эволюция такого рода попыток до румынского национального вооруженного восстания августа 1944 года, следуя ходу событий, в соответствии с историческими фактами.

При ретроспективном научном — с позиции диалектического и исторического материализма — рассмотрении того глубоко драматического для румынского народа периода, выделяется неоспоримая истина, что вся румынская нация, все антифашистские политические партии и группировки осудили участие в гитлеровской войне и пытались изыскать пути для того, чтобы высвободить страну из-под опеки «Оси», вывести ее из гитлеровской войны, повернуть оружие против захватчиков и присоединить ее к коалиции Объединенных Наций. Из анализа фактов и событий вытекает также нереалистичный характер попыток, предпринятых буржуазными политическими кругами, возглавляемыми Маниу и Брэтиану, а также «руководителем страны» Ионом Антонеску. Единственное жизнеспособное решение было выдвинуто Румынской коммунистической партией; осуществленное во время антифашистского и антиимпериалистического национального вооруженного восстания августа 1944 года, оно привело к свержению режима военно-фашистской диктатуры, к выходу Румынии из гитлеровской войны, к повороту оружия против нацистской Германии и хортистской Венгрии, к присоединению Румынии к антигитлеровской коалиции.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ВОЕННАЯ КОНЦЕПЦИЯ РКП И ОСТАЛЬНЫХ АНТИГИТЛЕРОВСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ СИЛ О ПЕРЕХОДЕ РУМЫНИИ НА СТОРОНУ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ И О ВКЛЮЧЕНИИ ЕЕ В ВООРУЖЕННУЮ БОРЬБУ ПРОТИВ НАЦИСТСКОЙ ГЕРМАНИИ (1944 ГОД)

После краткого изложения во вступительной части очерка военной концепции и позиции РКП и остальных антигитлеровских политических сил по отношению к войне и к внутреннему положению Румынии в период 1940—1943 гг., автор представляет 1944 год, как переходный момент от количественных накоплений к новому качеству в данной области. В 1944 году коммунистическая партия разработала инсуррекционный план свержения диктатуры и поворота оружия против Германии; на ту же позицию перешли, во-первых, представители королевского дворца, а затем лидеры буржуазных партий. С первыми был доработан общий план вооруженного восстания, после чего были намечены конкретные мероприятия и была начата скрытая подготовка к их осуществлению. В очерке приводятся новые данные и доводы в связи с этими мероприятиями военного и политического характера. Эти данные приводятся почти полностью, причем источником их является, главным образом, один документ, датированный 15 июня 1944 года; подтверждение этих данных, а также дополнительные сведения содержатся в послании, направленном 22 июня 1944 г., с согласия антигитлеровских политических сил, входивших в состав коалиции Национально-демократического блока, дипломатическим представителям Англии, СССР и США, аккредитированным в Каире.

Уделяется особое внимание военным мероприятиям, проведенным ввиду предстоящих боевых действий в Бухаресте и в долине реки Праховы, так как эти районы, именно в этом порядке, считались особо важными для успеха вооруженного восстания. Автор подчеркивает также значение, придаваемое привлечению командиров соединений на сторону политических инсуррекционных сил. Из очерка вытекает, что большинство намеченных военных мероприятий были в точности осуществлены во время вооруженного восстания. Неприменение некоторых из них или же проведение других мероприятий было следствием конкретной обстановки, создавшейся при ведении инсуррекционных боев, причем и это подтверждало правильность установок в руководстве военными операциями.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

SUMMARY

MEASURES TAKEN BY THE ROMANIAN STATE TO STRENGTHEN THE DEFENCE CAPACITY (1919—1921)

After the making of the Romanian national unitary state, the decision—making factors in Bucharest were both internally and externally confronted with a series of acute problems. In the given circumstances, the military policy promoted by the proper factors was centered on the organization of the armed forces according to the new internal, social, political and economic conditions on the one hand, and on the achievement of a system of military alliances among states directly oppossing revisionism, on the other. The finality of such an orientation materialized in the strengthening of the riposte capacity, in case the Romanian state, which had already been subjected to some revisionist tendencies on behalf of its neighbours, would have been obliged to defend by arms its independence, sovereignty and territorial integrity. Thus, from the standpoint of home organization we may remark: the army's passing to the peace state organization; the setting up of two new army corps, of the army general inspectorates, of commands which grouped new military specialities; the introduction in the structure of army of some new types of arms (aviation, tanks etc.), which fully demonstrated their usefulness and efficiency on the hattlefield of the First World War.

From the viewpoint of inter-state relationships, we have to mention that the general framework was the "Little Entente", a regional defensive anti-revisionist alliance. The military alliance of the three states (Czechoslovakia, Yugoslavia and Romania), which doubled their political treaty was the manifestation framework of the Romanian external military policy, which the highest military echelons took into account in setting up an anti-revisionist barrier.

ROMANIA'S MILITARY POLICY OVER 1922—1924

After the making of the Romanian national unitary state, extremely complex problems raised in the domain of the country's military policy.

Within this general framework, Romania aimed at securing its national interests in two ways: a) internally, by being concerned to ensure the building up of a modern

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

and efficient defence system ; b) externally, by setting up and consolidating its bilateral and multilateral alliances, destined to secure the unification of Romania and other peace-loving countries' efforts.

During 1922 and 1924 the internal direction prevailed, a fact that is largely reflected in the present study.

During the period under study, the Romanian military body developed in accordance with the co-ordinates given by the ratio betwen the country's possibilities and its objective necessities. In the given context, changes were carried out both in the army organization and in the process of the troops' military training, and at the same time long-term programmes, regarding the equipment of army with armament and fight technique were drawn up.

The experience acquired during this period was turned into account in 1924, in the law of army organization.

The general conclusion that can be drawn from the study with the above-mentioned title is that in the military field the period between 1922 and 1924 represented a stage of analysis and quantitative accumulations, the substantial changes following to be subsequently carried out.

THE ROMANIAN ARMY REORGANIZATION LAW — JUNE 1924 — AND THE EVOLUTION OF THE NATIONAL DEFENCE SYSTEM UNTIL 1929

The adoption of the Romanian army organization law in June 1924 answered the requirements imposed by the country's new condition. The making of the Romanian national unitary state entailed the adequate organization of the country's military establishment ; under the given circumstances, conscription was rendered obligatory for all the citizens of the country, irrespective of nationality.

During this period, Romania's military policy was subordinated to the following main purposes : the consolidation of the national unity ; the defence of the independence and territorial integrity of the state.

But both the lack of a modern national defence industry and of specialists and the presence in Romania of the foreign capital, which controlled the main branches of the country's economy, acting as a brake on the development of an autochthonous heavy industry obviously hampered the measures taken by the government teams to endow the Romanian army with armament and ammunition. In spite of all these, in the 3rd decade of the 20th century, there were laid the foundations for the country's own armament industry.

As far as foreign relations were concerned, during 1924—1929 Romania was on the side of those states which opposed revisionism and militated for the maintainance of the territorial statu-quo. Consistently supporting this orientation, the Romanian state entered many political and military treaties having a strong defensive character, with various European countries. In order to secure the achievement of such purposes, the reorganization and strengthening of the army as well as its adequate

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

equipment were naturally called for. At the same time, Romania militated in favour of good vicinity relations with all the bordering countries. To this purpose, it directly and actively supported the European initiatives, meant to ensure peace and the peoples' security.

DEVELOPMENT DIRECTIONS OF THE MILITARY SYSTEM OVER 1929—1933

The world economic crisis between 1929—1933 aggravated all the contradictions of the capitalist world, determined the intensification of the struggle among the big powers to redivide the world, and the activity of the fascist, revisionist forces. Thus, international life took a new, dangerous course, leading to most tragical consequences for the peoples' liberty and independence.

During the analysed period, with both the danger of Horthy revisionism and that of German expansion hanging over its destinies, Romania was obliged to pay a special attention to the problems concerning the defending of its independence and territorial integrity. In fact, this was the aim of a series of measures taken at home, in order to improve the organization structure of the army, the drilling of contingents, the training of the staff according to the requirements of the national defence system.

The negative effect of the economic crisis, which affected our country more seriously than the majority of the capitalist states, directly influenced the state's military policy and particularly the equipment of the army. At the end of the economic crisis, because of the failure of some measures taken by the decision-making factors to increase the equipment of the army with certain categories of modern fight tehnique, our army was below the level that the requirements of the epoch imposed.

Externally, Romania intensified its activity in the service of safeguarding peace and European security. actively taking part in all the actions that aimed at strengthening the colaboration between peoples, defending the post-war statu-quo and preventing a new world war : she took resolute actions in order to improve her relations with the neighbouring countries, to reorganize and consolidate the "Little Entente" and to set up "the Balkan Entente", important instruments in the struggle against revisionist and imperialist policies.

Aiming at the defence of the country's borders, of our homeland's independence and sovereignty, Romania's military policy during 1929—1933 had a strong defensive character.

DIPLOMATIC AND MILITARY ACTIONS AND MEASURES TAKEN IN ORDER TO STRENGTHEN THE COUNTRY'S DEFENCE CAPACITY AGAINST THE INCREASING HITLERITE AND REVISIONIST DANGER (1934—1937)

On the background of permanently aggravating antagonisms between the big powers, the end of the world economic crisis rendered evident an atmosphere of international

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

and political turmoil, characterized by the ascent of fascism and by the growing aggresivity of revisionist states.

Romania was fully influenced by the deep international, economic, political, and military changes, which limited or tended to limit the state's independence and national sovereignty, or aimed at conquering parts of the national territory. Under the new circumstances, the political and military ruling factors from Bucharest, supported by the wide range of democratic and antifascist political forces, drew up such a programme and carried out such measures as to strengthen the foreign support and the country's defence capacity. Thus, on a diplomatic plane, Romania proceeded to the consolidation of her relations with all antirevisionist countries, sharing with them the common purpose of strengthening The League of Nations and endowing it with the fit instruments for counteracting the revisionist and aggressive forces.

In the military field, the Romanian government also took a series of steps, parallelling the efforts of supporting the policy of collective security, and meant to strengthen the country's riposte capacity, in case of any imperialist aggression.

During all the period under analysis, Romania standed and acted for the benefit of the victims of imperialism and fascism, consistently supporting all the measures and initiatives taken by the states members of the League of Nations meant to defend peace and to counteract the aggressive policy of Nazy Germany, of fascist Italy and Horthy Hungary.

ROMANIA'S MILITARY POLICY — AN INSTRUMENT IN DEFENDING THE NATIONAL INDEPENDENCE AND TERRITORIAL INTEGRITY OF OUR COUNTRY (1938—1940)

The international politico-diplomatic and military situation of the analysed period is characterized by the fascist and revizionist countries' great and continuous successes in their fight to dominate the world. One by one, many peoples were subdued and many states were crushed, either by threat of force or, after the 1st of September 1939, by the force of arms. The Nazi Germany's triumphant march towards conquering the political and military supremacy in Europe culminated in the disastrous collapse of France in June 1940. If we analyse the measures and actions Romania promoted and carried out both on the internal and the external plane, with a view to the factors of support and to those of risk, we arrive at the conclusion that the governments from Bucharest made use of a large panoply of material and politico-diplomatic means in order to secure the country's defence capacity and to increase its forms of resistance against any revisionist and imperialist pressure or attack.

Thus, Romania consistently supported each and every step taken in order to set up a broad front of the states interested in the maintenance of peace and in defending the sovereignty and independence of the peoples which had already become the victims of the 3rd Reich, of fascist Italy and their revisionist accomplices, or were to be their future targets. At the same time and according to the external policy

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

promoted till the outbreak of the Second World War, all the measures taken in the military field were meant to strengthen the country's western frontier, the majority of forces being ready to resist a German-Hungarian aggression. After the crushing and break up of the Polish state, in the conditions of complete isolation, Romania find it ever more difficult to face the concentric pressures to which she had been subjected to, as serious amputations were imposed on her territory. She was finally subdued by Nazi-Germany, as the imperialist treaties and alliances placed her in its sphere of dominance.

ROMANIA'S POLITICAL AND MILITARY CONDITION DURING SEPTEMBER 1940 — JUNE 22, 1941

Under the circumstances of complete isolation on the international arena and strong concentric pressures from outside, Charles II renounced to power in favour of Ion Antonescu and left the country. His son, Michael, remained as successor. The greatest part of the royal prerogatives were taken over by Ion Antonescu, who became "the state's leader". On the 14th of September the government was replaced. The new one was based on the "Iron Guard" — a terrorist organization of fascist type, the main component of the fifth Nazy column. Romania was proclaimed National Legionary State — a totalitarian state ruled by a fascist dictatorship.

Soon after the establishment of the new government, serious contradictions appeared between Ion Antonescu's followers and the legionaries, antagonisms which reached their climax during the Iron Guard's rebellion between the 21st and the 23rd of January 1941.

After having crushed the legionary rebellion with the help of the army, Ion Antonescu made up a new government which had the same characteristics of the totalitarian regime of military fascist dictatorship.

Trying to enforce the territorial guarantees warranted by Germany after the Vienna Dictate and to determine the Wehrmacht to equip the Romanian army with modern armament and military tehnique and to train the Romanian military according to the German war experience, on the 7th of September Ion Antonescu demanded from Germany to transfer troops in Romania under the form of a Military Mission and to furnish war materials. The ruling circles from Berlin accepted at once the Romanian dictator's proposals.

The external policy promoted by Antonescu's regime, resulting in Romania's ever greater subordination to Nazy Germany, had determined from the very beginning the Romanian people's strong disapproving reaction. The fact that some Romanian military units were led by German instructors engendered many and strong manifestations of discontent within the ranks of the army.

The revolutionary-patriotic and national democratic forces expressed their disapproval towards the policy of the military fascist dictatorship. The Romanian Commu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

nist Party permanently and actively opposed to the policy promoted by Ion Antonescu, to the presence of German troops on the Romanian territory.

Romania's entering the Nazy Germany's sphere of dominance and the country's being dragged into the anti-Soviet war on the 22nd of June 1941 resulted in the fact that the contradiction between the Romanian people on the one hand and the German Hitlerite imperialism and Antonescu's dictatorship on the other became the main contradiction and upon its solving both the independent existence of the Romanian nation and the development of its forces fighting for social progress depended.

It was the insurrection of August 1944 which removed this contradiction and marked the beginning of the national and social liberating revolution in Romania.

THE STRUGGLE OF THE ROMANIAN REVOLUTIONARY, DEMOCRATIC AND PATRIOTIC FORCES, LED BY THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY, AGAINST THE MILITARY POLICY OF ANTONESCU'S DICTATORSHIP DURING JUNE 22, 1941 — AUGUST 23, 1944

At the end of the fourth decade of our century, Romania, internationally isolated and internally lacking the unity of democratic forces, found herself thrown in the arms of fascist Germany. As a result, at the outbreak of the war waged by Nazy Germany against the Soviet Union, the Antonescu dictatorship engaged a considerable part of the Romanian army.

Even from the beginning of the Hitlerite war, the revolutionary forces of Romania, led by the Communist Party, resolutely fought for overthrowing Antonescu's dictatorship, withdrawing the country from the anti-Soviet war and chasing away the Hitlerite occupants from the country. On the 8th of July 1941 the Central Committee of the Romanian Communist Party elaborated a circular and then on the 6th of September a Programme Platform in which it appealed to all revolutionary and patriotic forces, to the entire people, to unite in a single national fighting front against Antonescu dictatorship, the Hitlerite invaders and the anti-Soviet war.

The way in which the military operations took place during the first part of the war and especially the hesitating, perspectiveless attitude of the leaders of the main bourgeois parties and political formations delayed the achievement of a single front of anti-fascist struggle, which the revolutionary and democratic forces led by the Romanian Communist Party permanently militated for.

As the Romanian army continued to take part in the military operations carried out by Wehrmacht on the territory of the Soviet Union and to engage considerable forces in the campaign from 1942, the frame of mind of the peoples' masses and the army became ever more hostile to continuing the war, to Antonescu's dictatorship and the Nazi occupants. In his atttempt to stop the continuous degradation of the army's frame of mind, Antonescu took the measure of replacing some top hierarchy generals of the Romanian army and after the battles of Odessa, Stalingrad and Crimea he decided to bring home the greatest part of the operational army.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Estimating with lucidity the evolution of both the internal and the international ratio of forces, resolutely fighting for safeguarding the destinies of the Romanian people, the revolutionary and democratic-patriotic forces led by the Romanian Communist Party passed on to preparing the antifascist and anti-imperialist, social and national liberation revolution, which started with the historical act on the 23rd of August 1944.

THE ROMANIAN BOURGEOIS CIRCLES' ATTEMPTS TO WITHDRAW ROMANIA FROM THE "AXIS" AND TO JOIN THE UNITED NATIONS

The act of including Romania in the ranks of Hitlerite Germany's allies within the framework of the "Axis", as well as the act of pushing her into the anti-United Nations war determined from the very beginning a powerful disapproving reaction on behalf of the Romanian progressive forces headed by the Romanian Communist Party. During the entire period lasting between the 22nd of June 1941 and the 23rd of August 1944 the entire Romanian society manifested strong opposition and unflinching resistance against the Hitlerite-Horthy rule, against the amputation of the country's territory as well as against the act of using a great part of the Romanian army in the Hitlerite war, an altogether alien cause to our people's aspirations and peaceful interests.

This is the reason why, during Antonescu's dictatorship, a very wide range of social, political and military forces — from the Romanian Communist Party and other anti-fascist and anti-Hitlerite democratic organizations to bourgeois circles outside the government, military ones included, constantly attempted to withdraw Romania from the "Axis" and to join the United Nations. They aimed at liberating Romania from the fascist rule, driving away the Hitlerites and Horthysts from the national territory and securing the country's independence and sovereignty.

The study bearing the abovementioned title, based on unpublished sources, analyses the evolution of these attemps, culminating in the Romanian national insurrection from August 1944, tracing back "the course of events and historic facts as they had happened".

The scientific retrospection of that dramatic period in the history of the Romanian people is grounded on dialectical and historical materialism and underlines the unquestionable truth that the entire Romanian nation, all antifascist political parties and groups disapproved of the participation in the Hitlerite war. At the same time they tried to find a solution for the country's withdrawal from the "Axis" and the Hitlerite war, and joining the United Nations' coalition.

The analysis of facts and events reveals the unrealistic character of the attemps made by the bourgeois political circles, headed by Maniu and Brătianu, and by the "state's leader", Ion Antonescu. The only viable and successful solution was proposed by the Romanian Communist Party and carried out during the national anti-Hitlerite anti-imperialist armed insurrection from August 1944, which overthrew the military fascist dictatorship. It resulted in Romania's withdrawal from the Hitlerite war, its

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

turning weapons against Nazy Germany and Horthy Hungary, joining thus the anti-Hitlerite coalition.

THE MILITARY CONCEPTION OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY AND OF THE OTHER POLITICAL ANTI-HITLERITE FORCES WITH A VIEW TO THE COUNTRY'S JOINING THE UNITED NATIONS AND ITS RISING TO ARMED FIGHT AGAINST NAZY GERMANY (1944)

After having briefly presented in the introductory part of the article the military outlook and the position of the Romanian Communist Party and of the other political anti-Hitlerite forces to the problem of war, as well as Romania's internal situation during 1940—1943, the author presents the year 1944 as a period of transition from quantitative accumulations to a new quality in the respective domain. 1944 was the year in which the Romanian Communist Party conceived an insurrectional plan, aiming at overthrowing Antonescu's dictatorship and the entire people's turning weapons against Germany; the same anti-Hitlerite outlook was shared by the royal circles and by the leaders of the bourgeois parties. The general plan was perfected with the former ones, and then concrete measures were proposed and carried out in conditions of utter conspiracy. The article furnishes new data and scientific arguments concerning these military and political steps. They are almost wholly recorded and have as a main source a document issued on the 15th of June 1944. This is supplementarily confirmed and completed by a message approved by the political anti-Hitlerite forces united in the National Democratic Bloc and sent on the 22nd of June to the diplomatic representatives of England, the USSR, the USA acredited in Cairo.

A special attention was paid to the military insurrectional plans concerning Bucharest and the Prahova Valley — which in the given order were considered key positions for the success of the insurrection.

It is also clearly pointed out the importance of attracting the commands of great units to the side of the insurrection.

The conclusion springing out from the article is that the majority of planned military measures were accurately carried out. Instances of non-application or replacement were due only to the concrete situation imposed by the current of events.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

RÉSUMÉ

LES MESURES ADOPTÉES PAR L'ÉTAT ROUMAIN POUR L'ACCROISSEMENT DE LA CAPACITÉ DE DÉFENSE (1919—1921)

Après la formation de l'État national roumain unitaire, devant les facteurs de décision de Bucarest se posèrent des problèmes nécessitant des solutions urgentes, tant sur le plan interne que sur le plan externe.

Dans le cadre historique donnée, la politique militaire promue par les facteurs de droit fut orientée vers l'organisation des forces armées en fonction de nouvelles réalités sociales, politiques, économiques internes, d'une part, et la réalisation d'un système d'alliances militaires des États qui s'opposaient directement au révisionnisme, d'autre part. La finalité d'une telle orientation se concrétisait par le renforcement de la capacité de riposte pour le cas où l'État roumain, ressentant déjà certaines tendances révisionnistes de la part de ses voisins, aurait été acculé de défendre, au moyen des armes, son indépendance, sa souveraineté et son intégrité territoriale. Aussi, à l'intérieur peut-on remarquer, sous l'aspect de l'organisation : la mise de l'armée sur pied de paix ; la formation de deux corps d'armée nouveaux, des inspectorats généraux de l'armée, de commandements groupant de nouvelles spécialités militaires ; l'introduction dans la structure de l'armée des catégories nouvelles d'armes (l'aviation, les chars etc.), qui avaient pleinement démontré leur utilité sur les champs de bataille de la Grande Guerre.

Au point de vue des relations internationales, il faut mentionner le cadre général de la réalisation de la Petite Entente, alliance régionale défensive antirévisionniste. L'alliance militaire des trois États (la Tchécoslovaquie, la Yougoslavie et la Roumanie). qui redoublait l'entente politique, a constitué le cadre de manifestation pour la politique militaire extérieure roumaine, et les instances militaires supérieures ont tenu compte d'elle, à cette époque-là, en s'appliquant à construire une barrière antirévisionniste.

LA POLITIQUE MILITAIRE DE L'ÉTAT ROUMAIN ENTRE LES ANNÉES 1922—1924

Après la constitution de l'État national unitaire roumain, dans le domaine de la politique militaire du pays sont apparus des problèmes d'une complexité extrême.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Dans ce cadre général la Roumanie a cherché à assurer la garantie de ses intérêts nationaux par deux voies : a) par des efforts destinés à assurer l'édification d'un système moderne et efficient de défense ; b) sur le plan extérieur, par la création et la consolidation d'une série d'alliances bilatérales et multilatérales destinées à assurer l'unification des efforts de la Roumanie avec ceux d'autres pays désireux de paix de la zone. Dans la période 1922—1924 la direction interne a été celle qui a prévalu, et c'est ce fait qui est largement reflété dans la présente étude.

L'organisme militaire roumain a évolué dans la période analysée sur les coordonnées présentées par le rapport entre les possibilités et les nécessités objectives du pays à cette époque-là. Dans le contexte donné ont été opérés des changements dans l'organisation de l'armée, ainsi que dans le processus de l'instruction militaire des troupes, étant en même temps élaborés des programmes de perspective concernant la dotation de l'armée d'armement et de matériel technique de guerre.

L'expérience de la période a été fructifiée dans le contenu de la Loi sur l'organisation de l'armée promulguée en 1924.

La conclusion générale qui ressort de l'étude avec le titre susmentionné est que, sur le plan militaire, la période de 1922 à 1924 a constitué une étape d'analyse et d'accumulations quantitatives ; les transformations de substance devaient être accomplies, sur certains plans, ultérieurement.

LA LOI DE RÉORGANISATION DE L'ARMÉE ROUMAINE DU MOIS DE JUIN 1924 ET L'ÉVOLUTION DU SYSTÈME DÉFENSIF NATIONAL JUSQU'À L'ANNÉE 1929

La Loi de réorganisation de l'armée roumaine du mois de juin 1924 correspondait à la nécessité déterminée par les nouvelles réalités du pays. Le parachèvement de l'État national unitaire roumain imposait l'adoption d'une organisation adéquate de l'organisme militaire du pays ; dans les conditions données, le service militaire devenait obligatoire pour tous les citoyens du pays, sans distinction de nationalité.

La politique militaire de la Roumanie à cette époque-là était subordonnée aux buts suivants : la consolidation de l'unité nationale ; la défense de l'indépendance nationale et de l'intégrité territoriale de l'État roumain. Mais les mesures prises par les équipes gouvernementales roumaines aux fins de la dotation de l'armée roumaine d'armement et de munitions ont rencontré des difficultés évidentes, provoquées tant par le fait qu'on ne disposait pas encore d'une industrie nationale d'armement moderne et de cadres de spécialité, que par la présence en Roumanie du capital étranger, qui contrôlait les principales branches de l'économie du pays, en freinant le développement d'une industrie lourde autochtone. Malgré cela, au cours de la troisième décennie du XXe siècle, ont été posées les bases d'une industrie nationale d'armement.

Dans la période de 1924 à 1929, pour ce qui est de ses relations extérieures, la Roumanie s'est située aux côtés des États adversaires du révisionnisme, militant pour le maintien du statu quo territorial. Adepte conséquent de cette orientation, l'État

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. _____

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

roumain a conclu des conventions et traités politiques et militaires à caractère défensif avec divers pays européens. Pour la réalisation de pareils objectifs, il s'imposait, naturellement, de réorganiser et de renforcer l'armée, de la doter d'une façon adéquate. En même temps, la Roumanie a milité pour des relations de bon voisinage avec tous les Etats limitrophes. C'est pourquoi elle a étayé toutes les initiatives sur le plan européen destinées à assurer la paix et la sécurité des peuples.

DIRECTIONS DE DÉVELOPPEMENT DE L'ORGANISME MILITAIRE DANS LA PÉRIODE DE 1929 À 1933

La crise économique mondiale des années 1929—1933 détermina l'aggravation de toutes les contradictions du monde capitaliste, l'intensification de la dispute entre les grandes puissances pour la redistribution du monde, la recrudescence de l'activité des forces fascistes, révisionnistes, en imprimant à la vie internationale un cours dangéreux, à des conséquences de plus graves pour la liberté et l'indépendance des nations.

Dans la période analysée, lorsque sur notre pays planaient tant le danger du révisionnisme horthyste que celui de l'expansionnisme allemand, la Roumanie s'est vue obligée d'accorder une attention particulière aux problèmes de défence de l'indépendance et de son intégrité territoriale. A cet effet, sur le plan interne, on a pris une série de mesures afin d'améliorer les structures d'organisation de l'armée, l'instruction des contingents, la formation des cadres, en rapport avec les nécessités de la défense nationale etc. Les effets négatifs de la crise économique, qui en Roumanie ont été de beaucoup plus profonds que dans la majorité des pays capitalistes, ont influencé substantiellement aussi la politique militaire de l'État, spécialement dans le domaine de la dotation de l'armée. Vers la fin de la crise économique, à cause de l'échec d'une série de mesures entreprises par les facteurs responsables aux fins de la dotation plus poussée de l'armée de certaines catégories de matériel de guerre moderne, l'armée roumaine se trouvait au dessous du niveau imposé par les exigences de l'époque.

Sur le plan externe la Roumanie a intensifié son activité de sauvegarde de la paix et de la sécurité européenne, participant énergiquement à toutes les actions qui visaient une meilleure collaboration entre les peuples, la défense du statu quo établi après la Grande Guerre, la prévention d'une nouvelle conflagration mondiale ; elle a agi résolument pour l'amélioration de ses relations avec les États voisins, pour la réorganisation et la consolidation de la Petite Entente, pour la création de l'Entente Balkanique — instruments d'importance dans la lutte contre la politique révisionniste et impérialiste.

La politique militaire promue par la Roumanie au cours des années 1929—1933 a eu un prononcé caractère défensif, visant la défense des frontières du pays, de l'indépendance et de la souveraineté de notre patrie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

MESURES ET ACTIONS DIPLOMATIQUES AU BUT DE CONSOLIDER LA CAPACITÉ DE DÉFENSE DU PAYS DEVANT L'ACCROISSEMENT DES DANGERS DU HITLÉRISME ET DU REVISIONNISME (1934—1937)

Avec la fin de la crise économique mondiale s'est instauré un climat politique international caractérisé par la recrudescence du fascisme, l'accroissement de l'agressivité des États révisionnistes sur la toile de fond de l'aggravation des contradictions entre les grandes puissances impérialistes. La Roumanie a ressenti pleinement les conséquences des mutations enregistrées sur les plans politique, économique et militaire qui limitaient ou avaient la tendance de limiter son indépendance et sa souveraineté nationales ou concernaient directement des parties du territoire national convoitées de l'extérieur. Dans les nouvelles conditions, les responsables politiques et militaires de Bucarest, jouissant de l'appui et de l'adhésion des toutes les forces politiques démocratiques et antifascistes, à partir des communistes jusqu'aux national-paysans, ont élaboré un programme de mesures et ont entrepris une série d'actions afin d'accroître les possibilités d'obtenir un appui de l'extérieur, ainsi que la capacité de défense du pays. Aussi, la Roumanie agit-elle sur le plan diplomatique pour la consolidation de ses relations avec tous les États antirévisionnistes, intéressés au renforcement de la Société des Nations et à son dotation d'instruments adéquats lui permettant de contrecarrer les forces révisionnistes et militaristes agressives. Simultanément avec les efforts faits pour étayer la politique de sécurité collective, le gouvernement roumain a pris une série de mesures d'ordre militaire destinées à augmenter la force de riposte du pays dans l'éventualité du déclenchement d'une agression impérialiste. Dans toute la période analysée la Roumanie s'est prononcée et a agi pour l'appui aux victimes de l'impérialisme et du fascisme, s'est située avec esprit de suite aux côtés des États défenseurs de la Société des Nations, en étayant toutes les mesures ou les initiatives de cette dernière prises aux fins de la défense de la paix et pour contrecarrer la politique agressive de l'Allemagne nazie, de l'Italie fasciste et de la Hongrie horthyste.

LA POLITIQUE MILITAIRE DE LA ROUMANIE EN TANT QU'INSTRUMENT DE LA DÉFENSE DE L'INDÉPENDANCE NATIONALE ET DE L'INTÉGRITÉ TERRITORIALE DE NOTRE PAYS (1938—1940)

La suite des événements politico-diplomatiques et militaires qu'a connue le monde dans la période analysée a consigné les succès successifs et retentissants des États fascistes et révisionnistes engagés dans la lutte pour la conquête de la domination mondiale. L'un après l'autre, ont été asservis des peuples et supprimés des Etats, soit par la menace de la force, soit par la force des armes — après le 1er septembre 1939, la marche de l'Allemagne nazie vers la conquête de la suprématie politico-mili-

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

taire en Europe culminant par la défaite désastreuse de la France en juin 1940. L'analyse, faite du point de vue de l'évolution des facteurs d'appui et de risque, des mesures et des actions entérinées et entreprises sur les plans interne et extérieur par la Roumanie impose la conclusion que les gouvernements qui se sont succédés à Bucarest à cette époque-là ont utilisé une vaste panoplie de moyens matériels et politico-diplomatiques aux fins de l'accroissement de la capacité de défense du pays, des formes de résistance devant les pressions et les attaques révisionnistes et impérialistes.

Aussi, la Roumanie a-t-elle agi énergiquement pour la réussite des toutes les tentatives de créer un large front des Etats intéressés au maintien de la paix, à la défense de la souveraineté et de l'indépendance des peuples visés ou devenus victimes du IIIe Reich, de l'Italie fasciste et de leurs acolytes révisionnistes. En même temps et conformément à la politique extérieure promue avant le déclenchement de la seconde guerre mondiale, toutes les mesures à caractère militaire ont visé à la consolidation de la défense à la frontière ouest du pays, les forces armées roumaines, dans leur majorité, y étant apprêtées pour résister devant une agression germano-hongroise. Après la défaite et la suppression de l'État polonais, dans les circonstances d'un total isolement sur le plan international, la Roumanie perdit progressivement sa force de s'opposer aux pressions concentriques qu'elle dut subir, par lesquelles on lui imposait de graves amputations de son territoire national, et fut jusqu'à la fin asservie par l'Allemagne nazie, dans l'espace de domination de laquelle l'avaient placée les accords et les traités impérialistes.

LA SITUATION POLITIQUE ET MILITAIRE DE LA ROUMANIE DANS LA PÉRIODE COMPRISE ENTRE LE MOIS DE SEPTEMBRE 1940 ET LE 22 JUIN 1941

Dans les circonstances où le pays était isolé sur le plan extérieur et soumis aux puissantes pressions concentriques de l'extérieur, Charles II céda le pouvoir au général Ion Antonescu et quitta le pays, laissant comme successeur au trône son fils Michel. La plus grande partie des prérogatives royales ont été assumées par Antonescu, devenu „dirigeant de l'État". Le 14 septembre 1940 le gouvernement en exercice fut remplacé par un autre, dont la base était constituée par la Garde de fer — organisation terroriste du type fasciste, le principal élément de la 5e colonne nazie —, la Roumanie étant proclamée „État national légionnaire", un État totalitaire de dictature fasciste.

Mais peu de temps après l'instauration de ce nouvel gouvernement, entre les partisans du général Ion Antonescu et ceux du mouvement légionnaire sont intervenues de serieuses contradictions qui culminèrent par la rébellion de la Garde de fer du 21 au 23 janvier 1941.

Après que la rébellion des légionnaires a été anéantie par l'action de l'armée, le général Ion Antonescu forma un nouvel gouvernement qui avait le caractère d'un nouvel régime totalitaire de dictature militaro-fasciste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Poursuivant l'obtention d'une certitude quant aux garanties territoriales données par l'Allemagne après le diktat de Vienne, de la dotation d'armement et de matériel technique de guerre moderne, ainsi que de l'instruction des militaires roumains sur la base de l'expérience de guerre de la Wehrmacht, le général Ion Antonescu demanda, le 7 septembre, à l'Allemagne de disloquer des troupes en Roumanie sous la forme d'une Mission militaire et de livrer le matériel de guerre nécessaire. Les milieux gouvernant à Berlin ont accepté immédiatement la demande formulée par le dictateur roumain.

La politique extérieure promue par le régime antonescien, qui finit par subordonner d'une manière toujours plus accentuée la Roumanie à l'Allemagne nazie, provoqua, dès le début, une vive réprobation de la part du peuple roumain. L'encadrement de quelques unités militaires roumaines d'instructeurs allemands produisit de nombreuses et fortes manifestations de mécontentement dans les rangs de l'armée.

Les forces patriotiques révolutionnaires et démocrates-nationales ont manifesté, sous diverses formes, leur attitude de désavouement de la politique de dictature militaro-fasciste. Le Parti Communiste Roumain a combattu avec esprit de suite la politique promue par le général Ion Antonescu, s'opposant en même temps à la présence des troupes allemandes sur le territoire roumain.

L'entrée de la Roumanie dans la sphère de domination de l'Allemagne nazie et le fait qu'ensuite elle a été poussée, le 22 juin 1941, dans la guerre hitlérienne déclenchée contre l'Union Soviétique ont mené à ce que la principale contradiction — dont la solution était décisive pour l'existence-même indépendante de la nation roumaine, ainsi que pour les possibilités du développement de la lutte de ses force avancées pour le progrès social — devienne la contradiction entre le peuple roumain, d'une part, et l'impérialisme allemand hitlérien et la dictature antonescienne, de l'autre. Cette contradiction allait trouver sa solution dans l'insurrection d'août 1944, qui devint le moment de début de la révolution de libération nationale et sociale du peuple roumain.

LA LUTTE DES FORCES RÉVOLUTIONNAIRES ET DÉMOCRATIQUES PATRIOTIQUES, EN TÊTE AVEC LE PARTI COMMUNISTE ROUMAIN, CONTRE LA POLITIQUE MILITAIRE PROMUE PAR LA DICTATURE ANTONESCIENNE DANS LA PÉRIODE ENTRE LE 22 JUIN 1941 ET LE 23 AOÛT 1944.

Isolée sur le plan international et dépourvue de l'unité des forces politiques démocratiques à l'intérieur, la Roumanie s'est vue poussée, à la fin de la quatrième décennie de notre siècle, dans les bras de l'Allemagne fasciste. De ce fait, au moment du déclenchement par l'Allemagne nazie de la guerre contre l'Union Soviétique le régime de dictature antonescienne y a engagé une partie considérable de l'armée roumaine.

Dès le début de la guerre hitlérienne, les forces révolutionnaires de Roumanie, et premièrement le Parti Communiste Roumain, se sont levées à une lutte résolue pour

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

renverser la dictature antonescienne, pour faire sortir le pays de la guerre antisoviétique et pour chasser l'occupant hitlérien du pays. Dans la circulaire du 8 juillet 1941 et ensuite dans la Plate-forme programme du 6 septembre, élaborées par le Comité Central du Parti Communiste Roumain, les forces révolutionnaires et patriotiques, tout le peuple étaient appelés de se réunir dans un front unique national de lutte contre la dictature antonescienne, contre l'occupant hitlérien et la guerre menée contre l'Union Soviétique.

L'évolution des opérations militaires dans la première partie de la guerre, mais surtout l'attitude chancelante, dépourvue de perspective, des dirigeants des principaux partis et formations politiques bourgeois ont retardé la réalisation du front unique de lutte antifasciste, pour lequel militaient les forces révolutionnaires et démocratiques patriotiques du pays, à la tête desquelles se trouvait le Parti Communiste Roumain.

Le fait qu'on continuait à participer aux opérations de la Wehrmacht sur le territoire de l'Union Soviétique et que des forces considérables ont été engagées dans la campagne de 1942 a eu des conséquences aggravantes pour l'état d'esprit des masses populaires et de l'armée roumaine qui devenaient toujours plus hostiles à la continuation de la guerre, à la dictature antonescienne et à l'occupant nazi. S'efforçant de stagner le processus de dégradation continuelle du moral de l'armée, Ion Antonescu s'est décidé pour le remplacement de quelques officiers généraux du sommet de l'hiérarchie de l'armée roumaine et, après les batailles d'Odessa, de Stalingrad et de Crimée, a pris des mesures pour ramener la plus grande partie de l'armée d'opérations à l'intérieur du pays.

Estimant lucidement l'évolution du rapport des forces sur les plans interne et international, menant une lutte résolue pour sauvegarder le sort du peuple roumain, les forces révolutionnaires et démocratiques patriotiques, dirigées par le Parti Communiste Roumain, ont passé, au moment opportun, à la préparation de la révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et antiimpérialiste, qui a commencé avec l'acte historique du 23 août 1944.

TENTATIVES DES MILIEUX POLITIQUES BOURGEOIS DE FAIRE SORTIR LA ROUMANIE DE „L'AXE" ET DE LA RALLIER AUX NATIONS UNIES

L'inclusion de la Roumanie dans les rangs des partenaires de l'Allemagne hitlérienne dans le cadre de „l'Axe" et le fait qu'elle fut poussée dans la guerre contre les Nations Unies ont provoqué, dès le début, une forte réaction de condamnation et de désapprobation totale de la part des forces progressistes roumaines, à la tête desquelles était le Parti Communiste Roumain. Dans l'entière période du 22 juin 1941 au 23 août 1944 la société roumaine, dans sa totalité, a manifesté une énergique opposition et une résistance acharnée à la domination hitlérienne et horthyste, au déchirement tragique infligé au corps du pays et à l'utilisation d'une partie considérable de l'armée dans la guerre

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

hitlérienne, étrangère aux aspirations et aux intérêts constamment pacifiques de notre peuple.

C'est pourquoi, au cours des années de la dictature antonescienne, des forces sociales, politiques et militaires très différentes, à partir du Parti Communiste Roumain et d'autres organisations démocratiques antifascistes et antihitlériennes jusqu'aux millieux démocratiques bourgeois qui n'étaient pas au gouvernement du pays à l'époque — y inclus des milieux militaires —, ont essayé mainte fois d'entreprendre diverses tentatives pour faire sortir la Roumanie de „l'Axe" et la rallier aux Nations Unies, pour la libérer de la domination fasciste, pour chasser les hitlériens et les horthystes de notre territoire national, pour l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie.

Elaborée sur la base de sources inédites, la présente étude est vouée à l'évolution de ces tentatives antérieures à l'insurrection nationale roumaine d'août 1944 ; elle reproduit le déroulement des événements et des faits historiques, tels qu'ils ont été.

La rétrospection scientifique, depuis les positions du matérialisme dialectique et historique, de cette période extrêmement dramatique pour le peuple roumain met en évidence la vérité incontestable que toute la nation roumaine, tous les partis et les groupements politiques antifascistes ont désavoué la participation à la guerre hitlérienne et ont essayé, d'une façon ou d'autre, de trouver les moyens pour faire sortir le pays de sous la tutelle de l'„Axe", pour le sortir de la guerre hitlérienne, pour faire possible le retournement des armes contre l'occupant et le ralliement à la coalition des Nations Unies. De l'analyse des faits et des événements se dégage le caractère dépourvu de réalisme des tentatives entreprises par les milieux politiques bourgeois, à la tête desquels étaient Maniu et Brătianu et le „dirigeant de l'Etat" Ion Antonescu. La seule solution viable, qui amena le succès, fut celle préconisée par le Parti Communiste Roumain et qui fut mise en pratique lors de l'insurrection nationale, antifasciste et antiimpérialiste d'août 1944 par laquelle fut renversé le régime de dictature militaro-fasciste, ce qui a permis à la Roumanie de se dégager de la guerre hitlérienne, de tourner les armes contre l'Allemagne nazie et la Hongrie horthyste, en se ralliant par cela-même à la coalition antihitlérienne.

LA CONCEPTION MILITAIRE DU P.C.R. ET DES AUTRES FORCES POLITIQUES ANTIHITLÉRIENNES, CONCERNANT LE PASSAGE DU PAYS DANS LE CAMP DES NATIONS UNIES ET SON ENGAGEMENT DANS LA LUTTE LES ARMES À LA MAIN CONTRE L'ALLEMAGNE NAZIE (1944)

Après avoir présenté brièvement, dans la partie introductive de l'article, la conception militaire, c'est-à-dire la position du Parti Communiste Roumain et des autres forces politiques antihitlériennes vis-à-vis de la guerre et de la situation interne de la Roumanie dans l'intervalle 1940—1943, l'auteur présente l'an 1944 comme un moment de transition depuis des accumulations quantitatives à une qualité nouvelle dans ce domaine. Cette année-là, le parti communiste établit son plan insurrectionnel visant le

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

renversement de la dictature et le retournement des armes, par le peuple entier, contre l'Allemagne ; sur la même position se situent, premièrement, les cercles du palais royal et, ensuite, les leaders des partis bourgeois. On se met d'accord, entre les premiers, sur le plan général, puis on procède à la fixation des mesures concrètes et à la préparation de leur mise en pratique par les forces de la conspiration. L'article contient des données et des arguments nouveaux concernant ces mesures d'ordre militaire et politique. On les consigne à peu près intégralement, la principale source étant un document daté du 15 juillet 1944 ; ils sont confirmés et complétés par le contenu d'un message adressé le 22 juin 1944, avec le consentement des forces politiques antihitlériennes coalisées dans le Bloc National Démocratique, aux représentants diplomatiques de la Grande-Bretagne, de l'URSS et des EUA, accrédités au Caire.

Dans l'article on accorde une attention spéciale aux préparatifs militaires de l'insurrection qu'on a fait en vue des actions à Bucarest et dans la Vallée de la Prahova — des zones qui, dans l'ordre donné, étaient considérées essentielles pour le succès de l'insurrection. On y met encore en évidence l'importance accordée sur ce plan au problème d'attirer pour la cause de l'action les chefs de grandes unités. De l'article résulte le fait que les mesures militaires fixées ont été accomplies, dans leur majorité, avec exactitude au cours de l'insurrection. Le fait que certaines d'elles n'ont pas été mises en pratique, pendant que d'autres en y ont été introduites, est dû à la situation concrète apparue au cours des combats insurrectionnels, cela constituant, de fait, encore une preuve d'une juste orientation dans la direction des opérations militaires.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ZUSAMMEN FASSUNG

DIE GETROFFENEN MASSNAHMEN ZUR FESTIGUNG DER VERTEIDIGUNGSFÄHIGKEIT (1919—1921)

Nach der Bildung des einheitlichen rumänischen nationalen Staates sollten die entscheidenden Behörden von Bukarest eine Reihe von ganz zwingenden Fragen erledigen, sowohl auf der inneren, als auch auf der Aussenebene. Im gegebenen historischen Rahmen wurde die von den Behörden geführte Militärpolitik nach die Organisierung der Streitkräfte orientiert, in Abhängigkeit von den neuen soziopolitischen und wirtschaftlichen Realitäten, einerseits, und andererseits von der Verwirklichung eines Systems der militärischen Bündnisse, jener Staaten, die unmittelbar dem Revisionismus entgegensetzten. Die Zielstrebigkeit einer solchen Orientierung verwirklichte sich in der Festigung der Verteidigungsfähigkeit, falls der rumänische Staat, einigen revisionistischen Tendenzen von Seite seiner Nachbaren schon unterworfen, seine Unabhängigkeit, Souverenität und territorielle Integrität mittels Waffen verteidigen sollte. So machten sich, im Inneren, unter dem Gesichtspunkt der Organisierung die Folgenden bemerkbar: der Übergang der Armee zum Friedenszustand; die Bildung von zwei neuen Armeekorps, der allgemeinen Militärinspektorate, sowie einiger Oberkommandos, die neue Fachgebiete gruppierten; die Einführung in die Armeestruktur einiger neuen Waffengattungen (die Luftwaffe, die Panzerkampfwagen usw), die ihre Nützlichkeit und Effizienz auf dem Schlachtfeld des ersten Weltkrieges völlig bewiesen.

Vom Standpunkt der zwischenstaatlichen Beziehungen aus ist es noch den allgemeinen Rahmen der Bildung der „Kleinen Entente" zu erwähnen, ein regionales defensives und antirevisionistiches Bündnis. Das Militärbündnis der drei Staaten (Tschechoslowakei, Jugoslawien und Rumänien), das das politische Verständnis dublierte, bildete den Äusserungsrahmen der rumänischen militärischen Aussenpolitik, die von den oberen Militärbehörden, in dieser Periode, in Betracht gezogen wurde im Aufbau einer antirevisionistischen Barriere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

DIE MILITÄRPOLITIK DES RUMÄNISCHEN STAATES IN DEN JAHREN 1922—1924

Nach der Bildung des einheitlichen rumänischen Staates erschien auf der Ebene der Militärpolitik des Landes eine Reihe von äusserst komplexen Problemen. In diesem allgemeinen Rahmen versuchte Rumänien die Gewehrleistung seiner nationalen Interesse auf zwei Wege zu sichern, und nämlich: a) durch die Sicherung der Errichtung eines wirksamen und modernen Verteidigungssystems; b) durch die Errichtung und Konsolidierung, auf dem Aussengebiet, der zwei — und vielseitigen Bündnisse, die die Einigung der Bestrengungen Rumäniens und anderer friedensliebenden Länder aus dieser Zone sichern konnten.

In der Zeitspanne 1922—1924 herrschte die innere Richtung vor, was im vorliegenden Studium umständlich widerspiegelt ist.

Das rumänische Militärorganismus entwickelte sich im Laufe analysierter Periode auf den Koordinaten des Verhältnisses zwischen den objektiven Möglichkeiten und den Bedürfnissen des Landes in jener Zeitspanne. Im gegebenen Kontext wurden einige Umänderungen sowohl in Bezug auf die Armeeorganisierung, als auch auf den Prozess der militärischen Vorbereitung der Truppen gemacht, indem Perspektiveprogramme hinsichtlich der Armeeausstatung mit der Rüstung und Kampftechnik verarbeitet wurden.

Die Erfahrung der Periode wurde im Inhalt des Gesetzes zur Armeeorganisierung vom 1924 verwertet.

Die aus der obenbetitelten Erforschung allgemeine gezogene Schlussfolgerung beweist, dass, auf der Militärebene, die Zeitspanne 1922—1924 eine Etappe der Analysen und der quantitativen Akkumulationen darstellte. Die wesentlichen Umgestaltungen sollten später ausgeführt werden.

DAS ORGANISIERUNGSGESETZ DER RUMÄNISCHEN ARMEE VOM JUNI 1924 UND DIE ENTWICKLUNG DES NATIONALEN VERTEIDIGUNGSSYSTEMS BIS ZUM 1929

Das Annehmen des Organisierungsgesetzes der rumänischen Armee, im Juni 1924, entsprach der von den neuen Wirklichkeiten des Landes veranlassten Notwendigkeit. Die Entstehung des einheitlichen rumänischen Nationalstaates erforderte das Annehmen einer entsprechenden Organisierung des Militärorganismus des Landes, unter den gegebenen Umständen; der Militärdienst wurde für alle Bürger des Landes eine allgemeine Pflicht, abgesehen von der Nationalität.

Rumäniens Militärpolitik war in dieser Periode den folgenden Zwecken untergeordnet und nämlich: der Festigung der nationalen Einheit, der Verteidigung der Unabhängigkeit und der territorialen Integrität des rumänischen Staates.

Die von den regierenden Gruppen getroffenen Massnahmen zur Ausrüstung der Armee mit Rüstung und Munition haben aber viele Schwierigkeiten beseitigen wegen des Mangels an einer nationalen modernen Verteidigungsindustrie und an Fachleute,

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

sowie wegen der Anwesenheit in Rumänien des ausländischen Kapitals, das die wichtigen Gebiete der Landeswirtschaft beherrschte und die Entwicklung einer einheimischen Schwerindustrie verhinderte.

Trotz alledem wurden im dritten Jahrzent des 20. Jahrhunderts die Grundlagen eigener Rüstungsindustrie geschaffen.

Hinsichtlich der Aussenbeziehungen befand sich Rumänien, in der Zeitspanne 1924—1929, auf der Seite des Staaten, die dem Revisionismus entgegengesetzt waren und die für die Aufrechterhaltung des territorialen Status-quo kämpften.

Ein zielstrebiger Verfechter dieser Orientierung der rumänische Staat hat Konventionen und militär-politische Abkommen mit defenssivem Charakter mit verschiedenen europäischen Ländern getroffen. Um die Durchführung einer solchen Objektive zu gewährleisten, waren es, natürlich, die Reorganisierung und Festigung der Armee, ihre entsprechende Ausstattung ganz nötig.

Gleichzeitig kämpfte Rumänien für die Beziehungen guter Nachbarschaft mit allen angrenzenden Staaten.

In diesem Sinne unterstützte Rumänien, unmittelbar und aktiverweise, alle Initiativen auf dem europäischen Gebiet, die das Frieden und die Sicherheit der Völker gewährleisten konnten.

ENTWICKLUNGSRICHTUNGEN DER ORGANISIERUNG DES MILITÄRORGANISMUS (1929—1933)

Die Weltwirtschaftskrise in den Jahren 1929—1933 bewirkte eine ernsthafte Verschärfung aller Gegensätze der kapitalistischen Welt, die Verstärkung des Kampfes der grossen Mächte für die Wiederverteilung der Welt, die Aktivierung der faschistischen und revisionistischen Mächte, indem dem internationalen Leben eine neue und gefährliche Richtung aufgeprägt wurde, die äusserst schwere Konsequenzen für die Freiheit und Unabhängigkeit der Völker gehabt hätten.

In der analysierten Periode, als unser Land von dem Gefahr des Hortyrevisionismus und der deutschen Expansion bedroht wurde, musste Rumänien eine besondere Aufmerksamkeit der Verteidigung der Unabhängigkeit und seiner territorialen Integrität schenken.

In diesem Sinne wurde eine Reihe von Massnahmen getroffen mit Bezug auf die Verbesserung der organisatorischen Strukturen der Armee und der Ausbildung der Kontingente und Kader in Abhängigkeit von den Bedürfnissen der nationalen Verteidigung usw.

Die verneinenden Folgen der Wirtschaftskrise, die in unserem Land schwerer als in den anderen kapitalistischen Ländern waren, beeinflussten unmittelbar auch die Militärpolitik des Staates, besonders hinsichtlich der Ausstatung der Armee.

Am Ende der Weltwirtschaftskrise wegen einiger misslungenen von den Verantwortungsfaktoren zur Steigerung der Armeeausstattung mit einigen Kategorien von

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

moderner Kampftechnik, getroffenen Massnahmen befand sich unser Heer unter dem Niveau der Anforderungen jener Epoche.

Auf dem internationalen Gebiet verstärkte Rumänien seine Aktivität zwecks der Aufrechterhaltung des Friedens und der europäischen Sicherheit, indem es an allen Aktionen teilnahm, die nach Stärkung der Zusammenarbeit der Völker, Verteidigung des Nachkriegsstatu-quo und Vorbeugung eines neuen Weltbrands trachten.

Es kämpfte auch für die Verbesserung der Beziehungen mit den angrenzenden Ländern und die Neugestaltung und Konsolidierung der „Kleinen Abmachung", für das Schaffen der „Balkanischen Abmachung", wichtige Mittel im Kampf gegen die revisionistische und imperialistische Politik.

Die vom Rumänien geführte Politik, in den Jahren 1929—1933, hatte einen stark ausgeprägten defenssiven Charakter, und zielte nach Verteidigung der Landesgrenzen, der Unabhängigkeit und Souverenität unseres Vaterlandes.

DIPLOMATISCHE UND MILITÄRISCHE MASSNAHMEN UND AKTIONEN ZUR FESTIGUNG DER VERTEIDIGUNGSFÄHIGKEIT DES LANDES GEGENÜBER DER ERHÖHUNG DES HITLER UND REVIZIONISTENGEFAHRS (1934—1937)

Das Ende der mondialen Wirtschaftskrise hebte die Herbeiführung einer internationalen politischen Atmosphäre hervor, die durch Beseitigung des Faschismus, die Steigerung der Aggressivität der revisionistischen Staaten auf Grund der ständigen Verschärfung der Widersprüche zwischen den imperialistischen Grossmächten gekennzeichnet wurde.

Rumänien litt im Überfluss unter den Erfordernissen der auf dem politischen, ökonomischen und militärischen Ebene erschienenen Mutationen; die begrenzten oder versuchten die nationale Unabhängigkeit und Souveränität einzuschränken oder zielten sie nach einigen Gegenden des nationalen Territoriums.

Unter neuen Umständen führten die verantwortlichen Faktoren von Bukarest, die von allen demokratischen und antifaschistischen politischen Kräften unterstützt waren, einen Massnahmenprogramm ein und entfalteten mehrere Aktionen angesichts der Bestärkung des Aussenbeistandes und der Verteidigungsfähigkeit des Landes.

Auf diese Weise handelte Rumänien auf der diplomatischen Ebene um die Konsolidierung der Beziehungen mit allen antirevizionistischen Staaten, die sich für die Stärkung der Nationengesellschaft und ihre Ausstatung mit den nottwendigen Mitteln für die Entgegenwirken den revisionistischen und militärischen aggressiven Mächten.

Parallel zu den Anstrengungen in die Richtung des Unterstützens der kollektiven Sekuritätspolitik traf die rumänische Regierung einige militärischen Massnahmen, die den Widerstandskraft des Landes im Falle der Entfesselung einer imperialistischen Aggression steigern sollten.

In der ganzen analysierten Periode handelte und sprach Rumänien für die Unterstützung der Opfer des Imperialismus aus; es befand sich konsequent an der Seite

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

der antirevisionistischen Staaten und verteidigte alle im Rahmen der Nationengesellschaft getroffenen Massnahmen zur Friedensverteidigung und Entgegenwirkung der aggressiven Politik Nazideutschlands, Italiens und Horty-Ungarns.

RUMÄNIENS MILITÄRPOLITIK — INSTRUMENT DER VERTEIDIGUNG NATIONALER UNABHÄNGIGKEIT UND TERRITORIALER INTEGRITÄT UNSERES LANDES (1938—1940)

Die Entfaltung der politischen, diplomatischen und militärischen internationalen Ereignisse in der analysierten Periode ist von ständigen und schallenden Erfolge der faschistischen und revisionistischen Staaten, die um die Eroberung der Weltvorherrschaft kämpften, gekennzeichnet. Eine Reihe von Staaten wurde abgeschaft, zahlreiche Völker wurden erobert teils durch die Gewaltbedrohung, teils durch die Waffengewalt. Der Marsch des Nazideutschlands zur Errungenschaft der militärpolitischen Vorherrschaft in Europa triumphierte mit der verheerenden Niederlage Frankreichs vom Juni 1940.

Die Analyse der von Rumänien auf der Innen — und Aussenebene getroffenen und genehmigten Massnamen und Handlungen, wenn die Entwicklung der Risiko- und Stützefaktoren in Betracht genommen ist, führt zu Schlussfolgerung, dass Regierungen von Bukarest wandten zahlreiche materielle und politisch-diplomatische Mittel an, in Hinsicht auf die Steigerung der Verteidigungsfähigkeit des Landes und Widerstandsformen gegenüber den revisionistischen und imperialistischen Angriffen.

Auf diese Weise handelte Rumänien für den Erfolg aller Aktionen, die zwecks Gründung einer mächtigen Front der Staaten, die für die Aufrechterhaltung des Friedens, Verteidigung der Souveranität und Unabhängigkeit der Völker — Opfer oder zukünftige Opfer des Dritten Reichs, faschistischen Italiens und ihrer revisionistischen Gehilfen — durchgeführt wurden.

Gleichzeitig, gemäss der bis zur Entfesselung des Zweiten Weltkriegs geführten Aussenpolitik, visierten alle militärischen Massnahmen die Verstärkung der westlichen Grenze des Landes, um einem deutsch-ungarischen Angriff zu widerstehen.

Nach der Niederlage und Abschaffung des polnischen Staates, unter einer fast gänzlichen Isolierung auf dem internationalen Gebiet, konnte Rumänien immer schwerer dem konzentrischen Druck einen Widerstand leisten. Infolgedessen wurde das nationale Territorium schwer verstümmelt, Rumänien vom Nazideutschland erobert, in dessen Vorherschaftsraum die imperialistischen Abkommen und Verträge getrieben halten.

DIE POLITISCHE UND MILITÄRISCHE LAGE RUMÄNIENS IN DEM ZEITABSCHNITT SEPTEMBER 1940 — 22 JUNI 1941

Unter den Umständen der Isolierung des Landes auf der internationalen Ebene und wegen des mächtigen konzentrischen Aussendrucks gab Carol II. die Regierung dem General Ion Antonescu ab und verliess das Land; ihm folgte sein Sohn-Mihai. Der grösste Teil der königlichen Prärogativen wurde von Antonescu übernommen, dem

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

„Führer des Staates". Am 14 september 1940 kam eine andere Regierung zur Macht, die von einer terroristischen faschistischen Organisation „Garda de fier" dargestellt war; es war das wichtigste Element der fünften Nazikollone. Man erklärte Rumänien zum einen „legionären Nationalstaat" einen totalitären Staat mit der faschistischen Diktatur.

Bald aber nach der Einsetzung neuer Regierung beganen zwischen den Partisanen des Generals Ion Antonescu und der legionären Bewegung ernsthafte Widersprüche, was mit dem Aufstand der „Eisernen Garde" (Garda de fier) vom 21—23 Januar 1941 endete.

Nachdem Antonescu, mit Hilfe der Armee, den legionären Aufstand vernichtet hatte, gründete er eine neue Regierung, die wiederum ein neues totalitäre Regime mit faschistischer Militärdiktatur darstellte. Da „der Staatsführer" Antonescu bezweckte die territorialen Garantien, die ihm Deutschland nach dem Wien-Diktat gegeben hatte, die Ausrüstung der Armee mit Rüstung und moderner Kampftechnik, sowie die Ausbildung der rumänischen Militäre auf Grund der Kriegserfahrung der Wehrmacht, forderte er das Versetzen deutscher Truppen in Rumänien, das die Form eines militärischen Auftrags haben sollte. Die herrschenden Kreise von Berlin genehmigten sofort die Forderungen des rumänischen Diktators.

Die von Antonescu-Regierung geführte Aussenpolitik, derer Konsequenz eine immer schwere Unterordnung Rumäniens gegenüber dem Deutschland war, hat das rumänische Volk tief beunruhigt und unbefriedigt. Die Anwesenheit der deutschen Instrukteure in den rumänischen Truppenverbände verursachte kräftige und zahlreiche Unzufriedenheitäusserungen seitens Armee.

Die patriotischen revolutionären und nazionaldemokratischen Kreise kämpften in verschiedener Art gegen die Politik der faschistischen Militärdiktatur. Rumänische Kommunistische Partei aüsserte sich konsequent und kämpferisch gegen die von dem General Antonescu geführte Politik, gegen die Anwesenheit der deutschen Truppenverbände auf dem rumänischen Territorium.

Der Eintritt Rumäniens in die Vorherrschaftsphäre des Nazideutschlands und dann das Heranziehen des Landes, am 22. Juni 1941 in den gegen die Sowjetunion entfesselten Hitlerkrieg führte zum wichtigen Gegensatz, von dessen Verwircklichung die selbständige Existenz der rumänischen Nation und die Entwicklung des Kampfes ihrer vorstehenden Kräfte für den soziale Fortschritt. Dieser Gegensatz sollte ein Gegensatz zwischen dem rumänischen Volk, einerseits, und dem deutschen Hitlerimperialismus und Antonescu-Diktatur, andererseits, werden.

Dieser Gegensatz wurde durch die Insurrektion vom 23. August 1944 verwircklicht, die, gleichzeitig, das Beginn der nazionalen und sozialen Befreiungsrevolution des rumänischen Volkes bedeutete.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

DER KAMPF DER REVOLUTIONÄREN UND DEMOKRATISCHEN KRÄFTE RUMÄNIENS UNTER DER FÜHRUNG DER RUMÄNISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI GEGEN DIE VON ANTONESCUDIKTATUR ENTFALTETEN MILITÄRPOLITIK IN DER ZEITSPANNE 22 JUNI 1941 — 23 AUGUST 1944.

Rumäniens Isolierung auf der internationalen Ebene, der Mangel an der Einheit der inneren politisch demokratischen Kräfte haben das Land gegen Ende des vierten Jahrzehntes unseres Jahrhunderts in die Arme des faschistischen Deutschlands getrieben. Auf diese Weise, zur Entfesselung des Krieges des Nazideutschlands gegen die Sowjetunion, hat die Regierung der Antonescudiktatur einen wichtigen Teil der rumänischen Armee herangezogen.

Schon zu Beginn des Hitlerkrieges haben sich die revolutionären Kräfte Rumäniens, unter der Führung der kommunistischen Partei, dafür angesprochen die Antonescudiktatur zum Fall zu bringen, das Land aus dem Antisowjetkrieg herauszuziehen und die Hitlererobern aus dem Lande zu vertreiben. Im Runderlass vom 8. Juli 1941 und dann in der vom ZK der RKP ausgearbeiteten Programmplatform, vom 6. September, wurden die revolutionären und patriotischen Kräfte, sowie das ganze Volk aufgerufen, um sich in einer einzigen nationalen Kampffront gegen die Antonescudiktatur, die Hitlervorherrschaft und gegen den Antisowjetkrieg zu vereinigen.

Die Art der Entfaltung der Militäroperationen im ersten Teil des Krieges und insbesondere die schwankende und perspektivlose Einstellung der Führer der wichtigen Parteien und politischen bürgerlichen Formationen hielten die Schaffung der einzigen antifaschistischen Front zurück, um die die revolutionären und demokrat-patriotischen Kräfte, unter der Führung der Rumänischen Kommunistischen Partei gekämpft haben.

Die Fortsetzung der Teilnahme an den militärischen Operationen, die von der Wehrmacht auf dem Gebiet der Sowjetunion ausgeführt wurden, sowie die Teilnahme einiger erheblichen Kräfte am Feldzug, vom 1942, haben die Stimmung der Volksmassen und der Armee, die immer feindlicher gegenüber der Kriegsweiterführung, der Antonescudiktatur und den Nazieindringlingen waren, ständig verschlechtert.

Ion Antonescu versuchte das ständige Moralverfall der Armee zu hemmen und deswegen traf er die Massnahme zur Ersetzung einiger Generale von der Hierarchiespitze der Armee und nach der Schlacht von Odessa, Stalingrad und Krimeea beschloss er das Zurückbringen der Mehrheit der operativen Armee ins Inland.

Die Entfaltung des Kräfteverhältnisses auf der Innen- und Aussenebene richtig einschätzend und entschlossen kämpfend für die Rettung der Bestimmungen des rumänischen Volkes bereiteten die revolutionären und demokrat-patriotischen Kräften, unter der Führung der Rumänischen Kommunistischen Partei die Vorbereitung der sozialen und nationalen, antifaschistischen und antiimperialistischen Befreiungsrevolution, die mit dem historischen Akt, vom 23. August 1944, anfing.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

DIE VERSUCHE DER RUMÄNISCHEN POLITISCHEN KREISE ZUM HERAUSZIEHEN RUMÄNIENS AUS DER „ACHSE" UND SEINEM ANSCHLUSS AN DEN VEREINTEN NATIONEN

Die Eingliederung Rumäniens zusammen mit den Partnern des Nazideutschlands im Rahmen der „Achse" und sein Heranziehen in den Krieg gegen die Vereinten Nationen verursachten schon vom Anfang an eine kräftige missbilligende Reaktion seitens der rumänischen fortschrittlichen Kräfte, der Rumänischen Kommunistischen Partei. Im ganzen Zeitabschnitt, zwischen 22 Juni 1941 — 23 August 1944, demonstrierte die rumänische Gesellschaft insgesamt eine energische Opposition und einen unbeugsamen Widerstand gegen die Hitler- und Hortyvorherrschaft, gegen die Aufteilung des Landes, die Teilnahme eines wichtigen Teils der Armee und an dem Hitlerkrieg.

Deswegen, in den Jahren der Antonescudiktatur versuchten die sozialen, politischen und militärischen Kräfte — die Rumänische Kommunistische Partei und andere demokratische antifaschistische Organisationen, sowie die unregierenden bürgerlichen Kreise, einschliesslich die Militärkreise — das Rumänien aus der „Achse" herauszuziehen und es der Vereinten Nationen anzuschliessen.

Dieses auf Grund einiger noch nicht veröffentlichten Quellen verfasste Studium umfasst die Evolution dieser Versuche bis zu der rumänischen nationalen Insurrektion vom August 1944 und geht „auf den Faden" der historischen Ereignisse, so wie sie verliefen.

Die wissenschaftliche Retrospektive, vom dialektischen und historischen Standpunkt aus, jener Periode von einem besonderen Dramatismus für das rumänische Volk hebt die unbestrittene Wahrheit hervor, derer gemäss die ganze rumänische Nation, alle Parteien und politischen Gruppierungen die Teilnahme an dem Hitlerkrieg missbiligten. Gleichzeitig versuchten sie die Wege zum Herausziehen des Landes aus der Bevormundung der „Achse", zum Austritt aus dem Hitlerkrieg und seinem Anschluß an der Koalition der Vereinten Staaten.

Infolge der Analyse der Ereignisse ergibt sich der unrealistische Charakter der Versuche der politischen bürgerlichen Kreise unter der Führung Manius, Brătianus und des „Staatsführers" Ion Antonescus.

Die einzige lebensfähige Lösung, die zum Sieg führte, wurde von der Rumänischen Kommunistischen Partei prekonisiert. Sie wurde während der antifaschistischen und antiimperialistischen bewaffneten Insurrektion vom August 1944 angewandt, als das Regime der faschistischen Militärdiktatur umgestürzt wurde und Rumänien zog aus dem Hitlerkrieg heraus, kehrte die Waffen gegen Nazideutschland und Horty-Hungarn um und schloss sich der Antihitlerkoalition an.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

DIE MILITÄRISCHE KONZEPTION DER RUMÄNISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI UND ANDERER POLITISCHEN ANTIHITLERKRÄFTE IN HINSICHT AUF DEN ÜBERGANG RUMÄNIENS AN DIE SEITE DER VEREINTEN NATIONEN UND SEINEN BEWAFFNETEN KAMPF GEGEN DAS NAZIDEUTSCHLAND

In dem einleitenden Teil des Artikels beschreibt der Verfasser die Militärkonzeption, die Haltung der Rumänischen Kommunistischen Partei und anderer politischen Antihitlerkräfte gegenüber dem Krieg und der internen Lage Rumäniens in den Jahren 1940—1944. Weiterhin wird das Jahr 1944 als einen Moment des Übergangs von den quantitativen Akkumulationen zu einer neuen Qualität auf dem betreffenden Gebiet gekennzeichnet. Dieses Jahres legte die Rumänische Kommunistische Partei einen insurrektionellen Plan fest, zwecks der Beseitigung der Diktatur und des Waffenumkehrs des ganzen Volkes gegen das Deutschland. Dieselbe Haltung hatten vor allem die Kreise des königlichen Hofes und dann die Führer der bürgerlichen Parteien. Man schloss den allgemeinen Plan mit dem ersten ab ; dem folgten die konkretten getroffenen Massnahmen und ihre Vorbereitung in der Konspirativität. Der Artikel enthält neue Angaben und Beweise angesichts der politischen und militärischen Massnahmen. Sie sind fast vollständig verzeichnet und haben als Quelle ein Dokument vom 15. Juni 1944 ; ihre Bestätigung und Ergänzung findet man in einer am 22. Juni 1944 an diplomatischen Vertreter Englands, UdSSR-s, Amerikas von Cairo abgesandten Verkündigung.

Man schenkt eine besondere Aufmerksamkeit den insurrektionellen militärischen Vorbereitungen von Bukarest und Prahovatal. Zonen, die, in der gegebenen Reihenfolge, als überaus wichtig für den Erfolg der Insurrektion betrachtet wurden.

Man wird die Bedeutung des Problems in Hinsicht auf die notwendige Teilnahme der Kommandanten grosser Truppenverbände an der Aktion hervorgehoben. Der Artikel führt zu Schlussfolgerung, dass die Mehrheit der militärischen getroffenen Massnahmen ganz genau verwircklicht wurde.

Die Tatsache, dass einige davon nicht verwircklicht wurden oder man führten andere ein, ist auf die konkrette Lage der Entfaltung der insurektionellen Kämpfe zurückzuführen. Auch das ist ein Beweis für die rechte Führungsorientierung der militärischen Unternehmungen.

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

CUPRINS

Cuvînt înainte 5

Măsuri adoptate de statul român pe linia întăririi capacității de apărare (1919—1921) 11
Mihai Retegan

Politica militară a statului român între anii 1922—1924 . . 39
Locotenent-major *Dan C. Rădulescu*

Legea reorganizării armatei române din iunie 1924 și evoluția sistemului defensiv național pînă în anul 1929 62
Colonel dr. *Dumitru Tuțu*

Direcții de dezvoltare a organismului militar în perioada 1929—1933 . 86
Locotenent-colonel *Marin Morariu*

Măsuri și acțiuni diplomatice și militare în vederea întăririi capacității de apărare a țării în fața creșterii pericolelor hitlerist și revizionist (1934—1937) . . . 107
Căpitan *Ioan Talpeș*

Politica militară a României, instrument al apărării independenței naționale și integrității teritoriale a țării noastre (1938—1940) 143
General-maior dr. *Ilie Ceaușescu*

Situația politică și militară a României în perioada septembrie 1940—22 iunie 1941 176
Dr. *Gheorghe Zaharia*

Lupta forțelor revoluționare și democrat-patriotice, în frunte cu Partidul Comunist Român, împotriva politicii militare promovate de dictatura antonesciană în perioada 22 iunie 1941—23 august 1944 211
Colonel *Dumitru Matei*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Tentative ale cercurilor politice burgheze de scoatere a României din „Axă" şi alăturarea ei Naţiunilor Unite 233
Colonel dr. *Vasile Mocanu*

Concepţia militară a P.C.R. şi a celorlalte forţe politice antihitleriste cu privire la trecerea României de partea Naţiunilor Unite şi ridicarea întregului popor la luptă armată împotriva Germaniei naziste (1944) 267
Colonel *Constantin Nicolae*

Rezumate (în limbile : rusă, engleză, franceză şi germană) . . . 283—317

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ОГЛАВЛЕНИЕ

Вступительное слово 5

Мероприятия по укреплению обороноспособности страны, проведенные румынским государством в период 1919—1921 годов 11
Михай Ретеган

Военная политика румынского государства в период 1922—1924 годов 39
Старший лейтенант *Дан К. Рэдулеску*

Закон о реорганизации Румынской Армии, принятый в июне 1924 г., и эволюция национальной системы обороны до 1929 года . . . 62
Полковник д-р *Думитру Туцу*

Направления развития военного организма в период 1929—1933 годов 86
Подполковник *Марин Морариу*

Дипломатические мероприятия и действия по укреплению обороноспособности страны в условиях нарастания фашистской и реваншистской опасности (1934—1937 гг.) 107
Капитан *Иоан Талпеш*

Военная политика Румынии — орудие защиты национальной независимости и территориальной целостности нашей страны (1938—1940 гг.) . . 143
Генерал-майор д-р *Илие Чаушеску*

Военное и политическое положение Румынии в период сентябрь 1940 г. — 22 июня 1941 г. 176
Д-р *Георге Захария*

Борьба революционных и демократических патриотических сил во главе с Румынской коммунистической партией против военной политики, проводимой диктатурой Антонеску в период 22 июня 1941 г.—23 августа 1944 г. 211
Полковник *Думитру Матей*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Попытки вывода Румынии из «Оси» и присоединения ее к Объединенным Нациям, предпринятые буржуазными политическими кругами 233
Полковник д-р *Василе Мокану*

Военная концепция РКП и остальных антигитлеровских политических сил о переходе Румынии на сторону Объединенных Наций и о включении ее в вооруженную борьбу против нацистской Германии (1944 год) . . . 267
Полковник *Константин Николае* .

Краткое содержание очерков . . 283

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

CONTENTS

Foreword 5

Measures Taken by the Romanian State to Strengthen the Defence Capacity (1919—1921) 11
Mihai Retegan

Romania's Military Policy Over 1922—1924 39
Major-Lieutenant *Dan C. Rădulescu*

The Romanian Army Reorganization Law — June 1924 — and the Evolution of the National Defence System Until 1929 62
Colonel Dr *Dumitru Tuţu*

Developement Directions of the Military System over 1929—1933 . . 86
Lieutenant-Colonel *Marin Morariu*

Diplomatic and Military Actions and Measures Taken in Order to Strengthen the Country's Defence Capacity Against the Increasing Hitlerite and Revisionist Danger (1934—1937) 107
Captain *Ioan Talpeş*

Romania's Military Policy — An Instrument in Defending the National Independence and Territorial Integrity of Our Country (1938—1940) 143
Major-General Dr *Ilie Ceauşescu*

Romania's Political and Military Condition During September 1940—June 22, 1941 176
Dr *Gheorghe Zaharia*

The Struggle of the Romanian Revolutionary, Democratic and Patriotic Forces, Led by the Romanian Communist Party, Against the Military Policy of Antonescu's Dictatorship During June 22, 1941—August 23, 1944 211
Colonel *Dumitru Matei*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

The Romanian Bourgeois Circles' Attempts to Withdraw Romania from the „Axis" and to Join the United Nations 233
Colonel Dr *Vasile Mocanu*

The Military Conception of the Romanian Communist Party and of the Other Political Anti-Hitlerite Forces with a View to the Country's Joining the United Nations and its Raising to Armed Fight Against Nazy Germany (1944) . . 267
Colonel *Constantin Nicolae*

Summary 292

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

TABLE DES MATIÈRES

Avant-propos 5

Les mesures adoptées par l'Etat roumain pour l'accroissement de la capacité de défense (1919—1921) 11
Mihai Retegan

La politique militaire de l'Etat roumain entre les années 1922—1924 . 39
Lieutenant-chef *Dan C. Rădulescu*

La loi de réorganisation de l'armée roumaine du mois de juin 1924 et l'évolution du système défensif national jusqu'à l'année 1929 62
Colonel dr. *Dumitru Tuţu*

Directions de développement de l'organisme militaire dans la période de 1929 à 1933 86
Lieutenant-colonel *Marin Morariu*

Mesures et actions diplomatiques au but de consolider la capacité de défense du pays devant l'accroissement des dangers du hitlérisme et du révisionisme . . 107
(1934—1937) . . . . . .
Capitaine *Ioan Talpeş*

La politique militaire de la Roumanie en tant qu'instrument de la défense de l'indépendance nationale et de l'intégrité territoriale de notre pays (1938—1940) 143
Major-général dr. *Ilie Ceauşescu*

La situation politique et militaire de la Roumanie dans la période comprise entre le mois de septembre 1940 et le 22 juin 1941 176
Dr. *Gheorghe Zaharia*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

La lutte des forces révolutionnaires et démocratiques patriotiques, en tête avec le Parti Comuniste Roumain, contre la politique militaire promue par la dictature antonescienne dans la période entre le 22 juin 1941 et le 23 août 1944 . . 211
Colonel *Dumitru Matei*

Tentatives des milieux politiques bourgeois de faire sortir la Roumanie de „l'Axe" et de la rallier aux Nations Unies 233
Colonel dr. *Vasile Mocanu*

La conception militaire du PCR et des autres forces politiques antihitlériennes, concernant le passage du pays dans le camp des Nations Unies et son engagement dans la lutte les armes à la main contre l'Allemagne nazie (1944) 267
Colonel *Constantin Nicolae*

Résumé 300

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

INHALT

Vorwort 5

Die getroffenen Massnahmen zur Festigung der Verteidigungsfähigkeit (1919—1921) 11
Mihai Retegan

Die Militärpolitik des rumänischen Staates in den Jahren 1922—1924 . 39
Oberleutnant *Dan C. Rădulescu*

Das Organisierungsgesetz der rumänischen Armee vom Juni 1924 und die Entwicklung des Nationalen Verteigungssystems bis zum 1929 62
Oberst Dr. *Dumitru Tuţu*

Entwicklungsrichtungen der Organisierung des Militärorganismus (1929—1933) . 86
Oberstleutnant *Marin Morariu*

Diplomatische und militärische Massnahmen und Aktionen zur Festigung der Verteidigungsfähigkeit des Landes gegenüber der Erhöhung des Hitlerischen und Revisionistengefahrs (1934—1937) 107
Hauptmann *Ioan Talpeş*

Rumäniens Militärpolitik — Instrument der Verteidigung nationaler Unabhängigkeit und territorialer Integrität unseres Landes (1938—1940) 143
Generalmajor Dr. *Ilie Ceauşescu*

Die politische und militärische Lage Rumäniens in dem Zeitabschnitt September 1940—22 Juni 1941 176
Dr. *Gheorghe Zaharia*

Der Kampf der revolutionären und demokratischen Kräfte Rumänischen Kommunistischen Partei gegen die von Antonescudiktatur entfalteten Militärpolitik in der Zeitspanne 22 Juni 1941—23 August 1944 211
Oberst *Dumitru Matei*

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Die Versuche der rumänischen politischen Kreise zum Herausziehen Rumäniens aus der „Achse" und seinem Anschluss an den Vereinten Nationen . . . 233
Oberst Dr. *Vasile Mocanu*

Die militärische Konzeption der Rumänischen Kommunistischen Partei und anderer politischen Antihilerkräfte in Hinsicht auf den Übergang Rumäniens an die Seite der Vereinten Nationen und seinen bewaffneten Kampf gegen das Nazideutschland (1944) 267
Oberst *Constantin Nicolae*

Zusammenfassung . . 309

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

Redactor: MIRCEA COCIU
Tehnoredactor: MARIA NICOLAE

Bun de tipar 11.11.1980. Apărut 1980.
Coli tipar 20¹/₂ B 175.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1174 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro

ÎN EDITURA MILITARĂ AU MAI APĂRUT:

- General-maior dr. Constantin Olteanu, **Contribuţii la cercetarea conceptului de putere armată la români**
- General-maior dr. Ilie Ceauşescu, **Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români**
- Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., **Regimurile fasciste şi totalitare din Europa,** volumele 1 şi 2
- Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, **File din istoria militară a poporului român,** volumele 1-7
- Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, **Documente privind istoria militară a poporului român. 23-31 august 1944** (patru părţi)
- Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, **Documente privind istoria militară a poporului român. 1-6 septembrie 1944** (două volume)
- Centrul de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, **Armata şi societatea românească.** Culegere de studii

Lei 14

https://biblioteca-digitala.ro / https://iabvp.ro